

EGYHÁZLÁTOGATÁSOK
BUDAÖRSÖN
1397–1933

KIADTA BUDAÖRS VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
POLGÁRMESTERI HIVATALA

Felelős kiadó
Wittinghoff Tamás polgármester

A borítón Nepomuki Szent Jánosnak
a Budapesti út és Aradi utca sarkán álló szobra látható.
Feldhoffer Márton állíttatta 1852-ben

A kiadást a Budapesti Szellőzőművek támogatta

© gr. Bercsényi Zsuzsanna
Városi Könyvtár
Budaörs, 2002

© Bucsi Lajos
Kisújfalu, 2002

EGYHÁZLÁTOGATÁSOK BUDAÖRSÖN

A BUDAÖRSÖN 1397 ÉS 1933 KÖZÖTT
MEGTÖRTÉNT EGYHÁZLÁTOGATÁSOK
FENNMARADT JEGYZŐKÖNYVEI

BUDAÖRS, 2002

AZ EREDETI EGYHÁZLÁTOGATÁSI JEGYZŐKÖNYVEKET
A MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR ÉS AZ ESZTERGOMI PRÍMÁSI LEVÉLTÁR ŐRZI

Latinból fordította
Bucsi Lajos lelkész

Lektorálta és a bevezetőt írta
Tóth Krisztina levéltáros,
a Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltárának munkatársa,
a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanára

A kötet képanyagát és a névmutatót összeállította
Filipszky István,
a budaörsi gr. Bercsényi Zsuzsanna Városi Könyvtár igazgatója

Grafika
Erdész László

DTP-szerkesztő
Bartucz Anikó

Szerkesztő és kivitelező
Vass Jenő Sándor

ISBN 963 204 191 7

Nyomdai munkák: PRIME RATE
Felelős vezető: Tomcsányi Péter

AJÁNLÁS

Írta: Wittinghoff Tamás polgármester

Tisztelt Olvasó!

Városunk Önkormányzata hosszú évek óta erkölcsi kötelességének tekinti őt és félezer éves településünk történeti emlékeinek megőrkítését. A napjainkban végbemenő látványos fejlődéshez hasonlóan az elmúlt évszázadok során többször is volt virágzó korszaka a településnek, s ez a különféle dokumentumokból és monográfiákból egyértelműen kiviláglik. Mindig is jól sáfárcodtak a lehetőségekkel az itt élt szorgalmas, tehetséges, családtagjaikat, tradícióikat és egyházukat tisztességgel életben tartó és a jövőnek megőrző dolgozó emberek.

Egy különösen értékes könyvet, valóságos kuriózumot nyújt most át Önkormányzatunk mindazoknak, akik szeretnének elmélyülni Budaörs emlékeiben. Szinte hihetetlen, hogy a több száz éven keresztül rendszeresen elvégzett egyházlátogatások jegyzőkönyveiből ennyi még megmaradt nekünk, ma élő utódoknak.

A Canonica visitatio néven ismert egyházlátogatások latin nyelven íródott fennmaradt jegyzőkönyvei a mindenkori előjáró egyházi szerv – érsekség, püspökség – által a római katolikus egyház működési területén lefolytatott vizsgálódásainak megállapításait rögzítik. Ez egyben azt is jelenti, hogy szinte egyetlen írásos dokumentumként örökítették ránk az akkor itt élt emberek neveit, bemutatva életét, hitük gyakorlásának formáit, plébánosaik tevékenységét.

A ránk maradt emlékek fontos bizonyítékai annak, hogy Örs már szerepelt a Szent István-i templomos helyek között, így egyházának története ezer esztendőn ível keresztül, s egyben fényesen mutatja a mindenkor itt élt emberek közösségének jogfolytonosságát, származásra és nyelvre való tekintet nélkül. A jegyzőkönyvekből kirajzolódik egy jelentős lélekszámú, az adott korban gazdagnak számító település képe, amely mindenkor külön elbánásban részesült mind az adott kori államszervezet, mind az egyház részéről.

Mindezekre konkrét megállapításokat tartalmaznak a körültekintő részletességgel megírt dokumentumok.

Köszönet illeti a kötet megjelentetését kezdeményező és összeállításában meghatározó szerepet vállaló Filipszky Istvánt, a városi könyvtár igazgatóját. Köszönet illet mindenkit, aki e rendkívül értékes munkából lelkesen, igényesen, nagy szakmai hozzáértéssel vette ki részét, s ezáltal lehetővé vált, hogy e szép kivitelű, tartalmas könyv megjelenhessen.

Helytörténeti kiadványaink újabb kötetét tisztelettel és jó szívvel ajánlom városunk lakosainak, az egyházi emlékek tisztelőinek, a helytörténet iránt érdeklődő diákoknak, egyszóval minden olvasónak.

Budaörs, 2002. augusztus 30.

KEDVES OLVASÓ!

Újabb, különleges értékkel gyarapszik több évezredes múltra visszatekintő településünk helytörténeti irodalma. A kötet Budaörs történetét mutatja be, ezúttal az 1397 és 1933 között lezajlott egyházlátogatások – Canonica visitatiók – fennmaradt jegyzőkönyvei felhasználásával, a Városi Önkormányzat hathatós támogatásával.

Ismert tény, hogy településünk római katolikus egyházának története ezer éven ível keresztül, s alkotja városunk történetének fő vonalát. Bár a kötetben fellelhető adatok a témából adódóan jórészt egyházi vonatkozásúak, elsősorban mégis városunk – csírájában már meglévő helytörténeti adattárának – jelentős fejezetét képezik. A kötetben megtalálhatók valamennyi olyan terület részletes adatai, melyek a tárgyalt korban az egyház irányítása, felügyelete alá tartoztak. Így részletesen olvashatunk a községben létezett egyházi intézményekről: a templomról, a kápolnákról, a helyben éltek vallásos érzületét bizonyító szobrokról, a temetőkről, a Kálváriáról... Lapjain név szerint nyomon követhetők az itt szolgált plébánosok, káplánok, de megismerkedhetünk az egykoron munkájukat itt végző babák, egyházi szolgáltók, sírásók neveivel is. Értékes adatokat tudhatunk meg az egyháznak tett adományokról, az adományozók személyéről. Köteünk új fejezetet nyit a helyben zajló oktatás kutatásában is. Nyomon követhetjük római katolikus templomunk építési szakaszait, és név szerint ismerhetjük meg építőit. Az 1821. évi egyházlátogatási jegyzőkönyvből megismerhetjük Őrs község egykori templomának pontos helyét, s ezután már nincs sok értelme erről vitatkozni. Az épület belsejének és külsejének leírása szinte láthatóvá teszi az olvasó számára az évszázadokkal ezelőtti, korábbi építésű katolikus templomunkat. Bepillantást nyerhetünk a község mezőgazdaságába, a korabeli helynevek pedig újabb kutatásokra ösztönözhetik az érdeklődőket.

A kötet felőleli valamennyi ránk maradt, jelenleg ismert – Őrsre, később Budaörsre vonatkozó – Canonica visitatiót, az 1397-ben lezajlott, Kanizsai János esztergomi érsek által elrendelt felügyelettől az 1933-ban lezajlott egyházlátogatásig. A téma árnyalása érdekében helyet kaptak a római pápa által elrendelt, s az 1332–1337 között lezajlott tizedösszeírás adatai, Oláh Miklós érsek középkori összeírásainak Őrsre vonatkozó sorai, és közöljük az 1725-ben elrendelt,

a megyénkben akkor található egyházi javakra vonatkozó összeírást, melyben Őrs falu és Csik puszta romtemplomairól találunk adatokat.

Külön öröm számunkra, hogy munkánk Magyarországon példa nélküli, egyedülálló – a városunk legrégibb és legszebb műemlékében, a katolikus templomban 2000. november 11-én megrendezett Árpád-kori vesperáshoz hasonlóan –, melyre Budaörs valamennyi polgára büszke lehet.

A budaörsi egyházközség Canonica visitatióit bemutató könyv előkészítő munkálatai már évekkel ezelőtt megkezdődtek. Az első levél e tárgyban 1994-ben kelt, címzettje az esztergomi Prímási Levéltár igazgatója volt. Városunk egyházlátogatási jegyzőkönyveinek levéltári jelzeteit Kis Róbert úr – szlovákiai testvérvárosunk, Kisújfalu polgármestere – adta meg, aki faluja történetének írása közben bukkan rájuk. A jegyzőkönyveknek a Magyar Országos Levéltárból történt beszerzése után a latinról magyarra fordítás hatalmas munkáját Bucsí Lajos református lelkész úr vállalta magára, aki ugyancsak Kisújfaluban él. A kötet lektorálását a szakma és a szűkebben vett terület kiváló ismerője, Tóth Krisztina levéltáros a Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltárának munkatársa, a Pázmány Péter Katolikus Tudományegyetem tanára végezte. Munkájukat ezúton is nagy tisztelettel köszönjük.

Köszönet illeti Budaörs Város Képviselő-testületét, Közoktatási és Művelődési Bizottságát, valamint városunk vezetőit, akik – látva a könyvben rejlő hatalmas hely- és kultúrtörténeti értékeket – messze-menően támogatták a kötet megjelenését.

Külön köszönet illeti a Budapesti Szellőzőművek Kft.-t a kötet kiadásához biztosított jelentős anyagi támogatásért.

Végezetül köszönet mindazoknak, akik e nagy szakértelemmel elkészített kötet kivitelezésében közreműködtek.

Budaörs, 2002. június 27.

Filipszky István
könyvtárigazgató

EGYHÁZLÁTOGATÁSOK AZ ESZTERGOMI FŐEGYHÁZMEGYÉBEN

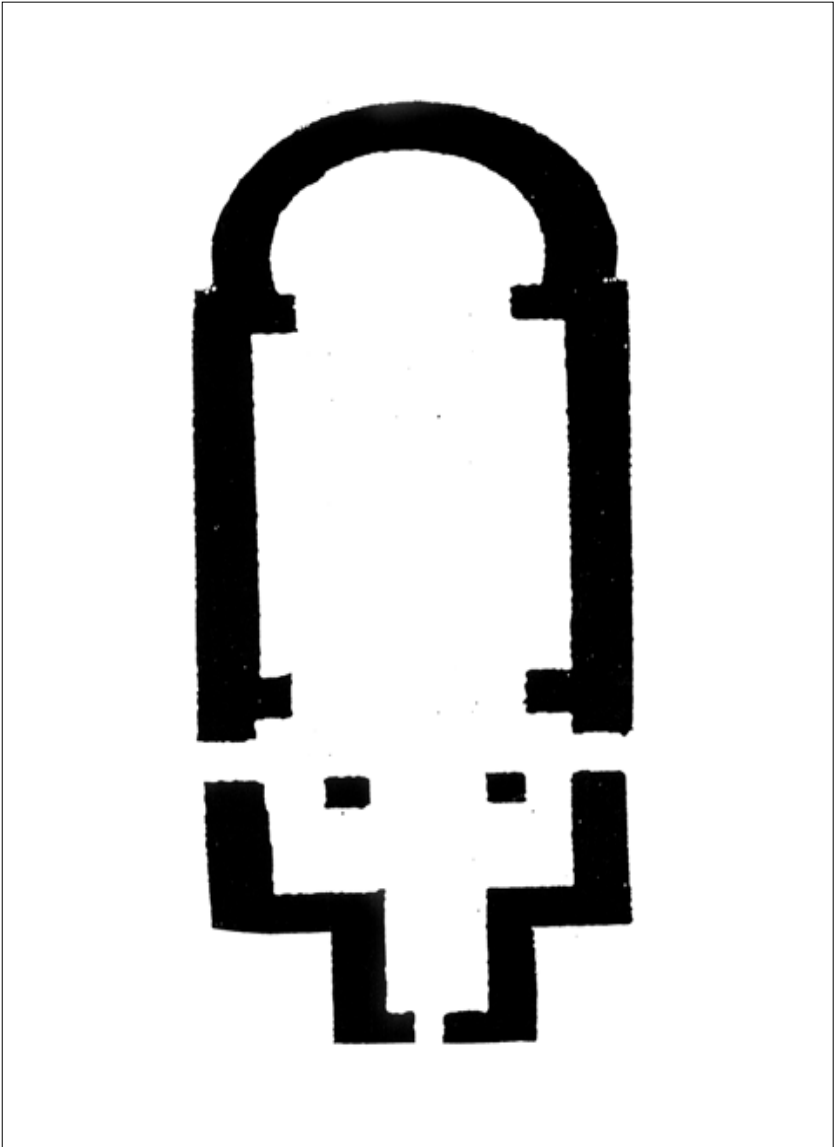
Az egyházlátogatás a katolikus egyház legősibb intézménye, amelyre utalást már Pál apostol leveleiben is találunk. A legelső ismert adat erről egy 8. századi zsinatról való, ahol elrendelték, hogy „*minden püspök évente látogassa végig plébániáit, azaz egyházmegyéjét*”.

Az egyházlátogatás tehát kezdetben kizárólag püspöki jog volt, amelynek során a püspökség vagy érsekség feje személyesen ellenőrizte az egyes egyházközségek működését, jövedelmét, a plébánosok munkáját, oadaadását és a hívek buzgóságát. Az egyházlátogatás költségeit természetesen nem a püspök, hanem az érintett egyházközség fizette, ezért nem mindig fogadták kellő lelkesedéssel a megérkező egyházfőt. A falusi plébániák szaporodásával azonban lassan elvégezhetetlen feladat lett egy ember számára évente az összes önálló anyaegyház ellenőrzése, ezért azt a püspökök egyre gyakrabban helyetteseikre – az egy-egy nagyobb területi egységet, Magyarországon legtöbbször egy-egy megyét felölölő főesperességek irányítóira –, a főesperesekre hárították. A főesperességek kialakulása hazánkban a vármegyerendszer megszilárdulásával egy időben, a 11. század végén történt meg. A 12. századtól kezdve a főesperesek a kanonoki testület tagjai lettek, ezzel biztosították számukra a megfelelő jövedelmet. Fő feladatuk a plébánosok évenkénti ellenőrzése volt, amelyért megkapták a plébániai járandóságok egy részét, az ún. „*Cathedraticum*”-ot. Ezenkívül a vármegyei bíraskodásban is részt vettek, a világi törvénykezés mellett ők voltak az egyházi jogszolgáltatás képviselői.

A 18. század végén – Mária Terézia egyházmegyei határrendezése előtt – az esztergomi érsekségnek tizenkét főesperessége volt: a főszékesegyházi, a nyitrai, a nógrádi, a honti, a gömöri, a barsi, a komáromi, a sasvári, a zólyomi, a tornai, a pozsonyi és a szepesi.

Az esztergomi érsek felügyelete alá tartoztak még az ország különböző területein szétszórta elhelyezkedő exempt plébániák. Őket különleges jogállásuk miatt a pápa kivette az érintett egyházmegyék irányítása alól, és közvetlenül az ország prímása, az esztergomi érsek joghatósága alá rendelte. Ezek a plébániák a következők voltak: Babarc, Bata, Bátaszék, Békásmegyer, Berkesd, Buda, Buda-Eörs, Dömös, Dunaföldvár, Eszék, Felsőiszikáz, Felsőmecenéz, Jászó, Lelesz, Máriakéménd, Nagyszombat, Óbuda, Palotabozsok, Pápa, Pécsvarad, Pest, Pétervárad, Pozsony, Rudnok, Somlóvásárhely, Szajk, Szebény, Szeged, Székesfehérvár, Szekszárd, Szentendre, Telki, Visegrád és Vörösberény.

Bár mint a fentiekből kiderül, valószínűleg már Szent István uralkodásától kezdve minden évben elvégezték a falusi plébániák meglátogatását, ezeknek a vizitációknak írásos nyoma nem maradt ránk. Az esztergomi főegyházmegye első ismert egyházlátogatási jegyzőkönyve 1397-ből maradt fenn, amikor Kanizsai János érsek rendeletére végrehajtották az esztergomi káptalan vizitációját. A protestáns tanok elterjedése után összehívott Tridenti Zsinat (1545–1563), amelynek célja a katolikus egyház megújítása volt, az egyházlátogatás intézményét az ellenreformáció egyik legfontosabb eszközévé tette. A „*Canonica visitatio*” ugyanis

A középkori örsi templom alaprajza

alkalmat nyújtott a katolikus plébániák területén élő protestáns lakosság felmérésére és ellenőrzésére. Az eredményt ezután minden esetben írásban kellett rögzíteni, nemcsak az egyházmegye főpásztor, de a mindenkor magyar uralkodó számára is. A középkori államszervezet felszámolása utáni első egyházlátogatást Oláh Miklós érsek (1553–1568), a katolikus megújítást elsőként szorgalmazó főpap rendelte el az 1548/6. és 1548/10. törvénycikk hatására, amelyekben az uralkodó nyíltan utasította a főpásztorokat egyházmegyéik ellenőrzésére. Így került sor 1559 és 1562 között az esztergomi egyházmegye felmérésére, bár a török veszély és az egyházmegye keleti részein uralkodó protestantizmus nem tette lehetővé, hogy a főesperesek minden plébániára eljuthassanak, ezért a nógrádi, a gömöri és a szepesi főesperesség egész területe, valamint a honti egy része elkerülte a főesperesek látogatását.

A fennmaradt egyházlátogatások igen szűkszavúak, csak egy-két mondatot tartalmaznak. Rögzítették a templom állapotát és a plébános személyét, részletekbe csak akkor bonyolódtak, ha a lelkipásztort eretnekgyanusnak találták. Eltér ez az egyházlátogatás a későbbiekől abban is, hogy a vizitáló helyben nem orvosolhatta a plébániákon tapasztalt fogyatékoságokat, csak idéző levelet adott át az eltévelyedett papoknak, akiknek a vizitációt követő egyházmegyei zsinaton kellett számot adni viselkedésükről. Oláh Miklós érseksége idején 1562-ben Tornaalján hívták össze azt a zsinatot, amelynek rendelkezései az alsópapság megreformálására irányulnak. Oláh Miklós halála után a katolikus egyháznak nem volt elég ereje a megkezdett ellenreformáció folytatására, így a következő fél évszázadban egyházlátogatásra sem került sor az esztergomi érsekség területén. Bár Forgách Ferenc érseksége (1607–1615) alatt, 1613-ban megtörtént a nyitrai főesperesség vizitációja, az egyházmegye teljes felmérését csak Pázmány Péter idején hajtották végre. Pázmány, aki tridenti szellemben akarta a magyar egyházszervezetet megreformálni, királyi engedéllyel 1626/27-ben látogatta meg főegyházmegyéjét, majd a részletes felmérés után, az 1629-ben Nagyszombatban megtartott egyházmegyei zsinaton ismertette papságának megreformálására és az esztergomi egyházmegye felosztására irányuló terveit. Az ugyanis egyértelműnek tűnt a főpásztor számára, hogy addig nem lehet eredményes pasztorációt végezni és az egyházmegye teljes ellenreformációját végrehajtani, amíg az érsekség ilyen hatalmas területre terjed ki. Pázmány Péter azonban az uralkodó és a pápa ellenállása miatt terveit nem tudta végrehajtani.

A Pázmány Péter idején készült egyházlátogatási jegyzőkönyvek szerkezete némileg eltér a korábbiaktól. Ezekben ugyanis már sokkal nagyobb hangsúlyt kapott a plébániák felszereltsége és a plébánosok jövedelmeinek összeírása, emellett háttérben maradt – bár természetesen megtörtént – a protestáns lakosság számbavétele és a plébánia lelki életének leírása. Ez a hangsúlyeltolódás a 18. századi egyházlátogatásokra is érvényes.

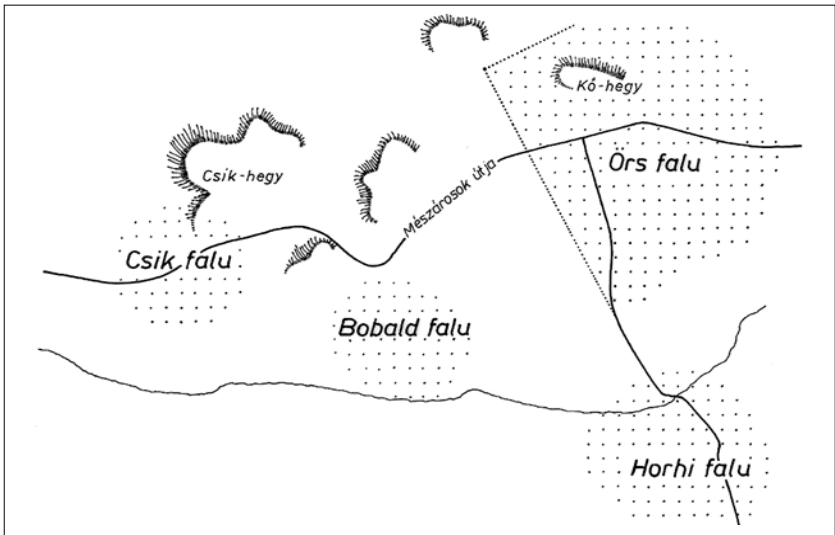
A török kiűzése után, Szelepcsényi György érsekségétől (1666–1685) kezdve minden érsek elvégezte egyszer egyházmegyéje felmérését, amelynek eredményét, mivel az uralkodónak is tájékoztatást kellett adni róla, minden esetben írásba foglalták. A vizitáló teljes jogszállal rendelkezett, az egyes plébániákon található hibákat, hiányosságokat azonnal javíthatta, az így kiadott utasításai rendeletértékűek voltak. A budaörsi egyházlátogatásokban is többször találunk hivatkozást az előző vizitációk rendeleteire, amelyek a helyi plébánia életét szabályozták. A 18. század elejétől kezdve azonban az egyházmegyéik főpásztorai egyre rit-

kámban látogatták meg a plébániákat, ezt a feladatot inkább az egyes esperesi kerületek élén álló főesperesre, vagy azok helyettesére, az alesperesre bízta. Olykor az is előfordult, hogy csupán egységes kérdőíveket küldtek szét az egyházközségek vezetőinek, akik a szükséges válaszok beírása után visszaküldték azokat a feleltes hatóságoknak. Így születtek meg az egyház belső használatára szánt összeírások – *Conscriptio* –, amelyekben már sokkal nagyobb hangsúlyt kapott a plébános jövedelmeinek rögzítése, mint a protestáns lakosság számbavétele. Ennek legjellemzőbb példáját az egyházmegye 1761. évi és 1802. évi összeírásai mutatják.

Az esztergomi érseki egyházmegye felosztása során, amely 1776. január 1-jén vette kezdetét, az érsekség területéből három új püspökséget hasítottak ki, amely háromszázharminnégy plébániát jelentett, azaz az érsekség területének felét. Megalakult a szepesi püspökség, amelynek központja a szepesi prépostság székhelye, Szepesváralja lett. A püspökséghez tartozott ezentúl a volt szepesi főesperesség öt kerülete, a nyitrai főesperesség árvi kerülete, valamint a honti főesperesség lipói kerülete. A másik új püspökségnek, a rozsnyóinak a székhelye Rozsnyóbánya lett, területe pedig a volt gömöri főesperességből, a nógrádi főesperesség losonci kerületéből, a honti főesperesség kishonti kerületéből, a tornai főesperességből és a szepesi főesperesség hegyaljai kerületéből állt. Végül a Besztercebánya központtal megalakult besztercebányai püspökség megkapta az esztergomi érsekségből a zólyomi főesperességet, a nyitrai főesperesség túróci és bajmóci kerületét, valamint a barsi főesperesség oszlányi és szentkeresztii kerületét. Ezenkívül a nyitrai püspökség is kapott tizennyolc plébániát az érsekség nyitrai főesperességének nagytapolcsányi és vesztyéni kerületéből azért, hogy a központ, Nyitra városa és a püspökség többi területe, azaz Trencsén megye közti szabad átjárást biztosítsák. További területcsökkenést jelentett az exempt plébániák elvétele, amelyek joghatósága a következőképpen változott: az esztergomi érsekség főszékesegyházi kerületéhez került Buda, Pest, Buda-Eörs, Dömös, Telki és Visegrád, az egri püspökséghez Lelesz és Királyhelmec, a pécsi püspökséghez Babarc, Berkesd, Bozsok, Máriakéménd, Pécsvárad, Szajk, Szebény, Bába, Bátaszék, Dunaföldvár és Szekszárd, a csanádi püspökséghez Szeged, a veszprémi püspökséghez Székesfehérvár, Felsőöszkáz, Pápa, Vörösbény és Somlóvásárhely, a boszniai püspökséghez Eszék és Pétervárad, végül az erdélyi püspökséghez Nagyszében és Brassó.

Az új püspökségek elcsatolása után az esztergomi érsekség területén maradt háromszáznegyvenöt plébánia mind kiterjedése, mind lélekszáma tekintetében igen nagy aránytalanságokat mutatott. II. József rendeletére ezért Batthyány József érsek – az elcsatolások után néhány évvel – nekilátott a megmaradt plébániák felmérésének és rendezésének. 1779 és 1787 között végrehajtott egyházlátogatás a fentebb leírt kétfajta vizitációt egyesítette magában. Nem volt olyan mozzanata az egyes plébániák életének, amelyet ekkor ne foglaltak volna írásba. Az egyházlátogatási jegyzőkönyv végére pedig a szóban forgó plébánia irattárában található fontosabb iratok (oklevelek, szerződések, térképek, anyakönyvi minták, összeírások stb.) másolatát is csatolták. Tulajdonképpen ebből kapunk teljes képet az egyházmegyéről, mert a későbbi, 19. században elvégzett egyházlátogatások már korántsem ilyen részletesek. Rudnay Sándor (1819–1831), Kopácsy József (1838–1847) és Scitovszky János (1849–1867) prímás idejében ugyanis nem került sor az érsekség egész területének felmérésére, csak egy-egy főesperesség vizitációja történt meg.

Középkori falvak a mai Budaörs határain belül. Készítette: dr. Vándor Andrásné

A 20. században pedig már csupán előre elkészített formanyomtatványok szétküldéséből és egy-két mondatos válaszokból állt a vizitáció. Mégis, az 1933-ban és 1940-ben – Serédi Jusztinián hercegprímás (1927–1945) idején – végrehajtott egyházlátogatást kiemelkedő jelentőségűnek mondhatjuk, hiszen azokra a területekre is kiterjedt, amelyek az első bécsi döntés után, 1938-ban visszakerültek Magyarországhoz. Ezeknek a visszacsatolt főesperességeknek a vizitációját minden esetben egy oldalnyi terjedelmű ismertetés vezeti be, amelyet az érintett főesperes a plébániák meglátogatása után írt. Ezekből az értékelésekből megismerhetjük a főesperesség templomainak és lakosságának állapotát, valamint a vizitáló által tapasztalt hiányosságokat. Az 1940-ben készült egyházlátogatás az utolsó, amelynek jegyzőkönyveit az esztergomi Prímási Levéltár őrzi.

Az egyházlátogatást az érsek, vagy az általa megbízott főesperes végezte el. A legteljesebb és legrészletesebb vizitáció – mint már utaltunk rá – Batthyány József érsek idejében készült, aki személyesen látogatta meg lecsökkent területű egyházmegyéje plébániáit. Ez a munka több évet vett igénybe. A *Canonica visitatio* egy uralkodói rendelettel kezdődött, amelyben a király kérte a főpáspárt, hogy egyházmegyéjéről részletes tájékoztatást adjon, ugyanakkor utasította a plébániák lelkészeit, hogy a vizitáló érseket vagy annak megbízottját minden szükséges dologgal lássák el. Az érsek ezután a főesperesek közreműködésével megküldte a plébániáknak az egyházlátogatás kérdéseit, hogy a néhány hónap múlva megérkező bizottságnak ne legyen más dolga, mint a plébánosok által leírtak valóságtartalmának ellenőrzése. Az útvonal pontos kidolgozása és előkészítése után az érsek elindult kíséretével (főesperesek, személyi

titkár, udvartartás személyzete stb.) az egyházlátogatás elvégzésére. Egy főesperesség meglátogatása egy-két hónapot vett igénybe. Az érsek a kíséretével együtt egy nagyobb városban szállt meg, ahonnan kiindulva minden nap eljutott négy-öt plébániára. Esténként a főpásztor fényes vacsorát adott, ahol nemcsak közvetlen munkatársai, hanem az érintett város és megye előkelőségei (katonai vezetők, bíró, alispán stb.), az érseki birtokok igazgatásában résztvevő személyek (tisztartók, számadók stb.), illetve a következő nap meglátogatandó plébániák lelkeszei is megjelentek. Egy ilyen vacsorán tehát harminc-negyven fő vett részt, akiknek szórakoztatására általában hetente egyszer muzsikusokat is meghívott az érsek.

A plébániára érkező érseket harangszóval fogadták, majd a falu vagy a város határától a helybeli plébános és a bíró részvételével fényes menetben kísérték a templomig. Ünnepi mise után kezdődött meg a vizitáció, amelynek eredményéről részletes jegyzőkönyv készült. A Bathány József érsek idejében készült jegyzőkönyvek minden esetben a hely és időpont megjelölése után a jelenlévők felsorolásával kezdődnek. Ezután az alábbi pontok szerint történt meg a plébánia felmérése:

1. A templom földrajzi fekvése, pontos tájolása, a templom, a harangtorony és a plébániaépület állapota. Itt került sor a templom építéstörténetének, valamint a plébánia életében bekövetkezett nagyobb katasztrófák (tűzvész, árvíz stb.) leírására is.
2. A templom külső és belső képe, az épület anyaga, méretei, a benne lévő oltárok, mellékol-tárok, szobrok stb. száma. A templom titulusa, búcsúja.
3. Templom és sekrestye berendezése.
4. A plébánia jövedelme, filiák szerint részletezve.
5. A temető állapota.
6. A plébánia területén működő vallásos társulatok. Ezek története, alapítója, működési szabályzatuk.
7. A plébános képzettsége, kora, előző hivatalainak felsorolása.
8. Az istentiszteletek rendje, hitoktatás.
9. A szentségek kiszolgáltatásának körülményei. Ebben a pontban a hét szentség mindegyike külön bekezdést kapott, ahol részletesen felsorolták a rájuk vonatkozó adatokat.
10. A temetés szertartásának leírása.
11. A plébánia könyvtára, levéltára, a könyvek tételes felsorolásával.
12. A plébános jövedelme, filiák szerint részletezve.
13. Az iskolamester jövedelme és feladatköre.
14. A plébánián működő káplánok feladatai, jövedelmei.
15. A plébániaépületben és körülötte dolgozó házi személyzet leírása.
16. A templom fenntartásában közreműködő személyek (egyházi, kántor stb.).
17. A plébánia földesura és kegyura. Ebben a pontban külön ki kellett térni arra az esetre, ha a kegyúr esetleg nem teljesítette rá rótt feladatait.
18. A plébánia lakossága (száma, rétegződése, nyelve, vallási megoszlása, nemzetisége, erkölcs stb.).
19. A plébánia földrajzi kiterjedése, határai. Itt került sor a filiák templomainak leírására is.
20. A plébánia területén lévő kisebb templomok, kápolnák, keresztek.

Post scriptum
 IV. 1725
 CC. VII. A.

- In Prædio R. prope Buzam ad Eccellum Quia Lidy spectant. Ecclesia fundamenta existant per ducum de, Lidy. Lapides ejusdem ducum vech.
- In Prædio Pothalke etiam Ecclesia fundamenta apparent. ad familiam Lidy tunc spectant.
- In Prædio Buzam. Obis primo impopolato ad familiam Lidy spectant. Ecclesia fundamenta apparent. Lapides ejusdem Buzam vech. dicuntur tempore ducum.
- In territorio pagi Taty datur locust. in quodam Ecclesia est videntibus actis existat. Rogaron dicitur, per dicitur ad ipsos Tatyensibus.
- In Insula Cipel Dominata ad Lorenstimum Principem Quam dicitur Franciscum Ingenium Quam de Sabauda spectante; videtur.
- In Szent-Mátyos duo Ecclesia fene s invicem et sitentes videntur & turres existant.
- In Becde etiam Ecclesia una saltem parsimula est videntur existat, reliquum vero Danubius inter alburum de studij.
- Intra pagum Mahad in Prædio Taly dicto existant etiam Ecclesia videntur.
- In Prædio Sz. Mikal' deserta Ecclesia etiam existant videntur.
- In Prædio Háros etiam deserta Ecclesia sunt videntur.
- In Prædio Sz. István etiam deserta Ecclesia existant videntur.
- In Szepes-Kezdy deserta Ecclesia existant videntur. ad C. cellman familiam Lidy spectante.
- In Pago Tety, olim vero oppido vel civitate. Summi Templi Bonalium Gentis Regis. Pertinente.
- In Territorio Borohy abad Pago Robanka existant videntur Ecclesia videntur. ad familiam Vataj spectant. hanc vitam domines possidet, ad familiam Vataj spectant.

21. A plébánia területén élő klerikusok, szerzetesek, apácák.
22. A plébánia területén élő görög katolikusok, örmények, rutének.
23. A plébánia területén élő más vallásúak, orthodoxok.
24. A plébánia területén élő zsidók.
25. A plébánia területén élő evangélikus és református lakosság.
26. A plébánia területén lévő olyan helyek, amelyek lelkigondozását a katolikus plébános nem tudja ellátni. Ez a kérdés azért került bele a vizitációba, hogy az érsek képet kapjon arról, hogy az egyházlátogatást követően mely plébániákból lehet újakat alapítani, hol van szükség több lelkészre stb.
27. A plébánián lévő kegyes alapítványok és felhasználások.

A kérdések megválaszolása után a vizitáló bizottság a plébániák levéltárában található legértékesebb jogbiztosító iratokat lemásolta és mellékletként a jegyzőkönyvhöz csatolta. A jegyzőkönyvek három-négy példányban készültek el, ezeket a plébános és a főesperes hitelesítette. Egy példány a plébánia irattárában maradt, egy az érsek, egy pedig a király tulajdonába került.

A többi egyházlátogatás is hasonló módon és hasonló kérdésekkel zajlott le. Budaörsön összesen kilenc egyházlátogatás volt 1756 és 1933 között. 1756-ban és 1761-ben még exempt plébániaként látogatta meg az esztergomi érsekség képviselője, azaz a pozsonyi prépost. 1776-ban – mint láttuk – a budaörsi plébániát az esztergomi érsekséghez csatolták, ezután a székesegyházi főesperes, azaz az Esztergom-Szentgyörgymezei prépost vizitálta.

A lezajlott egyházlátogatásokból nemcsak az egyház és a plébánia történetére találunk értékes adatokat, hanem a lakosság szokásaira, az iskola állapotára és az egyházi szolgák, gondnokok, bábák, sírásók helyzetére is. Az egyházlátogatási jegyzőkönyvek könnyebb használata érdekében talán nem haszontalan áttekintenünk a korszakunkban itt szolgáló lelkipásztorok névsorát: Pál (1296), Mihály (1332–1337), az Óbudán lévő kiscelli rendház trinitáriusai (1738–1743), a ferences és a kapucinus rend tagjai irányítják (1743–1744), Helmár János (1744–1751), a kapucinus rend tagjai irányítják (1751–1752), Weldl vagy Vellek János (1752–1756), Czillich Lajos (1756–1761), Raill Sebestyén (1761–1764), Mertinger József (1764–1782), Hartmann János (1782–1793), Wilhelm Ignác (1793–1798), Schwartz József (1798–1831), Wagner Benedek (1831–1834), Kolkovics Ignác (1834–1849), Brunner János (1849–1855), Dobronyi Mihály (1855–1877), Porteleki Teodor (1877), Szelepcsényi László (1877–1887), Ulmer György (1888–1905), Morvay László (1905–1906), Csizmadia Ferenc (1906–1923), Heissenberger Richárd (1923–1925), Aubermann Miklós (1925–1945).

A jelen kötetben közzétett egyházlátogatási jegyzőkönyvek a Primási Levéltárban találhatóak, de legtöbbről mikrofilmmásolat is van a Magyar Országos Levéltárban. Ezek jelzetét az egyes jegyzőkönyvek előtt közöljük. A jegyzőkönyvek nyelve kivétel nélkül latin, de mivel általában az egyház belső használatára, vagy az uralkodó tájékoztatására készültek, stílusuk nem hasonlítható össze az irodalmi latin szövegek stílusával, azaz szóismétlések, rövid, néhány esetben állítmány nélküli mondatok is szerepelnek bennük. A fordítás során igyekeztünk a megfelelő magyar nyelvű kifejezéseket, szókapcsolatokat és szerkezeteket megtalálni, de ennek ellenére néhány esetben el kellett térnünk az eredeti mondatfűzéstől, természetesen a szöveg

értelemének megváltoztatása nélkül. A jegyzőkönyvekben lévő jó néhány egyházi szakszó, liturgikus kifejezés magyarázata a kötet végén lévő kislexikonban található meg, a szövegekben szereplő azonosítható személyek rövid életrajzával együtt.

A jegyzőkönyvek szövege nem teljes. Kimaradtak belőlük ugyanis a kérdések, amelyek az eredeti jegyzőkönyvekben sem szerepelnek, mert egységesen, az egyes főesperességek vizitációjának elején sorolták fel őket. A válaszokból azonban egyértelműen kiderül, mi volt a kérdés, így ezek elmaradása nem okoz gondot a szöveg értelmezésénél. Ha azonban a kérdés a jegyzőkönyv szerves része volt, a fordításban is szerepel, mégpedig a kérdés normál, álló, a válasz pedig döntött betűvel. Két ilyen jegyzőkönyvünk van, az 1802. és az 1933. évi. Kimaradtak belőlük továbbá a mellékletek, amelyek nem kapcsolódnak szervesen a jegyzőkönyvekhez, csupán a hitelesség igazolására csatolták hozzájuk őket a vizitáció idején. A további kutatás számára tehát mindenképpen szükséges az eredeti jegyzőkönyvek vizsgálata.

A jegyzőkönyvekben lévő néhány német nyelvű dűlőnév és mondat átírása Erdélyi Szabolcs levéltáros munkája.

Esztergom, 2002 tavaszán

Tóth Krisztina levéltáros

Irodalom

Borovi József: *Az esztergomi érseki egyházmegye felosztása*. Bp., 2000.

Egyházlátogatási jegyzőkönyvek katalógusa 9. Esztergomi főegyházmegye. Összeáll.: Hegedűs András – Tóth Krisztina. Esztergom, 2000.

Komlóssy Ferencz: *Az esztergomi főegyházmegyei római katolikus iskolák története*. Esztergom, 1896.

Melchers, Paulus: *De canonica dioecisana visitatione*. Köln, 1893.

Némethy, Ludovicus: *Series parochiarum et parochorum Archidioecesis Strigoniensis*. Esztergom, 1894.

Varga Imre: *A Canonica visitatio*. In: Magyar Egyháztörténeti Vázlatok. I. köt. 1989, 337-353.

Varga Imre: *A Canonica visitatio értelmező szótára*. In: Vigília 1978/3. 200-204., 1978/4. 270-273.

Visitatio ecclesiae. *Egyházlátogatási jegyzőkönyvek Batthyány József esztergomi érsek idejéből 1776–1779*. Vál.: Tomisa Ilona. Bp., 1997.

EGYHÁZLÁTOGATÁSOK ÉS ÖSSZEÍRÁSOK BUDAÖRS ÚJRATELEPÍTÉSE ELŐTT

Bár a katolikus egyházszervezet megszervezése után a 16. század elejéig valószínűleg minden évben volt az esztergomi egyházmegyében egyházlátogatás, ennek jegyzőkönyvei nem maradtak fenn, így a budaörsi egyház leírása ebből az időszakból nem maradt ránk. Később pedig, a török hódoltság idején maga Budaörs is elpusztult, ezért természetesen egyházlátogatás sem zajlott a faluban. Van azonban néhány forrásunk, amely bár nem a klasszikus értelemben vett egyházlátogatás, de mégis egyházi utasításra készült és az egyházmegyei plébániákat veszi számba. Az alább felsorolt öt forrás különböző időkben, különböző célból és különböző felsőbbeségek rendelkezésére készült, mindössze az köti össze őket, hogy valamilyen formában megtalálható bennük Budaörs, vagy a hozzá tartozó és a középkorban még igen népes falvak neve.

1. Az 1332-1337. ÉVI PÁPAI TIZEDÖSSZEÍRÁS

A pápai tizedek beszedését a keresztes hadjáratok költségeinek fedezésére rendelte el III. Honorius pápa, 1216. november 21-én. Az első pápai tizedszedő IV. László uralkodása alatt, 1278-ban érkezett hazánkba, azonban küldetése – az akkori zavaros politikai viszonyok miatt – nem járt sikerrel. 1287-ben, majd 1316 és 1320 között újabb pápai tizedszedők jártak Magyarországon, az ő küldetésükről már írásbeli feljegyzéseink is vannak. A legrészletesebb jegyzék azonban, amely egyháztörténeti szempontból is igen fontos, az V. Kelemen pápa által hazánkba küldött két tizedszedő, Jacobus Berengarii és Raymundus de Bonofato 1332 és 1337 között végzett munkája. A tizedszedők megérkezését megelőzte az uralkodó, Károly Róbert és a pápa sűrű levélváltása, amelynek során Károly Róbert igyekezett lebeszélni a pápát az adószedésről, hiszen minden olyan jövedelemmel, amely az ország határain kívülre került, a királyi kincstár lett szegényebb. Végül olyan kompromisszum született, hogy a beszedett tized egyharmadát megkapja az uralkodó, amit azonban köteles a keresztény hit védelmére fordítani. Ezután természetesen Károly Róbert élenként támogatta a tizedszedők munkáját, amely a legtöbb helyen eredményesen fejeződött be. Az 1332–1337. évi tizedszedés után még kétszer, 1359 és 1363 között, valamint 1373 és 1374 között küldött a pápa Magyarországra tizedszedőket, akik azonban már korántsem végeztek olyan eredményes munkát, mint elődeik.

Forrás: Rationes collectorum pontificorum in Hungaria 1281-1375. Monumenta Vaticana. Series prima, tomus primus. Bp., 2000. Az idézett részletek a 182., 373. és a 384. oldalon találhatók.

Az 1332–1337 között lezajlott pápai tizedösszeírás Örsre (Vrs) vonatkozó oldala

Kezdődik Raymund úr számadáskönyve, mégpedig az esztergomi egyházmegyéről és az esztergomi tartományról.

(...)

Továbbá Mihály az Vrs-i, Buda melletti Szent Márton egyház plébánosa eskü alatt a saját jövedelmét 20 márkára becsülte, és az érseknek, miként fenn említettük, nem fizette még azt ki, két márka tartozása van. (...)

Kezdődik a veszprémi egyház pápai tizedeinek, mégpedig a második, harmadik és negyedik évnél az elszámolása. Mégpedig elsőként a budai főesperességben.

(...)

Továbbá Chic-i Miklós fizet 5 ezüstöt.

(...)

Továbbá Horkey Pál fizet 4 ezüstöt. (...)

2. AZ ESZTERGOMI KÁPTALAN 1397. ÉVI EGYHÁZLÁTOGATÁSA

1397-ben Kanizsai János érsek (1387–1418) állt az esztergomi érsekség élén, aki az Anjouházból származó királyaink régi, kipróbált híve volt, de nagy szerepet vállalt Luxemburgi Zsigmond király trónjának megszilárdításában is. Nápolyi László ellenkirály fellépése idején azonban Kanizsai a felkelőkhöz csatlakozott és elárulta uralkodóját. A lázadás leverése után Zsigmond megbocsátott az érseknek, és nemcsak segédkezet nyújtott neki az esztergomi főegyház jogainak megerősítésében, hanem újabb kitüntetésekkel halmozta el. Maga Kanizsai János érsek is arra törekedett, hogy az esztergomi érsekség összes kiváltságait és jogait figyelembe vegyék és érvényesítsék. Ezért 1397-ben egyházlátogatást tartott az esztergomi főkáptalanban, amelynek során az érsekség összes jogát és privilégiumát összeírták.

Ebben az összeírásban szerepel Budaörs neve is, hiszen bortizedei a kanonokok ellátására szolgáltak. Az érsekség ugyanis úgy gondoskodott a körülötte működő tanácsadó testületről, a káptalanról, hogy egy-egy birtokot adományozott neki, amelynek jövedelme fedezte a káptalan tagjainak szükségleteit. A káptalan élén álló papoknak: a nagyrépostnak, az éneklő-, olvasó- és örkanonoknak, továbbá a főespereseknek – amelyeknek a száma az esztergomi egyházmegyében a középkorban tizenkettő volt – minden birtok jövedelméből meghatározott rész, leggyakrabban negyed járt. A káptalan tulajdonában lévő birtokok mellett a jövedelem nagy részét tette ki az egyházmegye területén beszedett tized egynegyede, amely szintén a kanonokoké volt, bár ennek egy negyedét (azaz az egész tized tizenhatodát) a plébánosoknak kellett átadniuk. A sasadi és a budaörsi szőlők után járó tizedet azonban az érsekség teljes egészében a káptalannak adományozta.

Forrás: Kollányi Ferenc: Visitatio Capituli Strigoniensis anno 1397. In: Történelmi Tár 1901., 71-106., 239-272. Az idézett részletek a 85., 90., 244., 260. és a 267. oldalon találhatóak.

(...)

Sassad-i és Ewrs-i tizedek

Továbbá a Sassad-i és a Buda melletti Ewrs bortizedei, amelyet Zsigmond, Magyarország királyának rendeletéből az apostoli szék az esztergomi egyház kanonokjainak adott, amelyből bizonyos részt a plébánosoknak adnak; a maradékot elosztották a kanonokok között, mivel ebből sem a prépost nem bír ötödöt, sem az olvasókanonok tizedet.

(...)

Abol a prépost nem bír ötödöt (...)

Továbbá a Sassad-i és a Buda környéki Ewrs bortizedéből.

(...)

Azoknak az esztergomi plébániáknak a büntetése, amelyek nem küldték el a zászlójukat a körmenetre (...)

Továbbá azt mondták a káptalani urak, hogy ők maguk bírják és tartják fenn az esztergomi joghatóság alá tartozó Sassad-i Szent András és Ewrs-i Szent Márton plébániát, amelynek tizedét ők szedik be, ahogy fenn mondtuk.

(...)

Azoknak a káptalani uraknak a büntetése, akik hiányoztak Szent Adalbert ünnepén (...)

Ha pedig valaki ennek a rendelkezésnek ellentmondva távol marad, foszszak meg az évi jövedelmétől, amelyet a Sassad-i és a Buda környéki Ewrs-i bortizedekből, és a Kisbarsi egész jövedelemből kap. (...)

A tizedszedők bére és a káptalan jövedelme a tizedszedésből (...)

Sassad-on és Ewrs-ön nem kapnak többet a tizedszedők bérként, mint egy urna bort, és ezt osztják szét egymás között.

(...)

3. OLÁH MIKLÓS ÉRSEK ÖSSZEÍRÁSA 1550–1554-BEN A PRAEDIÁLIS NEMESEKRŐL

Oláh Miklós érseksége idején (1553–1568) kezdődött meg a török támadások és a protestantizmus terjedése miatt meggyengült katolikus egyház újjászervezése, javainak, kiváltságainak visszaszerzése. Ehhez azonban mindenekelőtt a megmaradt birtokok, plébániák összeírására volt szükség, amelynek során nemcsak az esztergomi érsek irányítása alá tartozó egyházköz-

ségeket, szerzetesrendeket írták össze, de az érsek földesúri joggon birtokolt javait is. Így került sor a praediális nemesség első ismert számbavételére. Ezek a nemesek nem tartoztak a királyság teljes jogú nemesei közé, mert személyükben az egyház tulajdonai voltak, de mivel fegyveres szolgálataikért az érsektől adómentességet, sőt saját birtokot kaptak, magukat a nemesek közé sorolták. Az esztergomi érsekség területén ezek a nemesek négy székbe tömörültek, mégpedig a vajkai székbe, amely a Pozsony megyei nemesek; az érseklélyi székbe, amely a Komárom megyei nemesek; a verebélyi székbe, amely a Bars megyei nemesek; a szentgyörgyi székbe, amely a Bars és Hont megyei nemesek jogszolgáltatását látta el.

Forrás: Prímási Levéltár, *Archivum Saeculare*, Acta Protocolaria 2., 59.o.

Leel szék birtokai Komárom megyében

Leel 6 kúria

Thany 6 kúria

Zylas 6 kúria

Gadocz 6 kúria

Eörs 6 kúria

Összesen 20 forintot fizetnek.

Ebből a szék alispánja a jegyzővel együtt 2 forintot kap.

4. AZ 1629. OKTÓBER 4-ÉN MEGTARTOTT NAGYSZOMBATI ZSINAT

Pázmány Péter esztergomi érsekké történt kinevezése idején kezdődött meg a török háborúban és az ellenreformációs küzdelmekben meggyengült katolikus egyházi élet újjászervezése. Ennek a folyamatnak egyik fontos állomása volt az 1629. október 4-én Nagyszombatban, Pázmány Péter érsek elnöklete alatt megtartott esztergomi egyházmegyei zsinat, amelyen nemcsak elrendelték az érsekség területén lévő plébániák meglátogatását és ellenőrzését, de összeírták azokat az egyházi szervezeteket, közösségeket, amelyek a prímás joghatósága alá tartoznak. A zsinat jegyzőkönyvéhez csatolt három függelék egyike az esztergomi egyházmegye területén lévő plébániákat és egyházi javadalmakat, a másik a Magyarország területén működő szerzetesrendeket, a harmadik pedig az esztergomi érsek privilégiumait sorolja fel. Az exempt plébániák felsorolásában megtalálható a királyi és az érseki tulajdonban lévő Örs is.

Forrás: Péterffy, Carolus: *Sacra concilia ecclesiae Romano-Catholicae in regno Hungariae celebrata.* (1016-1734) II. köt. Pozsony, 1742. 232-296.o.

Az exempt plébániák neve betűrendben (összesen: 38)

(...) Királyi Örs

Érseki Örs (...)

5. TEMPLOMÖSSZEÍRÁS 1725-BEN

A Rákóczi-szabadságharc bukása és I. József király halála után a katolikus egyház rendeletekkel és törvényekkel próbálta visszaszorítani a protestantizmust. Az 1714–1715. évi országgyűlés határozata értelmében kiküldött vegyes vallásügyi bizottságok célja sem volt más, mint a létező protestáns egyházközségek vizsgálata és fennállásuk jogalapjának megcáfolása. Ennek eredményeként születtek meg 1720-tól kezdve a tanúkihallgatási jegyzőkönyvek és összeírások, majd a bizottság munkájának lezárásaként, 1731-ben a Carolina Resolutio néven ismertté vált rendelet. Mivel Budaörsön és a hozzá tartozó pusztákon nem volt protestáns, sőt abban az időben katolikus egyház sem, csak a falu állapotát rögzítették röviden.

Forrás: Pest Megyei Levéltár, IV. 74. – 1725.

1725.

A Budához közeli és a Zichy-uradalomhoz tartozó Csik pusztán egy templom alapkövei láthatók, amelyet a törökök romboltak le és köveit Budára szállították.

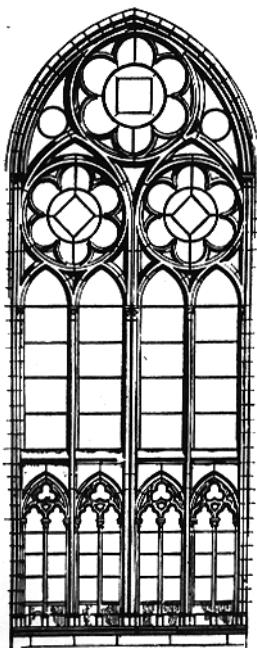
(...)

A régebben lakatlan és a Zichy-családhoz tartozó Örs pusztán egy templom alapjai láthatók. Azt mondják, hogy köveit a török időkben Budára szállították.

AZ 1756. ÉVI EGYHÁZLÁTOGATÁS

A török kiűzése után újraterlepített Budaörs első katolikus egyházlátogatását Csáky Miklós esztergomi érsek (1751–1757) rendelte el. Bár már Keresztély Ágost prímássága idején (1707–1725) elkezdődött a főegyházmegye plébániáinak rendszeres vizsgálata, Budaörsre ez nem vonatkozhatott, hiszen lakatlan puszta volt. Az 1756. év elején kelt királyi, érseki és helytartótanácsi rendelet szerint az exempt plébániák, így Budaörs látogatását Batthyány József pozsonyi prépost és főesperes, a későbbi esztergomi érsek végezte el.

Forrás: Primási Levéltár, *Canonicae Visitationes*, Lib. 43., 127.; Magyar Országos Levéltár X 727., 23453. doboz.

62

+

*Parochialis Canonica Synagoga Parochialis
Ecclesie Buda Castrensis Inquarto Comi-
tatu Pestiensis adjacentis Suro Domini
1756. Die 25. Mensis Martii peracta
Acta. Fofius Ecclesie.*

Ecclesia hic loci nova ex solido lapide satis
eleganter constructa partim contractando debita
partim ex oblationibus Fidelium partim de
mensis ex annuo suo Proventu ornatisime assu-
perit, est benedicta, Altaria habet duo. majus
s. Joanni Nepomuceno dicatum lignum, Tabula
Christi figuris Angelorum, parvum, Coloribus,
Auroque, hinc inde, exornatum, & Quatuor, tri-
bus Canonum Tabulis, Quisquis, Tabernaculo,
sive Candellabris, Partitum, integro instructo.
Altare minus honor s. Joachimi, & s. Annae cola-
tum, et per Excelsum, Inca olim suo annam Reli-
gitam, sicut natam Benedicte, capella domesti-
ca Budorri isthuc oblatum, suis simis Candellabris
lignis, Quisquis, Canonibus, ac Partitum, integro
parvum, ubi ex una parte est Imago sub Vitro
s. Matris Peruncusis, et altera s. Joannis Ecclesiam
hic ex sub Vitro, per s. Annae s. Annae Relicam.
Provaldiana velut specialem hujus Ecclesie
Patrona donata concessa, videntur, habetur cath-
edra sat honesta coloribus condecorata, sicut
ista est ex parte Evangelij, ex parte Joistole
sacellum, quia una cum Ecclesia sub Formice
videntur, Reservatum, ex Tegulis coctis ex posi-
tum, in quo dyopsia ordine sedilia constructa
tum, et referentur, Chorus, et lapideus, in quo
organum Mutationum, bene conservatum, in for-
ni sunt Campanae et consecratae per Excelsam,
Anticum s. Joannis Episcopi, Coloribus s. Joannis s. Joannis
Klobusis, sicut, Turnis, et scandulis lignis, Ecclesia
vero ex Tegulis Partum demonstrat. Ecclesia?

EGYHÁZLÁTOGATÁS,

amelyet a Pest megyéhez tartozó exempt buda-eörsi anyaegyház plébániáján az Úr 1756. évében március 25-én hajtottak végre

A TEMPLOM HELYZETE, ÁLLAPOTA

E hely templomát új, szilárd kövekből elég díszesen, részben visszatérítendő tartozásokból, részben a hívek adományaiából, részben az egyház évi jövedelméből építették és szentelték fel. Két oltára van, a nagyobb Nepomuki Szent János nevét viseli, és fából van. Színes, aranyozott öltözékben lévő angyalok szobrai, képei díszítik. Van rajta három kánontábla feszülettel és tabernákulummal, hat gyertyatartó és hordozható oltár. A kisebb oltár Szent Joachim és Szent Anna tiszteletére van felszentelve, ezt az egyháznak egykor Zichy, született Bercsényi Zsuzsanna úrnő adományozta a budai kápolnácskából két fa gyertyatartóval, feszülettel, kánonokkal és hordozható oltárral.

Itt látható üveg alatt egyrészt a Brunó-i Szűzanya képmása, másrészt a Szent család képe. Özvegy Novaczki Anna különleges hagyatéka ez, amit az egyház pártfogójaként adományozott az egyháznak. Van illendő, tisztességes, színes szószéke. Sekrestyéjét evangéliumi és az apostoli levelek idézetei díszítik. Található egy kis kápolna a templom boltíve alatt. A templom talaját téglával rakták ki és két sorban ülőhelyeket helyeztek el rajta. A karzat kőlapokkal borított, ahol jó állapotban lévő hatváltós orgona látható. A toronyban három, Klobusiczky Ferenc főtisztelendő kalocsai érsek által felszentelt harang van. A tornyot zsindeley, a templomot cserép fedi.

AZ EGYHÁZ

Nincs alapítója, adományozója. Jövedelme perselypénz, évente mintegy 18 forint, és szüretkor a bor eladásából 20 forint, harangozásból a három harang után 20 dénár, két harang után 11 és fél dénár, összesen 38 forint. Az egyháznak épületeire és kiadásaira kell 644 forint. Késpénzben most van 1 forint és 10 urna borkészlete. Velkman Katalin a minap, a halála előtt hagyott az egyházra 10 forintot, amelyet még nem helyeztek el, és amelyről a gondnok évente számadást készít.

A templom elég csinos, tiszta, tágas. Három nagy oltára van, ugyanannyi kisebb, amelyen terítő és antipendium látható. Van két miseruha temetésre, három alba, négy vállkendő, nyolc korporálé, két karing, tizenhét kehelytörő, két takaró a szentségmutatóra, hat különböző színű kazula, burza, palástok, két papi süveg, négy ministráns ruha, három törőruha, négy ónkancsó, három öv, két szertartáskönyv, gondosan, tisztán megőrizve. Van három kehely is, egy ezüsből, aranyozott tálkával, Novaczki úrnő adományaként. A másik kettő aranyból készült, az egyik tálkája ezüsből van, aranyozott szélű. Az aranyozott ezüst szentségmutató értéke 224 forint. Novaczki úrnő bő-

Venerabile cum omni decencia, ac sive tempore
ad Infirmos deserti, Lampas ob defectum Poveris
cum in Ecclesia non ardet.

Non celebrat duo sacra, in casu absentia alter
induens Presbyter eius loco suffragatur.

Festa, Ieiunia, Piscalis, deventualitat, et observantia cano-
nal, Abrenunciatus, Nuptiarum, de iurisdictione, qd
solitas rite, peragit, nigra ubi, sine dispensa-
tione hoc in partu appellavit.

Nullum Imperium habet, ob quod Curam A-
bi commissam exequi non possit, ritus in Missal
et Rituali scriptos, aliasq Ceremonias Eccles
probi, sicut, et peragit.

Prælatus sui est obediens, et iuxta Canonicas In-
stitutiones se gerit, quoad Vestitum, et Tonuram

Proventum a Communitate hujate habet, ficutum
annui f. Rhed 150. item a qualibet domo unum
quadrantem metreta Bundenis Frumenti, omni
quod annu exatit, p. omni Bunden constituit.

Singula a d. 50 facit f. 6. et Agnis, suoni, videl
ca. Pratis videl, ex decima, Nigi, ut ubi 10. ut
na, facit f. 32. ex decima Frumenti f. 1. in
utro in valore. Ex Stola annu cum anno com-
putando facti Calculo percipit f. 30. qui totus
Proventus ensimul computatus facit f. 219.

Stolam habet sequentem a Baptismate d. 50.
ab Introductione d. 11. et a Copulatione f. 1. 50.
a funere majori f. 1. a minori d. 50. nomine di-
bita Stola a Stola dimissa f. 1. Offertorium
Popule, Pentecoste, Nativitate Domini &
novo Anno. Colledum.

Missas votivas a Communitate singulis Annis
solvi solitas habet, utroque in festo s. Sebast-
iani, s. Trinitatis, Savorij, s. Floriani, s. Margarethe
s. Rosij, s. Antonij, Paduani, s. Joannis Nepo-
muceni, pro quarum qualibet decantari solita
Parochus percipit f. 1. Rhed et Offertorium.

Agros habet ff. primarium ad locum Vang Brin ca-
passem med. Duden ff. cui ex una parte dominialis
ex alia parte Wilhelm. Vense, et ager ad viciniam
Secundum penes majus Pratum dominialis, vulgo

kezű adományaként van még egy értékes kazula, egy ezüst kupa hasonló fedővel, és egy óbudai tisztartó adományaként két köntös szegéllyel. Van két lámpás, nagyobb és kisebb, velencei rézből, két kisebb zászló jó állapotban, és egy rongyos selyemfüggöny a Feltámadás képével, kehely a hívek részére rézből, két velencei rézből készült füstölő egy tömjéntartóval. Szenteltvíztartó, sőtartó fehér ónból, és hamutartó, öt csengettyű, a Boldogságos Szűz hordozható szobra, kereszt velencei rézből, az Úr jászla együtt a sírral a Méltóságos Zichy (született Berényi) Erzsébet adományaként, amelyeket szőtt kárpit borít.

Az Oltáriszentséget minden második héten kiszolgálják, a miséken használt ostyát a helyén őrzik. A keresztelelkutat dicséretesen márványból vészték ki és fedték be. A szenteltvizet elzárva őrzik, és az egyház által előírt időben felújítják.

A LELKÉSZ KÖTELESSÉGE ÉS JÖVEDELME

A hely lelkésze Velek János úr Csehországból, aki német és szláv nyelvet beszélő, Prágában tanult teológus. Itt négy éve lelkész, előtte hét évig Csehországban káplánkodott. Tudományban jártas és a szolgálatra eléggé alkalmas. Vannak saját könyvei: az egyház könyvei mellett német nyelvű Evangéliuma, a katolikus Bellarminus és Claudius Florus, értékteleneket a látogatás nem látott. Megvannak a szükséges feljegyzések a szentségre jelentkezőkről, a misékről, a kánoni órák beszédeiről és a népoktatásról. Van könyv, amelybe a megkereszteltek, a házasságot kötöttek, a bérmáltak és a halottak neveit gondosan beírják.

A lelkész a misét vasár- és ünnepnapokon folyamatosan elvégzi és számos prédikációkat tart a népnek. Az istentiszteletet reggel kilenckor kezdi és tizenegykor fejezi be. Délután körülbelül két óraker van katekézis a Nagyböjtből és Adventben. A misét illendő tisztelettel végzi, amelynek rendes díja a felolvasásért 50 dénár, az éneklésért 1 forint, amit minden ünnep- és vasárnap a hívek a lelkésznek adnak. A szentségeket a szent római egyház rendtartása szerint szorgalmasan kiszolgáltatja. Egyetlenegy felnőtt és gyermek sem halt meg utolsó kenet nélkül az ő figyelmen kívül hagyása miatt. Az Oltáriszentséget minden tisztelettel, de világitás nélkül viszi el a betegekhez, mert a templomban nincsenek lámpások. Két szentséget nem szolgáltat, hiányzása esetén egy alkalmas pap helyettesítheti. Az ünnepeket, böjtöket a néppel tudatja, és arra gondot tart. Az ünnepélyes menyegzőt az előírt, szokásos szertartással végzi, diszpenzáció nélkül senkit nem ad össze. Nem akadályozza semmi, ami gondot okozna, hogy vállalt szolgálatát elvégezhesse. A misét és egyéb szertartásokat az egyházi előírások szerint végzi. Előjárói iránt engedelmes, a kánon rendeleteit, valamint az öltözködésre és hajviseletre vonatkozókat megtartja.

A közösségtől ezért biztos jövedelme 150 rajnai forint, valamint minden háztól negyed budai mérő gabona, ami évente körülbelül 12 budai mérő, mérője 50 dénár, összesen 6 forint. Földből nincs jövedelme, rétből sincs. A bor tizenhatodából körülbelül 16 urna bort 32 forint értékben, a gabona tizenhatodából gabonát körülbelül 7 forint értékben kap. Stólából egész évre számítva mintegy 30 forintja van. Az egész javadalom összesen 219 forintot tesz ki. A stóla keresztelésért 50 dénár, avatásért 11 és fél dénár, esküvőért 1 forint 50 dénár, nagy temetésért 1 forint, kis temetésért 50 dénár, jegyesség név szerinti kihirdetéséért 1 forint. A perselypénz Húsvétkor, Pünkösdkor, Karácsonykor, Újévkor 3 forint. Fogadalmi mise évente hét szokott lenni, úgymint Szent Sebestyén, Xavéri Szent Ferenc, Szent Flórián, Szent Margit, Szent Rókus, Pádúai Szent Antal és Nepomuki Szent János tiszteletére, amikor a lelkész éneklésért egy rajnai forintot és a perselypénzt kapja.

Földjei közül az első négy budai mérőnyi, a Vauzbrun dűlőben, amely egyfelől a földesúrral, másfelől Wilhelm Venzellel szomszédos. A második az urasági nagyobb rétnél van, amelyet népiesen Sommerwiess-nek mondanak, ez Lockner Lőrinc, másfelől Kriszovics Mátyás földjével határos, és mintegy négy budai mérőnyi területű. A harmadik, Haistbord öt budai mérőnyi, ez is Lockner Lőrinc és Kriszovics Mátyás földjével határos. A negyedik Pusch-on van, most ugar, kaszálónak szánják, Herzog Ferenc és az uradalom földjével határos. Az ötödik Csik pusztá földjéig ér hét budai mérő területű, ahol egyfelől az uraság, másfelől Ebner János bérlő a szomszédja. Legelője Kesztl-en van az uradalom szomszédságában, ahol erdő és kőbánya van, de ez semmit sem jövedelmez már két éve. A parókia mögött tyúkol van és egy akkora faskamra, amely elegendő a tűzifának, amit a lakosok kötelesek a plébánia és a lelkész számára odaszállítani.

AZ ISKOLAMESTER KÖTELESSÉGE ÉS JAVADALMA

Az iskolamester Vaisz János, katolikus vallású, a hitvallást elmondta. A katolikus szertartásokat el tudja végezni németül, amit szorgalmasan meg is tesz az énekléssel, a gyermekek tanításával és a vihar elleni harangozással együtt. A lelkész iránt tiszteletteljes és neki engedelmes.

Javadalma a közösségtől mint iskolamesternek 6 forint, mint orgonista kap évente 28 forintot, és minden háztól negyed mérő vegyes gabonát, mint a lelkész. Ez évente körülbelül 6 forint. A gyermekek tanításáért személyenként 25 dénárt fizetnek, a közösség összesen 8 szekér vágott tűzifát szállít neki, megkapja a perselypénz harmadrészét, keresztelésért 11 és fél dénárt, avatásért 5 dénárt, hirdetésekért 40 dénárt, nagy temetésért 25 dénárt, kis temetésért 11 és fél dénárt kap. Az iskolának van háza, vályogból készült, mellette szérű van. Szüretkor házanként negyed urna bort és mustot adnak. A plébános háza szintén vályogból készült, elég tágas, fenntartása a hívek feladata.

A Zichy-család címere

Gróf Zichy Miklósné
gr. Berényi Erzsébet arképe
Ismeretlen festő műve

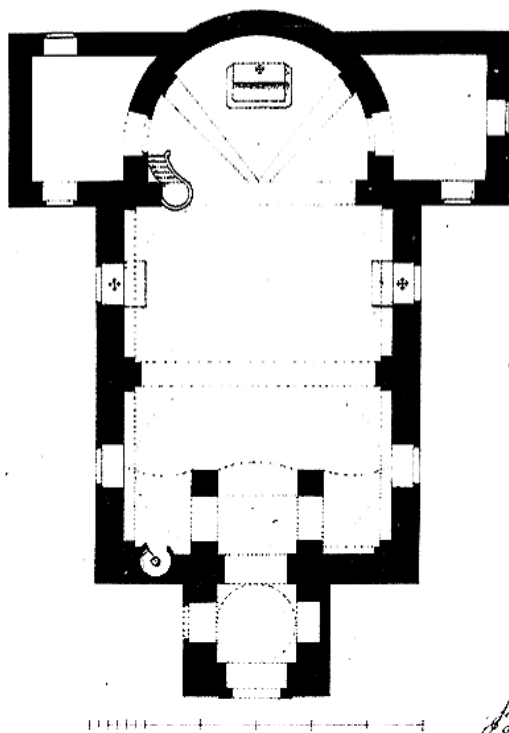
Gróf Zichy Péterné
gr. Bercsényi Zsuzsanna arképe
Johannes Alberts Hauser műve, 1743

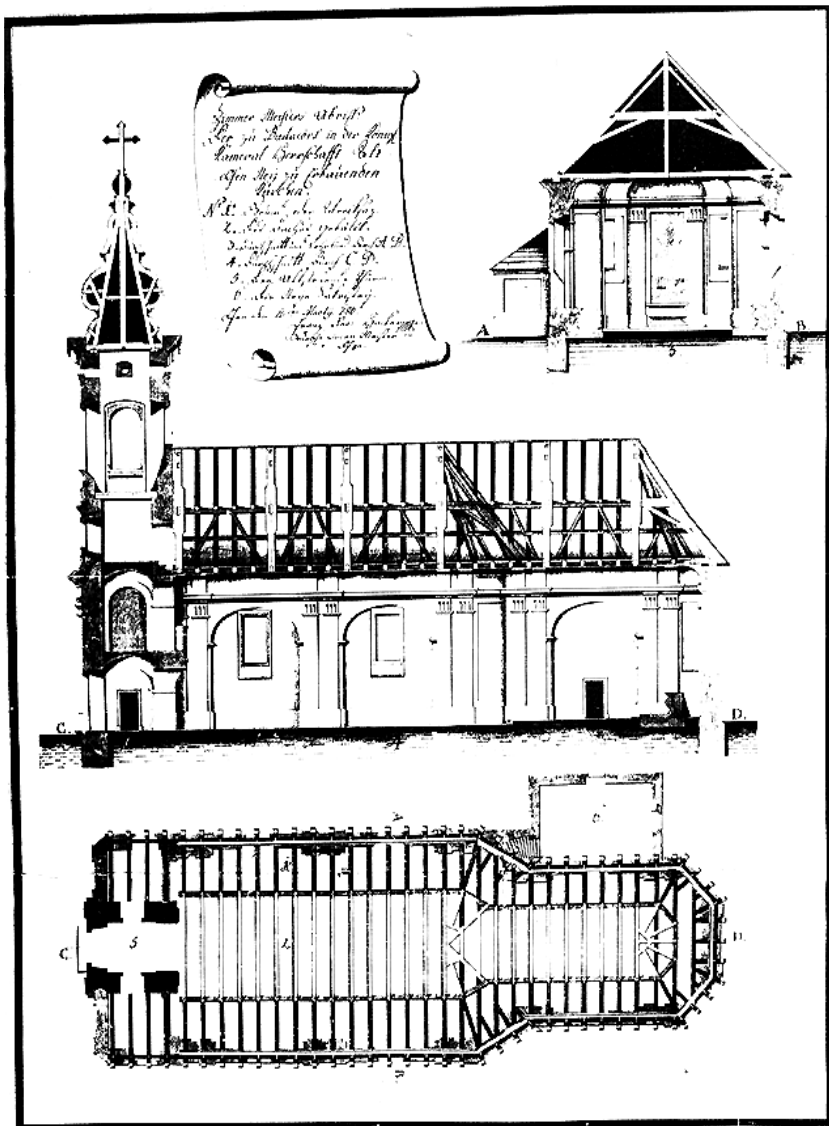
Gróf Zichy Miklós arképe
Ismeretlen festő műve

Die Alt erbaute Kirche zu.
Buda Eörs im Alt Ofner Dominio

A budaörsi régi építésű templom 1782-ből

A királyi kamarai Óbudai uradalomban
Budaörsön újonnan építendő templom ácsmesteri alaprajza 1780-ból

FÖLDESURA ÉS PATRÓNUSA

Az egyház földesura és pártfogója méltóságos és tiszteletreméltó gróf Vasonkeő-i Zichy gróf úr. Ő díszítette fel a templomot az Úr Krisztus sírjával és jászlával, és az ő kegyes és bőséges gondoskodása miatt az egyház reménykedik abban, hogy a sok tehertől megszabadul, vagy legalább terheit enyhítheti.

A HÍVEK ÉS AZOK KÖTELESSÉGEI

Az egész egyházban összesen 785 katolikus lélek él. Hitvallásra alkalmas 569 fő, arra alkalmatlan 216 fő. Bértálat száma 531, nem bértálat 248 lélek. A nép a lelkészhez ragaszkodó, őt megbecsüli, mert az a hit ismereteiben szorgalmasan, jól tanítja őket. A plébánosnak járó fizetést nehezen adják meg. A plébánia területén nincsenek eretnekek, megrögzött bűnözők. Ha mégis megjelennek, az uraságnak jelentik, és azok tőle méltó büntetést kapnak. A lelkész a híveket inkább szeretettel, mint megfélemlítéssel irányítja. A hűvéti gyónás előírásainak mindenki eleget tesz.

BÁBÁK ÉS SÍRÁSÓK

A bábákat a közösség választja, kitaníttatja, hogy mihelyt felesküdnék, ha szükséges, keresztelhessenek is.

A sírásó, aki a nagy temetésnél 30 dénárt, a kicsinél 15 dénárt kap, a templomot övező temetőben ás sírt, de a templom alapját meg nem közelítheti.

A egyházlátogatás az általános megállapítások mellett a következők figyelembevételét ajánlja a jövőben: A gyülekezet adósságát csak részben teljesíti. A bábák szükségkeresztelése után elhalt kisdedet a temetőbe temesse a lelkész.

AZ 1761. ÉVI EGYHÁZLÁTOGATÁS

Az 1756. évi első egyházlátogatás után néhány évvel, 1761-ben zajlott le Budaörsön a második, a plébániai élet minden területét felmérő vizsgálat. Ez azonban nem hasonlítható össze az öt évvel korábbival. Míg 1756-ban érseki és királyi rendeletre az érintett főesperes közreműködésével ünnepélyes formában zajlott le az egyházlátogatás, addig 1761-ben csupán egy kérdőívet küldtek ki Barkóczy Ferenc esztergomi érsek (1761–1765) utasítására az egyes plébániákra, amelyet minden lelkésznek egyedül kellett kitölteni és továbbítani a felsőbb hatóságok felé. Nem véletlen tehát, hogy az 1761. évi felmérést csak Voglsperger Mihály óbudai és Tótt István szentendrei lelkész írta alá, és a hivatalos iratok közt nem is „*Canonica visitatio*”, azaz kánoni látogatás, hanem „*Conscriptio*”, azaz összeírás néven szerepel.

Forrás: Prímási Levéltár, *Canonicae Visitationes*, Lib. 75., 49.; Magyar Országos Levéltár X 727., 23470. doboz.

Circumspectio
Exemptae Ecclesiae Buda. Consistorij.

- Ad Primum: Haec Ecclesia est Mater, Materj Filiali. Sed cum Capit. An. Hans et Directoris, et Domo vicaria, habet domo in illam nullum est ingressionem etiam Comendatj, quia in Mater solum sibi aliter non diffundit.
- Ad Secundum: Cetera Ecclesia ante annos 17. in Comendata erat, benedicta in honorem S. Iovannis Regomusii Martyris.
- Ad Tertium: Episc. Fabianus episc. legit. Inhabuit beata. Long. 72. Org. Lita 44. alla 5 org. Sed fornice, integra pariter sed, qd est ruinatum.
- Ad Quartum: Non habet dotem, neq. fundum habitum, praeter paucos annos. Recente Collectam.
- Ad Quintum: Habet piam legatum 50 % q. Anthon Remetioj.
- Ad Sextum: Habet in debitis tributis 6209. quod Incolas Lici, in loco Beauri Conducit ordinario Curat.
- Ad Septimum: Non habet debita passiva.
- Ad Octavum: Proventuum Curam gerunt Editio. Caplan. Sacerdos Conservat. et. Capellan. et. 2. Clericum, quorum Episc. unum, alium Editio retinent. Haec duo graviter Anno Conjugum ratione curae p. modo. Lici, Conducunt in Provincia Domini Curam Licia Lici, et. unq.
- Ad Nonum: nulli fundi sunt alienati.
- Ad Decimum: Ecclesia parva est sufficienti, et recente cura legit. ubi. Habet. fabrica 7. cum parva argenti, aliam cum parva in specu, inaurat. (Ceterum argenti), Monasterio argenti 7. et. 1/2. 5. Supercellia 4. Domus 5. Capellan. 3. Paroch. 6. Ministris 2. - Dalmatibus 2. cum appententij. Ministrum unum. Episc. 8. Curia fabrica 27. Regia antea 3.
- Ad Undecimum: Titulum cum portabilibus non violata. Proponit. Campara et benedicta. Praeterea Eccl. anagum. Sed Episc. hodie. cum, non curat, nisi nulli. Non fornice, prope Eccl. 7. et. 1/2. cum vicariis titulis. fabricam.
- Ad Duodecimum: Nulla in hac Ecclesia est. Eccl. profanata.
- Ad Decimum tertium: Habet Indigentiam plebanam ad Episc. unum et. Capellan. 2. Domum Regomusii, et. Curia. 2. qd. pariter. qd. qd. Curia. Mater. Materj. qd. An. expiant.
- Ad Decimum quartum

A BUDA-EÖRSI EXEMPT EGYHÁZ ADATAINAK ÖSSZEÍRÁSA

A TEMPLOM

1. Anyaegyház, leányegyháza Csik puszta, amely egy vendéglőből és egy házból áll. Közöttük nincs semmilyen akadály, mert az anyaegyháztól mintegy negyed mérföldre van.

2. Temploma tizenhét éve épült, a gyülekezet építette Nepomuki Szent János mártír tiszteletére.

3. Kőből készült, cseréppel fedett. Hossza 9 és fél öl, szélessége 4 és fél, magassága 5 öl. Boltozatos, egészen ép, de tetőzete romos.

4. Nincs vagyona, sem adománya, sem biztos jövedelme a gyűjtésen kívül.

5. Van 50 forint egyes adománya a temető kerítésére.

6. A lakosoknál van 309 forint kintlévősége biztos helyen, rendes kamatra.

7. Tartozása nincs.

8. A jövedelem gondját a gondnokok viselik. A pénztárat a lelkész őrzi, amelynek két kulcsa van, az egyik a lelkésznél, a másik a gondnoknál. A vagyonról évente készítenek számadást, amelyet az uraság megbízottja ellenőriz évenként a községi bíró és esküdtek jelenlétében.

9. Semmilyen telek nincs elidegenítve.

10. Az egyház megfelelően el van látva egyházi kellékekkel. Van egy kehely ezüst tálkával, egy másik réztálkával, amely aranyozott, egy ezüst cibórium, egy ezüst monstrancia, öt alba, négy karing, öt vállkendő, három öv, hat kazula, hét pluviálé, hét dalmatika a hozzávalókkal, egy süveg, nyolc korporálé, huszonhét kehelytörő, három régi zászló.

11. Három nem megszenteltelt oltár hordozható oltárokkal, orgona, három megszentelt harang. A templomhoz csatlakozó temető befogadóképessége elégséges, fel van szentelve, nincs bekerítve, árokkal van körülvéve. Nem ásható a templom közelében sír az alap megsértésének veszélye miatt.

12. A templomban egyetlen vallási társulat sincs.

13. Hétévenként teljes búcsúja van Nepomuki Szent János ünnepén és Pünkösöd utáni harmadik vasárnapon, amelyet mégis márciusban fognak megtartani a következő évben.

14. Nyilvános búcsújárások, körmenetek – az egyházi előírások szerint évenként – reggel vannak a kijelölt helyeken, a falutól másfél vagy kétórányira, oda illő rendben vonulnak, de vissza már nem, a távolság miatt. A búcsújárás napján otthon mise is van.

15. A templomban a lelkésznek nincs szekrénye vagy más világi dolga.

16. A Kálváriahegyen van egy kőkereszt két szoborral, amelyet az egyház gondoz. Ugyanígy a pestises temetőben és a szőlők közt, amelyeket vagy az alapítójuk, vagy a közösség gondoz.

17. Itt nincs semmilyen kápolna.

18. Nincs magánkápolna.
19. A földesúrnő, méltóságos Berényi Erzsébet grófnő, gróf Zichy Miklós özvegye, katolikus.
20. A támogatásban az úrnő eleget tesz kötelességének.
21. Sem görög szertartású, sem ágostai, sem helvét imaház nincs ezen a helyen.

A HÍVEK

1. A lakosok katolikus vallásúak. A felnőttek száma 466 fő, a hitvallásra képes gyermekek száma 192 fő.
2. Németül beszélnek. Prédikáció vasár- és ünnepnapokon van. Hitoktatás vasárnaponként van, olykor ünnepnapokon is, a prédikáció helyett.
3. Senki sem hagyta el a katolikus vallást az elmúlt hat évben.
4. Nincsenek hitehagyottak, sem vegyes vallású szülők gyermekei.
5. Az előírt ünnepeket megtartják.
6. A katolikusok kötődnek az isteni és szent dolgokhoz, az istentiszteleteket és a tanításokat szorgalmasan látogatják, nem úgy a körmeneteket, a távolság miatt. Szorgalmasak a rendeletek megtartásában is, kelően gondoskodnak a lelkészeiről.

A LELKÉSZ

1. A hely lelkésze Raill Sebestyén, huszonhat éves. Budán filozófiát, Bécsben teológiát tanult. Második éve végzi a lelkigondozást. Fél évig Óbudán volt káplán, majd Buda-Eörsre jött. Tökéletesen beszél németül, közepesen magyarul.
2. Példamutató életet folytat mások épülésére. Bokáig érő ruhát (talárt) visel, hajviselete illendő, bajusza nincs, nem dohányzik, fegyvere nincs.
3. Cselédségébe tartozik egy özvegy, negyvenhárom éves házvezető és annak leánya, mint szolgálólány.
4. A földesúrnővel és a gyülekezet tagjaival jó egyetértésben van.
5. Érseki, vikáriusi stb. rendeleteket szorgalmasan végrehajtja.
6. Buzgó a szent szolgálatok elvégzésében, abból semmit el nem hagy.
7. A kapucinus atyáktól kap az áldozáshoz ostyát, amit nyolc naponként felfrissít.
8. A tabernákulumot, a szenteltvizet, a keresztelőmedencét, a templomot és a szükséges kellékeket zár alatt és tisztán tartja. A keresztelőmedencét esztendőnként egyszer, Nagyszombaton megszenteli. A tabernákulum előtt nem ég örökmécses, mert nem tudják, miből fizetnék ki.
9. Vasár- és ünnepnapokon reggel kilenc órakor van prédikáció, utána szent énekek az Oltáriszentség jelenlétében, különösen háborús időben. Délután két órakor litánia, amelynek végéztével a plébános a cibóriummal

Monstrancia a budaörsi templomból.

Készítette: Fauser József 1760-ban

megáldja a népet. Ünnepeken van vesperás, vagy a litániákon veszik elő az Oltáriszentséget. Ünnepeken nyolc órákor van mise.

10. Prédikáció van minden vasár- és ünnepeken, ha nem találkozik több ünnep, mert ilyenkor nem tud mindent elvégezni. Katekizál minden vasárnap délután a litánia előtt. Prédikációit maga írja, felhasználva Fabri atya, Segonerus, Lafelvus, Texton, Vico, Barzia beszédeit. Katekézis könyve a római Hahel atyától való.

11. Kötelessége gondoskodni a gyöngékről, hogy senki ne haljon meg utolsó kenet nélkül.

12. Van Bibliája, breviáriuma, egyházmegyei szertartáskönyve. Van megfelelő anyakönyv a kereszteletről, a

bérmáltakról, a házasságot kötöttekről és a halottakról.

13. Nincs görögkeleti pap.

14. Nincs protestáns lelkipásztor.

A PLÉBÁNIA ÉS A PLÉBÁNOS JÖVEDELME

1. A parókia egy téglából készült padlásos ház, közepes állapotban van. Benne és körülötte illő rend van, a plébános a saját dolgait rendben tartja.

2. Akik építették, azok javítják és a fenntartására ügyelnek.

3. Az itteni lelkésznek van öt földje. Az egyik 24, a többi 20, 40, 60, 40 négyszögöl nagyságú az uradalom és az úrmő juhásza szomszédságában. Tulajdonos címen a fenntartó jóváhagyásával birtokolja, a lakosok a felét művelik. A jövedelem, ha a vetőmagot és a kiadásokat levonjuk, nagyon kevés. Emellett van házikertje, de vízhiányban szenved, legelője is hasonló, bizonytalan. Fát a közösségtől kap, amennyi szükséges, a gabona tizenhatodát megkapja, minden második évben két-három budai mérővel. Bort évenként a termés szerint gyűtenek, átlagosan 40 urnával. A közösség évente 150 forint készpénzt ad. Gabonát 18 budai mérővel kap. A plébánia évi összjövedelme átlagosan 300 forint. Nincs kiegészítés az egyetemes lelkészi pénztárból.

4. Az egyház tulajdonából nem hiányzik semmi.

5. A megszabott stóla: keresztelésért 5 dénár, avatásért 11 és fél dénár, esketésért 1 forint 50 dénár, nagy temetésért 1 forint, kis temetésért 50 dénár, a szokástól nem térnek el.

Ad primum: Semel ad hunc finem satisfactionem exigunt.
 Ad Secundum: Horum est debita observantia erga Curiam, in qua se
 presentant, ut eorum debita observantia ab officio remaneat, & alij. Episcopatus prodest.
 Ad Tertium: Locus Magister debet suam habitationem in Communitate
 mandatum, & qua confusus, regarus, & adificans. De his vero debent progre
 Ad Quartum: Reverendus Locus Magister sicut in parata pecunia
 No. 30. in feumens domum Collectis 18 Mark. Deinde Collecta ubi
 tempore Epidemiarum. De his autem nullum debent proventum.
 Ad Quintum & Sextum: Quae Locus Magister non debet, nec Minister
 habet solent debet.
 Ad Septimum: Est in loco officii, Religionis, Absolutae, bonorum
 suorum, non adificandi, deinde missam de die, quae ad Baptisum in Casu
 accepti, & dimissam, & pluribus.
 De locis Curiae localis Curatibus.
 Nullus datus in Curia Religio, Locus Curiae Curat.
 De Locis Curiae.
 Neque ullum in loco est ad dandum.
 Daniel Voglsperger
 Curat. 3. 7. Dec. 2.
 Stephanus Toff
 Curat. 2. 2. Dec. 2.

C o n s c r i p t o
 Exemptae Ecclesiae N. D. Dudensis.

Ad primum: Hic locus, vulgo Reichstätt vocatus, est sub
 dictae Curiae. Episcopus in Curia, Episcopi, & Magister de Curia
 in D. D. cum, hinc, quibus, quidem. Quibus 20. Mark. Annuat.
 videtur P. Clara in Episcopo, & Episcopi. Episcopus est de Curia in
 Curia.

Ad Secundum: De his in loco, No. 7749, p. Communiter dicit
 de Curia. D. V. M. Magister, Curia.

Ad Tertium: Episcopus, sicut est in loco, & Episcopi. No. 7749, p. 87.
 Illius 2. 2. Dec. 2. non invenit.

Ad Quartum

Részlet az 1761. évi egyházlátogatási jegyzőkönyvből

6. Évi jövedelme stólából mintegy 70 forint.
7. Nincs görögkeleti lelkész.
8. Nincs protestáns lelkész.

KÁPLÁNOK, SZERZETESEK, REMETÉK
E helyen egyáltalán nincsenek.

AZ EGYHÁZI SZOLGÁK

1. Van itt iskolamester, aki egyúttal kántor és orgonista is, neve Schödl Pál, 30 éves. Két gondnok van, Frank József és Richter Ádám, az első 41, a második 43 éves. Mindkettő példás életű és jó erkölcsű. Mind az egyházi, mind a magánéletben mindennek megfelelnek. Az iskolamester a hit elemeit jól ismeri, amit a gyermekeknek hetenként egy-két alkalommal szorgalmasan elmagyaráz.

2. Ezek a szolgálattevők kötelesek engedelmeskedni a lelkésznek, mert tőle függ, hogy hivatalukban meghagyja-e, vagy leváltja őket.

3. Az iskolamester a közösségtől egy romos lakást kapott, amit szükséges kijavítani, rendbe hozni. A gondnokoknak van saját lakásuk.

4. Az iskolamester készpénzben kap 36 forintot. Gabonát házanként összegyűjtenek 18 budai mérőnyit. Bort is gyűjtenek a szüret idején. A gondnokoknak nincs külön jövedelme.

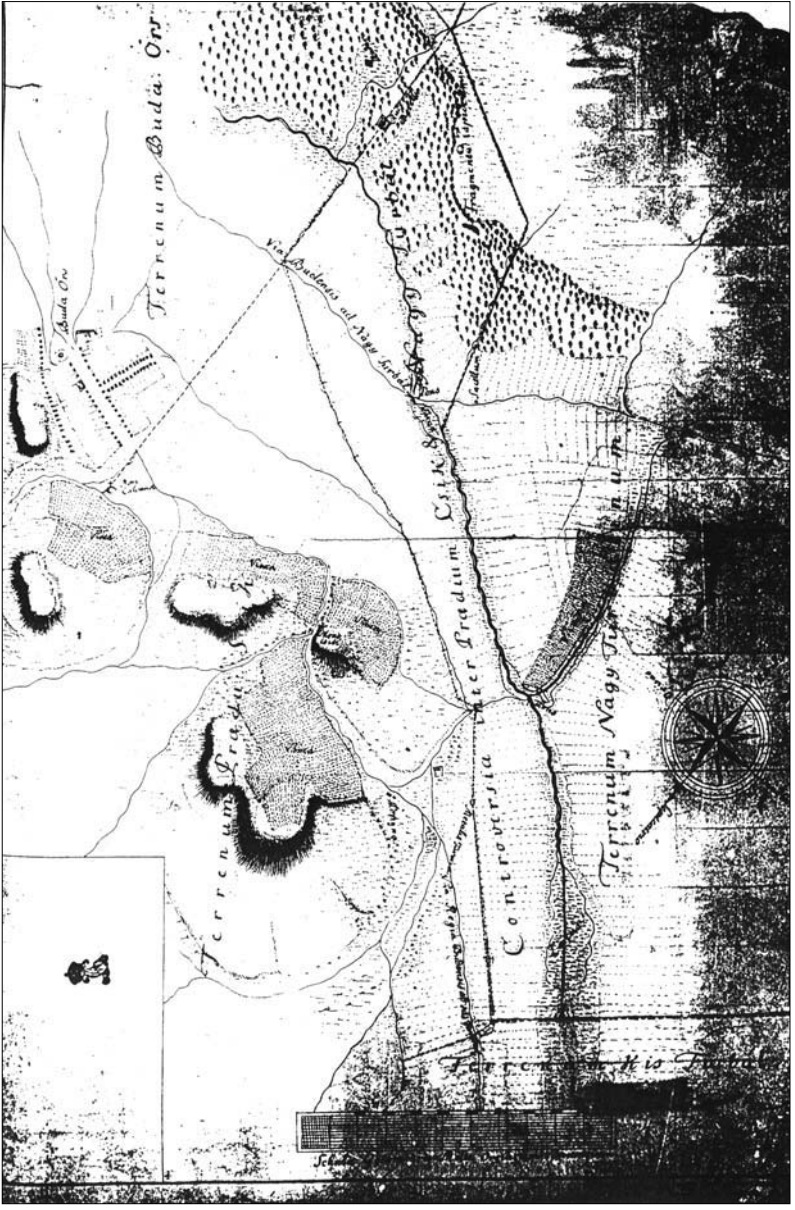
5-6. Sem görögkeleti, sem protestáns iskolamester, sem egyházi szolgák nincsenek.

7. E helyen a bába katolikus vallású, jó erkölcsű, nincs felesketve, jól képzett, szükség esetén a keresztelést is elvégzi.

PLÉBÁNOST NÉLKÜLÖZŐ HELYEK
Ilyen hely itt nincs.

SZEGÉNYHÁZAK
Ezen a helyen nincs szegényház.

Voglsperger Mihály óbudai lelkész
Tótt István szentendrei lelkész

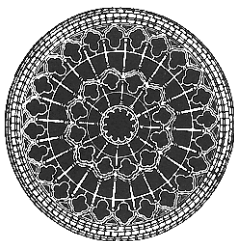

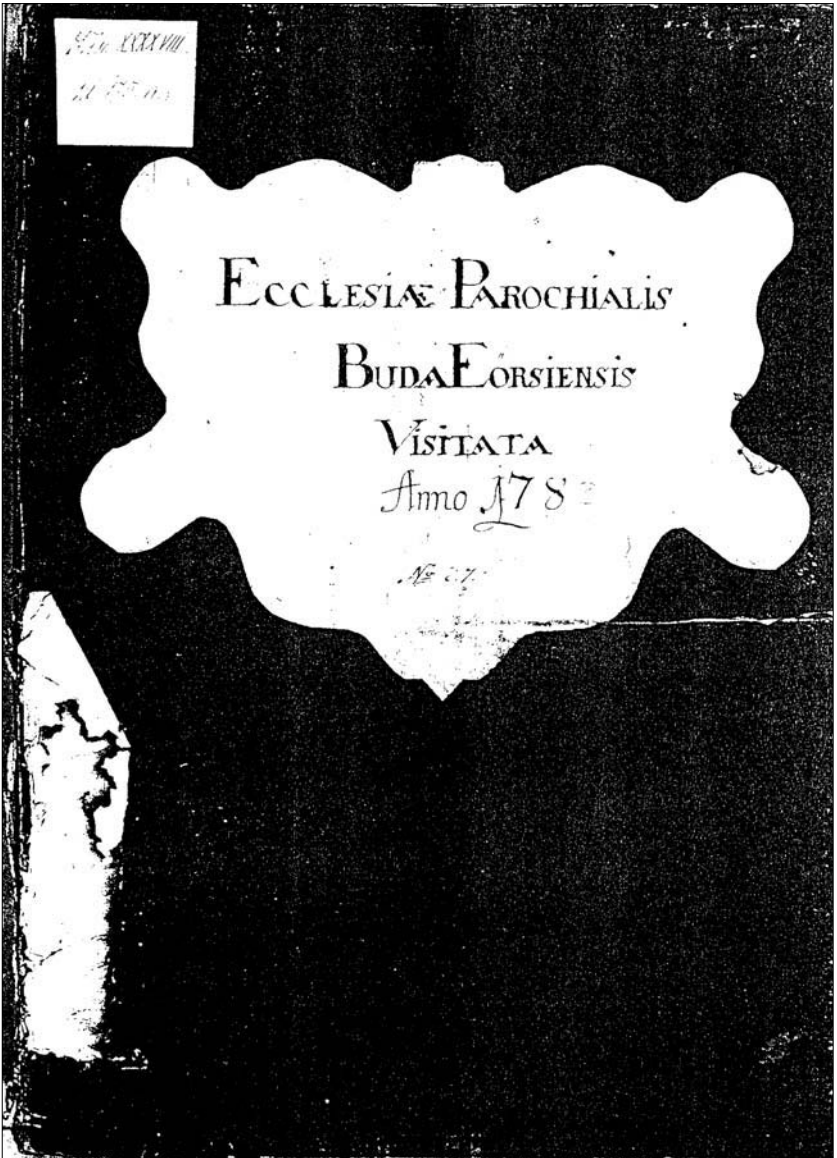
Budaörs első fennmaradt térképe 1766-ból. Készítette: Henricus Jäger

AZ 1783. ÉVI EGYHÁZLÁTOGATÁS

1776-ban az esztergomi érsekség élére Mária Terézia királynő kezdeményezésére Batthyány József kalocsai érsek került. A királynő buzdítására az új érsek legelső tevékenysége hatalmas egyházmegyéjének szétदारabolása volt, és ennek során a szinte az egész Felvidéket magába foglaló esztergomi egyháztartományból három új püspökség, a rozsnyói, a szepesi és a besztecebányai vált ki. Az esztergomi érsekség megmaradt területén is szükség volt a plébániák át-szervezésére, hiszen néha egy-egy anyaegyház hat-nyolc, sőt esetenként tíz leányegyház igazgatását is ellátta, ami hatalmas, és a legtöbb esetben teljesíthetetlen feladatot rótt az érintett plébánosokra. Ennek az átszervezésnek, amely a „*Regulatio parochiarum*”, azaz a plébániák szabályozása nevet viseli, első lépése volt az 1783 folyamán lezajlott egyházlátogatás, amelynek során felmérték az egyes anyaegyházak állapotát, kiterjedését, jövedelmét stb. Ennek a felmérésnek alapján került sor azután – ahol szükség volt rá – az egyes plébániák szétदारabolására, új egyházközségek létrehozására. Az 1783. évi egyházlátogatás különlegessége, hogy ez az egyetlen olyan vizitáció, amelyet az egyházmegye valamennyi plébániáján elvégeztek, és az egyházlátogatáshoz melléketként csatolták az egyes plébániák irattárában még fellelhető, a plébániák jogaira vonatkozó iratokat, tervrajzokat, leltárakat, így néhány vizitációban értékes középkori oklevelek vagy mára már elpusztult tervrajzok, iratok másolatát is megtalálhatjuk.

Forrás: Prímási Levéltár, *Canonicae Visitationes*, Lib. 175.a.; Magyar Országos Levéltár X 727., 23546. doboz.

1783. évi
1783. évi

ECCLESIAE PAROCHIALIS
BUDAORSIENSIS
VISITATA
Anno 1783

1783

Az 1783. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv címlapja

A BUDA-EÖRSI ANYAEGYHÁZ EGYHÁZLÁTOGATÁSI JEGYZŐKÖNYVE

A buda-eörsi önálló (anya) egyház a nemes Pilis vármegyében az esztergomi érsekség területén helyezkedik el, a királyi korona óbudai birtokához tartozik, kegyúri jogon az övé, ezt mutatja a gyakorlat.

TARTALOMJEGYZÉK

1. A plébánia fekvése.
2. A templom külső és belső szerkezete, felépítése.
3. A templom és a sekrestye belső díszítése.
4. Az egyház vagyona és jövedelme.
5. A temető.
6. Vallási társaságok.
7. A plébános joga és kötelessége.
8. Az istentisztelet.
9. A szentségek kiszolgálása.
10. A temetési szertartás.
11. A plébános könyvei.
12. A plébános jövedelme, fenntartása.
13. A káplánok.
14. A plébános háznépe.
15. Az egyház szolgálói.
16. Földesurak, pártfogók.
17. A plébánia népe.
18. A plébánia kiterjedése, jogállása, határai, körülményei.
19. Más, környékbeli plébániák, kápolnák, imaházak.
20. Katonai kápolnák és azok káplánjai.
21. Klerikus papok a plébánia területén, bármilyen rendbe tartoznak. Egykori jezsuiták és más szerzetesek, akik a rendjükből kiléptek és a világi klérushoz csatlakoztak.
22. A plébánia területén élő szerzetesek.
23. A plébánia területén lévő apácarendek.
24. A görögkatolikusok, örmények és rutének.
25. A katolikus vallástól eltérő (idegen) vallások, elsősorban a görög szertartásúak.
26. A zsidók.
27. Az ágostai és helvét hitvalláshoz tartozók.
28. A katolikus plébánost nélkülöző helyek..
29. Más kegyes alapítványok a plébánia területén.

1. FEJEZET

A PLÉBÁNIA FEKVÉSE

A plébánia anyaegyház Buda-Eörs községben, a neves óbudai királyi uradalomhoz tartozik, Pilis vármegye déli részén, egy kiemelkedő helyen fekszik. A templom a falu felső részén lakóknak közel van, azonban az alsó, sík vidéken lakók számára, mivel tőlük kissé távol van, kényelmetlen az odajutás. A tűzvész veszélyének nincs kiszolgáltatva, bármennyire is úgy tűnik. A házaktól való távolság miatt a kifosztás veszélye kissé fenyegeti.

A temetőt, amely a templomot körülveszi, a kegyes királyi rendelet 1778. június 18-án használaton kívül helyezte, ezért az uraság új helyet jelölt ki számára, amiről az 5. fejezetben bővebben szólnunk. Tehát ez többé nem temető. Valamikor úgy tűnik, árok övezte, de minden oldalról nyitott. Egykor két feljárata volt: az egyik a közútról, amelynek falépcsője volt, a másik a parókia udvarából, azonban mindkettő elhagyatott, a kapuk és a járatok is egyaránt. Ezért a lelkész alázatosan kéri a szent látogatást végzőket, hogy a maguk nagy tekintélyével az egyház tagjait új árok készítésére vagy a régi felújítására kérje.

A temető jobb oldalán a közúti bejárat mellett van egy tölgyfa kereszt, amelyen a Megváltó jellegzetes vaslemez képmása látható. Fakerítés veszi körül. Fenntartása az egyháza tartozik, nem tudni biztosan, hogy milyen jogon. A temetőt megáldották, és ahogyan sejteni lehet, az első lelkésztől, Hellmár Jánostól mostanáig csak katolikusoknak szolgált nyughelyül, ellenszolgáltatás nélkül.

2. FEJEZET

A TEMPLOM KÜLSŐ ÉS BELSŐ SZERKEZETE, ELRENDEZÉSE

Az egész templom szilárd anyagból, kvadrát kövekből épült, cseréptető fedi. Van tornya, amely homlokzatából emelkedik ki, szilárd anyagból készült, zsindeletet borítja.

A templom szentélye 3 öl hosszú, szélessége 3 öl és 2 láb, magassága 3 öl és 5 láb. A szentély nem különbözik a templom többi részétől díszítésben, de padlója kvadrát kövekből áll. Fakorlátja sárgára festett, vastámlákkal és biztosító zárral látták el. A szentélyben nincs alulról a sekrestyéből, sem az oldalakból, sem az oltár mögül kiemelkedő karzat. Padok nincsenek a szentélyben, de azon kívül van egy hosszúkás alakú, kiskapuval és zárral felszerelt pad, ahol a nagyobb alkalmakkor a vendégek ülnek. Semmilyen püspöki vagy főpapi trónszék nincs a szentélyben. Az énekkar számára azonban a templom bejárata fölött van egy szilárd anyagból készült karzat, egy hibás orgonával, amely hatváltós, fasóvénnel övezett, vagyis egy új orgonára van szükség. Nincs a szentélyben a fal mellett az Oltáriszentség számára elkülönített hely, amint az a régi templomokban látható. Nincsenek a szentélyben szobrok, sem kripták.

A templom hajója 9 öl és 1 láb hosszú, 4 öl és 2 láb magas, 4 öl és 4 láb széles, újszerű. A templom hajójában nincs karzat a már említetten kívül, amely az iskolaigazgató és a nagyobb tanulók állóhelye az istentisztelet idején. A templom tornya 15 öl magasságba emelkedik. Szélessége 2 öl és 4 láb, a csúcsán aranykereszt ragyog. A toronyban három harang van, amelyek leírása a 4. fejezetben olvasható. A harangoknál mind a négy oldalon ablak van. Kissé alább még másik három üvegablak nyílik a karzatra, amelyek a templomot is megvilágítják, ezeket vasrács védi. Óra nem díszíti a tornyot.

Sem a templom hajójában, sem a szentélyében nincs kriptá. A templomnak szokás szerint két kapuja van. Elöl a főkapu, amely a közútra nyílik, közönséges fából készült. A templom jobb oldalán lévő kisebbik kapu a falu alsó része felé nyílik. E mellett a templomnak van még két bejárata: az egyik a sekrestyén keresztül, a másik a kamrán át vezet. Az összes ajtót vasreteszszel jól megerősítették.

Egy sekrestyéje van az Evangélium oldalán: 11 öl széles, 13 öl hosszú és 11 öl magas, ennek van bejárata az első temetőből. Van külön kamra a templomi kellékek elhelyezésére, megőrzésére. Ezekről az 5. fejezetben bővebben szólunk. Egy nagy kereszt is van, amely alatt található a jászol és az ónmosdó. Ablakán vasrács van. A Levelek oldalán a sekrestye részén van a kamra két vasrácsos ablakkal, amelyben a zászlókat, fáklyákat és más eszközöket őrzik, amelyeket Nagyhéten az Úr sírja készítésekor szoktak használni. Bejárat az eltörölt temetőből is nyílik.

A templom világos, mivel hajója mindkét oldalán két nagy ablak van és azonkívül három ablak van a tornyon, kettő közülük a kamrát, egy a sekrestyét világítja meg. A templom nem új. Mindkét oldala repedezett, hasadékos és romos. Nem elég az egész nép befogadására, a vidékiek számára kicsi, különösen szüret idején, ezért meg kellene nagyobbítani. A lelkész tisztelettel kéri a szent látogatást végzőket, hogy nagy tekintélyüket vessék latba a Magyar Királyi Kamaránál, hogy nagyobb templom építését engedélyezze és segítse, mert ez a nép szegény, és az egyház jövedelme az egyház szükségleteinek fedezésére, az egyházi épületek rendben tartására is csak szűkösen elegendő. A templom bővítése hosszában és szélességében, a szentély áthelyezése az építészek szerint nem kevesebb, mint 2500 forintba kerül.

A környéken nincs több templom, ez az egyedüli anyaegyház, úgyhogy az egész nép váltakozva tud legalább vasár- és ünnepnapokon a szent tanításon részt venni. Szükség lenne egy káplánra is, ennek érdekében a lelkész a 13. fejezetben a legnagyobb tisztelettel és bizalommal helyezi el kérélmét. A templom még nincs felszentelve. Védőszentjének ünnepét minden évben május 16-án, vagyis Nepomuki Szent János mártír napján ülik. Az egyház szerencsétlenséget fennállása óta nem szenvedett.

A pestis előtt és után a vidék lakóinak nem volt kápolnájuk, és az sem, aki a szentségeket részükre kiszolgáltatta volna. Ebből következett, hogy gyermekeiket Budakeszire (Buda-Koesten), Törökbálintra (Török-Páalint), sőt az egykori veszprémi, most fehérvári egyházmegyébe tartozó Kistorbágyra (Kistorbal) vitték keresztvíz alá, de leggyakrabban a Tabánban lévő kapisztrán rendi ferences atyákhoz voltak kénytelenek elmenni. Nemsokára méltóságos Zichy gróf, mint földesúr egy szobát ajánlott fel a birtokán, ahol a mariánus tartományba tartozó ferences atyák, majd a trinitárius atyák és a kapucinusok tartottak istentiszteleteket és szolgáltatták ki a szentségeket. Végül 1744-ben Mayerhoffer Ádám és Medelhamer György budai építészek felépítették ezt a templomot, részben az egyház költségén, részben napi adományokból, részben jótevők segítségével és Hellmár János tiszteletes buzdításával a lakosok kézi és szekeres munkájával.

Ezt az imént említett templomot Hellmár János lelkész 1744. október 21-én, Szent Tamás apostol ünnepén, az esztergomi érsek engedélyével, Nepomuki Szent János tiszteletére, római szertartással, a tisztelendő budai Széchenyi szeminárium növendékei jelenlétében megáldotta.

Sem a templomot, sem oltárait semmikor nem szentségtelenítette meg senki.

3. FEJEZET

A TEMPLOM ÉS A SEKRESTYE BELSŐ DÍSZÍTÉSE

A templomban van kényelmes, különféle színekkel és arannyal díszített, márványlapokkal borított szószék, rajta áll a népnek prédikáló Pál apostol szobra. A szószék a sekrestye felett a falon van, külső falát a négy evangélista képmása díszíti. A talajból 3 láb magasra emelkedik, a templomból kis kapuval és zárral ellátott lépcsők vezetnek fel hozzá. A gyóntatószék régi. Közönséges fából van a karzat alatt a jobb sarokban. Mindkét felől fából való ablakrács védi, és a megfelelő zárakkal ellátott ajtaja alkalmassá teszi a bűnbánók folyamatos meghallgatására.

A templomban található három, fából készült, itt-ott aranyozott oltár. A nagyobb oltár a szentélyben van elhelyezve, a faltól olyan távol, hogy körül lehessen járni, két lépcsővel megemelve, színes falábakon nyugszik. Rajta van a márványos fából készült tabernákulum és azon két rögzített, arannyal bevont fa gyertyatartó. Benne csak egy kamrácska van az Oltáriszentség, a cibórium és a burza megőrzésére. Ajtaján a Megváltó képmását viselő kereszt, és két oldalról az Oltáriszentségnek tisztelgő angyalok láthatók. A tabernákulum fölött gondosan elhelyezett, üveg alatt lévő ikon a jó szándékú Boldogságos Születet mutatja, kétszárnyú selyemfüggönnyel övezve, ezt egy bizonyos budai kapitány, De Vile adományozta. A tabernákulum mögött a falra fesse függ Nepomuki Szent Jánosnak, az egyház védőszentjének nagy képmá-

sa, homlokán ezüstkoszorúval. A ruha alapszíne kék, a többi része aranyozott. Minderről, a képmással együtt a hely érdemes ispánja, Kauffman Bernát gondoskodott.

A második oltár a szentélyen kívül van, a Levelek oldalán, festett és aranyozott. A kereszten függő Megváltó képét hordozza. Mindkét oldalán angyal áll, kezében a szenvedés jelét tartja. Az oltár adományozója Méltóságos Zichy Erzsébet grófnő, aki a birtoknak már 1761-től úrnője. A harmadik oltár festett és színes alkotás a szentélyen kívül, az Evangéliumok oldalán foglal helyet Szent Anna és Szent Joachim képmásával. Ennek mindkét oldalán szintén egy-egy angyal áll. Ezek adományozója Méltóságos Zichy Zsuzsanna grófnő, aki ezeket 1745-ben a budai házi kápolnájából ide hozatta. A két oltár tetején a méltóságos családra emlékeztető jelek vannak.

*Kehely a budaörsi templomból.
Készítette: Szilasy József, 1770*

Mindkét oltáron van két aranyozott fa gyertyatartó, titoktáblák és kereszt. Mindhárom hordozható oltáron végeznek szertartást. A következő felirat van rajtuk: A nagy oltár felirata nem tudni, hogy lekopott-e, vagy elkorhadt, bár erőszak jelét nem látni rajta. Az oldalt lévő Szent Kereszt oltáron ez a felirat van: *„Pál, Isten és az Apostoli Szék kegyelméből, Diboni püspök, Réva-i báró, Túróc megye örökös főispánja, Szklabina és Blatnicza városok örökös grófja, az esztergomi székesegyház apostoli főjegyzője, az esztergomi érsekség örkanonokja, kanonokja, suffraganeusa ezt a hordozható oltárt Isten nagy dicsőségére felszentelte és Krisztus, Szent Modestus és Felicissima ereklyéjét elhelyezte benne 1758. július 18-án.”* Az oldalt lévő Szent Anna oltáron ez az írás látható: *„Én Zsigmond, Berényi (itt néhány szó olvashatatlan) gróf, Malei püspök, az esztergomi érsek suffraganeusa felszenteltem ezt a hordozható oltárt és Szent Benedek, Celsus és Placidus ereklyéit elhelyeztem benne 1733. január 5-én Budán.”*

Az oltárokhoz elegendő kehely és kehelytartó tartozik. Nem kétséges a felszentelésük, mert a feliratok mellett sérletlen pecsét van, kivéve az egyik feliratot, amit korhadás, horzsolás vagy valami hasonló eltüntetett. A három hordozható oltáron három terítő, az antipendiumok helyén pedig festett falábak vannak. Az oltárokat zöld viaszosvászon takaró borítja, hogy az állandó portól véd-

je őket. A nagyobb oltáron van hat aranyozott, régi gyertyatartó, a tabernákulum fölött szintén két aranyozott gyertyatartó van. Nagy ünnepek alkalmával a mellékoltárokra még négy hasonlót helyeznek el, így akkor a gyertyatartók száma tizenkettő lesz. A szentélyben az Oltáriszentség jelenlétében a nyolc legkiválóbb ünnep tizenkét gyertya világít folyamatosan. A tabernákulumot úgy készítették el, hogy illendően rá lehet helyezni az Oltáriszentséget. A tabernákulumban a szentségmutató mellett, a cibóriumban vannak a megszentelt osztyák és a burza, valamint kevés olaj egy edényben a végegyengülésben levők megkenésére és szenteltvíz. Minden felsorolt dolog biztos helyen van, a tabernákulum kulcsát pedig a sekrestye szekrényében kulccsal őrzik. A tabernákulum fölött közvetlenül semmilyen kép nincs, ha nem számítjuk a jótévő boldogságos Szűzanya képét, sem baldachin, kivéve a fenti képet körülvevő selyemfüggönyöket. Évekkel ezelőtt több képet tettek fölé, ezek közül megmaradt a következő nyolc: Szent Sebestyén, Szent Flórián, Pádúai Szent Antal, Szent Margit, Szent Rókus, Xavéri Szent Ferenc, Szent Péter mártír, Szent Vendel és az Úr jázsza születésekor. Sem a képeken, sem az oltárokon nincs szabálytalanság, illetlenség vagy felesleg. Az oltárok, a szószék és a templom többi része tiszták. A padok közül nyolc a férfiak, ugyanannyi a nők rendelkezésére áll, egy padban hét-nyolc személy fér el. A padok közönséges fából készültek. Kise kopottasak, használnak látszanak. Van ezenkívül más egyszemélyes ülőhely is a szószék alatt a nők részén, a felügyelő részére, hogy onnan az istentisztelet alatt rendetlenkedő fiatalokat rendre utasíthassa.

A keresztelőmedence vörös márványból van a szentélyen kívül, a férfiak melletti sarokban, a Szent Kereszt oltára mellett, fafödél borítja, tetején aranyozott kereszt díszlik. A medence belsejében rézmedence van, amely a keresztelővizet felfogja. A szentély a nagyobbik oltár mögött van, fafödéllel zárva. A keresztelőmedence kulcsai a szenteltvízzel együtt a sekrestye szekrényében vannak igen biztos helyen. A folyadékok külön ezüstedényben vannak, amelyre rá van írva, hogy mikor kell felújítani, a régít megégetni és a hamut a szentélyben elhelyezni. Újról Nagycsütörtökön Vácon az alesperes segítségével gondoskodnak. Az egyház pénztárából fizetik ki.

Minthogy ezen a plébánián kezdettől fogva, egészen az 1782. évig gyakorolt szokás volt, s ezt az 1756. évi egyházlátogatás is megtárgyalta és nem ellenetzte, az új keresztvízért első kereszteléskor 4, a másodiknál 3, a harmadiknál 2, a negyediknél 1 forint jár a lelkésznek, a tanítónak pedig esetenként 2 forint jár. Mindazonáltal, hogy a lelkész a szokásos stóla mellett kereszteléskor nagyobb összeget ne kérhessen, a 12. fejezet elrendeli, hogy csak azt kérheti kereszteléskor, amely összeget az előző szent látogatás kegyesen engedélyezett, hogy a lelkészek és a tanító ne károsuljanak. A hiányt az egyház pénztárából évente pótolják, amint azt már az érsekség néhány plébániáján gyakorolják. A szenteltvíz nem használható otthon orvosságként.

A sekrestye jó anyagból épült. Boltozatos, a templom déli részén fekszik, annak folytatása dél felé fordulva, tölgyfából készült szekrény van benne. Mivel egy kicsit szűk, az eszközöknek csak egy részét tárolják a sekrestyében, az értékesebbeket külön kamrában őrzik. A számba vett felszerelés, eszközök a templomhoz tartoznak, az egyház tulajdonában vannak.

LELTÁR

Szentségmutató (Monstrancia)

Egy szentségmutató tiszta ezüsből, aranyozva, Novaczkai kapitányné úrnő, az egyház különleges jótevője gondoskodásából 1765-ben került a templomba. Jó állapotban van, csupán az aranyozása kopott egy kicsit, egy font súlyú, 1 db.

Cibórium

A cibórium és fedele ezüsből van, de be van aranyozva, egykor a budaörsi kasznár, Bencsovics Márton ajándékozta az egyháznak, 1 db.

Kelyhek

Egészen ezüsből, aranyozott tálkával, az említett Novaczkai úrnő ajándéka, az aranyozás megkopott, 1 db.

Néhány régebbi, rézből van, közülük egy és a tányérkája ezüsből van, 2 db.

Egy másik új, rézből való, aranyozott tálkával. Ezt Krines Mihály pesti szenátor ajándékozta. 1 db.

Szelencék

Az említett Krines szenátor úr ajándékozott egy belül aranyozott ezüst szelencét, azzal a meghagyással, hogy abban külön a betegeknek vigyék az utolsó kenetkezéshoz használt Oltáriszentséget és olajat. Az ezüst szelence úgy van elkészítve, hogy négy rekeszből áll. Kettőben az Oltáriszentség van, kettőben a végelgyengülésben lévők számára az olaj foglal helyet. Belül teljesen aranyozott, az egyes rekeszeket betűk különböztetik meg egymástól, 4 db.

A szenteltvíz számára hasonlóképpen van belül aranyozott, más-más betűvel megjelölt ezüstváza, 3 db.

Pacifikálé

Sárgarézből készült, arany- és ezüstbevonattal ellátott, a végén és a talpazatán drágakövekkel díszített, 1 db.

Szent öltözékek

- Pluviálé: Egyik szép fehér virágos selyem anyagból készült, sárga selyem rojtokkal, aranyozott sárgaréz kapoccsal. Méltóságos Zichy Miklós ajándékozta, 1 db.
A másik violaszínű selyem anyagból van, aranyrojtokkal, kapocs nélkül, már kopott, 1 db.
A harmadik anyaga fekete gyapjú, fehér selyemrojtokkal. Még használható sárga kapocs van rajta, 1 db.
- Kazulák: Az egyik nagy ünnepeken használt, zöld színű virágos selyemből készült, ezüstrojtokkal, az egyház készítette, 1 db.
Egy egész ornátus, azaz kazula dalmatikákkal, az említett pluviáléval, amelyek szép selyemből készültek selyem rojtokkal ellátva, amelyeket vasárnapokon használnak, már kopottak, mert még méltóságos Zichy Miklós, az uradalom egykori birtokosa adományozta, 1 db.
- Köntösök: Vörös selyemből készült, aranyozott rojtokkal ellátott köntös, a már említett Novaczki kapitányné ajándéka, 1 db.
Ugyanilyen kék színű anyagból, rojtokkal ellátva, 5 db.
Két különböző színű gyapjúból való, mindennapi használatra, 2 db.
Ezenkívül fekete selyemből való, rojtos, 1 db.
Fekete gyapjúból való, fehér selyemrojtokkal, 1 db.

Miseruba kellékek

- Fehér színű virágos selyemből való, sárga selyemrojtokkal, méltóságos Zichy gróf ajándéka, 1 db.
Szintén az ő adománya egy lila színű, aranyrojtos, már megkopott, 1 db.
Egy fekete lenből való, sárga rojtokkal, 1 db.

Takarók (leplek)

- Egy pesti polgár, özv. Gally úrnő adománya egy lila selyemből készült takaró, arany rojtokkal, 1 db.
Kék színű virágos, 1 db.
Kopott fekete selyem, 1 db.

Párnák

Lenruhák, albák

- Közülük egy elegánsabb, 1 db.
A papsághoz tartozóké, 3 db.
A szerzeteseké, 2 db.

<i>Vállkendők</i>	
Papok részére 6, szerzetesek részére 4, összesen	10 db.
<i>Miseabroszok</i>	
Új és régi, összesen	12 db.
Betegek részére való Oltáriszentség szelencéjének terítője,	4 db.
<i>Kehelytörlők</i>	
Új és régi, középen selyemkereszttel megjelölve,	24 db.
<i>Kéztörlő</i>	
Szélén fekete keresztjellel,	6 db.
<i>Kehelyfedő</i>	
Új és régi,	10 db.
<i>Asztalterítő</i>	
Új és régi,	4 db.
<i>Oltárterítő</i>	
Oltáronként 3, összesen	7 db.
<i>Karing</i>	3 db.
<i>Karing (superpeliceum)</i>	2 db.
<i>Ministránskották</i>	
Újak és régiek	
<i>Ministráns rubák</i>	
Vörös lenből, sárga selyemrojtokkal,	4 db.
Kék színű,	1 db.
Fekete színű,	1 db.
<i>Keresztelési fehér ruba</i>	
Kék cémnával varrott,	1 db.
<i>Bársony dolgok</i>	
Vörös bársonyköntös, aranyrojtokkal övezve,	1 db.
Vörös bársonyszövet, aranyozott rojtokkal, újonnan színezett,	1 db.
<i>Zászlók</i>	
Vörös damasztból, Nepomuki Szent János képével,	1 db.

Ugyanolyan anyagból kék színű, Valpacher József jóvoltából, egyik oldalán Szent József, a másikon a Szeplőtelen Fogantatás kép-másával,	1 db.
Kis zászlók, damasztból az egyik oldalukon egyedül Nepomuki Szent János, a másikon Boldogságos Szűz Mária, Szent Anna és Szent József képe látható,	2 db.
Az iskolai ifjúság részére selyemből, egy szent képével,	1 db.

Más selyemből valók

Új papi főveg,	1 db.
----------------	-------

Lámpások

A nagy oltáron nagy érclámpás, Hopp Tamás pesti polgár gondoskodásából,	1 db.
Az oldalt lévő kis oltárnál sárgarézből, aranybevonattal, az egyiket Kuth József egykori budaörsi mészáros, a másikat Valpacher József helybéli lakos adományozta,	2 db.
Egy ezüstműből valót adományozott 200 forinttal 1782-ben Höllin Éva kegyes jötevő,	1 db.

Febér ónból valók

Mosdó, lábmosó medencével,	1 db.
Kancsó és keresztelőmedence,	1 db.
Kancsó a bor és a víz számára mise alkalmával tálcával,	1 db.
Pohár, áldozóknak,	1 db.
Szelence, keresztelésnél használt, a só és porok részére,	1 db.
Ugyanez ostya kiszolgálására,	1 db.

Gyertyatartók

Fából való nagy, aranyozott,	6 db.
Aranyozott, kisebb,	4 db.
Ércből, asztali,	2 db.
Aranyozott fa, a főoltáron,	2 db.
Aranyozott fa, színes a ministránsoknak,	2 db.

Tömjénező

Ezüstözött sárgaréz, tömjéntartóval,	1 db.
Régi sárgaréz, már nem használják,	1 db.

Rézváza

A szenteltvíz számára,	1 db.
------------------------	-------

Csengettyűk

A sekrestyéből a templomba lépéskor használt,	1 db.
Az oltár mellett külön használt,	3 db.
A betegekhez való menetelnél használt,	1 db.

Egyéb dolgok

Meghintő,	2 db.
Szent Mihály lovát takaró posztó,	1 db.
Oltárelválasztó táblák,	3 db.
Művirágok,	4 db.
Tartók a fáklyákhoz,	2 db.
Ugyanaz úti világításra,	1 db.
Üvegpalackok a szentségek hordozására,	4 db.
Érc fáklyatartók,	6 db.

Feszületek

Fából készített, könyörgéshez,	1 db.
Ugyanaz temetéskor,	1 db.
Sírba tételkor,	2 db.

Hordozható szobrok

Boldogságos Szűz Mária öltözékben és koszorúval,	1 db.
Krisztus feltámadása,	1 db.

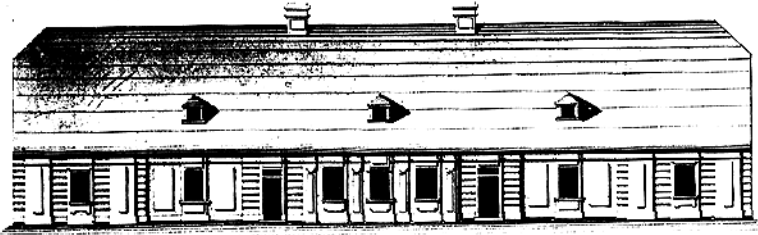
Képek

Szent Péter mártír, Gally Jakab pesti polgár adományából,	1 db.
Az Úr Feltámadása, üveg alatt,	1 db.
A Segítő Boldogságos Szűz Mária,	1 db.
Brunói Boldog Mária,	1 db.
A Szent Család,	1 db.
Szent Tekla,	1 db.

Könyvek

Római misekönyvek,	3 db.
Gyászmiséhez,	2 db.
Esztergomi szertartáskönyv,	2 db.
Újtestamentum,	1 db.
Ótestamentum,	1 db.
Régi anyakönyv 1. szám alatt,	1 db.
Ugyanaz 2., 3., 4.szám alatt,	3 db.

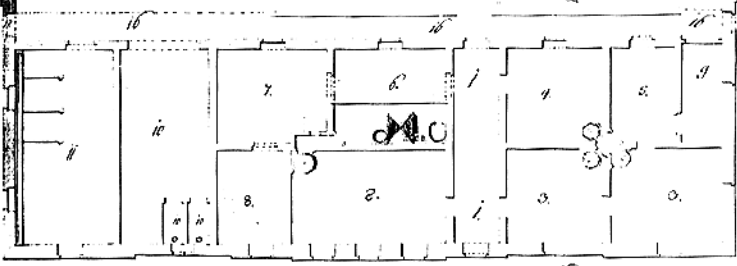
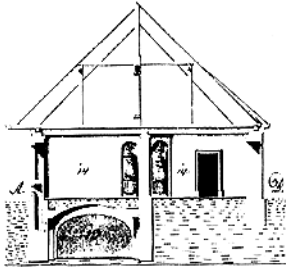
Vii A. Plan Imos.

Faciatis ad Meridiam.
18

Nei erhaltender Farchoff nach Buda Cas
in Alt Ofner Dominio

1	Yungang	10	Stegen schieszen
2	Stoff zimree	11	meria das Kaland
3	zwei ymre dargal	12	Stallung
4	hosen vom fagros	13	zwei glane eingey
5	Kalekta zimree	14	zwei
6	eingang zur hof	15	durch abast das hof
7	and boden stiegen	16	das dree zimner
8	die fuchel	17	zwei gank Eber
9	geordnet zimree	18	hosewa der gank
10	line spide		getankes abfchlag
11	die stegen in hof		die alt existierende
12	dessen länge 5. 1/2		eingang staiter
13	brank 2 1/2 en vend		line d'zur in
14	ger hofen		garten.

Az Óbudai uradalomban, Budaörsön újonnan építendő paplak tervrajza 1780-ból

Jegyzőkönyv az egyházmegyei rendeletekről,	1 db.
Számadáskönyv,	1 db.
Lélekszám-nyilvántartás,	1 db.
Az egyház felszerelését és tartozásait tartalmazó könyv,	1 db.

Ezenkívül a templomban van az Úr jázsza és sírja, a triangulus, a szószék a Szenthéth alkalmaira, és a gyertyatartók a húsvéti gyertyáknak. Van az egyháznak két 50 urnás hordója és egy 20 urnás kádja, mindezek hibásak. A többi eszközök megfelelő állapotban vannak.

Ahogy a 2. fejezetben már említettük, a templomot 1744-ben, Hellmár János lelkészsége idején Majerhoffer Ádám és Medelhauser György budai építésszek építették. Mivel azonban a templom, mint azt alázatos tisztelettel a lelkész a 2. fejezetben előadta, kicsinységénél fogva az egész egyházközség népet befogadni nem tudja, ezenkívül a sekrestye és a raktár is szűkös, alázattal ezúton megemlíti kérését a szent látogatást végzők előtt, hogy nagy tekintéllyükkel a méltóságos Magyar Királyi Kamarát nyerjék meg a templom megnagyobbítására, valamint tágasabb sekrestye és raktár építésére. Az építés elvégzéséhez azonban az egyház anyagi alappal nem rendelkezik, mivel a nép szegény, a falu kicsi. Ezért egyedül a Királyi Kamara bőkezűsége és jóakarata – amit számtalanszor megmutatott az egyház iránt – segíthet rajtunk. Anyagi eszközeink csak a legszükségesebb dolgokra elégségesek. Eszközeiket, miképp a többi dolgot is, a lehetőség szerint jól őrzik, megfelelő állapotban vannak, nem hibásak.

4. FEJEZET

AZ EGYHÁZ BEVÉTELEI, ADO MÁNYAI

Tőkéből ❖ Az egyháznak alapítványból tőkéje nincs, mégis részesül évenként a rábizott végrendeleti hagyatékok kamatából, mivel gondoskodása nélkül az tönkremenne.

Megjegyzés: Ugyanezen járulékok, főleg a szentmiséből valók a 12. fejezet táblázatán a plébániai jövedelem címe alatt összegezve vannak. Az említett tőkéből az egyház megállapított jövedelmet kap.

Wittman Tamás 140 forint, Requiem és Libera gyászmisére 5 forint 40 krajcár.

Özvegy Holm Éva 100 forint Requiem és Libera gyászmisére, férje Holm Mátyás lelki üdvéért és négy miséért 1 forint.

Valpacher János 60 forint Requiem és Libera miséért, felesége és a saját lelki üdvéért 60 krajcár.

Franklin Serafina 100 forint, tíz misére 1 forint.

Astner Márton 119 Libera és Requiem miséért 4 forint 14 krajcár.

Rail Sebestyén, elhunyt új-budai alesperes, egykori lelkész 50 forint, saját gyászmisére 60 krajcár.

Mertinger József elhunyt lelkész, 60 forint Requiem és Libera, gyászmisére 60 krajcár.

Franklin Serafina 100 forint, Szűz Mária szobra öltözékének fenntartására 1 forint.

Összesen tehát az egyháznak a fenti Requiem, Libera és más misékre adott 729 forintból maradt 14 forint 34 krajcár haszna.

A hívek szorgalmából ❖ Megjegyzés: A lelkészektől és a különböző adományokból a külön tőke 2414 forint 40 krajcár. Ez a lakosok között elhelyezett hatszázalékos kamatra évenként 144 forint 86 2/5 krajcárt jövedelmezett.

Az egyház vagyona, amely szőlőkből és épületekből áll, biztonságos helyen van, amelyek kötelezvényeit az egyház ládájában őrzik a bíró és a bíróság hitelesítésével.

Ingatlanból ❖ Telek, jószág itt nincsen, szántóföld, mező, halastó is hiányzik.

Gyász- és emlékharangozásból ❖ A templom tornyában három harang van. A legnagyobb súlya 4 mázsa 25 font. Szélessége 2 láb és 2 hüvelyk. Nepomuki Szent János és Margit képe van rajta ezzel a felirattal: „*Brunner János pesti öntődjében öntetett 1778. évben. Temesi Nagy István főtisztelendő püspök úr szentelte fel 1779. április 14-én.*” Az öntéséhez a közösség 13 forint 35 dénárral járult hozzá. A hiányzó 201 forint és 70 dénárt az egyház pótolta évi jövedelméből. Egy régi repedésen kívül nem szorul javításra.

A második, vagy kisebbik harang 2 és fél mázsát nyom, szélessége 2 láb, amelyen a Szeplőtelen Fogantatás és a Szent Kereszt képe mellett a következő felirat van: „*A buda-örsi egyház harangja. Pesten öntötte 1757-ben Stainstok József.*”

A harmadik vagy legkisebb, amely a halottak kiharangozására szolgál, mintegy 50 font súlyú. Szélessége 1 láb 2 hüvelyk, a Boldogságos Segítő Szűz Mária képét hordozza, ezzel a felirattal: „*Készült Pesten, Nuspiekhe Jakob Mihály műhelyében.*” Az öntés éve nem állapítható meg.

Ez a két kisebb a budaörsi lakosok különféle kegyes adományaiból és a méltóságos ispán úr adományából való. Mindkettőt a főtisztelendő kalocsai érsek, Klobusiczky Ferenc szentelte fel. Hangjuk nagyságukhoz mérten erős, tiszta, átható, jó összhangzású és éles. A róluk való gondoskodás, a kötelek és más felszerelés költsége eddig az egyházra hárult, amelyet évente harangozási díj címén jegyeznek be. Megjegyzés: Végül 1783-ban egy áldozatkész budaörsi özvegy, Hollin Éva hagyatékában gondoskodott egy ezüst lámpáról. Még élteben 500 forintot adott egy nagy harangra, amelyet Budán Crunner János mester Ádám-Éva, Szent Máté és Flórián képmásával 745 font súlyúra

elkészített ilyen felirattal: „*Hollin Mátyás és Éva, Isten iránti hálából a buda-
eörsi egyháznak.*” Ugyanazon évben felszentelte főtisztelendő Luzénszky
László báró püspök úr őeminenciája az esztergomi érsek suffraganeusa.

A harangok – régi bevett szokás szerint – naponta háromszor szólalnak
meg: reggel, délben és este, nyáron nyolckor, télen este hatkor. Reggel nyá-
ron négykor, télen ötkor hívják a hívőket az Angyali üdvözletre. Minden
héten kedden este az Angyali üdvözet után és pénteken dél tájban, tizen-
egykor a Szenvedő Krisztusra emlékeznek. Harangoznak reggel és délben,
vasárnapokon és az előírt napokon istentiszteletre, ünnepnapokon misékre
és könyörgésekre, viharok ellen, haldoklókra, elhalálozáskor és temetéskor,
amikor a halottat a temetőbe viszik. Végül minden évben Mindenszentek
ünnepén az Angyali üdvözet után harang bíztatja a hívőket, hogy imádkoz-
zanak a meghalt hívőkért egy órán keresztül. Szokásban volt eddig a haran-
gozás halálesetkor negyedórán keresztül először délben, azután másodsor
az esti Angyali üdvözet után. A harangozás díja 20 dénár szokott lenni az
egyház részére. A tanító, mint harangozó nem kap belőle semmit. A plébá-
nia jövedelme a harangozásokból egész évben összeszámítva 14 forint
20 dénár.

Perselypénzből ❖ Vasárnapokon és az előírt ünnepeken éneklés alatt és
a szertartás idején, amikor nagyobb tömeg van együtt, az egyik egyházi
a persellyel körbe szokott jární, majd az istentisztelet után az összegyűlt ado-
mányokat a lelkész és az egyházfik összeszámolják, a naplóba beírják és az
egyház biztonságos ládjában elhelyezik. Így az egyház mintegy 94 forintot
szerez évente.

Mustgyűjtésből ❖ Az adományként szüretkor összegyűjtött mustot két
megszokott helyre hordják. Egy hordóval szétosztanak az egyháznak ado-
mányt adók közt, amelyet vagy a plébános, vagy az írnok, vagy egy alkalmi
munkás végez el. Ebből a gyűjtésből az egyháznak évente 24 urna bora szár-
mazik, mivel pedig ebből a misékre és az áldozáshoz a plébánosnak jár éven-
te 4 urnával, az egyház védőszentjének ünnepére érkezőknek pedig 2 ur-
nával, az egyháznak csak 18 urna marad, amelyet egyenként 1 forint 25 dé-
nárral számolva kitesz 22 forint 50 dénárt.

Nem állandó bevételekből ❖ Gyertyára gyűjtött adományokból 5 forint 10
dénár. Helyi bíró által beszedett bírságokból 2 forint 10 dénár. Kiváltságos
fáklyás temetésből 1 forint, gyertya és viasz eladásából 6 forint 20 dénár. Vé-
gül a bizonytalan felajánlásokból és adományokból 10 forint. Tehát ezekből
mindent összeszámítva az évi bevétel mintegy 24 forint 60 dénár. Felajánlá-
sokból, mindkét – az új és a régi – temetőből, vásárokból, kriptából, temeté-

si negyedből, viaszeladásból, pincéből, telkekből és más hasonlóból az egyháznak semmi bevétele nem volt.

A jövedelem összegzése ❖ Tőkéből 159 forint 20 2/5 dénár, gyász- és emlékharangozásokból 14 forint 20 dénár, perselypénzből 94 forint, mustgyűjtésből 22 forint 50 dénár, nem állandó bevételekből 24 forint 60 dénár. Az egyház összjövedelme 314 forint 50 2/5 dénár.

Az egyház jövedelmét erős, biztonságos zárral védett ládában a lelkész-lakban őrzik. A ládát két különböző alakú kulcs nyitja. Az egyik a lelkésznél van, a másikat az idősebb egyházi tartja magánál. Az egyházfik évente egyszer tartanak számadást, Vízkereszt ünnepén vagy később, a plébános, az alesperes, egy vagy több urasági tisztartó, a bíró, az esküdtek és a jegyző jelenlétében.

Az említett ládában őrzik az egyház összes iratát. Közöttük található az egyházi számadás, az adósok kötelezvényei, a kézműves-iparosok munkadíja és bére. Az egyház jövedelme elég a szükségletek fedezésére. A kétszáz forintból megmaradó körülbelül 50 forint vagy más egyházi szükséglet fedezésére szolgál, vagy a lakosoknak adják ki határozatlan időre törvényesen hat százalékos kamatra. Az egyháznak nincs tartozása, de a folyó évben kölcsönadtak 3143 forint 40,5 dénárt. (Megjegyzés: Az imént említett összeg az 1782. év eredménye. A jelen 1783. évben, amikor az egyházlátogatás történik, az ez évi elszámoláskor a tőke kissé több volt, mint általában, 3205 forint 65 dénár. Ennek listáját az adósok neveivel és kötelezvényeivel a szent egyházlátogatásnak bemutatták. Az eredeti példányokat az egyház ládájában őrzik, ezeknek a kölcsönöknek biztonsága abban áll, hogy nem adnak kölcsön az uradalmon kívül, az uradalomban is csak azoknak, akik ingatlan vagyonnal rendelkeznek. Évről évre ellenőrzik az egyházi elszámolást az uradalmi tisztartó, az alesperes, a lelkész és a helyi bíró előtt. Megvizsgálják az alapítványok és a tőke jogbiztonságát.)

A templomban nincs kápolna, sem az oltárban valamilyen csodatévő kép, a templom falán sem függ emlékjándék, sem kép vagy más hálajel. A templomban nincs szekrénye vagy ládája a közösségnek, sem egyéneknek, semmi hasonlóknak nincs ott helye.

Évenként a templomból körmenet indul az Oltáriszentséggel a plébánia területén a következőképpen: 1. A templom körül az Újév előtti estén; 2. Nagyszombat estéjén; 3. A Védőszent ünnepén a templom körül, előtte énekléssel; 4. Krisztus teste ünnepén; 5. Nyolcadvasárnapon a faluban készített négy oltárhoz. Máshonnan Oltáriszentséggel körmenet nem szokott jönni, még a szomszédos plébániáról sem. Oltáriszentség nélkül azonban kivonulnak a faluhoz közeli Kálváriahegyre, a Mária-tölgyhöz (mai közismert nevén: Makkosmária) és Budára, a vár alatti kápolnához, amelyet Mária Szent Vérének

neveznek. Az említett helyekre, a lelkész kíséretében a nyilvános kívánság szerint többször elmennek esőt kérni, vagy más elemi csapástól való megmenekülésért könyörögni.

Az Oltáriszentség nélkül történő körmenetek alkalmával rendszerint elől keresztet visznek, ezt követik a még nem iskoláskorú kicsinyek zászlóval, azután az iskolások zászlóikkal, majd az iskolamester énekeseivel, végül a lelkész következik birétummal, karingben, hosszú ruhában, feszülettel és rózsa füzérrel a kezében, négy vörösruhás, ujjas karingbe öltözött gyermek kíséretében. Őket férfiak követik, azokat pedig lányok, akik Szűz Mária felöltöztetett szobrát viszik. Legvégén a könyörgőasszonyok mennek. Mindezek a könyörgések, a faluban vagy a környékén vezetett ájtatosságok mások lelki épülését szolgálják az éneklés és imádság által. A szent helyekre, azaz az óbudai Mária-kegyhelyre a lelkész vezetésével zászló alatt szoktak levonulni Szűz Mária születésének ünnepén nagy tömegben, de mivel újabban sokan otthon maradnak, és kevesen csatlakoznak a zárandokokhoz, a lelkész meg akarja szüntetni a felvonulást, mert a Mária-kegyhely három óra járásra van a falutól. A falun kívül vezetett felvonulások szerkezetiileg megegyeznek a már előbb leírt felvonulással, a záró rész kivételével, ugyanis az utolsó nagy zászlót és a Mária-szobrot otthon hagyják. Esetenként ilyen körmenetet tartanak ünnepnapokon otthon a templomban, de korán reggel. Az említett körmenetekben, felvonulásokon részt vehet bárki díjmentesen, kivéve a kegyhelyekre vezetett és a közösség érdekében szervezett felvonulásokat, ekkor ugyanis házanként viaszt kell leadni, és ha ezt valaki megtagadja, a bíró szedi be.

A templomnak van egy kiváltságos oltára oldalt a Megváltó keresztjénél, amely 1770. augusztus 29-én a mi igen kiváló érsekünktől hétéves kiváltságot nyert. Nincsenek benne szent testrészek, sem ereklyék, hogy a közösség azokat tisztelhesse, csak a Szent Kereszt darabja néhány más ereklyerésszel együtt egy tartóban, amelyet a Nagyböjtben péntekenként a mise után, és azonkívül a Szent Kereszt felmagasztalásakor és feltalálásakor a lelkész a híveknek csokolásra nyújt, miként a mártír Nepomuki Szent János darabját is, amelyet az új lelkész adományozott az ő ünnepén. Ezek a részek mind hitelesek, használatra jóváhagyottak.

Hétévenként teljes bűnbocsánatot tartanak a Védőszent ünnepén, és az Úr körülméletlése ünnepén is, amit a szerencsésen kormányzó főpap, VI. Pius pápa engedélyezett.

A Védőszent ünnepe alkalmával a prédikátor, a főpapok, a hitvallók és a többi vendég ellátására a lelkész borjút szokott vásárolni és elkészíttetni nagy költségen, ezért nagy tisztelettel kéri a szent látogatást, hogy nagy tekintéllyel méltóztassék buzdítani a közösséget, hogy ezt az ellátási költséget vállalja magára, amint az más egyházakban is szokás. A látogatás mostani költségei 6 forintot tesznek ki.

Ünnepek alkalmával e helyen vásárokat nem tartanak, sem a temető környékén nem készítenek sátrakat, és semmi olyan hely nincs, ahol eledelt, italt, rózsafüzért vagy képeket lehetne vásárolni, árulni. Ponyvasátorban azonban viaszgyertyákat és édességet árulnak. Nincs italmérési helye, de bort módjával árusíthat.

5. FEJEZET

A TEMETŐ

A plébánia területén két temető van. A régebbi a házaktól bizonyos távolságra van, és ezt az 1. fejezetben jelzett módon 1778. június 18-án a királyi rendelet megszüntette. Az új temető a falun kívül van, eléggé messze a templomtól, nem elég széles, és mély árok veszi körül. Nem a házak között van, hanem a falutól távolabb az új előírás szabályának megfelelően foglal helyet. A temetőt az említett évben az új budai alesperes, Rail Sebestyén szentelte fel. Nincs benne kápolna, de van egy magas kereszt, amit a közösség állíttatott és gondoz. Több kis kereszt is van, többnyire fából, kettő azonban kőből van. Emlékmű nem látható.

Ebbe a temetőbe temetik el a falu katolikus lakosait ingyen, fizetés nélkül. Nem katolikust oda nem temetnek. A temetőben még nincs hamvveder, a sírgödör mélysége egy öl, majdnem minden esetben. A temetőben nincsenek állványok, sem egyének, sem a közösség részére, sem sírdíszek, amelyek akadályoznák a nép összejövetelét vagy a körmeneteket. Sem ebben, sem a régiben a füvet nem lehet kaszálni, mivel alig nőtt meg, és a bejáró juhok lelegelték.

Egy sírásó van, Bader Domonkos, katolikus vallású. Kötelessége a sírgödör elkészítése. A közösség fizeti. Egy sírásásért 20 vagy 30 dénárt kap, a sír nagyságától függően.

6. FEJEZET

VALLÁSI TÁRSASÁGOK

Ebben az egyházban semmilyen egyesület, társulás, még tanulmányi csoport sincs. Minthogy tanítási alkalom nem volt, katekézist az 1756. évi egyházlátogatás előírása szerint csak Advent és Nagyböjt idején lehetett tartani. Ezt 1782. évtől kezdve az Advent előtt kezdik és tartják egész éven át Szűz Mária születése napjáig, ha a lelkészt valami nem akadályozza a tanításban. Jobb módszerrel kellene azonban az ifjakat a katekézis látogatására ösztönözni úgy, hogy akik többször alapos ok nélkül távol maradnak a tanításról, azokat a többiek jelenlétében pénzre vagy állatbőrökre büntessék, vagy addig ne köthessenek házasságot, amíg a templomban nyilvánosan vizsgát nem tesznek.

Az 1782-ben elhunyt Mertinger József plébános sírköve az Ótemetőben

7. FEJEZET

A PLÉBÁNOS JOGA ÉS KÖTELESSÉGE

A hely lelkésze Hartmann János budai származású polgár. Szülei Hartmann János és Erdenlingin Magdolna polgárok. Tisztséget nem viseltek, de tiszteletre méltóan éltek. Három élő testvére van. Egyházi ember az első, az egri egyházmegyében lévő, egyesített Szatmár-Ugozca vármegyében alesperes, az ítéletábla ülnöke és plébános Tényen. A neve Hartmann Antal. A második, Hartman Ignác volt jezsuita, aki a bánáti bányában Orovciziában tisztséget visel. A harmadik, Hartman Péter üveggyártó mester, pécsi polgár.

1757-ben főtisztelendő Szentillonay püspök úr befogadta az esztergomi érseki egyházmegyébe, miután már három évet töltött az egri egyházmegyében teológiát tanulva, és ott továbbtanulási lehetősége nem volt. Kassán filozófiát és teológiát hallgatott eredményesen, amit bizonyítványokkal tud igazolni. A filozófia mestere, de sem bakalaurátusi, sem doktori vagy licenciátusi címet nem nyert. A biddeli szemináriumban tisztséget viselt és minden feleletésének, tanítójának igyekezett eleget tenni. Buda szabad királyi város élelmezésének ellátására rendelték, mielőtt Szentillonay József püspök elbocsátó levelével Pesten a Szerviták templomában főtisztelendő Zbisko Károly püspök úr aldiakónusnak, diakónusnak, majd presbiternek tette. Miután a tonzúrát megkapta, és négy kisebb vizsgán átment a főtisztelendő egri püspök úr, Szala-i Barkóczy Ferenc megvizsgálta, és a rendbefogadás határozatát a kor szokása szerint, úgy vélem, a püspöki jegyzőkönyvbe feljegyezte. Először Új-Budán nyert elhelyezést, mint káplán. Innen négy év után Kéméndre helyezték. Ugyanannyi év után ismét visszahívták Új-Budára, ahol az új-budai alesperes, Rail Sebestyén felügyelete alatt hat évet szolgált. Békásmegyerre került, onnan tíz év és néhány hónap után 1782. július hó 2-án a Kamara közbenjárására, a jelen, buda-eörsinek nevezett állásba került, ahol most van.

Tökéletesen csak a német nyelvet beszéli. Közepesen vagy kissé jobban beszél magyarul is. A hitvallásokat csak németül mondja, ugyanígy prédikál, tanítani és írni is csak így tud. Kora 51 év. Alacsony, egészséges testű, a legjobb életkorú a lelkészi szolgálatra. Mindenre alkalmas, de nyilvános iskolai tanítást kora miatt már nem vállal. Hogy egyházmegyei szolgálatra alkalmas-e, az bizonyos. Jó véleménnyel vannak róla, mind ezen helyen, mind a szomszédoknál, mind a magasabb rangúaknál. Szeretik a jámborok, a tanulók félnek tőle, jól kijön a hivatalos urakkal, a gyülekezet tagjaival, akik szeretik, tisztelik és félik.

Hajviselete mindig hozzáillő, ügyel arra, hogy öltözete mindig rendben legyen, helyzetéhez illő és ragyogó. Parókát nem visel, saját haját hordja, nem viszi túlzásba a hazai díszes szokásokat, hanem megfelelően alkalmazza. Nem táplál rossz szokásokat, nem dohányzik, nem használ fegyvert, egy bunkósboton kívül. A felsőbbség iránt tiszteletteljes, mértéktelen, jó szokásban és igazi éretnyben valóban kitűnik, és hogy hibái nincsenek, a fentiek ezt az állítást

bizonyítják. Nem mértéktelen az italozásban, bár sem a bor, sem a sör mértékkel való fogyasztása nem ártalmas, a természete azonban nem tűri meg az égetett szeszt. Nem látták sohasem részegen, sőt orvosi tanácsra éveken át még bort sem fogyasztott. Sem játékban, sem társalgásban, sem otthon másokkal, más neműekkel botrányosan nem viselkedik. Sem a vadászatokat, sem a közösségeket nem szereti, sem a rendkívüli kirándulásokat a szükségeseken kívül, a kötelességét a legkevésbé sem hanyagolja el, amit a gyülekezet tagjai tanúsítanak. Jóindulatú, szíves az ő különös egyénisége szerint a szegények, gyámoltalanok, elhagyott özvegyek iránt, tanáccsal látja el még a vele szemben ellenséges magatartást tanúsítókat is. A gondoskodásban, tanácsadásban, különösen az állandó bizonytalanság, erőtlenség idején állandóan rendelkezésre áll. A legkevésbé sem becstelen, késedelmes, rosszindulatú, hanyag vagy hibázó, amit az egész közösség tanúsíthat. Senki nem halt meg a keresztség, a bűnbánat vagy az utolsó kenet szentsége nélkül. A nép egy vasárnap vagy előírt ünnepen sem maradt mise nélkül.

Az egyháznak nem adósa, és annak a pénzét nem szokta összekeverni, sem a bort a saját pincéjébe nem szokta átvinni, sem a magáét, sem az egyházét nem pancsolta el. Ebből adóssága nem maradt, bár annak gyenge, sílány volt az állaga. A vendéglátás kötelességét a lehetőségeinek megfelelően látja el, hiánytalanul. Nem alesperes és nem ülnöke egyetlen megyének sem. Nem egyházmegyei ülnök, semmilyen hivatalt nem visel, sem apátság, sem prépostság, sem kanonoki szék jótéteményeit nem élvezi, világi tisztséget sem tölt be, és jelvényével sem dicsekszik.

Nincs rendes káplánja, de a közösség szorgalmazására, kívánságára nagy ünnepeken – úgymint Karácsonykor, Húsvétkor és a Védőszent ünnepén –, a nép nagyobb számú részvételére való tekintettel a misén és a gyónásokon Budáról jönnek segíteni különböző szerzetesek. Egyébként a hely terjedelme, a népesség naponkénti szaporodása és a plébánia egy szükséges dolgot kíván: legyen rendes káplánja, akinek, hogy a helyi közösség eltartási alapot teremthessen, a lelkész alázatosan kéri a szent látogatást, hogy magas tekintélyével a közösség által említett káplántartást a főtisztelendő érsekségnek javasolja, kiváltképp azért, mert a lelkész minden házaspártól 1 forint 50 dénárt kap, a lelkész azonban a 265 forint összegből évente csak 150 forintot vesz fel, így a maradékból a káplán könnyen eltartható. A lelkész, amennyire megállapítható, semmi említésre méltó körülményt és kifogást nem tud az ellen, hogy a jelenlegi helyzetet jóakarattal megváltoztassák.

8. FEJEZET

AZ ISTENTISZTELET

Határozott és pontos ideje a prédikációnak – vasár- és előírt ünnepnapokon –, egész évben kilenc óra. Ha azonban a prédikáció természetes ok-

ból elmarad, szent éneklés van fél tíz óraker, amit különleges harangszó jelez, hogy a nép azon meg tudjon jelenni. Vasár- és ünnepnapokon van éneklés orgonakísérettel, és a szent szolgálatot az iskolamester énekléssel végzi. Néha a nép bőségesen énekel Parhamer atya hittankönyvéből való, vagy más, különböző időre írt énekeket, amit be tudnak szerezni. Advent idején a Rorate alatt, ünnepnapokon, az Oltáriszentség előtt a nép rózsafüzért imádkozik, amit a Nagyböjt napjaiban és a nyilvános könyörgések napjaiban is gyakorolnak. A szentséget megelőzi a prédikáció, amely megmagyarázza az evangéliumot, vagy annak valamelyik részét, gyakran van hittan tanítás is, ez azonban szószékről történik, sohasem az oltár mellől, vagy mise alatt az evangélium után. A prédikáció után a nép együtt mondja hangosan az Apostoli Hitvallást, a hit, reménység és szeretet cselekvését, igazi bűnbánatot és imát mond az elhunytakért, az élő jótevőkért, majd egy Miatyánkot és egy Üdvözlég Máriaát mondanak. A tízparancsolat tanítása, vagy templomi imádság sohasem a szószékről hangzik. Elmondanak még az oltárnál és a szószéknél nyomban a prédikáció után néhány Miatyánkot és Üdvözlég Máriaát egyének vagy a közösség kívánságára, különösen, ha súlyos betegek vannak. Ez ingyenes, semmilyen díj nem jár érte. Az összes hívekre való emlékezéskor azonban, és nyolcadok alkalmával, a mindennapi szokás szerint a hívek kérésére a szószékről és az oltártól, a halottakért, azok rokonaival, ismerőseivel és barátaival együtt több Miatyánkot és Üdvözlég Máriaát mondanak, amiért a lelkész 5 dénárt kap.

Illó tisztelettel történnek a körmenetek a következő rendben: a kereszt és zászlók után a szabályos rendnek megfelelően megy a lelkész miseruhában, hat gyerek kíséretében, kazulában vagy pluvialében, ahogy az idő megköveteli, a baldachin alatt lévő Oltáriszentséggel, amit hat idősebb egyháztag tart. Ezeket mindkét oldalról fáklyavivő veszi körül, megelőzve két lámpáshordozót. Az Oltáriszentség után tiszteletre méltó férfiak lépdelnek, ezek nyomában szépen öltözött leányok következnek, akik Szűz Mária díszes ruhába öltöztetett, fából készült szobrát viszik a vállukon. Végül a felvonuló csapatot imádkozó asszonyok zárják be. Mivel hittan tanuló csoport nincs, nem ünnepelhet felvonulással. A Gloria és a Credo utáni felajánlást a mise alatt nem a kijelölt dobozba teszik, hanem az oltárra, amiből két rész a lelkészé, egy rész a tanítóé.

A lelkész az előírt vasár- és ünnepnapokon négy tógás és prémgalléros, ujjas köntösbe öltözött, göndör, rézporral meghintett hajú gyermek segédletével éneklést rendez. Nagyobb ünnepeken a segédlete hat tagú, közülük egy vagy kettő ministráns, akik sarut viselnek. A kegyes ájtatosság fél órát vesz igénybe. Vasárnap délben egy óraker harangszó jelére német nyelvű hitoktatás kezdődik. A lelkész a tanítás után a templomban a litánia előtt kikérdezi a tanulókat. A jól felelőknek rózsafüzért, érmet, keresztet, gyűrűt, képet ad,

amit az iskolában más ünnepnapokon néha meg szokott ismételni. Az ifjúság számára, hogy a keresztény hitet megtanulhassa, van előírt hittankönyv, az esztergomi érseki egyházmegye főtisztelendő bíborosa által 1778-ban Pozsonyban kinyomtatott és 1780-ban a budai királyi nyomdában újranyomtatott könyv. Három részből áll: az első rész a kicsinyek és a serdülők oktatására szolgál, a második magyarázatokat tartalmaz, a harmadikat pedig prédikációk ékesítik. Az előmenetelt mutató táblázatok hiányoznak, és nincsenek felülről jövő gyakorlati javaslatok és szokások, ez még nincs használatban. A lelkész a litániát vasárnap és az előírt ünnepeken délben tartja, amikor a tanító orgonál. A nagyobb ünnepeken, a litánia előtti napon este vagy az ünnepen a lelkész éneklést rendez vagy litániát tart, majd annak elején és végén az Oltáriszentséggel áldást mond. Más alkalmakkor a litánia végén csak a cibóriummal teszi ezt.

Az esztergomi szertartás szerint előírt felvonulások mellett még a következő ismeretek: Mindenszentek ünnepén meghatározott esti körmenet az elhunytakért az új temetőbe a Requiem és a Libera mise után. Minden elhunyt hívőre emlékezve először a templom körül, majd a régi temetőbe megy a menet, és először a sírhalmokat, majd az emlékjeleket hintik meg szentelt vízzel, és a megholtakért mondott imádság után visszatérnek a templomhoz. 1782-től az év utolsó napján négy óra után este, az egész évben kapott javakért van hálaadó körmenet az Oltáriszentséggel a templom körül, miközben áldást mondanak a világ négy tája felé. Nagypénteken a falun kívüli Kálváriahegyre mennek, Szentháromság vasárnapon és nyolcad alkalmával a pedig a Mária-tölgyhöz. Egykor Szűz Mária születésnapján a Mária-szentélyhez jártak, olykor a vár alatti Krisztinavárosi kápolnához is elmentek. Emellett a plébános a templom védőszentje ünnepén, a prédikáció után az Oltáriszentséggel, ősi énekeket énekelve, négy részre osztva áldást ad. A könyörgések napján, az otthon elvégzett misék után hétfőn a Kálváriára, szerdán a Mária-tölgyhöz, csütörtökön a Rapkovich-féle kereszthez mennek.

A beszédek mondásánál a következő tehetséges szerzőket használja a lelkész: Gujdy János, Gril György, Laux Ferenc, Franciska József, Brauns Henrik, Majer Beda, Markhardt Márton. A hitoktatásban a Római katekizmus, az egyházmegyei Purker Márton, a kapucinus Lucianus atya, Seifridt Ferenc és Coffinus könyvei szerepelnek. Az ifjúság vizsgáztatását és hitoktatását a méltóságos bíboros úr által nemrégiben elrendelt és előírt könyvekből végzik. A lelkész prédikációit, beszédeit nagyrészt leírja, ahogyan azt az ideje engedi. Ezekből néhány példányt előkészített az egyházlátogatás számára. A prédikáció és a hitoktatás nyelve német, egész évben ugyanazon időben történik.

Vannak továbbá ünnepnapokon esti áhítatok is, nyolc órakor, a közöség szükséglete szerint. Kilenced és nyolcad évet nem ünnepelnek, csak Krisztus testének nyolcadnapját a kihelyezett Oltáriszentséggel, amely alatt

a nép rózsafüzért imádkozik, s annak végeztével a lelkész litániát tart a szentségekről, de feloldozás nélkül, tisztán a lelkész fogadalmával. A lelkész mindig meghatározott időben szolgál – kivéve, ha díjazásért azt más időpontra nem akarják átteni a hívek – nyáron hatkor, télen nyolckor, ha csak nem megy máshová, mert akkor korábban. Ünnepeken (ha egészséges) sohasem hagyja el a misét, kivéve, ha helyette ájtatosságot tart. Mise mellett a lelkész nem tart reggeli áhítatot, kivéve, ha adományt gyűjtő presbiter érkezik, vagy ha rövid ideig áhítatot tart. Istentiszteleteket csak az anyaegyházban tartanak, mivel leányegyház nincs. Az ünnepeket és a böjtöket mindig időben kihirdetik. A prédikációk Mindenszentek ünnepén kezdődnek, és megszakítás nélkül folytatódnak egész évben Szűz Mária születése ünnepéig, ha valami betegség vagy más súlyos ok nem akadályozza. A hitoktatás Adventkor kezdődik és a prédikációkkal együtt Szűz Mária születése ünnepéig tart, a jövőben még tovább. A lelkész az iskolás gyerekeket a nemzeti iskolában látogatja, a templomban tanított hittanból kikérdezi, és gyakran megpróbálja őket az egyházmegyei előírásokból is levizsgáztatni.

Advent és Nagyböjt idején a házaknál végzi a hitoktatást, azoknál a gyermekeknél, akiket a szülők szegénységük miatt nem küldenek iskolába, vagy ott semmit nem tudnak felfogni, annyit sem, amennyi a hitvallásra és az első áldozásra elegendő. Hogy valóban milyen igyekezetet és szorgalmat nyújt az ilyen emberek tanításában a lelkész, az kitűnik abból, hogy az említett gyermekek, ha nem süketek vagy selypítők-dadogók, egészen gyenge felfogásúak és gyakran hathetes oktatás szükséges a kettő helyett, amíg fel tudják fogni azt, aminek ismerete az előírás szerint szükséges.

9. FEJEZET

A SZENTSÉGEK KISZOLGÁLÁSA

A keresztség szentsége ❖ A keresztelőmedence márványból van, belseje rézzel borított, tiszta, jól védett a portól. Itt van jól elzárva a Nagyszombaton megszentelt természetes víz, az első áldozók olaja és az úrvacsorai kellékek. Itt vannak a szent folyadékok ezüst kancsóban felirataikkal, szentelt só rézedényben, amely a leöntésnél elfolyó vizet felfogja, ragyogó fehér ruha, amit a kisded fejére tesznek, más szükséges kellékekkel, amiket a sekrestyében szigorúan őriznek. A sekrestye kulcsát a lelkész a szobájában tartja. A folyadékok felújításánál a következőkre kell ügyelni: a vizet az előző folyadékkal együtt el kell égetni és a hamut a szentélyben el kell tenni, majd újjal kell pótolni. A vizet a keresztelési szertartásban a templomban latin szokás szerint használják, az egyházmegyei rituálé előírásának megfelelően. A lelkész karíngbe és stólába öltözött az előírt szertartás szerint önti a tisztító vizet a kisded fejbőrére oly mennyiségben, hogy az átható legyen és az egész testet lemossa. Ugyanazon időben elmondja az egyház cselekvésének okát, és hogy

ezt Krisztus rendelte el, és ő a Szentlélek nevében cselekszik, amikor a vizet ráönti, és e szavakat mondja: „*En téged megkereszteltek stb.*”

Ez a szentség minden tétoavázás nélkül, bármikor, nappal vagy éjjel, kérsre kiszolgáltatható. Nincs tehát megszabott idő, előírt óra, hogy keresztelésre mikor kell elvinni a gyermekeket. Elég egy keresztapa és egy keresztanya, több nem kell. Figyelmezteti a tisztség elvállalóit a lelki atyaság hordozására és kötelességeikre. A keresztelőn általában egyedül van jelen, de amikor akadályozva van, ami ritkán történik meg, és helyettese van, azt az anyakönyvben feltünteti. A szentség kiszolgáltatásakor nyomban be kell jegyezni annak minden mozzanatát, körülményeit az anyakönyvbe, de nem úgy, hogy közben csak különféle papírra jegyezi fel, és azután hosszú késedelemmel írja be. A keresztelés mindig a templomban történik, soha sem a plébános házában, még a leghidegebb téiben sem, de ilyen időben a keresztvizet üvegpalackban tartják a plébános szobájában és abból kereszteléskor az ónkancsóba öntenek, amennyi szükséges, amely mindig a kemence fölött van. Háznál csak szükség esetén keresztelnek.

Új keresztelés címén a plébános nem kap többet a szokásos stólánál, vagyis 50 dénárt, nem úgy, mint ahogyan az elődjénél és a szomszéd lelkészeknél szokásban volt, hogy a húsvét utáni első három kereszteléskor 6 forintot kapott a lelkész az egyháztól az utolsó szent látogatás engedélyével. Mindazonáltal mégis a mostani lelkész fél azt gyakorolni, amíg a szent látogatás az említett 6 forint elvételét ténylegesen jóvá nem hagyta. Ezért a mostani lelkész legalázatosabban kér erre, mivel annak a megtagadása az ő és az utódai jövedelmére káros lenne.

A felnőtt eretnekek keresztelésével kapcsolatban, bár még eddig ilyen nem volt, akik formájukban vagy tartalmukban eltérnek, vagy a zsidók megkeresztelésénél, vigyázni kell, ha erre sor kerül, előzetes püspöki ajánlás kell hozzá, annak a tájékoztatása szerint kell eljárni. Senkit sem szabad keresztelésre bocsátani, csak aki a keresztény hitet és erkölcsöt megtanulta, és a kegyesség gyakorlását elsajátította, és arról bizonyosságot tett több ízben. Az eretnecség minden formáját megveti, minden tévedését beismeri, és elhagyja azokat. A zsidóknak meg kell vallaniuk, hogy bűneiket elismerik és fájlalják, hitben, reménységben, szeretetben Isten szolgálatára vállalkoznak, és meg kell vallaniuk, hogy a krisztusi keresztény törvényeket megtanulták, ismerik. Így ők felkészítve és megkeresztelve a közösség tagjaivá lehetnek. Azon kereszteléseknél, ahol a kellő formát és tartalmat alkalmazzák, minden kiegészítés elhagyható, ha a püspök fontos okból másként nem látja jónak azt. Szükség esetén történő kereszteléskor a szertartás a kisdéd vagy felnőtt kereszteléséhez előírt módon történik, kivéve a kérdéseket: vajon keresztelni akarják-e, ezeket elhagyja, és a leöntéskor csak valamilyen imádságot és eskütételt használ és ajánl az egyházmegyei rituálé. Ha azonban észreveszi, hogy a megkeresztelt beteg volt, újra keresztel.

A keresztelesek végzéséről kiadott tanúsítvány a következő: „Üdvözet az olvasónak. Alulírott a jelen levél érvényével, lelkési kötelességemből megvallom és elismerem, hogy a szükséges adatokat, amelyek Lamer Józsefre vonatkoznak, elem terjesztették és én azokat a budaörsi egyház anyakönyvébe gondosan beírtam. Ezek alapján az említett Lamer Józsefet a szent keresztvíz alá bocsátom, és ennek megtörténte napját és évét az alábbi jegyzékbe beírom. Ezen beírás szavai így hangzanak:

Év, hó, nap: 1781. október 4.

A keresztelest neve: Márk.

A szülők neve és vezetékneve: Ras Pál és neje, Hardich Ágnes, buda-örsi lakosok

A keresztszülők neve és vezetékneve: Liderlich Jakab és neje, Paulin Roza, budaörsi lakosok.

A keresztelest végző: plébános.

A fenti módon végzett és beírt keresztelest hitelességét saját kezű aláírással és pecsétemmel megerősítem, lelkési kötelességemből adódó hitelességgel.

Jegyezve 1778. év november hó második napján, N.N. helyi lelkész”

Az Eucharistia (áldozás) szentsége ❖ Az Oltáriszentség a nagyobbik oltár jól elzárt tabernákulumában van. Előtte örökmécses ég a gyülekezet kegyes mindennapi adományaiból. A tabernákulum kulcsait a sekrestye szekrényében őrzik, aminek a kulcsai – mint már említettük – a lelkész szobájában vannak. Nem nehéz a templomhoz jutni, így a beteg áldozásakor használt ostyát mindig a tabernákulumban őrzik. A lelkész ügyel arra, hogy az áldozáshoz süttött ostya a legfrissebb lisztből, ragyogó tiszta vízzel készüljön. A szentségmutatóban lévő ostyadarabot minden hónapban felújítják. Az áldozás alkalmával a folyadékot a népnek az arra szánt ónkancsóban adják. Az Oltáriszentséget a betegekhez a karingbe és stóába öltözött plébános egy vállra függesztett tarsolyban lévő ezüst kancsóban viszi, amelyet a kezében tart, előtte az iskolamester megy lámpással és csengettyűvel a gyengélkedő házához.

A negyvenórás könyörgések itt nem szokásosak, mégis kegyes királyi és egyházmegyei rendeletre 1772-ben kongregációt és ájtatosságot szerveztek Krisztus szent teste tiszteletére, az egész esztergomi egyházmegyében állandó imádkozás formájában, egész évben folyamatosan a plébániai templomokban, ekkor az itteni egyház számára augusztus 18-át állapították meg. Az említett reggelen fél hat óra tájban negyedórás harangszó jelzi az áhítat kezdetét. Hatkor kiteszik az Oltáriszentséget, megújítják és áldást mondva a tabernákulumra helyezik a gyertyákat, amelyek ott maradnak egész nappal és éjjel, a következő reggel hat óráig. Mindkét oldalon égnék a gyertyák az egész ájtatosság idején. Minden három órában negyedórát tartó nagy harangzúgás

jelzi az óra kezdetét. Kilenc órakor van a prédikáció, azután ének, délután háromtól estig. Hasonlóan történik mindez a családi házaknál, óránként. Az óra kezdetén tisztá hangan régi énekeket énekelnek, az áldás alatt mást szoktak énekelni, utána rózsafüzért imádkoznak az Oltáriszentségről, amit litánia követ ugyanarról, majd öt Miatyánk és Üdvözlégy Mária, Hitvallás, hit, remény, szeretet és bűnbánat hangzik, hozzáadva a szent énekeket: Freuet euch ihr Liebe ... Ha még marad idő, könyörgést tartanak és az óra végén áldásokat énekelnek, amit egészen a következő óra kezdetéig szoktak ismételtetni.

A bűnbánat szentsége ❖ Egy gyóntatószék van, közönséges fából, a karzat alatti sarokban a jobb oldalon. Mindkét oldalon rácsos ablakocska erősíti meg és a hozzá tartozó kapu retesszel különíti el, így két gyónó folyamatos meghallgatására szolgál. A gyónókat eddig a kor szokása szerint közönséges, mindennapi ruhában fogadta a lelkész, azonban a főesperes rendeletére karíngbe és stólába öltözve, ülve, fekete kendővel fedett arccal, eltakart ábrázattal, türelmes lélekkel kell meghallgatni a gyónót. Nem tarthat meghallgatást a szobájában vagy a sekrestyében, csak az első hitvallást tevők, valamint az együgyűek és a süketek számára.

A bűnbánatot elfogadott szabályként követi a büntetés, azaz az elégtétel, amint azt a lélek és a bölcsesség kívánja a bűnbánók állapotának, helyzetének, nemének, korának, amennyire lehetséges, figyelembe vételével. A bűnnel ellentétes büntetést kell adni: a fősvényeknek adakozást, az élvhajászoknak bőjtöt vagy más testi büntetést (sanyargatást), a büszkéknél és a vágyakozóknál alázatosságot, a haragosoknak és a dühösöknek a bűnbánat gyakorlását. Ha tanácsosnak látszik, a bűnbánatokat is nyomban a bűnbánati kánonok szerint kell elvégezni. A beteget azonban nem terhelik bűnbánattal. A későn vagy ritkán gyónóknak megparancsolja, hogy gyakrabban, legalább havonta egyszer, vagy bizonyos ünnepnapokon gyónjanak. A vadházasokat nem oldja fel, csak ha a vadházasságot megszüntetik. A nyilvános paráznákat sem oldja fel, míg csúnya szokásukat el nem hagyják, és nem szűnnek meg vétkezni, csak abban az esetben, ha jobb életet mutatnak, és a botrányt, amit okoztak, nyíltan megszüntetik és nyilvánosan elégtételt adnak. Rendelkezik a külső eretnekek és a püspök számára fenntartott esetek föloldozásának a jogával. Az ilyen esetek azonban igen ritkák. A föloldozás tanítása, módja és használata Antoine erkölcsstanában található. A morális teológiából, a lelkészi kötelesség súlyosságából és az Istentől kapott ajándékból megerősödve mindig igyekezett a megfelelő helyes vélemény kialakítására.

Szokása a beteget soron kívül meglátogatni, ha szükséges, vagy ha a halál veszélye fenyeget, lelki vigasztalást nyújtani a gyengélkedőnek bármely napon, naponta többször is. A rászorulóknál marad fél vagy negyed órát, amíg a szükség kívánja, választ az imák közül, és a betegekkel elmondja a Hiszek-

egyét és a bűnbánó imát, valamint más kegyes imádságot. Végrendelet készítésére figyelmeztetni szokta azokat, akiknél a halál után előre látható a civódás, perlekedés, vagy ha a hátramaradt utódokra nagy teher vár. Azonban nemcsak végrendeletre figyelmeztet, hanem inti a haldoklókat, hogy a lelkéről se feledkezzen meg, és más kötelezettségükről sem, ha van ilyen. Nem befolyásolja őket a végrendelet elkészítésében, és tanúként sem szerepel.

A házasság szentsége ❖ A Tridenti Zsinat törvénye és a hazai királyi rendelet előírja, hogy a lelkész nem járul hozzá a tiltott időben kötött házasságkötéshez, és azon részt sem vesz. Gondoskodik a háromszori kihirdetésről, és az alól nem ad felmentést. Ez a hirdetés három egymást követő vasárnap történik, még ha közben van ünnepnap is. Az esketés mindig templomban történik, sohasem a parókián, még kevésbé magánlakáson. Rendesen délelőtt, sohasem délután. Szükséges az adatok összegyűjtése és a körülmények ismerete a házasság megkötéséhez vagy annak megakadályozásához. Vigyázni kell az idegenek házasságkötésénél, azokat a lelkész ismeretlenül, bizonyítékok nélkül nem eskethe-ti. A vándorok esketését nem engedélyezi a Tridenti Zsinat sem. Ha pedig különböző meggyőződésűek vagy vallásúak kérik az esketést, elismervényt (reverzálist) kell adniuk, hogy a gyermekek katolikus vallásúak lesznek, és hogy ők az ez ügyben kibocsátott királyi rendeletekhez alkalmazkodnak.

A tanulatlanokat nem az első hirdetés előtt, hanem utána kérdezi ki a szükséges tudnivalók ismeretéből, és ismerteti az előírásokat a házasságkötéshez. De jobb lenne, ha nem hirdetné ki a házasulandókat addig, amíg azok a keresztény hitből vizsgát nem tesznek, és a katekézis látogatására köteleznék őket. A házasságkötés alkalmával nem szokta őket buzdítani, mivel őket a vizsgák során, amelyeket a házasság előtt szokott elvégezni, külön-külön erről a szentségről kitanítja. Az esküt mindenben a hazai szokás szerint teszik le. Az új házásokat nem szokás bevezetni, amint az néhol gyakorlat. A gyermekágyas nő bevezetésének díja azaz 11 2/3 dénár, azonban nem szokott különbözni az esketési díjtól, mivel stólaként adják, nem maradnak sokan adósak. Nem igényli a gyermekágyban meghaltaktól a bevezetési stólat, aminek gyakorlatát az előző helyén is megszüntette. Az esketés minden körülményét nyomban anyakönyvezi. Az esketési díj a falusiaknak 1 forint 50 dénár. Az 1756. évi utolsó egyházlátogatás engedélyezte 3 forintig a stólat. A hirdetés megírásáért nem kér semmi adományt. Az anyakönyvi adatok kivonatáért az utolsó egyházlátogatás rendelkezése alapján 1 forint 50 dénár jár, de ez ideig e címen a lelkész nem fogadott el semmit sem.

Az utolsó kenet szentsége ❖ Ezt a szentséget a lelkész úgy szolgáltatja ki, ahogy az egyházmegyei rendtartás előírja. Karingbe, stólabá öltözve megke-ni a haldokló szemeit, füleit, orrlyukait, száját, kezét és lábait, ha az idő engedi. Elhagyja mindkét nemnél a bokok megkenését, és minden kenés-

nél ugyanazt a szent kenési szöveget mondja. A jelenlévőket megkéri, hogy térdepeljenek le, és a kenés alatt imádkozzák a Mindenszentek litániáját. Ha valaki nem tud olvasni, kövesse azt hét Miatyánkkal, Üdvözlégy Máriával és az Apostoli hitvallással. Ezzel eleget tesznek a szertartás előírásának. E szentség kiszolgálásával igyekeznek a beteg szenvedését mérsékelni, ha lehet még abban az időben, amikor öntudatánál van és értelme eleven. Egy ugyanazon betegségben nem ismétli meg újból az utolsó kenetet, ha megerősödik, és újból halálos veszélybe kerül, vagy sokáig szenved a betegségben. Sem a betegről, sem a közösségtől, sem az egyháztól nem fogad el ezért semmit.

10. FEJEZET

A TEMETÉSI SZERTARTÁS

A katolikus temetési szertartás a következő: a lelkész talárban megy, előtte egy gyermek keresztet, egy másik szentelt vizet visz az iskolamesterrel, aki a halott korához illő, fekete vagy vörös karinget és stólát visz a halott házához, ahol a plébános azt magára veszi, és így irányítja az egyházmegyei szertartás szerint az egész temetést. Így vonul a gyászoló tömeg a temetőbe. Ugyanúgy tesz a temetőben is, majd a körülötte levőkkel az elhunyt lelki üdvéért egy Miatyánkot és Üdvözlégy Máriát mond, majd hangosan elhangzik a feloldozás. Eddig nem katolikust még nem temettek, de azokat is így, vagy hasonlóan temetnék. A gyászolók a házhoz mennek, a háznál esetenként diktált imádságot mondanak minden meghalt hívőért, majd elkísérik a holttestet a temetőbe. Az iskolamester katolikus éneket köteles alkalmazni.

11. FEJEZET

A PLÉBÁNOS KÖNYVEI

Az egyház rendelkezik misekönyvekkel és néhány más eszközzel, amely az egyház szent eszközeinek lajstromában a 3. fejezetben található. Ezeket az elhunyt Mertinger József lelkész hagyta hátra, és az egyház könyveinek jegyzékében név és szám szerint bejegyezték azokat. A lelkész saját könyvei között azonban, amelyek a jegyzékben szerepelnek, van négy darab anyakönyv is. Közülük az első még 1744 előtt szolgált a keresztelesek, az esketések és a halottak beírására. A keresztelesek és az esketések beírásának módjáról a lelkész gondoskodik, amint azt a mellékelt táblázat mutatja.

A keresztelés beírásának mintája:

Év, hónap, nap: 1781. május 8.

A keresztelt neve: Sándor.

A szülők neve, vezeték- és keresztnév: Bijet Jakab és felesége, Jarin Ágnes, buda-eörsi lakosok.

Keresztzüllők neve: Holcz András és felesége, Szokisz Éva, buda-eörsi lakosok.
Keresztelő lelkész: plébános.

A házasságkötés beírásának mintája:

Év, hónap, nap: 1780. július 26.

A házasulandók vezeték- és keresztnéve: Geld Antal nőtlen legény és Kasin
Ursula hajadon, Buda-Eörs.

Életkor, év: 20, 18.

Tanúk vezeték- és keresztnév: Vér Péter és Mura Pál, buda-eörsi lakosok.

Eskető: plébános.

A halottak beírásának mintája:

Év, hónap, nap: 1779. június 5.

A halott vezeték- és keresztnéve: Gimel József, utolsó kenettel ellátva, Buda-Eörs.
Életkora: 40 év.

Betegsége: vízkór.

Temető: plébános.

Év, hónap, nap: augusztus 8.

A halott vezeték- és keresztnéve: Galli Agim fia Judás, buda-eörsi lakos.

Életkora: 4 év.

Betegsége: bányahimlő.

Temető: ugyanaz.

Lélekszám összeírásának módja:

A helység lakossága

Katolikus

		Felnőttek	Kicsinyek	Összesen
	Férfiak	245	237	482
	Nők	270	232	502
Idegenből jöttek	Férfi	86	58	144
	Nő	109	60	169
Szolgák		41	14	55
Szolgálók		26	14	40
Szegények, koldusok	Férfi	3	0	3
	Nő	1	0	1
Plébános		1	0	1
Összesen:		782	615	1397

Növekedés:

	Férfi	Nő
Született, ebből	53	39
fattyú gyermek	0	2
halva született	5	1
kitettek	0	0
Kívülről jöttek a házépítés miatt	11	9
Szolgálni jöttek	14	8
Összesen	78	56

Fogyás:

	Férfi	Nő
Halottak	21	18
Felnőttek		
Kicsinyek	39	47
Összesen:	60	65
Ebből:		
Büntetés miatt	0	0
Holtan találtak	2	0
Véletlen baleset	2	1
Halva született	5	1
Fogyáshoz számítódik		
Kitiltottak	0	0
Máshová vándoroltak	23	7
Katonák	1	0
Szent rendbe léptek	0	0
(Mind)összesen:	84	72

Házasságkötési táblázat

Házasságkötés ez évben	17
Megelőző évek házasságkötései	271
Párban jöttek	5
Összesen:	293
Ebből fogyás ez évben	
Halál által megszűnt	26
Máshová költözött	2
Fogyás összesen	28
Jelenleg a házasságok száma	265

Az anyakönyvek gondozottak és olvashatóan írták őket. Borítólapok fedik, nem rongáltak, kaparás, gyanús javítás nincs rajtuk, folt sem akadályozza az olvasást. Gondosan őrzik őket ládában vagy szekrényben a parókián. A lelkész maga írja be mindjárt, pontosan az adatokat, és ha kéri, abból ad igazolást. Van jegyzőkönyve saját mutatóval, amelyben 1782. november 1-től minden fontos királyi rendelet, kegyes adomány, házasságkötés – és minden szentség tárgyában az érsekség körlevelei – rendben megtalálhatók. Az egyház számadása egy másik könyvben le van írva az eredeti mellett, amelyet az egyház ládájában szigorú biztonságban őriznek. A lelkek összeírását minden évben ismertetik a megyével, amit évente Húsvétkor a gyűjtéskor írnak össze, hogy Húsvétra a bűnbánati cédulákat előkészíthessék, ennek a jegyzékét külön könyvben tartják nyilván, amit bemutatásra előkészítettek.

A lelkész könyvjegyzékében a következők találhatók: Római breviárium, Szent Biblia, Cornelius: Kő a négy evangéliumban, Evangéliumok vasár- és ünnepnapokra, Római kathekizmus, a Főméltóságú Úr újonnan bevezetett egyházmegyei rendtartása, A római püspökök főpapi szertartásai, Esztergomi rituálék, Antoine: Erkölcsei Theologia, Tridenti Zsinat, XIV. Benedek egyházi útmutatásai és annak megállapításai az egyházmegyei zsinatokról. Kívánatos, hogy legyen ezenkívül egy hazai és egy egyházi törvénykönyve, valamint Turnellius teológiája, ezeket a könyveket a közösség szegénysége miatt eddig nem tudták beszerezni.

12. FEJEZET

A PLÉBÁNOS JÖVEDELME ÉS FENNTARTÁSA

Azelőtt ez a buda-eörsi település semmilyen rendes, állandó, felszentelt pappal nem rendelkezett. 1744. január 14-től a buda-eörsi közösséget anya-egyházzá minősítették, ettől kezdve saját lelkésznek örülhet. Ugyanazon évben és napon megállapodás született a buda-eörsi lelkész illetményéről gróf Zichy Miklós akkori birtokos, az óbudai uradalom földesura és a helyi közösség között, amit elfogadott méltóságos Juvesz Mihály, az általános egyházi helynök. Rendeletére az illetményt meghatározták, vagy inkább bizonyos időre szabályozták, és írásba foglalták a lelkész járandóságát. Méltóságos Zichy Miklós gróf úr, az akkori földesúr felajánlotta a lelkésznek egy egész telekhez tartozó szántót és kaszálót, és ugyancsak az említett gróf minden évben szolgáltatót annyi tűzifát, amennyit tizenhat négyökrös szekér el tud szállítani. Akkor ugyanis bőségesen volt erdő a közelben a környéken, és egy szekér könnyen elszállított egy ölnyi tűzifát.

A tekintetes Magyar Királyi Kamara – mint a jelenlegi földesúr – mégis 1781. január 8-án rendeletében csak tíz öl fa juttatását engedélyezte, és hozzá feleannyi nyaláb gallyat, amit ez évben a lelkésznek megtagadtak. A buda-eörsi település a maga részéről felajánlotta 150 forintot, amit a helyi bíró-

nak kell összegyűjteni és a lelkésznek részenként kiadni. Az első részt Szent György ünnepnapján, a második részt Szent Jakab ünnepén, a harmadik részt Szent Mihály ünnepén, a negyedik részt pedig Újév napján kapja meg a lelkész. Ezenkívül minden ház (ha van gabonája) egy negyed mérő gabonát vállal magára és azt egy napon, Szent Bertalan napja után gyűjtik össze. A tűzfát a földesúr összevágatja és a parókiára szállíttatja. Kapja ezen kívül az öt megillető tizenhatod adót, és a lelkésznek járó stólát. Így szól a plébánia alapítási jövedelme, amelynek eredeti példánya az említett Zichy Miklós gróf úr jelenlétében 1744. január 14-én készült. Ebből az általános és szükséges ismertetésből a lelkész egész jövedelme megállapítható, a következők szerint:

A lelkészlak ❖ A lelkész lakása az alsó részen lévő házak közé tartozik, a falu kiemelkedő részén fekszik, mintegy kilencvennyolc lépésre a templomtól. 1743 körül épült, nem a kegyúr, hanem a közösség gondoskodásából, annak költségén, aminek fenntartása is – a látogatáskor megerősített jog szerint – rájuk tartozik. A lelkész lakása két famennyezetes szobából áll. Az elsőbe a konyhából van a bejárat, ebből nyílik ajtó a másik szobába, ahol a lelkész lakik. Az első a pihenésre és a vendéglátásra szolgál, olykor azonban a káplán szálláshelye. Mindkét szobán három ablak van, vasráccsal megerősítve, de annyira hibásak, hogy ha erős szél támad, az asztalon lámpát nem lehet tartani. A konyha másik részéből, ami nagyon szűkös, nyílik ajtó a kamrához és onnan lehet felmenni a felső szérúre. A tűzhelynél a konyha ugyanazon részén van a bejárat a cselédség elég szűk szobájába. Az épület többi része, mint a pince, az istálló, a kocsiszín és a kút, nagyon hibásak, vagy elhanyagoltak. A pince bizony nedves, azért nemcsak a borra, ami nyáron megszokott ecetesedni, hanem a hordókra is rendkívül ártalmas, mert a sok eső a pince első boltozatán átjut, így mivel a ház kapuja mellett van, fennáll az a veszély, hogy akár 100 urna, vagy még több vizet kap.

Az istálló hét szarvasmarha elhelyezésére alkalmas, de a lovak számára nem. Mivel sok repedés és lyuk van rajta és a fenti szérú is szűk, a lelkész a gabonatermést és a szalmát nem messze a lelkészlaktól – a cséplés helyén – a szabad ég alatt tartja. Sok abrak, takarmány megy ott tönkre, mert a cséplőhely kerítése rossz, ezért a szomszédok és a lakosok nyájai körüljárják és éjjel szabadon megdézsmálják, amit a bíró azonban emberségesen, mint szükségletet, a lelkész részére megtérít. A szekér, a hordók, a kádak és a prés elhelyezésére nincs elég hely, ami van, az is szűk és sötét. A kút alig ölnyi mély, ezért száraz időszakban nincs benne elég víz, vagy nagyon iszapos és zavaros vizet ad, ezért mélyíteni és tisztítani szükséges. A kötél helyett láncot kellene használni, hogy biztonságosabban és több vizet lehessen meríteni. Ha nincs víz, a közösségnek azt máshonnan kell beszerezni, amint ez évben is történt. A pitvart alacsony fal övezi, és a parókia épületének elejénél olyan alacsony

sövény van, hogy a kutyák szabadon átjárnak rajta, a ház mindkét nagy kapuja olyan rossz állapotban van, hogy a plébános szárnyasai gyakran elpusztulnak, mert ha kimennek, nem tudnak többé visszajönni.

Végül is az egész lelkészlakást az utolsó, 1756. évi egyházlátogatás alkalmával réginek, a lelkész számára lakhatatlannak találták. Noha ez időtől fogva a külső és belső részeket és a tetőt, külön a kürtöt, folyton javították, most is rossz állapotban van. Mivel a konyha állandó füstjét az orvos a lelkész és a cselédsége szemére rendkívül veszélyesnek és károsnak ítélte, azért a lelkész alázatosan folyamodik a méltóságos feljebbvalóságához, hogy tekintélyével a Magyar Királyi Kamaránál mint kegyúrnál érje el, hogy az méltónak találja és engedélyezze egy új, kényelmes, az előbbinél megfelelőbb lelkészlak építését; s a megfelelő istálló, kút és a többi szükséges épületek elkészítését, és a közösséget bírja rá arra, hogy a cséplőhelyet jól elkerítse, hogy az állatok oda ne mehessenek be és kárt ne okozzanak.

A PLÉBÁNOS JÖVEDELME

Kertből ❖ A lelkészlak előtt és után van egy körülbelül 34 lépés hosszú és 12 lépés széles kertecske. Olyan átjárható, szakadozott sövény övezi, hogy a kutyák észrevétlenül átjárhatnak rajta és hancúrozhatnak ott. A pitvarból van a bejárat. Száraz időszakban egyikben sem nő meg semmi. Nedvesebb időben sem terem elég a konyhára, még jól elvégzett munkával sem lehet hasznot kihozni belőle.

Szőlőből ❖ Az előbb említett, lelkészlakhoz tartozó kert után következik a szőlő, az őt körülvevő kertecskével, amely egykor kukorica termesztésére szolgált. Négy nyolcadát a lelkész saját költségén köteles megművelni. Termett benne tizenöt urnával, azonban 1782-ben csak három urnát számolhatt, következképpen ez az eredmény a szőlőben végzett munkadíjára sem volt elég. Egy urna rendes ára 1 forint 25 dénár, általában azonban olcsóbb, ritkábban drágább az értéke. Levonva a levonandót; a lelkésznek marad tiszta haszon 9 forint.

A kerítésen – amely a szőlőt övezi – kapuk vannak, amióta az elődje azt a lelkész, és nem a tanítómester természetes járandóságának nyilvánította. A kapu azért van sorompóként a tanítómester részén, hogy a nyájak tavasszal és ősszel oda ne mehessenek és kárt ne tegyenek. A lelkész kéri a szent látogatást, hogy kérje fel a közösséget a rendbetételére.

Szántókból ❖ Van öt szántóból álló jobbágytelke, két dűlőben. Az első Brunniwies, helye Jénzll János és az uraság szántója között van, tíz pozsonyi mérőt terem. A másodikat közönségesen Sommerwiess-nek nevezik, a nagy urasági legelőnél van, Fogel Ferenc és Bablovcics György szomszédok között,

nyolc pozsonyi mérőt terem. A harmadik az úgynevezett Haissbord, aminek Luncz András és Bablovics György a szomszédja, hét pozsonyi mérőt terem. A negyedik a Pusch-nak mondott, Ganter György és az uradalom a szomszéd-ságában, nyolc pozsonyi mérőt terem. Az ötödik Csik majornál van, egyfelől az urasági kasznár, a másik oldalán a helyi közösség határolja, nyolc pozsonyi mérőt terem. Ez összesen negyvenegy pozsonyi mérő. Az őszi vetésekből a levonandók levonása után, haszonként kap a lelkész ötvenhárom pozsonyi mérő vegyes gabonát, egyenként 75 dénárt számítva, összesen 20 forint 75 dénárt. A tavaszi vetésekből, mivel minden évben egy vetés pihen (ugar), a lelkész abba zabot vet, amiből harminc pozsonyi mérő szemet nyer. Ebből a levonandók levonása után, mérőjét 40 dénárral számolva, 10 forint haszon marad.

E helyen az úrbéri rendelkezések értelmében egész- és félbirtokosok nincsenek, csak nyolcadtelkesek, így nem állapítható meg, hogy mennyi felel meg egy egész birtoknak az úrbéri rendezésnek megfelelően, ezért az arány sem állapítható meg, hogy mennyivel több vagy kevesebb a lelkész földje a lakosokénál. A haszna összesen 83 mérő, azaz 30 forint 75 dénár.

A plébánosnak a plébániához tartozó földeken a hívek semmilyen munkát nem végeznek, bár nekik az 1756. május 19-én tartott szent látogatás az 1753. május 27-én kibocsátott királyi rendelet értelmében nyomatékosan tudtul adta és azt velük elfogadtatta. A szántás megváltásáért eddig évente fizettek 10 forintot. Azonban ez a váltságdíj, amely az összes szokásos munkáért volt, már nem elég, ezért két lakos engedélyt kért, hogy a rászó részt megszánhassa és bevetesse, és abból látható haszna legyen, ezért, (mivel a királyi és a látogatás rendeletével ellenkezik) igen alázatos kéressel könyörög a lelkész, és a méltóságos prelátus úrnak nagy tekintélyét és segítségét kéri, hogy a lakosokat a jövőben az említett mezei és határbeli munkák elvégzésére a Magyar Királyi Kamara szigorú határozattal valóban rábírja.

Kaszálóból ❖ A lelkésznek van kaszálója vagy rétje, a népiesen Brunwiessen-nek mondott helyen Schmid György és Kasly János szomszédok között. A nagyobb részt perjefüves rétet folytonosan esővíz árja teszi tönkre, mert esős időben középen folyik át a víz. Itt a rét közepén keresztül a kár megelőzésére a közösségnek árkot kell ásnia, a maradék részt a lelkésznek saját költségén kell lekaszálni, összegyűjteni, hazaszállítani. A lelkész kéri a szent látogatást, hogy e teheről mentesítse, és a lakosokra helyezze azt a királyi rendelet szerint. Ebből a szénából évente négy szekérrel kap. Egyenként 1 forint 50 dénárral számítva, a kiadások levonása után kap 12 forintot.

Káposztásból, kenderesből és kukoricásból ❖ Ezekből egy sincs. Azért alázattal kéri a szent látogatást, hogy számára a méltóságos Magyar Királyi Kamaránál rövid időn belül kukoricás készítésére szóló rendelet kiadását szerez-

ze meg, főleg mivel a lelkésznek nincs egész telke, amely a 6. fejezetben leírt szerződés szerint jár.

Tizenhatodból ❖ Tizenhatodként járó őszi vegyes gabonából minden második évben huszonhat kévét kap. A kiadás levonása után marad két pozsonyi mérő tiszta mag. Mérőjét 75 dénárral számítva kap 1 forint 5 dénárt. Rozs nincs. A tavaszi vetésből minden második évben egyformán huszonhat kéve zabot kap. Leszámítva az arató bérét, kap tisztán két pozsonyi mérő szemet. Annak értéke mérőjét 40 dénárral számítva, 80 dénár.

Árpából, kölesből, bárányból, kalácsból, vajból, kukoricából, szárnyasokból, kenyérből, zöldségből, sóból, tojásból, juhokból, méhekből és más hasonlókából semmit nem kap.

A bor tizenhatodából fürtökben körülbelül 48 urnával kap, urnáját 1 forint 25 dénárral számítva, a szállítás, préselés díjának levonása után marad 55 forint.

Tűzifából ❖ A méltóságos Magyar Királyi Kamara engedélyezte az uradalmi erdőből 1781-től tíz szekér ölfá elszállítását, és ezenkívül módjával bozotos nyesését, amit a lakosok végeznek, gyűjtenek nyalábokba és szállítanak a parókiára. Tehát tíz öl, ölet 2 forint 25 dénárral számítva és a rőzsnyalábokat háromat 1 forintért, összesen 30 forintot ad.

Lakosoktól kapott állandó jövedelemből ❖ A lakosok 1744-ben tett jóindulatú kezdeményező ajánlatát az érseki helynöki hivatal megerősítette és a szent látogatás 1756-ban jóváhagyta, ennek alapján a lelkész az egyház pénztárából évente 150 forintot kap. Hasonlóan az egyházközség és az egyházlátogatás által az említett évben meghatározott járandóság mellett a lelkész minden háztól jogosan felvehet egy és negyed budai mérő terményt, amint azt a közösséggel kötött szerződés világosan kimondja. Mindazonáltal mégis, ezideig házanként nem többet, mint negyed pozsonyi mérőnyit adtak vegyes terményből, ami csak harminchét budai mérővel egyenlő. Mérőjét 75 dénárral számítva, ez 27 forint 75 dénárt jelent. A szabadosok, vagy uradalmi pásztorok és más urasági házak és a Csik pusztai lakosok gondoskodnak a lelkész járulékáról. (Megjegyzés: Éspedig minden pár 60 dénárt, az özvegyek pedig a felét adják.)

Évenként ez pénzben számítva 12 forint 70 dénár. A koldulók közvetítésével a közösségtől 11 forintot kap, amelyet – mivel a jövőben meg fogják tiltani –, nem lehet a megszabott jövedelemhez számítani. Emellett a megszabott fizetéshez tartozik, régi szokás szerint, hogy az egyház a misék tartásáért, az áldozásért a Védőszent ünnepén hat urna bort ad, urnánként 1 forint 25 dénárral számolva, kitesz 7 forint 50 dénárt, amit alig lehet a lelkész szabott jövedelméhez számítani, mert ezt nem a lelkésznek adták, hanem felhasználták.

Biztos alapítványokból ❖ Vittman Ignác, aki 1771. május 28-án elszenderült az Úrban, nagylelkű végrendeletében szabadon, lelke nyugalmaért alapítványt tett évenkénti megemlékezésére 140 forint tőkével, amely megfelelő biztonságban van elhelyezve Münchenpacher Mátyás és Némethy Ignác itteni lakosoknál, hat százalékos kamatra. A kötelezvényeket az egyház ládájában őrzik. Kamatából az iskolamester 50 dénárt, a lelkész 2 forintot kap.

Holin Éva buda-eörsi özvegy 1780. május 28-án, férje Holin Mátyás 1779. április 30-án történt halála évenkénti megemlékezésére szabad elhatározásából 100 forintos alapítványt tett, amely megfelelő biztonságban van elhelyezve helyben, Ganter Györgynél hat százalékos kamatra. A kötelezvényeket az egyház ládájában őrzik. A jövedelemből az iskolamester 50 dénárt, a lelkész 2 forintot kap.

Valpacher János és felesége, Magdolna, helybeli lakosok 1780. június 18-án az Úrban kegyesen elpihelve jóságos végrendelettel szabad elhatározásukból lelki nyugalmaukért évenkénti megemlékezésre 60 forintos alapítványt tettek, amely biztonságos helyen van elhelyezve Firnberger Jakab és Klein András itteni lakosoknál hat százalékos kamatra. A kötelezvényeket az egyház ládájában őrzik. A jövedelemből az iskolamester 50 dénárt, a lelkész 2 forintot kap.

Franklin Serafina 1785. május 23-án kegyesen elszenderült az Úrban. Jóságos végrendeletével alapítványt tett évfordulós misére lelke nyugalmaért 100 forint tőkével, amely megfelelően biztonságban van elhelyezve Gantner József helybeli lakosnál, hat százalékos kamatra. A kötelezvényt az egyház ládájában őrzik. Jövedelméből a tanítómaster semmit, a lelkész 5 forintot kap.

Astner Márton zsellér, vagyis kőműves 1781. április 14-én meghalt és végrendeletében lelki üdvéért mondandó évenkénti misére 190 forintot hagyott, amelyet a megfelelő biztonsággal elhelyeztek Streicher János, Vendlerim Terézia és Baumgartner Jakab helybeli lakosoknál, hat százalékos kamatra. A kötelezvényeket az egyház ládájában őrzik. Jövedelméből a tanítómaster 50 dénárt, a lelkész 2 forintot kap.

Rail Sebestyén alesperes, új-budai és helyi egykori lelkész 1779. november 25-én kegyesen elpihent az Úrban, jóságos végrendeletével, évenkénti megemlékezésre lelki nyugalmaért 50 forint alapítványt tett, ami elég biztonságban van elhelyezve az itteni Schmidt Józsefnél, hat százalékos kamatra. A kötelezvényeket az egyház ládájában őrzik. A jövedelemből a tanítómaster 40 dénárt, a lelkész 1 forint 50 dénárt kap.

Mertinger József, itteni lelkész 1782. június 20-án kegyesen elpihent az Úrban, jóságos végrendeletével alapítványt tett az évfordulóra lelke nyugalmaért, 60 forint tőkével, ami megfelelő biztonságban van elhelyezve Zenet Mihály, Schilling János és Bablovics Fülöp itteni lakosoknál, hat százalékos kamatra. A kötelezvényeket az egyház ládájában őrzik. A jövedelemből a tanítómaster 50 dénárt, a lelkész 2 forintot kap.

Özvegy Holin Éva buda-eörsi lakos 1783. február 1-jén kegyes végrendeletével két alapítványt tett megemlékezésére, nyolc szentmise olvasásra évente szertartással, egyet négy misével minden évfordulón magáért, egyet négy misével ugyanúgy elhunyt lánya, Bauerin Barbara emlékére. Az alapítvány tőkéje 200 forint, ami megfelelő biztonságban van elhelyezve Mészáros Istvánnál, hat százalékos kamatra. A kötelezvényt az egyház ládájában őrzik. Mind- ez összesen 35 forint 50 dénár.

A közösség hét fogadalmi szent énekéért, úgymint Szent Sebestyén, Szent Flórián, Nepomuki Szent János, Páduai Szent Antal, Szent Margit, Szent Rókus és Xavéri Szent Ferenc emlékéért, egyenként 1 forint. Összesen 7 forint.

Nem alapítványi szent énekekért 2 forint.

Stólából ❖ Ennek részletezését az utolsó egyházlátogatás a következőképpen állapította meg és ajánlotta kivitelezésre: kereszteléskor 1 forint 50 dénár, gyermekágyas nő bevezetésekor 11 2/3 dénár, házasságkötéskor 1 forint 50 dénár, temetésekor hét évesnél idősebbnél 1 forint, hét éven aluli temetésénél 50 dénár. Szabad stóláért a vidékről jött jegyeseiktől az egyházlátogatás által 1756-ban megállapított stóla kétszeresét veheti fel a lelkész. A heted, ami itt állandó gyakorlat, nagyon ritkán fordul elő, ezért azt nem lehet a megállapított stólához számítani. Más lelkészek példája és gyakorlata alapján eső esetén a temetés 1 forint, a Requiem 1 forint 50 dénár. Temetési beszédért – ami itt nem szokás – és a Litániáért semmi, a libera miséért 50 dénár. Így hat év átlagából a stólából származó évi jövedelem a következő: keresztelés 40 forint 50 dénár, bevezetés 9 forint 10 dénár, házasságkötés 22 forint 50 dénár, temetés 43 forint 50 dénár. Összesen 115 forint 60 dénár.

Felajánlásokból és gyűjtésekből ❖ Felajánlás tizenkétszer történik évente: Húsvétkor, Pünkösdkor, Mindenszentek ünnepén, Karácsonykor, Krisztus körülmetélése ünnepén, a közösség hét fogadalmi ünnepén, úgymint Szent Sebestyén, Szent Flórián, Nepomuki Szent János, Páduai Szent Antal, Szent Rókus, Szent Margit és Xavéri Szent Ferenc ünnepén. Ezek egyharmada a tanítómesteré, a lelkésznek csak körülbelül 2 forint jut, mivel sem a bíró, sem az esküdtek nem járulnak hozzá. A gyűjtésből, a tanítónak kijáró harmad levonása után, 10 forint marad. Hasonlóan az esküvők felajánlásból, a több-kevesebb tanítómesteri harmad levonása után a lelkész 2 forintot kap. Húsvéti gyónáskor a lelkésznek gyűjtés címén adnak körülbelül 40 dénárt. Összesen 14 forint 40 dénár.

Bérmálás és a Védőszent címén ❖ Noha az egyház megalakulása óta 1782-ig bezárólag állandó szokás volt, és azt az 1756. évi egyházlátogatás megtárgyalta és nem kifogásolta, a karizma megújítása után, a Húsvét utáni első keresztelésnél a lelkész 4, a másodiknál 3, a harmadiknál 2 forintot kap és a ta-

nítónak 2 forint jár, a mostani lelkész az előző oldalon megállapított stólánál többet mégsem kap, hacsak a szent látogatás el nem rendeli, hogy az előbbi összeget az egyház jövedelméből pótolják, ahogyan az az esztergomi érsek-ség területén érvényben van, nehogy a mostani lelkész és a következők évi jövedelmükben kárt valljanak. A Védőszent ünnepén a lelkész az egyháztól kap két urna bort (ha újbor), urnánként 1 forint 25 dénár értékben, ami 2 forint 50 dénárt jelent, azonban hogy ez a lelkész jövedelméhez lehet-e számítani, mivel másokra költi, a lelkész kérdésessé teszi.

A közösségtől egy borjút kap 1 forint 50 dénár értékben. Mivel pedig ezzel a lelkésznek nagyobb lett a kiadása, alázattal kéri a szent látogatást, hogy nagy tekintélyével a közösséget bizonyos összegű készpénz juttatására készítse, amint az minden plébánián szokásos, hogy a közösség készpénzben valamit juttasson a Védőszent ünnepén tartott ebédre. Itt a közösség ezideig ezt szerzetesek koldulásából 11 forinttal megtérítette a lelkész számára, s ha a Védőszent ünnepén a koldulás elmaradt, később fizették ki. Összesen 4 forint.

A lelkészek egyetemes pénztárából, malomból, italmérésből, erdőből, legelőből és más ilyen alapokból nem kap semmit, de sem nyája, csordája, sem apró jószágja nincs. Tart két tehenet a maga ellátására, mint mások, két kecskét egészsége érdekében, mint a többi lakosok, a helyi pástoroknak ezért ő is gabonából és pénzből fizet és nem mentes, mint a többi lelkészek.

Katonai tisztartók ebben a faluban nincsenek, csak uradalmiak, akik a plébános évi fenntartásához nem járulnak hozzá, hacsak azzal nem, hogy dupla stólát fizetnek, de ez ritkán történik meg.

A lelkész évi jövedelme mindent összeszámítva a következő:

Szőlőből 9 forint, szántóból 30 forint 75 dénár, kaszálóból 12 forint, tizenhatodból 51 forint 30 dénár, tűzifából 30 forint, állandó jövedelemből 173 forint 70 dénár, közösségtől önként 27 forint 75 dénár, biztos alapítványokból 35 forint 70 dénár, stólából 115 forint 60 dénár, felajánlásból, gyűjtésből 14 forint 40 dénár, bérmláskor, a Védőszent ünnepén 4 forint. Összes jövedelem 510 forint.

Ebből a stóla 115 forint 60 dénár, a maradék jövedelem 394 forint 40 dénár. A lelkészi jövedelem elosztásának irányelvét az előd és az utód között az egyháztanács 1754-ben kibocsátott rendelete tartalmazza, amely a lelkészi jegyzőkönyvben megtalálható. Az egyháznak nincs leányegyháza. A lakosság közt eddig semmi rossz, idegenszerűség és csalárdág nem volt, tartozásaikat, kötelességeiket nem mulasztják el.

13. FEJEZET

A KÁPLÁNOK

A lelkésznek nincs káplánja, bár az szükséges lenne a terület kiterjedése miatt és a hívek lelkipozozása érdekében. De a közösség kérésére Húsvétkor,

a Védőszent ünnepén, Mindenszentekkor és Karácsonykor a lelki szolgálatok ellátására egy-két szerzetest a szomszédos budai közösségből el szoktak hozni, akik néhány nap múlva hazatérnek. A káplán szükségességét igazolja a hely fekvése, a lélekszám, annak naponkénti növekedése, a birtok kiterjedése. A közösség könnyen eltarthatná abból a pénzmaradványból, amit a hívek a lelkésznek évenként adnak. Ugyanis 1781-ben a 265 pártól páronként 1 forint 50 dénárt kértek. Ez 325 forint 50 dénárt jelent, amiből a lelkész csak 150 forintot kap. Tehát a megmaradó 182 forint 50 dénár könnyen elég lenne a káplán eltartására. Ha a káplán engedélyezést nyer, a lelkész kéri a szent látogatást, hogy a Méltóságos Magyar Királyi Kamarától kérje a már jóváhagyott tűzifához még néhány öl engedélyezését, mivel a tíz öl egész évre nem elég a lelkésznek, főleg azért, mert a nyaláb gallyakat nem mindenki adja oda, aki levágja, az megtartja magának, vagy a Kamara tagadja meg a lelkésztől.

14. FEJEZET

A PLÉBÁNOS HÁZNÉPE

A házvezetőnő Müllerin Teréz, pesti polgár, rokonai is ott élnek, 38 éves. Szolgálója Paponin Anna Mária, Csehországból származó 38 éves hajadon. A házvezetőnő fizetése 20 forint évente. Főz és elvégzi az összes munkát, ami munkakörébe tartozik. A szolgálólány feladata a ház körüli munka és a nyáj gondozása. Munkabére 11 forint évente.

A lelkésznek nincs sem férfi, sem női ismerőse, aki a parókián vele együtt lakna, akivel asztalát megosztaná, akivel nappal vagy éjjel együtt lenne a lelkészlakon. A gazdasszony nem ura a háznak, és illendően viselkedik a lelkésszel és a házbeliekkel szemben, főleg pedig a vendégekkel szemben, amikor ott vannak. A lelkész más nembeliekkel nem sétál, egyedül sem kocsikázik. A házbeliek a lelkész dolgait nem teregetik ki, semmi rosszat nem mondanak róla, káros szokást sem tulajdonítanak neki. A lakosok tudják bizonyítani, hogy milyen az elkötelezettsége a cselédségnek a szegények, különösen az ott lakók iránt.

15. FEJEZET

AZ EGYHÁZ SZOLGÁIRÓL

Az egyház szolgálói a következők: az iskolamester, aki kántor és harangozó; az egyházfik vagy gondnokok, az egyházi gazdaság felügyelői; a bábaszónokok és a sírásók.

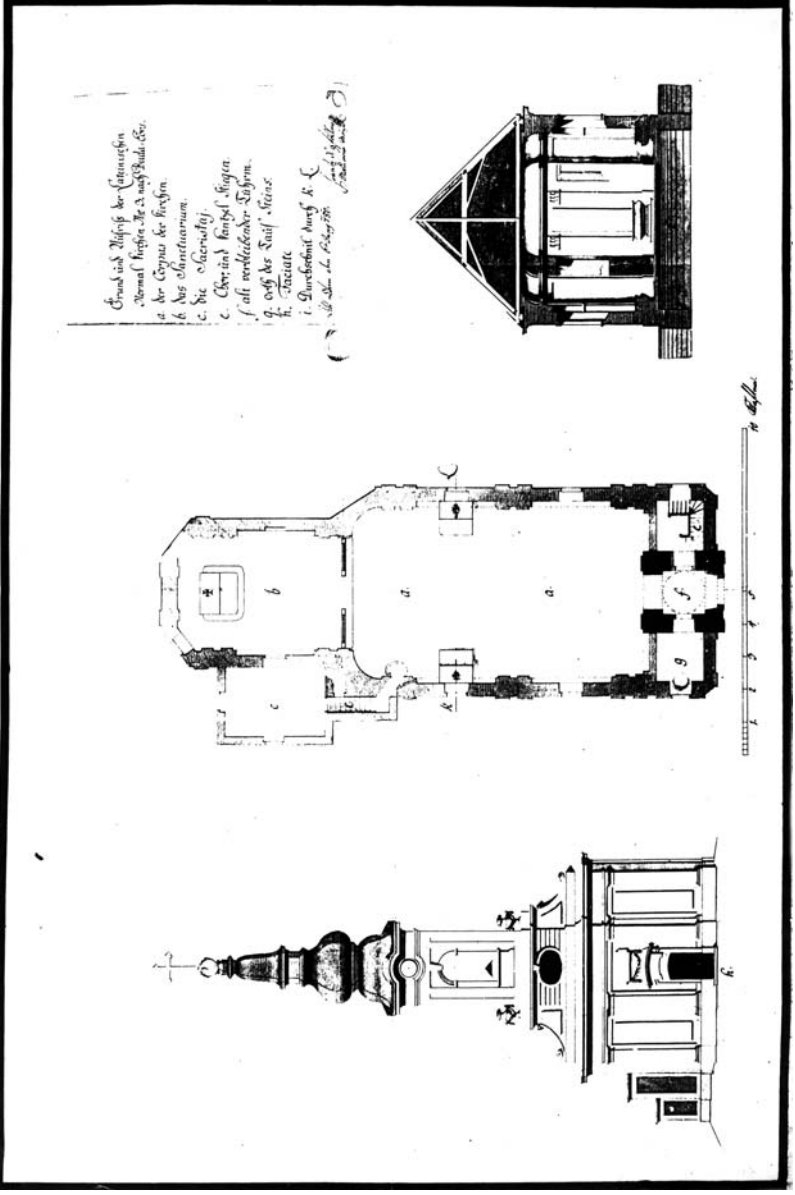
Az egyházfikról ❖ Az egyházfik vagy gondnokok ketten vannak, az idősebb és a fiatalabb. Mindkettőnek van háza. Az idősebb Kajler János, foglalkozása kőműves. Az ifjabb Pamvolf Gáspár, foglalkozása kosárfonó. Eddig egyiküknek sem volt fizetése, de ha körmenetet vezetnek egy másik gyüle-

kezetbe, azért, hogy a szükséges rendre éberem ügyeljenek, minden alkalommal 11 2/3 dénárt kapnak a közösségtől a régi szokás szerint.

Mindkettőnek a szolgálata és feladata ugyanaz. A plébánost vasár- és ünnepnapokon, ha valami nem akadályozza, felöltöztetik, a szertartásra meggyűjtják a gyertyákat az oltáron. A templomban az istentisztelet alatt a perseyekkel az adományok összegyűjtésére körbejárnak. A fiúkat és lányokat figyelik, hogy ne rendetlenkedjenek, a hancúrozókat megfenyítik. A Nagypéntek előtti napon az Úr sírja megvilágításához, a gyertyák előkészítésére körbejárják a falut nyilvános kéréssel. Az idősebb a lányokat, a fiatalabb a fiúkat buzdítja, kéri, hogy a Nagyhéten az Úr sírjánál álljanak az énekesek közé és a szokások szerint végezzenek el mindent. Olajról, tömjénről, gyertyákról és más szükséges dolgokról gondoskodnak. Budán megvásárolják, vagy heti vásár idején Pesten szerzik be, és az egyház, a templom más szükségleteiről is gondoskodnak.

A jövedelmük, azon kívül, amit Budán, vagy Pesten elköltenek, amit fáradságukért az egyház jövedelméből kapnak, 11 2/3 dénár. Azonban az, amit egy év alatt elköltenek, eléri a 69 dénárt. A gondnokok egész évi jövedelme a napi kérésekből, gyűjtésekből körülbelül 1 forint 84 2/3 dénár. 1783-ban az egyházi számadáson a főesperes, a prefektus, a kasznár és a közösség beleegyezésével engedélyeztek mindegyik gondnoknak évente 6 forintot, megszüntetve ezáltal a naponkénti gyűjtéssel való zaklatást. Felmentésük van emellett a robot és a katonai szolgálat alól is. A lelkész választja ki őket, a közösség fogadja el és erősíti meg. A lelkész csak olyanokat választhat, akinek életét, alkalmasságát, lelkiségét és józanságát biztosan ismeri. Nem mernek ők a lelkész javaslata és a közösség beleegyezése nélkül semmilyen, az egyházra tartozó dolgot tenni, de az ő tudta nélkül sem tesznek semmit. Mindketten kötelesek elszámolni az egyház bevételeiről, kiadásairól és a gazdálkodás maradványáról. Az évi elszámolás végzésénél a lelkész segítségükre van. Mindkettő elég megbízható, házuk, szőlőjük van. Egyházi pénz nincs a kezükben, hanem az mindig zár alatt van. Ha közben kell valamit vásárolni, vagy kötelezvényt kell kielégíteni, annak árát az egyház őrzött ládájából megkapják, amiről el kell számolniuk, és számlát kell róla hozniuk. Mindkét gondnoknak van saját háza.

Az iskolamester ❖ A tanító – aki kántor, sekrestyés és harangozó – Schmidel József. Cseh nemzetiségű, Praenitiából származik. Nőtlen, beszél a német, cseh és latin nyelvet. Retorikát és általános iskolát végzett. 24 éves, megbízható, jó erkölcsű, lelkésze iránt tisztelettudó, engedelmes, szolgálatkész. A közösség által a számára épített házban a lelkész mellett lakik, amelyet 1756-ban, az egyházlátogatás idején építettek. A lejjebb lévő házak közt van. Nem a patrónus segítségével, hanem a közösség pénzén és segítségével épült, aminek gondo-

A budai római katolikus templom alap- és homlokzati tervrajza 1782-ből

zására a látogatás a közösséget feljogosította. Nincs méltó megközelítése. A tanítónak egy famennyezetes szobácskája van. Mögötte van a konyha, innen van bejárát a másik szobába vagy a tanterembe, amely padokkal, táblákkal van felszerelve a szabályrendelet szerint, hogy a tanításra alkalmas legyen. Az ifjúság oktatására azonban nem elég világos, hanem sötét, mivel az ablakok nagyon kicsinyek, nem is elég az összes gyermek befogadására. Így megtörténik, hogy több gyermek kénytelen a földre ülni. Az iskolából van bejárát a mellette levő szűk kamrába, ahol, ha az iskolamester megnősül, a tanító az éjszakát eltöltheti. Egy fedél alatt a házzal van egy istálló, egy vagy két tehén számára. A pince és a pitvar nincs azonban kellően elkerítve, hanem mindenfelől nyitott. A ház tetőzete sincs jó állapotban, ezért a tanító alázattal kéri a szent látogatást, hogy nagy tekintélyével és hatalmával a közösséget méltóztassék rábírni arra, hogy a tetőt megemeljék és kijavítsák; nagyobb ablakokról gondoskodjanak, hogy az iskola világosabb legyen, előszobát és pincét is csatoljanak hozzá, hogy az egész ház alkalmasabb, kényelmesebb legyen, végül legyen a ház úgy felszerelve, amint azt az 1785-ben kiadott királyi rendelet meghatározza.

Az iskolamester jövedelme ♣ *Borból*: (Megjegyzés: 1781. július 19-én, amikor a jegyzői és iskolamesteri tisztség elváltatása megtörtént és új szerződést kötött a közösség a tanítóval, a nemes uraság törvényes tanúk előtt azt megerősítette.)

Közvetlenül a ház mögött van a szőlő, mintegy háromnyolcadnyi, amit a saját költségén művel. Nyer ebből évente tíz urna bort, azonban 1782-ben fűrtökben csak két urnával gyűjtött össze. Következésképpen ez az eredmény nem volt elég a kiadásokra sem. Egy urnáért kap 1 forint 25 dénárt. Általában rosszabb, ritkábban jobb az ára. Így a kiadások levonása után marad tiszta haszon 7 forint.

Kertből, szántóföldből, rétből, káposztásból, kenderesből, kukoricából, tizenhatodból és más ezekhez hasonló alapokból, címletekből nem kap semmit.

Tűzifából: A méltóságos Magyar Királyi Kamara jóvoltából az uraság és a község erdejéből évente körülbelül tizenöt szekér rőzsét kap, amit a közösség vág össze és szállít haza a tanító házához. Egy szekérért 75 dénárt számítva 11 forint 25 dénár.

Állandó jövedelemből: A közösségtől évente, minden házaspár után kap 20 dénárt, ami körülbelül 46 forintot jelent. Emellett a közösségtől a velük kötött szerződés alapján 24 forintot kap. Az urasági juhászoktól és más urasági épületeket lakóktól és a Csik pusztán végzett szolgálataiért kap mintegy 2 forintot. Továbbá oktatásért a közösségtől a régi szokás szerint kap 6 forintot.

Az egyházlátogatás által 1756-ban megtárgyalt és elfogadott szerződés szerint, minden háztól negyed pozsonyi mérő gabonát kap, ami összesen harminchéz pozsonyi mérővel egyenlő. Egy mérőt 75 dénárral számítva ez 27 forint 75 dénárt tesz ki. Összesen 105 forint 75 dénár.

Biztos alapítványokból: Az évfordulókból és a rendelt szertartásokból, amint azt a 12. fejezetben látjuk, kap egyenként 50 dénárt, ami kitesz 4 forint 50 dénárt. Ugyanaz szertartás nélkül egyenként 40 dénár. A fogadalmi ünnepeken a szent éneklésért a közönség fohászkodásakor hét alkalommal a 12. fejezetben lévő felsorolás szerint 40 dénár jár, ami összesen 2 forint 80 dénár. Összesen 7 forint 70 dénár.

Stólából: Ennek értékét az utolsó egyházlátogatás határozta meg és gyakorlatát a következőképpen szabta meg: keresztelésért 11 2/3 dénár, gyermekágyas nő bevezetéséért 5 dénár, házasságkötésért 40 dénár, hét éven felüli temetéséért 25 dénár, hét éven aluli temetéséért 11 2/3 dénár. Szertartási stóla címen – mind a menyasszony, mind a vőlegény részéről – ha vidékről jöttek, az 1756. évi egyházlátogatás 7. fejezete szerint a stóla dupláját kapja, de ez, mivel nagyon ritkán fordul elő, nem számítható a biztos stólához. Továbbá a harangozásért és a gyászmisén való éneklésért 40 dénárt kap. Szertartási harangozásért és éneklésért 10 dénár jár, amint fentebb, a biztos alapoknál említettük. Litániákért és ehhez hasonlóknak nem kap semmit. A hat év átlaga alapján a stólából való jövedelem a következő: keresztelésért 9 forint 45 dénár, gyermekágyas nő bevezetéséért 4 forint, házasságkötésért 6 forint, temetésért 10 forint 36 dénár. Összesen 29 forint 85 dénár.

Felajánlásból, gyűjtésből: Évente tizenkét alkalommal van felajánlás, amint azt már a 12. fejezetben felsoroltuk, amely a szent éneklés alatt a Gloria és a Credo után történik. Az adakozóknak a lelkész csókra nyújtja a feszületet. A felajánlásokból a tanítónak jár a harmadrész, azaz 1 forint. A gyűjtés harmadrésze évente mintegy 5 forint. Továbbá az esküvők alkalmával az áldozói szertartásért járó harmad rész 1 forintot tesz ki.

Borgyűjtésből és a húsvéti gyónás bizonylataiért: Régi szokás szerint a vihart előző harangozásért, szüretkor mintegy húsz urna bort gyűjt össze, urnáját 1 forint 25 dénárral számítva, a szüretelők és a préselők bérét leszámítva marad tiszta haszon 10 forint. Húsvétkor a gyónási bizonylatok összegyűjtésekor a lakosoktól tojásokat kap mintegy 20 dénár értékben.

Bérmálás címén, a templom Védőszentjének ünnepén, a körmenetek vezetéséért: 1782. évtől, a jelenlegi lelkész idején, bérmálás címén nem kap mást, csak ami régen volt, amit a szent látogatás engedélyezett, hogy az egyház jövedelméből annyit felvegyen, hogy évi jövedelme ne csökkenjen. A Védőszent ünnepén sem kapott eddig semmit. Ezért kéri a szent látogatást, hogy a vidékről jövők ellátására valamit engedélyezzen. A máshová vezetett körmenetekben való éneklésért régi szokás szerint az egyháztól vagy a községtől alkalmanként 20 dénárt kap, ami évente 1 forint 20 dénárt jelent.

Az iskolamester évi jövedelme a következő:

Borból 7 forint, tűzfából 11 forint 25 dénár, állandó jövedelemből 105 forint 75 dénár, biztos alapítványokból 7 forint 70 dénár, stólából 29 forint

81 dénár, felajánlásból, gyűjtésből 7 forint, borgyűjtésből, húsvéti gyónás bizonylataiból 10 forint 20 dénár, új bérmlóktól, az egyház Védőszentjének ünnepéért, körmenetekből 1 forint 20 dénár. Az iskolamester összjövedelme 179 forint 91 dénár. Ebből a stóla 29 forint 81 dénár, a többi jövedelem 150 forint 10 dénár.

Mint sekrestyés gondolja a sekrestyét, ügyel az oltárok és a templom tisztaságára. Vasár- és ünnepnapokon – az egyházfik távolmaradása esetén –, a lelkészt a szolgálat elvégzésére felöltözteti, és mindent előkészít az istentiszteletre. A szentségek kiszolgáltatásánál segédkezik. A végelgyengülésnél és halál esetén a gyászolók rendelkezésére áll, vagy ha tanácsadásra van szükség, engedelmesen segít. Mint kántor az esti énekléskor és a litánián harangoz és énekel.

Mint tanító oktatja az ifjúságot, főleg télen, vagyis Mindenszentek után majdnem egészen Húsvétig, máskor nem tanít, mert a népiskola irányelvei szerint 1781-től e helyen ilyen rendelkezés van érvényben. A lelkész ugyanis felügyelői tiszteből eredően állandóan látogatja az iskolásokat és az ifjúságot, a hit és az iskolai dolgokból kikérdezi. Iskolaidő alatt, ünnepeken és vasárnapokon az iskolások ministrálnak, más időben azonban csak néhány gyermek teszi ezt meg. Az iskolamester télen a gyermekek tanításához – a maga és nem más költségén – tanítót szokott tartani.

Mint harangozó harangoz vasárnapokon, Angyali üdvözetkor, vihar ellen, gyász idején és kérésre más alkalmakkor is. Az iskolamestert a közösség számára a lelkész szerzi, rendezi, a lelkésztől függ, az ügyel rá, és engedelmeséggel tartozik a lelkésznek.

A bábák ❖ Három bába van a plébánia körzetében. Az egyik Bukates Franciska, morva, férjezett, 37 éves, már harmadik éve szolgál ezen a helyen. A másik Schváb Felicia, 46 éves, özvegy, majdnem három éve viseli ezt a tisztséget. A harmadik Vendler Teréz, özvegy, hatvanegynéhány éves, már régóta gyakorolja ezt a tisztséget.

A nevezettek közül egyik azt mondja, hogy Prágában orvosi vizsgát tett, amit bizonyítvánnyal igazol. Szerződésük szerint minden gyermekszületés után 50 dénárt kapnak, mind az uraságtól, mind a közösségtől függetlenül, szabadok. Kötelességük a szülésnél a helytállás, minden személyi elfoglaltság nélkül, és szükség esetén a római katolikus szertartás szerint a kisdéd megkeresztelése, amire a lelkésztől megbízásuk van, és abból vizsgáznak folyamatosan. Összes jövedelmük kitesz évente 40 forintot.

A sírásó ❖ A sírásást Bader Domonkos buda-eörsi lakos végzi. A helyi közösség alkalmazza, szerződése szerint nagy sírnál 30 dénárt, a kicsinél 20 dénárt kap. Kötelessége a sírokat az utolsó rendelkezés előírása szerint nem ren-

detlenül, szétszórtan, hanem folyamatosan, sorban a kellő mélységűre kiásni. Harminc éven belül nem szabad újból ugyanazon a helyen sírt ásni. Évi jövedelme könnyen eléri a 13 forintot.

16. FEJEZET

FÖLDESURAK, PÁRTFOGÓK

Földesura és kegyura, pártfogója a méltóságos Magyar Királyi Udvari Kamara. Pártfogói jogával él azóta, amióta ezt a birtokot az óbudai tulajdonosától, méltóságos gróf Zichy Erzsébettől átvette. Ez a jog a méltóságos Zichy-családot, mint az uradalom egykori birtokosát a templom kijelölésére és parókia építésére feljogosította. A méltóságos Magyar Királyi Udvari Kamara e törvényesen szerzett uradalomhoz gondviselői jogot csatolt. Eddig még nem volt soha semmilyen nézeteltérés, ellentét. A méltóságos Királyi Kamara csak egy alkalmas és méltó személyt szokott kinevezni és a végrehajtással megbízni. A tehervállalásnak a patrónus eleget tett, amikor a templom építését és bővítését elvállalta. A gyülekezet tagjai ehhez a templomépítéshez nagyban hozzájárultak, bár főleg az adományokból és a jötevők nagylelkűségéből épült fel. Emellett az anyagszállításban is részt vettek és az összes kézi munkát elvégezték, amit a későbbi egyházlátogatás is megállapított és megvan az ígérete annak, hogy ez a jövőben is szüntelen így lesz. A lelkészlak egyedül a lakosok költségén, azok szállítmányozásával, kézimunkájával, minden urasági hozzájárulás nélkül épült fel. Az uradalomtól elválasztott temetőt a lakosok csekély árokkal vették körül, és ha nem fordítanak rá nagyobb gondot, folyton kisebb lesz, és végül betemetődik. Az iskola épülete is alapjától kezdve egyedül a lakosok jövedelméből és munkájával épült, aminek a javítását az egyházlátogatás is ajánlja. A plébánia környékén nincs földbirtokos.

17. FEJEZET

A PLÉBÁNIA NÉPE

Az anyaegyház népe mind német nemzetiségű, egyajkú és egynyelvű, ezért valójában a lelkész e helyen másokkal nem találkozik. A nép egységesen római katolikus vallású. E hely katolikus lakói közül a nagykorúak 1050-en, a kiskorúak 304-en vannak, az összlétszám tehát 1354 fő. Helvét vagy ágostai hitvallású e birtokon (hála Istennek) eddig nem volt, hacsak nem jönnek ide máshonnan a szőlőben dolgozni, de azután elmennek. Nincsenek zsidók, görögök, örmények, rutének, oláhok, hitehagyók vagy szakadárok. Mesterlegények néhányan olykor megfordulnak itt, és ha itt vannak az istentiszteleteken, a hitoktatáson is részt vesznek.

A lelkész Húsvét időszakában szorgalmasan, együtt a tanítóval a plébánia területén minden lakostól, vagy az itt tartózkodóktól húsvéti bizonyágateltl kíván. Még eddig nem történt meg, hogy ezt valaki visszautasította vagy meg-

tagadta volna. A gyerekek között nincs különbség. A lakosok többnyire valóságosak, főleg az idősek, leginkább az asszonyok odaadók és ájtatosak. Ott-honi körmeneteket tartanak, és ha baldachin alatt a beteghez Oltáriszentséget visznek, elkísérik. Temetésen szorgalmasan együtt vannak. Megtartják a rendeleteket, parancsolatokat.

A vasárnapokat és az előírt ünnepnapokat mégsem tartják meg, mivel sokan akkor is dolgoznak, szolgálatokat végeznek, főleg aratás és szüret idején. Sokan szokás szerint e napokon nem veszik figyelembe, vagy nem kérdik meg, hogy szabad-e a terményt széthordani, a telt edényeket a pincékből kihordani, nagy zajjal a hordók abroncsait igazgatni, gabonára gondolni, a lisztet a malomból hazaszállítani, a szállítást esti időben végezni. Ilyen és több más, hasonló dologgal szentségtelenítik meg a napokat a lelkész tiltakozása ellenére, aki igyekszik ezeket különféle módon megszüntetni, eddig eredménytelenül, mert a törvényszegéstől semmilyen büntetés nem ijeszti el őket. A gondnok jóindulatú intései semmit nem érnek. Szüret idején, többnyire vasárnap délután dolgoznak, préselnek és esetleg az uraságnak robotolnak. Szüret után éjjel-nappal tüzelnek és a szétszórt préselés maradványait megszártják és a baromfik számára széthordják a faluban, a zsidók és eretnekek nem kis megbotránkozására.

Tiltott időben lakodalmaktól, lakodalmi lakmározásoktól tartózkodnak. Újabban Újévkor, Húsvét másodnapján és Pünkösöd vasárnapján a délutáni istentisztelet után az ifjúság az uradalom és a község pajtájában zajos táncmulatságot rendez a lelkész beleegyezésével, amit megtagadni zavargás vagy nagy felháborodás veszélye nélkül egykönnyen nem lehet. Istentisztelet idején a harmadik harangszó után a hentesüzlet nyitva marad és a húsvásárlás nyíltan folytatódik. Délelőtt és délután a nyílt, általános vendégeskedés szünetel ugyan, de a reggeli égetett szesz fogyasztására még reggel és istentisztelet előtt összejönnek a kocsmában és szanaszét a pincékben, ahol a délelőtti istentisztelet alatt mindig többen vannak, mint a templomban, mindkét nemet számítva.

Szokásban van az eltörölt és fogadalmi ünnepek megtartása, ezért legjobb lenne ezeknek a kihágásoknak a megszüntetésére, ha a 12. fejezetben leírt ünnepeken már korán reggel szent énekeket énekelnének, és miután ezt befejezték, nem dolgoznának, este az ígehirdetést és vesperást a királyi rendelet szerint megtartanák. A táncot is istentisztelet előtt a vendégfogadóban elkezdik és folytatják másnapig. Legtöbben eddig még nagy hűséggel voltak a lelkész iránt, tisztelik, becsülik, szeretik őt. Bizonyos, hogy nyilvános bűnözők nincsenek, sem bűbajosok, méregkeverők, azonban részegesek, veszekedők, szerencsejártékosok és más haszontalan, családjukkal nem törődők, káromkodók, lopásra hajlamosak, uzsorások, hamisan esküdők és babonások nyilvánvalóan vannak. Kivált a káromkodókat kísérelte meg már sokszor a szószékről a lelkész meg-

javítani, minden eredmény nélkül, és hiába beszél ellene ezután is, ha a királyi rendelet szerint a bíróság a káromkodást elnézi, és a káromkodókat – tekintet nélkül, korra, helyzetre – méltón meg nem bünteti, mert az ifjúság sem nagyon marad el a káromkodás tekintetében az idősebbektől.

Mivel tehát semmilyen megfelelő királyi rendelet nincs arra, hogy a közösség – amely látja a rendetlenkedőket, az ünnepeken erőszakoskodókat – őket megbüntethesse, itt kéri fel a lelkész a tekintetes rendeket, hogy tekintélyükkel figyelmeztessék az uraságot vagy a bíróságot, hogy ezen a téren szigorúbban ügyeljenek a királyi rendeletek megtartására. A fiatalok pedig hat óra után éjszaka az utcákon szerteszét bolyongnak, kurjongatnak és az alvókat gyakran nyugtalanítják. Legfontosabb ellenőrizni azonban a szülők rendetlen szeretetét a gyermekek iránt, akiknek a keresztény hitben való nevelés a legfőbb kötelessége, de hanyagok és nem törődnek a hitismeret tanításával vagy a gyermekeik iskolába küldésével.

18. FEJEZET

A PLÉBÁNIA KITERJEDÉSE, JOGÁLLÁSA, HATÁRAI ÉS KÖRÜLMÉNYEI

Ez a plébánia egy falura terjed ki, amelynek hossza 1492 lépés. A falu nagyobbik része síkság, a kisebbik pedig a templommal egy magaslaton, alacsony dombon fekszik. A templom inkább a falu elején, mint a közepén fekszik, amint már az 1. fejezetben említettük, sehonnán sincs távol, a nép kényelmesen odamehet. A lelkészlak kilencvennyolc lépésre van tőle, az országúton túl. A lakosok házai a hegyen és a völgyben helyezkednek el. Az első három sort alkotnak szép rendben, a többiek pedig méltóságosan pihennek a völgyben. A népnek átsétálni az egyik szélről a másikra fél órába kerül, azonban körüljárni az egészet bizony szükséges legalább egy óra, ha nem több.

A hitvallást tett katolikusok lélekszáma és a gyermekek száma külön és együtt már fel van jegyezve az előző fejezetben. Hasonlóan a másvallásúak is az előző fejezetben vannak felsorolva. A lélekszám, a hely körülményei és a lelkészség miatt nem elegendő a lelkész, szükséges egy káplán is. Az anyagyházon kívül nincsenek más alapítványok, kápláni helyek.

Szerzetesrendnek nincs itt rendháza vagy kápolnája. Leányegyházak sem tartoznak ehhez a plébániához. Sem az uradalomnak juhakoljai, sem a lakosoknak lóistállói, etetői, mezei épületei, sem a hajósoknak kunyhói, halászlakok, kőbányászok kunyhói, szénbányászok, famunkások lakhelyei, mészégetők, bányászok nincsenek itt. Ehhez a plébániához tartozik azonban még Csik puszta területe, egy jó óra járásra az anyagyháztól, nincs benne más, mint egy uradalmi fogadó és három ház szétszórva, amelyeket az uradalom erdőkerülője és méhészei lagnak. A lélekszám 24 felnőtt és 3 gyermek.

Noha a lelkész egyedül csak az istentiszteletek elvégzését és a betegek látogatását tudja ellátni, az utolsó kenet miatt nehezen jut ide, nemcsak ereje

végső megfeszítése, egészsége megrongálása miatt, de a lelkeség kiterjedése és a házak egymástól való távolsága miatt is. Ezért a lelkész ismételtlen alázattal kéri az érseki helynök ő méltóságát, minthogy ez az egyházlátogatás a káplántartásra azt a pénzt, amit a lelkész a házaspároktól kap elégnak tartja, amint azt a 12. fejezetben bejelentette és a méltóságos Kamara ezzel egyetért, ha a káplán ott lesz, részére néhány öl fát engedélyezzen, mert a lelkésznek magának sem elég a tíz öl tűzifa.

Hitvallást tettek lélekszáma 1050, gyermekek száma 304. Az összlétszám tehát 1354. A lelkész évi jövedelme ragyogóan növekszik, várhatóan 510 forint lesz.

19. FEJEZET

MÁS KÖRNYÉKBELI PLÉBÁNIÁK, KÁPOLNÁK, IMAHÁZAK

Ennek a plébániának környékén sem nyilvános, sem magánkápolna nincs, imaház sem található.

20. FEJEZET

KATONAI KÁPOLNÁK ÉS KÁPLÁNJAİK

A plébánia környékén nincs katonák számára kápolna, nincs tábori káplán, nincs állandó katonai káplán, nincsenek a katonák számára e helyen szállások összeírva. Mivel nem járnak gyakran a plébánia környékén katonák, szálláshelyük nincs, de ha ide helyezik őket, a lelkész gondoskodni fog róluk a kötelessége szerint.

21. FEJEZET

KLERIKUS PAPOK A PLÉBÁNIA TERÜLETÉN, BÁRMILYEN RENDBE TARTOZNAK. EGYKORI JEZSUITÁK ÉS MÁS SZERZETESEK, AKIK A RENDJÜKBŐL KILÉPTEK ÉS A VILÁGI KLÉRUSHOZ CSATLAKOZTAK

Egykori jezsuita atyák és más egykori szerzetesrendbe tartozó papok nem laknak a plébánia területén, és róluk semmilyen értesülésünk nincs.

22. FEJEZET

A PLÉBÁNIA TERÜLETÉN ÉLŐ SZERZETESEK

A plébánia körzetében nincs szerzetes. Adomány gyűjtésére évenként mégis kijönnek a budai szerzetesek, mindenféle megoszlás nélkül a következők: a kapisztráni és a mariánus rendtartományba tartozó ferencesek és a kapucinusok száraz húsért, tojásért, olvasztott vajért, szárnyasokért, ősszel bor gyűjtésére, gabonáért, kukoricáért évente csak egyszer.

Az ágostonosok télen húsért, tavasszal bárányokért, nyáron olvasztott vajért és szárnyasokért, ősszel gabonáért és kukoricáért járnak. Az Óbuda mellett lévő trinitáriusok az ágostonosokkal együtt adományt kéregetnek,

s ezenkívül az uradalomnál és Csik pusztán szüretkor mustot kérnek. A karmeliták télen csak húst, nyáron olvasztott vaját, ősszel pedig gabonát szoktak gyűjteni. A lelkész többnyire, amikor szükség van rá, a kapucinusokat hívja segítségül, akik a lelkigondozásban készségesen közreműködnek.

23. FEJEZET

A PLÉBÁNIA TERÜLETÉN LÉVŐ APÁCARENDEK

Ennek a plébániának a körzetében kolostorból küldött, vagy elbocsátott szerzetes nincs.

24. FEJEZET

GÖRÖGKATOLIKUSOK, ÖRMÉNYEK ÉS RUTÉNEK

A plébánia körzetében nincs görög szertartású katolikus, örmény vagy rutén.

25. FEJEZET

A KATOLIKUS VALLÁSTÓL ELTÉRŐ (IDEGEN) VALLÁSOK, ELSŐSORBAN A GÖRÖG SZERTARTÁSÚAK

A plébánia körzetében, vagy a lakosok között nincs görög szertartást követő, így közösség sincs, sem templom, sem szolgálattevő, sem pópa.

26. FEJEZET

A ZSIDÓK

A plébánia körzetében nincs zsidó, így sem zsinagóga, sem rabbi, vagy más hasonló lélek nem található.

27. FEJEZET

AZ ÁGOSTAI VAGY HELVÉT HITVALLÁSHOZ TARTOZÓK

Ágostai és helvét hitvalláshoz tartozók a plébánia körzetében nincsenek, nem is tűrnék meg, ha az áttérés reménye nem lenne meg, távozni kényszerülnének.

28. FEJEZET

A KATOLIKUS PLÉBÁNOST NÉLKÜLÖZŐ HELYEK

A plébániának nincs leányegyháza, amely a katolikus lelkészt nélkülözné, vagy szükség lenne rá.

29. FEJEZET

MÁS KEGYES ALAPÍTVÁNYOK A PLÉBÁNIA TERÜLETÉN

E hely elhunyt kegyes lelkésze Mertinger József 1782. június 10-én hátrahagyott az egyház pénztárában a közösség árvái számára 200 forintot, amit

évente a hely szegényei és betegei segítségére, gondozására kívánt fordítani. Ha azonban e helyen valamikor kórház építésére sor kerül, ezt a tőkét arra használják fel.

Vannak ezenkívül itt emelt fakeresztek, egy a bejáratnál, ahol a közútról a régi temetőbe lehet menni, a templom környékén vaslemezre festett Krisztus-képpel, amelyet az egyház emelt és ő is gondozza. A másik kereszt az új temetőben van éppen olyan vaslemezről készült Krisztus és a Fájdalmas Szűz képével, amelynek alkotója és gondozója Haller János pesti polgár, szőlőtulajdonos. Oszfalk Makar, Miller Reimund és Rapkovicz János szőlője között láthatók valamilyen keresztek, fából, vaslemez Krisztus-képpel. Gondozói a szőlők tulajdonosai.

Csik pusztán Keller Márton szőlőjénél van egy fakereszt Havas Boldogasszony képével egy vaslemezen, üveg alatt. Luncz Ágoston szőlőjénél van egy kápolna Páduai Szent Antal tiszteletére. Gondozói és alapítói az említett szőlők tulajdonosai.

A falun kívül, a Kálváriahegyen készítettet 1765-ben méltóságos Zichy Erzsébet grófnő egy kőkeresztet, két szoborral, Boldogságos Szűz Mária és Szent János kőszobrával, amelyek, mivel készítettőjük többé nem földesura a falunak, elhagyottak. Ezenkívül található ugyanazon a helyen hét téglaoszlop kápolna gyanánt, amelyekben fatáblák az Üdvözítő szenvedéseit állomásenként mutatják. Ezek gondozója és őrzője Hönlevi János, 50 forintot adott a fenntartásukra.

A falu másik végén látható egy igen magas kőkereszt, az Üdvözítő vaslemezről lévő képmásával, amit Höllin Éva, a néhai hegyemester felesége gondoz.

ÖSSZEFOGLALÁSA

azoknak a dolgoknak, amelyek az utolsó egyházlátogatás óta, 1756-tól kezdve a jelenkorig gyarapodtak és megfogytak. Először a templom, majd a parókia, azután az egyházi szolgák változása kerül sorra, és röviden számba vétetik.

A templom, miként az előző látogatás idején, készen áll, használatban van, jóllehet a tetőzetét néhol gyakran javítani kellett és javítani is kell, mert nagysága bővítést kíván a nép sokasodása, szaporodása miatt, mert már nem elég a nép befogadására, amint az a 2. fejezetben megállapítást nyert. Ezenkívül a sekrestye szűk és a raktár eléggé nedves. Mivel azonban arra az egyház jövedelme nem elég, a lelkész alázattal kéri a Méltóságos Magyar Királyi Udvari Kamarát, hogy igen magas tekintélyével járjon közbe, hogy a templom, a raktár és a sekrestye nagyobbítása megvalósuljon. Az előző egyházlátogatás óta a templom belsejében elkészítették a Szent Kereszt mellékoltárt kerítéssel, két padot a hitvallók részére, kis faszorompót a kórus körül, és hét szobrot, ez utóbbiak alapját négyszögletes kőlapok alkotják. A toronyban 425 font súlyú,

és újonnan még egy 745 font súlyú harang van. A sekrestyében a régi szekrény helyett új tölgyfaszekrény van. Ezenkívül a mosdó és a zsámoly újonnan van felszerelve, valamint a raktár a zászlók, a tartók és a gyertyák részére és két Szent Mihály lova, amelyek közül az egyik koporsó vitelére szolgál, ez különösen gondozott.

Szent eszközök, amelyek száma a következő: szent ereklyék mutatója 1, feszület 1, sárgaréz kehely 1, belül aranyozott ezüstdoboz végelgyengülők látogatásához 2, ugyanaz olaj és utolsó kenet számára 2, ezüstedény szentelt víz megőrzésére 3, füstölő sárgarézből tömjénezővel 1, ezüstitű 1, ugyanaz sárgarézből ezüstözve 2, teljes díszítéssel 1, csuklyás kazulák 3, pluvialé 2, közönséges stóla 2, lepel, amelyet az Oltáriszentség bemutatásánál használnak 2, párna vagy vánkos 2, miseabrosz 12, oltárterítő és korláterítő 4, alba 2, vállkendő 2, karing 4, ministráns karing 4, kendő 6, törőruha 10, kéztörő az áldozóknak 2, öv 3, öltözék a ministránsoknak 4, nagy misekönyv 1, kicsiny gyászmisére 1, nagy fa gyertyatartó 2, kicsiny 4, rézedény tisztítóvíz számára 5, fáklyatartók vaslemezből 6, önmédecse 2, mosdó önmédecsevel 1, nagy lámpás 2, csengettyű 1, gyászszövetek 1, kisebb zászló 3 darab.

Régi eszközök, amelyeket újjal helyettesítettek, a következők: kazula 2, tisztítószerek, kehelytörők 12, oltárterítők 2, vállkendő 2, alba 2, üvegcancsó 6 pár, karing a lelkészeknek 2, ministránsoknak 2, kendő 2, törőruha 4, öv 2, nagy zászló 2, kisebb 2, vörös bíborsüveg 1, sírra helyezendő kereszt 1, más szükséges eszköz 1, Feltámadás szobra 1 darab.

Az egyház az utolsó egyházlátogatás idején 644 forint adósággal volt terhelve, de ezt a tartozást az állandóan emelkedő évi jövedelemből idővel a lelkészek szorgalma úgy tisztázta, hogy még 2414 forint tőkét tudott a helyi lakosoknak kölcsönözni.

Emellett az egyház jövedelme az utolsó látogatás óta a gyászmisék és beszédek után beszédett kegyes adományból 729 forinttal nőtt, ebből a Boldogságos Szűz Mária szobrának ruházatát gondozzák. Ezt a fenti összegekhez hozzáadva, a tőke 3143 forint 40 dénárt tesz ki. Ebből nyilvánvaló, hogy az egyház jövedelme jelentősen növekedett, ezért a szentek előtt állandóan örökmécses ég, amelynek kiadását a jövedelemből fedezik addig, amíg annak fedezésére külön kegyes alapítványt nem tesznek.

A plébánosról: A lelkészlakást már az utolsó egyházlátogatás is megvizsgálta, és a méltóságos érseki helynök uraknak úgy jelentette, hogy az régi, és a lelkész számára lakásra alkalmatlan. Noha ez ideig a kerítést és a belső részeket, a tetőt és a kéményt folytonosan javították, mindazonáltal mégis a legrosszabb állapotban van. A konyha majdnem minden füstje állandóan a hálószobába jut, a lelkész és a háznépe szeméire, az orvos véleménye szerint rendkívül károsan hat, ártalmas, tovább már nem lakható a szoba. Ezért a lelkész főleg az ő és a hozzátartozói szeméinek megmentése érdekében, is-

méltelen térdén állva kéri ő méltóságukat, hogy nagy tekintélyükkel járjanak közbe a Méltóságos Magyar Királyi Udvari Kamaránál, hogy valamilyen megfelelőbb épület építésére lehetőséget adni kegyeskedjen.

Mennyit nőtt a plébános jövedelme az utolsó egyházlátogatás óta, az nyilvánvaló, és ezt a következők mutatják:

Először: a hét énekes, szentbeszédes gyászmise alapítványból, amiből a lelkésznek egyenként 2 forint jár. Másodsor: további 2 forint, az óbudai uradalom lelkészség iránti jóindulatából, az uradalmi juhászoktól és Csik pusztaiaktól, emellett a helybeli bíró és esküdt uraktól kap évente 12 forintot és 70 dénárt. Harmadsor: a stólából is nagyobb a jövedelme, mint amit az utolsó egyházlátogatás kimutatott. Ugyanis egyedül szántási, földművelési járulék címen kapott a közösségtől 10 forintot, amint azt a 12. fejezet mutatja.

Mivel azonban nem bizonyos, hogy kinek a felhatalmazásával és beleegyezésével történt a földművelés pénzen való megváltása még az előző alapítványban, az 1753. május 17-én kiadott királyi rendelet világosan e szavakat mondja: „*A parókiához, plébániához tartozó szántóföldeken a plébániához tartozó lakosok a mezei munkát kötelesek elvégezni.*” Itt kéri a lelkész alázattal méltóságotokat, hogy mivel a kegyes királyi rendeletet a lakosok nem tartják be, azért őket a kiszabott munkálatok elvégzésére kényszerítsék.

Emellett, mivel előbb a lelkész több öl tűzifát kapott évente, 1781-től azonban tíz öltre csökkentette azt a Magyar Királyi Udvari Kamara, ez nem elég számára. Itt kéri méltóságotokat ismét, hogy hatalmukkal és nagy tekintélyükkel a méltóságos Kamarát rábírják arra, hogy annyi ölet engedélyezni méltóztassék, amennyit e kerület többi plébániájának engedélyeznek. Az irásból származó fanyalábok azonban máshová tartoznak. Bár az utolsó egyházlátogatás óta a falu házainak száma több mint százra emelkedett, következőképpen a lélekszám is jelentősen növekedett, ezért a lelkész fáradozása is nagyobb lett, a lelkész azért mégsem kap a közösségtől nagyobb állandó fizetést, mint azt a 150 forintot, amiért a közösség 1744-ben kezességet vállalt, semmi többet nem adnak a lelkésznek. Méltóságotok tehát ítélje meg, hogy vajon igazság szerint nem jár-e több a lelkésznek, vagy legalább egy káplánt nem kellene-e felfogadni mellé?

Egyházfik

E téren az utolsó egyházlátogatás óta nem történt sem gyarapodás, sem fogyás, mert ezeknek nem volt szerződésük. 1783-ban választották újra őket, az érseki alesperessel egyetértésben a közösség az egyházi költségvetésben fejenként évenként 6 forintot állapított meg számukra, ez a 15. fejezetben olvasható.

Az iskolamester

Az iskolamester háza az utolsó egyházlátogatás óta felépült, de még való-
jában a szükséges alkalmatosságok, mint a tárház, a pince és a kerítés hiá-
nyoznak. Ezért a tanító alázattal kéri méltóságokat, hogy tekintélyük hatal-
mával a közösséget a házhoz tartozó pince és kerítés elkészítésére ösztönöz-
zék.

Az iskolamester jövedelme a következőkből áll: először – a hét gyászmi-
sén való éneklésért egyenként kap 50 dénárt; másodszer – az uraság juhásza-
itól és Csik pusztán lakóktól hűségük kifejezése címén évente 2 forintot;
– harmadszor jelentősen több stólát kap az utolsó látogatás óta, mivel a nép
lélekszáma növekedett, negyedszer – az a fizetése visszamaradt, tudniillik
24 forint, amit egykor, amikor a tanítóság a jegyzőséggel össze volt kapcsol-
va, mint jegyző kapott; kéri végül, hogy az 1783-ban kibocsátott királyi javas-
lat szerint ezt kegyesen számára kiutalják, főleg mivel a közösséggel való
szerződésben a méltóságos kamara hasábfát és nem rőzsét ígért neki.

AZ 1796. ÉVI EGYHÁZLÁTOGATÁS

Batthyány József érseksége idején (1776–1799) a plébániák szabályozásának végleges lezárásaként 1796-ban még egyszer megismételték az 1783-ban lezajlott egyházlátogatást. Ez az egyházlátogatás azonban már csupán ellenőrzése volt az előzőnek, így tartalma szinte szó szerint megegyezik azzal, csupán az azóta történt változásokkal, történésekkel egészítették ki.

Forrás: Prímási Levéltár, *Canonicae Visitationes*, Lib. 175.b.; Magyar Országos Levéltár X 727., 23546. doboz.

BUDA-EÖRS AZ 1796. ÉVBEN

A buda-eörsi egyház Pilis vármegyében az esztergomi érsekség főszékesegyházi főesperessége területén található az óbudai királyi korona uradalmában, a Magyar Királyi Kamara védnöksége alatt.

Batthyány-féle egyházlátogatás Buda-Eörsön, 1796. május 2-án.

TARTALOMJEGYZÉK

1. A plébánia fekvése.
2. A templom külső és belső szerkezete, felépítése.
3. A templom belső díszítése.
4. Az egyház vagyona és jövedelmei.
5. A temető.
6. Vallási társaságok.
7. A plébános joga és kötelessége.
8. Az istentiszteletek.
9. A szentségek kiszolgálása.
10. A temetési szertartás.
11. A plébános könyvei.
12. A plébános jövedelme és fenntartása.
13. A káplánok.
14. A lelkész háznépe.
15. Az egyház szolgálói.
16. Földesurak, pártfogók.
17. A plébánia népe.
18. A plébánia kiterjedése és jogállása.
19. Más környékbeli plébániák, kápolnák, imahelyek.
20. Katonai kápolnák és azok káplánjai.
21. Klerikus papok a plébánia területén, bármilyen rendbe tartoznak. Egykori jezsuiták és más szerzetesek, akik a rendjükből kiléptek és a világi klérushoz csatlakoztak.
22. A plébánia területén élő szerzetesek.
23. A plébánia területén lévő apácarendek.
24. Görög katolikusok, örmények, rutének.
25. A katolikus vallástól eltérő vallásúak, elsősorban a görög keletiek.
26. A zsidók.
27. Az ágostai és helvét hitvallásúak.
28. A katolikus plébánost nélkülöző helyek.
29. Más kegyes alapítványok a plébánia területén.

1. FEJEZET

A PLÉBÁNIA FEKVÉSE

Anyagyház, neve Buda-Eörs, az óbudai királyi uradalomban, Pilis megyé-
ben helyezkedik el. Dél felé fekszik, mindenhonnan megközelíthető, a kifosz-
tás veszélye kissé fenyegeti. A körülötte lévő temetőt megáldották, azelőtt az
körbe volt árkolva, de most már nem használják.

2. FEJEZET

A TEMPLOM KÜLSŐ ÉS BELSŐ SZERKEZETE, FELÉPÍTÉSE

A templom erős anyagból épült, cseréppel fedett. A falak négyszögletes
kövekből állnak. Elöl a toronyban harangláb van. A szentély 3 öl széles, 3 öl
5 láb magas, 3 öl 2 láb hosszú, az egyház testével egybefüggő, de kövekkel
védett, színes faráccsal és vas erősítésekkel látták el. Karzata nincs. A Levelek
felőli része a Zichy-család számára van fenntartva, de egy lépcsővel ellátott
oratóriumnak tűnik. A templom hajója 9 öl és 1 láb hosszú, 4 öl 2 láb magas,
4 öl 4 láb széles. A templom bejárata fölött a karzaton 1794-ben készített új
orgona van az ifjúság szolgálatára, faráccsal övezve. A templom tornya a nők
oldalán 15 öl magas, szélessége és hossza 2 öl 4 láb. A harangok leírása a 4.
fejezetben található. Három ablaka belülről üveges, kívülről – ahogy mond-
ják – Schalugather-rel van ellátva. Toronyóra nincs. Négy zárral ellátott ajtaja
van, a nagyobbik az urasági ház felé, egy a falu felső, kettő pedig az alsó ré-
sze felé. Az Evangélium részén dél felé van a sekrestye: száraz, padlózott, bol-
tozatos, vasrácsos ablakkal szerelték fel és zsámolyokkal, keresztel, ön mos-
dóval, hosszú szekrényvel látták el, ebben a dolgokat biztonságosan őrzik.

A fent leírt oratórium pedig az uraság síremlékének felállítására és a dolgok
őrzésére is szolgál. Ez a templom nincs felszentelve, de nincs megszentégtele-
nítve sem, 1745-ben a meghalt első plébános Hellmár János alatt építették
Majerhoffer Ádám és Madlhamer György budai építészek. A templom világos,
de ekkora népek nem elegendő. Eddig semmilyen támadás nem érte.

3. FEJEZET

A TEMPLOM BELSŐ DÍSZÍTÉSE

Három – keresztel, kánontáblákkal, és hordozható oltárral felszerelt – ol-
tár van benne, három terítővel, amelyek közül egynek elmosódott, kettőnek
pedig még látható a felirata. A nagy oltár a szentélyben a faltól egy kicsit tá-
volabb, két lépcsővel megemelve helyezkedik el. Széke színes fából készült,
egy színezett és aranyozott tabernákulummal szerelték fel, amelyben a szent-
ségmutatót (monstranciát) őrzik, a cibóriummal együtt. Két aranyozott gyer-
tyatartó van rajta, mindkét oldalán három gyertyatartó függ aranyozott angyal-
fejekkel és angyalokkal. A falon Nepomuki Szent János festett képe látható,
amelyet Mattyasovszky József kasznár úr adományozott az egyháznak.

Az egyik mellékoltárt a templom szentélyében, a Levelek sarkánál, egy kereszttel Zichy Erzsébet emeltette. A bejáratnál lévő másik mellékoltárt Szent Anna és Szent Joachim tiszteletére ugyanaz az úrnő 1745-ben az óbudai kápolnából helyezte ide át. Mindkét lába fából készült és színes, a por miatt színes lepellel van letakarva.

Az oltárokon kívül van szószék, tizenhat pad, az egyházi fenyítő padjával együtt, akit néhány évvel ezelőtt az egyház alkalmazott, hogy misék alatt ügyeljen, nehogy a gyerekek elkezdjenek beszélgetni. A márvány keresztelőkút zárható fedéllel a Szent Kereszt oltárnál található, tetején Keresztelő Szent János látható. A keresztelőkút kulcsát a tabernákulum kulcsával együtt a sekrestye zárt szekrényében őrzik, a többi kulcs pedig a plébános őrzetében van. Az évente, a váci alesperes segítségével beszerzett szenteltvizet három, belül aranyozott ezüstkancsóban, egy zárt szekrényben őrzik, a megfelelő időben cserélik, a régit pedig elégetik és a hamuját a nagy oltár mögött a szentélyben helyezik el.

AZ EGYHÁZI DOLGOK LETÁRÁNAK RÉSZLETES LEÍRÁSA

Szentségmutató (monstrancia)

Ezüstből, aranyozva, bizonyos Novaczki úrnő adománya,
jó állapotban, 1 db.

Ezüstkancsó

Aranyozva, Bencsovics Márton adománya, 1 db.

Kelyhek

Néhány értékes kelyhet az egyház pénzéből ebben az időben
szereztek meg bizonyos eltörölt egyházakból, és ezeket most
a plébánián őrzik, 1 db.

Van aranyozott ezüstkehely, Novaczki adományából a plébánián, 1 db.

Van aranyozott rézkehely, Grineus Mihály pesti szenátor adománya, 1 db.

Van sárgarézből, nem használják, csak a ravatal felett, 1 db.

Edények

Belül aranyozott ezüst szenteltvíztartó, 3 db.

Aranyozott ezüst, a bornak és az olajnak a mozgásképtelen
betetek számára, 2 db.

Szent rubák

Értékes kazula, színes aranybetéttel, közepes nagyságú, 1 db.

Selyem alba, aranyrojtokkal,	1 db.
Ugyanaz, a szélén vörös szalaggal és aranyrojtokkal,	1 db.
Ugyanaz, kék aranyrojtokkal,	1 db.
Ugyanaz, zöld virággal, ezüstrojtjal,	1 db.
Ugyanaz virágokkal, rojtokkal, gróf Zichy Miklós adománya,	1 db.
Ugyanaz vörösben, aranyrojtokkal Novaczki adománya,	1 db.
Ugyanaz, szabályszerű kék,	1 db.
Ugyanaz, fekete lenből, fehér rojtokkal,	1 db.
Két szabályszerű, fekete, stóla nélkül, nem használják,	2 db.

Pluviálék

Fehér, virágos, selymrojtokkal gróf Zichy Miklós adománya,	1 db.
Kék selyem, oroszlanbőr rojtokkal, néhol kopott,	1 db.
Fekete gyapjúból, selymrojtokkal,	1 db.

Dalmatika

Gróf Zichy Miklós bőkezűségéből,	2 db.
Egy, manipulussal,	2 db.

Terítő a szentségmutatóhoz

Kék selyem, fehér és violaszínű virágokkal, alig használt,	3 db.
--	-------

Párnák

Különböző színű,	7 db.
------------------	-------

Egyéb felszerelés

Oltárterítő,	9 db.
Miseabroszok,	17 db.
Kehelytörlők,	16 db.
Kehelyfedők,	15 db.
Albák,	8 db.
Vállkendők,	9 db.
Áldozó papi ruha,	7 db.
Ministránsruha,	14 db.
Törülköző kendők,	
Kéztörlő,	
Keresztelési lepel,	1 db.
Rendes öv,	5 db.

Fogasok

Rézből, egykor aranyozott,	1 db.
----------------------------	-------

Lámpások

Ezüstből, Hollin Éva adománya,	1 db.
Ugyanaz, aranyozott, Hop Tamás pesti polgár ajándéka,	1 db.

Tömjénező

Aranyozott réz tömjéntartóval,	1 db.
Ugyanaz, régebbi, amit néha temetésnél használtak,	1 db.

Gyertyatartók

Nagyobb aranyozott, fából,	6 db.
Kisebb, két tartozékkal (akasztóval),	6 db.
Ugyanaz, ezüstözve,	6 db.
Asztalra valók,	2 db.

Rézkancsó

Szenteltvíznek,	2 db.
-----------------	-------

Fehérőn kancsók

Mosdó a sekrestyében, medencével,	1 db.
Edény a keresztelőmedencéhez,	1 db.
Edény a szentmise alkalmára,	1 db.
Közönséges medence,	2 db.
Tartó, amiben egyrészt sót, másrészt szentelt hamut tartanak,	1 db.

Könyvek az egyház tulajdonában

Nagy misekönyv, egészen új,	1 db.
Régebbi misekönyvek,	4 db.
Régi requiem,	1 db.
Szertartáskönyv,	3 db.
Régi anyakönyv,	1 db.
Új anyakönyvek,	3 db.
Régi egyházmegyei határozatok jegyzőkönyve,	1 db.
Új jegyzőkönyv, ugyanazon tartalommal,	2 db.
Egyházi számadási jegyzőkönyvek,	2 db.
A plébánia lélekszámának leírását tartalmazó könyv,	1 db.
Evangélium könyv,	1 db.

Egyebek

Ernyő piros bársonyból négy fa tartóval,	1 db.
Nagy és kis piros zászló damasztból,	1 db.

Ugyanaz, kék színben,	1 db.
Ugyanaz, kicsiben, új,	2 db.
Ugyanaz, az iskolás ifjúság számára,	2 db.
Különböző színű ministránsruhák, hiányosak,	14 db.
Nagyobb kereszt, a nagy oltárra szokták helyezni,	1 db.
Kereszt, amelyet temetéskor a sír elé helyeznek,	2 db.
Szent kereszt ereklye, érctartóba zárva,	1 db.
Nepomuki Szent János ereklyéje,	1 db.
Krisztus feltámadásának szobra,	1 db.
Nagy lámpások, Feldhoffer András ajándéka,	2 db.
Csengettyűk a sekrestyébe,	4 db.
Az Úr sírja az oratóriumban,	1 db.
Szent Mihály lova,	2 db.
Szent Mihály lovára takaró,	1 db.
Képek: Boldogságos Szűz Mária, Szent Péter,	
Nepomuki Szent János,	4 db.
Érc fáklyahordozók,	6 db.
Ládák a zászlóknak és a gyertyatartóknak,	3 db.
Vázák, 40 urnás,	2 db.
20 urnás merítő edény,	1 db.
Egyházi pecsét sárgarézből, Nepomuki Szent János képével,	1 db.
Papi süveg,	3 db.

4. FEJEZET

AZ EGYHÁZ VAGYONA ÉS JÖVEDELME

Tőkéből ❖ Az egyháznak nincs vagyona, de van 1357 forint 25,5 dénárja. Kegyes felajánlás, azzal a feltétellel, hogy minden évben a felajánló lelki üdvéért tizenegy ünnepi Requiem misét énekléssel és egyet éneklés nélkül el kell mondani, huszonhat van. A miséket a templomban kell felolvasni és kiszolgáltatni. Ezeknek a felajánlásoknak a jövedelmét százalékkal számolva, miként az Állami Királyi Hivatalban szokás, elhelyezték, ezek hozamából levonva a plébánosnak és az iskolamesternek járó 44 forint 90 dénárt, az egyház nyeresége évente 22 forint 96,125 dénár. Van ezenfelül ebben a hivatalban 44 forintos ipari tőke is öt százalékos kamatra, ennek a tőkének többi részét a község lakosainál helyezték el 2697 forint és 56,5 dénár értékben hat százalékos kamatra biztosítással. Ez kamat címén évente hoz az egyháznak 180 forint 99 dénárt. Mindez összesen 203 forint 95,5 dénár.

Mustgyűjtésből ❖ Ennek gondját az uraság pincéjében az egyházi intézi el. Húsz urnára való gyűlik össze. Egy urna 1 forint 25 dénár, tehát 25 forint hasznot hoz.

Gyász- és emlékharangozásokból ❖ A nagyobb harang 7 mázsa 47 font, 1783-ban Kollin Éva adományozta, Báró Luzsinszky püspök szentelte fel, Szent Ádám, Éva és Máté képmása díszíti. A másik 4 mázsa 25 font, Nepomuki Szent János és Margit képmása díszíti, a tekintetes Nagy István úr szentelte fel, amelynek beszerzésére az egyház sajátjából a törött harangon kívül 201 forint 70 dénárt adott, a hívek pedig 13 forint 35 dénárt. Végül, a harmadik 2 és fél mázsa, a Szeplőtelen Fogantatás és a Szent Kereszt képével, a negyedik egy 50 fontos lélekharang Segítő Szűz Mária képmásával. Ezeket adományokból vették és Méltóságos Klobusiczky Ferenc püspök szentelte fel. A harangok fenntartását a harangozás jövedelméből fedezi az egyház. A harangozásért járó díj temetéskor 20 dénár, amelyből az egyház több évi bevételének átlagát számolva évente bejön 14 forint 20 dénár.

Perselypénzből ❖ Vasár- és ünnepnapokon a templomfik által körbehorozva bejön 62 forint 60 dénár.

Nem állandó bevételekből ❖ Eladásból, temetésekből, adományokból évente átlagosan 12 forint.

Az egyház jövedelme tehát több év átlagát figyelembe véve:

Többből 203 forint 95,5 dénár, mustgyűjtésből 25 forint, gyász- és emlékharangozásból 14 forint 20 dénár, perselypénzből 62 forint 60 dénár, nem állandó bevételekből 12 forint. Az egyház összjövedelme 306 forint 80 dénár.

Ezt a bevételt az egyház jól megerősített ládjában, a plébánián őrzik, és az egyház szükségleteire használják fel. 1794-ben azonban több kiadása volt, mint bevétele, nemcsak az új orgona miatt, de amiatt is, hogy a drágaság miatt adósaitól a kamatot nem tudta behajtani, tartozását 100 forintonként hat százalékkal kellett csökkentenie.

Ebből a templomból, amelyben nincs csodatévő ereklye, Nagyszombaton, a Feltámadáskor, a Védőszent ünnepén az éneklés előtt, mindkét időpontban a templom körül, Úrnapiján a négy oltárnál a szokásos módon körmenetet vezetnek a baldachin alatt lévő Oltáriszentséggel, hat fáklyavivő kíséretében. A nép eközben rózsafüzért imádkozik és az iskolamester, valamint a plébános vezetésével a „*Pange Lingua*”-t énekl. Az Oltáriszentség nélkül pedig a rituáléban előírt négy körmenet kivételével, hacsak nem kívánja meg a közszeűség, egyetlen körmenetet sem vezetnek innen, és ide sem szokott jönni egy sem.

Az egyháznak nincs búcsúja, a Védőszent ünnepét Nepomuki Szent János ünnepét követő vasárnapon tartják, amelyre a bevett szokás szerint egy nagymisét mondó igehirdetőt hívnak, akit egy átlagos ebédrel megvendégselnek. Ez alkalommal nem tartanak vásárt, de rózsafüzéretet, szentképeket és más, ehhez hasonlókat árulhatnak.

5. FEJEZET

A TEMETŐ

Az utolsó királyi rendelet szerint, amely a legrégebb jegyzőkönyv 99. oldalán ránk maradt, a temető a házaktól távol van, megáldott, körbeárkolt, ravatalozó nincs benne. Csak a katolikusok használják díjtalanul. Van benne egy magas kereszt és tizenhat kisebb, kőből. A temető körüli árok mélysége 1 és negyed öl.

6. FEJEZET

VALLÁSI TÁRSASÁGOK

Itt ilyesféle semmikor nem volt.

7. FEJEZET

A PLÉBÁNOS JOGA ÉS KÖTELESSÉGE

Vilhelm Ignác, nemes származású a király és az ország által becsült családból, Selmechányán 1752. július 19-én született. Apja, Tobias Wilhelm, aki már több mint hetven éves, az Erdélyi nagyfejedelemség Zalatna nevű helységében a bányák és az égetők főfelügyelője még napjainkban is. Anyja már meghalt, nemes személy volt, Árvai Barbara. Három testvére van a bányavidék különböző előkelő hivatalaiban, nagybátyja Szalaky Mihály pozsonyi kanonok, unokaöccse Schulky Péter pedig békásmegyeri plébános.

1765-ben tisztelendő Bányay László úr, aki akkor esztergomi általános helynökként bölcsészetet tanított, Pozsonyba küldte, alacsony kora miatt nem minden nehézség nélkül, ahol két évig szónoklatot, majd Nagyszombatban két évig filozófiát, azután három évig teológiát tanult. A szeminárium éve alatt a harmadik évtől házitanítói tisztséget viselt majdnem egy éven keresztül. Kisebb-nagyobb szolgálattal bízta meg őt főtisztelendő Révay Pál, amikor püspökké szentelték, de felőle külön nem rendelkezett. Tanulmányai után tisztelendő Galgóczy János Buda Országút plébánia káplánjává fogadta, és ott minden panasz nélkül hét évet töltött. Innen az egyházi vezetőség Békásmegyerre rendelte, ahol mint plébános tizenkét évig dolgozott az Úr szőlőjében. Innen 1793-ban az egyházi vezetőség, mint kiválóan képzett tudóst a törvényesen megüresedett buda-eörsi plébániára helyezte, a Királyi Kamara ajánlásával. Mind a német, mind a szlovák nyelvet kiválóan beszéli, negyvenhárom éves, erős testű, jó egészségnek örvendő, kivéve, hogy a szemével kisebb problémák vannak. A rendeleteknek engedelmeskedve mindig tonzúrát és talárt visel. Haja saját, nem göndörített, az orvosok tanácsára a jó víz hiánya miatt dohányfüstöt használ.

8. FEJEZET

AZ ISTENTISZTELET

Ünnepnapokon nyáron az első hat óraker, télen hét óraker, a második nyolc óraker szokott lenni. Az első, ha betegsége nem akadályozza, sohasem hagyja el. A másodikat gyakran a káplán, még ha egészséges is, a harangozás után elhanyagolja. Vasár- és ünnepnapokon az előírás szerint először nyolckor, másodsor fél kilenckor, vagy háromnegyed kilenckor, és harmadszor kilenckor a harangszó hív a prédikációra, amit felváltva a káplánnal végeznek. Ezután egy teológiában jártas férfi az előkért és holtakért két Miatyánkot és Üdvözlégy Máriát imádkozik hangosan a hívekkel együtt, majd kihirdetik az előírás szerinti ünnepeket, böjtöket és a házasulandókat. Mindezek után nyolc viaszgyertyát helyeznek a kitett Oltáriszentség alá és szent énekeket énekelnek orgonakísérettel vagy anélkül. Délután egy óraker, ha a hideg engedi, miután a jelet megadják, a lelkész hittant tanít. A hittan után, amely alatt már kétszer harangoznak, harmadszor is harangoznak a litániára, amelyet a tömjénezett cibóriummal és áldással kezdenek Ünnepnapokon az Oltáriszentséget nem rakják ki, csak január 30-án, miként az Oltáriszentség imádsására előírták, amikor a nép vagy hangosan imádkozik előtte, vagy Isten dicsőségére énekel, és az reggel tíztől egészen este hatig kint marad. A prédikációkban, amit a plébános tart, a katekézist használja, vagy Béda Majer-t, Leopoldus Frajdl-t és Sebastian Penzinger-t.

Mint a népiskola igazgatója az iskolát is látogatja, szerdán és szombaton a gyerekeket két órán keresztül hittanra tanítja és vizsgáztatja, akiket ezenkívül Húsvét idején a gyónás és áldozás helyes és hasznos elvégzésére újra külön-külön megtanít.

9. FEJEZET

A SZENTSÉGEK KISZOLGÁLÁSA

A keresztség szentsége ❖ A plébános vagy káplán végzi el keresztelővízzel az előírás szerint, és hacsak nincs nagyon hideg, sohasem viszi házhoz. Keresztszülő nem lehet több egy férfinál és egy nőnél, akik rokonságban vannak a megkereszelttel. Miután a keresztelés megtörtént, egy erre a célra szánt nyomtatványra a dolgot feljegyzik, majd ennek kitöltése után a keresztelési anyakönyvbe is beírják.

Felnőtt keresztelésnél, ha ilyen történik, a tisztelendő általános helynök urat értesítik az újrakeresztelés veszélye miatt. Miután a személy az engedélyt megkapta, és miután a rituáléban előírt ceremóniákat megtanulta, a hit kérdéseiben előrehaladott, a rítus és a hit, remény, szeretet tanának kikérdezése után megkereszte. A bábák által végzett keresztelésnél a plébános, amikor

a legfőbb kegyelem értékéről és a lélek üdvéről beszél, egyes részeket elhagyhat, és keresztvíz alatt, ha nincs megkeresztelve, megkereszteli.

A felvett keresztiségről szóló tanúsítvány a következő szakaszból áll: „Alulírott a jelen sorok érvényével vallom és elismerem, hogy a következő kérdéseket N.N. a maga és N.N. nevében előttem, mint a buda-eörsi anyaegyház elöljárója előtt megválaszolta, és itt a mondottat a keresztiség szent vizével megkereszteltük, és azt a fent említett évben, hónapban és napon a következőképpen rögzítettük:

Év,	hónap,	nap,	Keresztelt neve,	Szülők,	Keresztszülők,	Keresztelő lelkész neve
1795.	márc.	1.	N	N.N.	N.N.	
				N.N.	N.N.	

Az így felvett keresztiségről ezt a bizonyáglevelet saját kezű aláírással és az egyház hivatalos pecsétjével megerősítve plébánosi hivatalom hitelével kiadtam 1795. március 15-én. N.N. helyi plébános s.k.”

Az Eucharistia (áldozás) szentsége ❖ Az Oltáriszentséget a cibóriummal együtt – amelyből a megszentelt rész sohasem hiányzik és minden tizenegyedik napon megújítják – a nagy oltár zárt tabernákulumában őrzik, amely előtt egy, az egyház által fenntartott mécses ég folyamatosan.

Az úti ostyát a karingbe és a stólába öltözött plébános egy edényben elhelyezve, a nyakába akasztott zsákban viszi el a beteghez, miközben előtte megy a harangozó a rituáléval, a lámpással és egy csengettyűvel. Miután a beteg a gyónást elvégezte, a plébános a tőrésre és Isten akaratának elfogadására buzdítja, hogy ne befolyásolja utolsó akaratát.

A bűnbocsánat szentsége ❖ Ezt köpenybe és stólába öltözve, hacsak nincs nagyon hideg tél, a szobában végzi el, és a bűnbánóknak üdvösségükért teljesítendő bűnbánatot rendel: a könnyen elcsábulóknak mértékletességet, a kapzsiknak adományozást, a részegeseknek a bortól való tartózkodást. A méltatlanokat sohasem oldja fel, mint amilyen például a szükség esetén segítséget elmulasztók, a lelkiismeretük figyelmen kívül hagyásával az előírásokat elhanyagolók, és a valódi fájdalom hiányával küzdők. Nem oldozhat fel a püspök számára fenntartott esetekben, de az akadályozott házasságok diszpenzációjának formuláját ismeri.

A házasság szentsége ❖ Ennél a Tridenti Zsinat, a hazai törvények és a király határozatait veszi figyelembe. Tiltott házasságkötésben sohasem vesz részt, és az ünnep- és vasárnapokon háromszor megtörtént kihirdetés és diszpenzáció nélkül sohasem ad össze senkit, az egybekelőket a kihirdetések ide-

je alatt a hit dolgaiban kitanítja és levizsgáztatja, a gyónás és az áldozás után, mindig délelőtt, a templomban a rituálé szerint összeadja őket, és még az idegeneket is, hacsak nem hoznak magukkal papot, a házasságkötés után beírja az anyakönyvbe.

Az utolsó kenet szentsége ❖ Ezt a lelkész a halálos veszélyben lévő beteg lelki megerősítésére a szertartás előírása szerint végzi el.

10. FEJEZET

A TEMETÉSI SZERTARTÁS

A lelkész az előírt szertartástól sohasem tér el, és huszonnégy óra eltelte előtt nem temet. Miután a halottat eltemették, egy Miatyánkot és egy Üdvözlégy Máriát szoktak az elhunyt lelkéért elmondani.

11. FEJEZET

A PLÉBÁNOS KÖNYVEI

Az egyház könyveit, amelyeket szép számmal az elhunyt helybeli lelkészek, Mertinger József és Hartmann János hagytak rá, a könyvtár aljában őrzik. A saját könyvek a felső részben katalogizálva láthatók, miszerint keresztelési, házassági, halotti könyvek a törvény előírása szerint piszkozat nélkül, a lelkész gondos felügyelete alatt. Ezeket a lelkész senkinek ki nem adhatja. Van egy jegyzőkönyv 1787-ig, és két új, az egyikben a királyi rendeletek, a másikban a vikáriusi rendelkezések vannak beírva. Van az egyháznak két könyvbe beírt számadáskönyve, az egyikben a bevételek, a másikban a kiadások szerepelnek.

12. FEJEZET

A PLÉBÁNOS JÖVEDELME ÉS FENNTARTÁSA

A lelkészlak 1788-ban, jó anyagból épült, három szobából áll. Egy a lelkészé, egy a kápláné, egy a cselédségé és van egy éléskamra. A pince a háztól távol van, veszélyesen omladozó. A tágas fallal kerített udvarból két nagy és három kis kapu nyílik. Kút is van. A háztól távol két istálló is látható, egyik a négy szarvasmarhának, a másik a lovak számára. Járművek részére a szükséges hely hiányzik. A disznók, az edények és a hordók őrzésére van hely.

A plébános jövedelme ❖ Kertből. Mégpedig a ház mögötti kertből, valamint a háromnyolcad rész szőlőből, amelynek egy részét az árokkal övezett temető határolja, másik részét pedig az iskolamester állatai járják meg, ebből levonva a költségeket a haszon 3 forint.

Szántókból: Azaz öt egész, saját költségén művelt telekből.

1. Brunnwiess-ban, 10 pozsonyi mérőt termő, az uradalmi és Rukmik András földje közt; 2. Sommerwiess-ban 8 mérőt termő, Krug József és Krisanovics Mátyás földje közt; 3. Haissbord-ban 7 mérőt termő, Krisanovics Mátyás és Lunc András földjei közt; 4. Pusch-ban 8 mérőt termő, Ganter György és az uradalmi földek közt; 5. Csik pusztán a községi rét mellett 8 mérőt termő, ami összesen 53 pozsonyi mérő, 75 dénárjával számolva, levonva a szántási, aratási, cséplési költségeket, a nyereség 20 forint.

A zabból kap 30 mérőt, mindegyiket 10 dénárjával számolva, levonva a költségeket, a nyereség 8 forint. A hívek a szántás megváltásáért minden évben fizetnek 10 forintot. Összesen 31 forint.

Kaszálóból: Az áradás és a legeltetés veszélyének kitéve saját kötelessége a kaszálás és az összegyűjtés, a Brunnwiess nevű kaszáló három szekér szénát ad félévenként, ezt 5 forintra számolva, a költségek után marad 8 forint. Összesen 39 forint.

Tűzifából: Évek óta az uraság gondoskodik a favágásról és a szállításról, amely 15 öl. Egy öl ára 2 forint 50 dénár. Összesen 37 forint 50 dénár.

Tizenhatodból: Kétévenként vegyes gabona két pozsonyi mérővel, mérőnként 75 dénárral számítva, a kiadások levonása után 65 dénár. Zabból két évenként másfél pozsonyi mérő, 40 dénárral számítva a kiadások után 20 dénár. Borból körülbelül 48 urna, 1 forint 25 dénárral számolva, a kiadások, a szállítás, a kezelés után 54 forint. Összesen 54 forint 85 dénár.

Allandó jövedelmekből: A községtől évente rendszerint 150 forint. Az 1756. évi egyházlátogatáskor házanként negyed pozsonyi mérővel számítva, mérőjét 75 dénárban számolva, 48 forint 75 dénárt kellett volna kapni, de a szegénység miatt már tizenkét éve csak 37 és háromnegyed mérővel kap, ami összesen 28 forint 31 dénár. A felszabadult jobbágyoktól, juhászoktól és Csik puszta lakóitól 10 forint 50 dénár. Összesen 188 forint 81 dénár.

Stólából: Az előző egyházlátogatáskor megállapított stóla a következő évben is érvényes. Avatásért, minden egyes szülő nő után 11 forint 2/3 dénár, azaz 9 forint 10 dénár, házasságkötésért páronként 1 forint 50 dénár, azaz 22 forint 50 dénár, temetésért felnőtt személyenként 1 forint, azaz 20 forint, gyermek személyenként 50 dénár, azaz 22 forint. Összesen 73 forint 60 dénár.

Adományokból: Requiem misén a szent énekekért, Liberával 11 forint, anélkül 1 forint (az egyházi számadásokban N-nel jelölve) a plébános évente kap 23 forint 50 dénárt. Huszonhat kis alapítványi szent miséért a tanúságtévő szent énekekért, amelyet régen fogadalmi, most ünnepinek neveznek, nem szokott semmit kapni, ez 13 forint. Összesen 36 forint 50 dénár.

A lelkész ez évi jövedelme ❖ Szőlőből, szántóföldből, kaszálóból 39 forint, tűzifából 37 forint 90 dénár, tizenhatodból 54 forint 85 dénár, allandó jövedelemből 188 forint 81 dénár, stólából 73 forint 60 dénár, adományokból 36 forint 50 dénár. Összes jövedelme 420 forint 20 dénár.

A leányegyházak nincsenek, kivéve Csik puszta, ahol egy fogadó és három ház van. Az egyházi jövedelem elosztását az előd és utód közt szabályozza az 1756. évi konzisztórium határozat, amely a jegyzőkönyv 8. oldalán megtalálható.

13. FEJEZET

KÁPLÁN, SEGÉDLELKÉSZ

Czettner Jakab, a becsületes apának, Czettner Jakab pesti kádárnak és Pockin M. Anna anyának fia 1770. január 20-án született. Filozófiai tanulmányait 1788-ban fejezte be. Tisztelendő Vilt József általános helynök teológiai szemináriumba Pozsonyba küldte, majd főtisztelendő Nagy István temesvári püspök mellett teológiát tanult. Tanulmányai végeztével bizonyítvány nélkül visszatért szüleihez, akik még éltek. Majd 1793-ban főtiszteletű Kondé Miklós püspök engedélyével huszonhat évesen Buda-Eörsön kápláni szolgálatot vállalt. Közben a plébános az egyházlátogatáson kérte, hogy a káplánt jobb helyre tegyék. A káplán évi jövedelme 150 forint.

14. FEJEZET

A LELKÉSZ HÁZNÉPE

A lelkész háznépéhez tartozik a tisztességes özvegy Pinflin Anna mint szakácsnő, évi 30 forint bérért, özvegy Schweigliro Teréz, 46 éves, aki a nyáj gondját viseli, és a 19 éves kocsis, Csiki Mihály. Az előző bére 20, az utóbbié 30 forint évente. De ezeknek a lelkész meghagyja, hogy a más neműekkel a szükségesen kívül sem társalogni, sétálni, sem kocsizni nem szabad, sem falubelieket, sem idegeneket, sem szegényeket a cselédségnek illetlen módon támogatni nem lehet.

15. FEJEZET

AZ EGYHÁZ SZOLGÁI

Egyházfő ❖ Kettő van: Kachlmüller Ferenc kádár és Krausz Antal takács, őket a lelkész választotta a közösség beleegyezésével, a falubelieknek kötelező robottól mentesek. Az egyháztól fejenként 10 forintot kapnak évente, ami összesen 20 forint. Kötelességük az egyház szükségleteire ügyelni, gondoskodni a templomban vásár- és ünnepnapokon a gyertyák meggyújtásáról, az adományok és a perselypénz összegyűjtéséről. Minden évben a bevételekről és a kiadásokról a lelkész, az uradalmi tisztartó és a falu előtt számot adnak.

Az iskolamester ❖ Márossy Péter, német és magyar nyelven beszélő, nő, 34 éves. Rendes végzettségű, a lelkésszel egyetértő, tisztelettudó. Az iskola épületében lakik, melyet 1788-ban a Kamara építtetett. Az iskolának tágas és világos szobája van, de nincsenek benne az előírászerű padok. Konyha, há-

lőszoba, kamra, kisszoba, istálló, pince van benne. Ő Mindenszentek ünnepétől egészen szőlőmetszésig a gyerekeket rendszerint nemcsak olvasni és írni tanítja, de a plébános támogatásával a hit alapelemeire és matematikára is oktatja.

Jövedelme ❖ *Borból*: A ház mögött saját művelésű és kiadású háromnyolcada, a kiadás levonása után 3 forint.

Tűzifából: Évenként az uraságtól a falubeliek kivágnak és elszállítanak 12 öl fát, ölenként 2 forint 50 dénár, azaz 30 forint.

Állandó jövedelemből: A közösségtől kap évi 113 forint 60 dénárt, az uraságtól a tanításért 40 forintot. A közösségtől kap még 55 pozsonyi mérő vegyes terményt, mérője 75 dénár, azaz 41 forint 25 dénár. Szabad jobbágyoktól, urasági juhásztól, Csik pusztától 1 forint 50 dénárt. Összesen 196 forint 36 dénár.

Stólából: Az előző egyházlátogatáson megállapított szerint a keresztelés 11 2/3 dénár gyerekenként, ami 9 forint 45 dénár, az avatás minden gyermekágyas nőért 5 dénár, ami 4 forint, a házasságkötés 40 dénár páronként, ami 6 forint, a felnőtt temetés 25 dénár személyenként, ami 5 forint, a gyermek temetés 11 2/3 dénár személyenként, ami 5 forint 36 dénár. Összesen 29 forint 81 dénár.

Orgonálásból: A tizenegy szent énekből való Requiem-es miséért Libera! és egyért Libera nélkül az egyháztól kap 6 forint 40 dénárt. Az ünnepi, azelőtt fogadalmi énekes misékért, miként a közösség jubiláris alkalmaiért sem szokott kapni semmit.

Az iskolamester évi jövedelme:

Borból 3 forint, tűzifából 30 forint, állandó jövedelemből 196 forint 36 dénár, stólából 29 forint 81 dénár, orgonálásból 6 forint 40 dénár. Összjövedelem 265 forint 56 dénár.

Harangozó ❖ A nemzeti iskola tanítója Kling János, morva, 19 éves ifjú. Jó erkölcsű, szorgalmas dolgoiban, ő szokta a plébánost a betegekhez kísérni. Az oltárokat, a sekrestyét, a templomot díszíti, ünnepnapokon a templomban segít. Temetéskor, misékre és az Angyali üdvözléskor harangoz. Ha az iskolamester elfoglalt, segít a gyerekek tanításában, ezért az iskolamestertől évente kap jutalmat. Jövedelme összesen 30 forint.

Bába ❖ Kirchnerin Anna, férjes 37 éves, a pesti egyetemen tanult, következőképpen a szükségkeresztséget is elvégezheti, mind a falubeli, mind az uradalmi robottól mentes. A közösségtől kap 20 forintot. Ezen felül minden gyermek után 50 dénárt, ami kitesz 41 forintot. Összjövedelme 61 forint.

Sírásó ❖ Reischman József, 37 éves, feladatát a legutóbbi királyi rendelet szerint végzi, megadott mélységű gödröt ás, és azokat csak harminc éven túl nyitja fel, és ezért kap 13 forintot.

16. FEJEZET

FÖLDESURAK, PÁRTFOGÓK

Patrónusa már régóta a Királyi Kamara. A templomot, az iskolát, a plébániát a falubeliek mind kézi, mind ígás segítségével vállalt kötelezettségük szerint fenntartják.

17. FEJEZET

A PLÉBÁNIA NÉPE

Minden lakos katolikus, német, a kevés szláv a vallását saját nyelven gyakorolja. A gyónóképes lakosság száma 1163, a gyónásra képtelen 424. Összesen 1587. A lakosság többsége a misék iránt odaadó és alázatos. A körmenetek és temetések leírása a 4. fejezetben található. Temetésen nagy számban jelennek meg, az előírás szerint a böjtöket betartják. A megszabott időben lakodalmat, táncvigalmat nem tartanak, Isten ígését szívesen hallgatják.

18. FEJEZET

A PLÉBÁNIA KITERJEDÉSE ÉS JOGÁLLÁSA

A plébánia kiterjedése hosszúságban 1492, szélességben néhol 982, néhol 384 lépés, legnagyobb része sík terület, a kisebb része a templommal és a tőle ötven lépésre lévő plébániával egy dombon található, ahonnan több utca is ered. Sétatempóban egyik végétől a másikig negyed óra alatt, körbe pedig fél óra alatt lehet járni.

A lélekszámot már a 17. fejezetben, a plébános jövedelmét pedig a 12. fejezetben leírtuk. Ehhez a plébániához tartozik Csik puszta, amelyen egy uradalmi vendéglő van három kisebb házzal egy órányira az anyaegyház-tól. A lelkek száma ott gyónóképes 10, gyónni nem képes...

19. FEJEZET

MÁS KÖRNYÉKBELI PLÉBÁNIÁK, KÁPOLNÁK, IMAHELYEK

Ilyen a környéken nincs.

20. FEJEZET

KATONAI KÁPOLNÁK ÉS AZOK KÁPLÁNJAI

Nem ismernek itt ilyet, s ha mégis a katonaságot betelepítenék, a lelkész az előírt szabályt alkalmazná a jegyzőkönyv 1. fejezete szerint.

Legio 2

Quis Secundo est sequas.

Et Naves

R. R.

Best Donaldi 2 pennis sequas Colthundis deha holo pignif
non plus laci habet quae 2

Item quod dicitur ab 12 pennis sequas Colthundis deha holo pignif
vel ad dicitur sequas Colthundis deha holo pignif
est 20

Philo Fili Salarii

Communitate quod dicitur ab 12 pennis sequas Colthundis deha holo pignif 110 6a

Ad delicti Philo holo sequas Colthundis deha holo pignif 40

Communitate sequas Colthundis deha holo pignif 25

Communitate sequas Colthundis deha holo pignif 1 50

Communitate sequas Colthundis deha holo pignif 700 50

Et Phala

Item sequas Colthundis deha holo pignif 9 40

Ad delicti holo sequas Colthundis deha holo pignif 4

Ad delicti holo sequas Colthundis deha holo pignif 6

Ad delicti holo sequas Colthundis deha holo pignif 5

Ad delicti holo sequas Colthundis deha holo pignif 5 20

Ad delicti holo sequas Colthundis deha holo pignif 29 40

Ad delicti holo sequas Colthundis deha holo pignif 6 10

Communitate sequas Colthundis deha holo pignif

Communitate sequas Colthundis deha holo pignif

Communitate sequas Colthundis deha holo pignif

Communitate sequas Colthundis deha holo pignif

Communitate sequas Colthundis deha holo pignif

Communitate sequas Colthundis deha holo pignif

Communitate sequas Colthundis deha holo pignif

Communitate sequas Colthundis deha holo pignif

Communitate sequas Colthundis deha holo pignif

Communitate sequas Colthundis deha holo pignif

De Compans

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Item sequas Colthundis deha holo pignif

Részlet az 1796. évi egyházlátogatási jegyzőkönyvből

21. FEJEZET

KLERIKUS PAPOK A PLÉBÁNIA TERÜLETÉN, BÁRMILYEN RENDBE TARTOZNAK. EGYKORI JEZSUITÁK ÉS MÁS SZERZETESEK, AKIK A RENDJÜKBŐL KILÉPTEK ÉS A VILÁGI KLÉRUSHOZ CSATLAKOZTAK.

A körzetben ilyenek nincsenek.

22. FEJEZET

A PLÉBÁNIA TERÜLETÉN ÉLŐ SZERZETESEK

Ilyen nincs.

23. FEJEZET

A PLÉBÁNIA TERÜLETÉN LÉVŐ APÁCARENDEK

A plébános nem tud róla.

24. FEJEZET

GÖRÖGKATOLIKUSOK, ÖRMÉNYEK, RUTÉNEK

A körzetben ilyenek nincsenek.

25. FEJEZET

A KATOLIKUS VALLÁSTÓL ELTÉRŐ VALLÁSÚAK, ELSŐSORBAN A GÖRÖGKELETIEK
A plébánia körzetén belül nincsenek.

26. FEJEZET

A ZSIDÓK

E helyen nincsenek.

27. FEJEZET

AZ ÁGOSTAI ÉS HELVÉT HITVALLÁSÚAK

Egy magyar juhász az ágostai hitvalláson van.

28. FEJEZET

A KATOLIKUS PLÉBÁNOST NÉLKÜLÖZŐ HELYEK

Ilyen nincs a környéken.

29. FEJEZET

MÁS KEGYES ALAPÍTVÁNYOK A PLÉBÁNIA TERÜLETÉN

Mertinger József helybeli plébános 1782-ben elhelyezett egy alapítványt 200 forint értékben a Királyi Pénzváltó Hivatalban öt százalékos kamattal, azal a feltétellel, hogy az innen származó kamat a falu nélküli szegényeié legyen, egészen addig, amíg nem állítanak itt fel egy szegényházat, akkor pedig annak felállítására szánt tőkéhez csatolják.

Frank József helyi lakos 1785-ben hasonló alapítványt tett ugyanazzal a céllal, 50 forint értékben, a Királyi Pénzváltó Hivatalnál öt százalékos kamatra, amelynek kamata a Pénzváltó Hivatalból évente a közösséghez jut, és az alapító szándéka szerint a nélkülöző szegények megsegítésére használják fel. Erről dokumentum nincs, csak a közösség kezében lévő kötelezvények.

A még ma is élő Kehly János 50 forintot helyezett el az egyházban hat százalékos kamatra, hogy annak kamataiból az általa építtetett Kálváriahegy hét, fallal kerített szobrát tartsák fenn. Ott a kőkeresztet Szűz Mária és Szent János szobraival együtt, tekintetes Zichy Erzsébet grófnő építtette 1765-ben, de fenntartására nem tett alapítványt.

Egy fakeresztet – a Megváltó és a Fájdalmas Szűzanya fémából készült képmásával – a temetőben az egyház tart fenn, de hogy miért, a plébános nem tudja. Van ezenkívül a szőlők között és Csik pusztán négy fakereszt, amelyek fenntartását a szőlőtulajdonosok végzik.

AZ 1802. ÉVI EGYHÁZLÁTOGATÁS

Batthyány József érsek halála után hosszú ideig (1799–1808) üresen állt az esztergomi érseki szék. Ezalatt a széküresedés alatt, 1802-ben került sor az egyházmegyei plébániák jövedelmének részletes összeírására, amelyre azért volt szükség, hogy az uralkodó megbízható és pontos képet kapjon az érsekség bevételeiről, illetve a Batthyány József érsek idején végrehajtott plébániaszabályozás során létrejött új egyházközségek állapotáról és vagyoni helyzetéről. A „*Conscriptio*”-t azaz összeírást a helybeli plébánosok végezték el előnyomtatott és az egyes lelkeszségekre kiküldött kérdőívek alapján. A kérdőívek kitöltése után az egyes plébániákon a hitelesítést a helybeli plébános, a világi és az egyházi hatóságok képviselőinek jelenlétében végezte el. Budaörsön Schwarcz József plébános és Perényi József káplán mellett jelen volt Kollár István, az esztergomi egyházmegye székesegyházi kerületének alesperese és Urbanovics Pál, a Budaörsöt birtokló uradalom kasznára.

Forrás: Prímási Levéltár, *Canonicae Visitationes*, Lib. 287., 129.; Magyar Országos Levéltár X 727., 23560-61. doboz.

CONSCRIPTIO

109

Proventum *Parochiae Antiquae* in *Castro de S. Ant. Quadaluz*
 Ducepsi *Provinciae Comitatu Babiloni* Jus Patronatus tenet & exercet
Excela Camera de S. Hys Antica Cooperatore habet N° 7.

Nomina Locorum, ad hanc curatiam spectan- tium & avulsorum.	Designatio Domini territorialis, & quidem quoad Ecclesiasticos, Camerae Regiae Hungarico- Aulicae, & Fundos fundationales cum adnotatione raxae possessorii.	Numerus Animarum					
		Filiales dicitur N ^o M ^o S ^o P ^o T ^o	Catholici	Graeci	Graeci non uni Lutherani	Iudaici	Mahomedani Confessum adversum
Mater: <i>S. Ant. Quadaluz</i> Filiales ab antiquo: Possessio: <i>Excela Camera de S. Hys Antica</i> Filiales novae occasione Parochiarum regula- tionis adjectae cum de- signatione Matris, ad quam prius pertine- bant: Possessio: Filiales avulsae Possessio:	<i>Excela Camera de S. Hys Antica</i> <i>Idem</i> <i>Conjunctiva</i>	1809 1708				8 8	

Az 1802. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv címlapja

ÖSSZEÍRÁS

a buda-eörsi ősi plébánia jövedelmeiről,
amely az esztergomi főegyházmegyében, Pest megyében van. Patrónusi
joga a Magyar Királyi Kamarát illeti. Segédlelkész száma: 1.

A hely neve és a hozzá tartozó leányegyházak: *Buda-Eörs, leányegyháza Csik puszta.*

A földesúr megnevezése, amennyiben pedig egyházi személyekhez, a Királyi Kamarához vagy más alapítványhoz tartozik, a tulajdonosi hányad meghatározása: *Magyar Királyi Kamara.*

A leányegyház távolsága órában: $\frac{3}{4}$.

A lélekszám:

Római katolikus: 1689 (*leányegyház 19*)

Görög katolikus: –

Görögkeleti: –

Evangélikus: –

Református: 8

Zsidó: –

Összesen: 1708 római katolikus, 8 református.

I. Tulajdonosi jogon bírt javakból, javadalmakból származó jövedelem:

– *Semmi.*

II. Szántókból, kenderesekből, káposztásokból, rétekből, kertekből és szőlőkből származó jövedelem, akár saját művelésű, akár bérbbe adott földekről van szó, azok pontos meghatározásával:

– *Szántóból 24 bold.*

– *Ezenkívül a legelők és kaszálók kárpótlásaként kapott szántó 8 28/54 bold.*

– *Az úrbéres földek, amelyek Buda-Eörsön 24 bold szántóból és 12 kaszálónyi rétből állnak, a valósággal nem egyeznek meg, a következők: 1 kaszáló, ebből művelt 1. A tiszta jövedelem ebből 25 forint, összesen 25 forint.*

Mindez összesen: 25 forint.

III. A párbérből származó jövedelem pénzben, természetben vagy munkában kifizetve, a házaspárok, vagy a telkek, vagy a lakosok számára hoz képest:

– *Párbér címen a közösségtől kap 150 forintot.*

– *A szabad házak után az anyaegyházban és Csik pusztán kapott jövedelem, mégpedig páronként 1 forint 24 krajcár, özvegyenként 42 krajcár, összesen 13 forint 18 krajcár.*

– *Minden egyes háztól kap negyed pozsonyi mérő vegyes gabonát, amit, mivel az gyakran igen hitvány, mindig tiszta rozsban fizetnek meg, így éről*

VI. Ex Fundationibus specificis deducendis, cum designatione Fundatorum, diei item emanatarum fundacionalium. Literarum, ac apud quem? & quasi quam securitate locatorum Capitalium.

	ex Interfusi- ris		ex Nullis & Lionis fundatis		ex univer- sitis fatis		in Summa	
	fl.	scr.	fl.	scr.	fl.	scr.	fl.	scr.
Translatum, ...							421.	204.
En. Matze pro Amivencioy de Regnia Eva Liden 13. Jan. 2. pro abo adora 1 Jan. 1 Jan. 20. et quidem 1850 Matthei Pottanom. de 8.º 28.º 1771. Matthei Hall de 20.º Aprilis 1779. Cicisabeth Ursprungin de 1.º Augusti 1780 Joana et Magdalena Vallboen de 8.º Junij 1779. et 19.º Junij 1780. Kantons Austriae de 15.º Majis 1780. Barbara Bauer de 18.º 8.º 1787. Josephine Frank de 12.º Majis 1787. Josephina. Bail Boroula de 15.º 9.º 1787. Joseph Meeringer Hohen. Buchs de 20. Junij 1787. Bernardo Fittl de 5.º 8.º 1787. Eva Hall de 9.º Aprilis 1787. Joseph Leber de 6.º Majis 1791. Philipp Vallboen de 19.º Junij 1791. Andreas Hachmann Boroula de 16.º Julij 1791. Jacobale Ursprungin de 19.º Julij 1791. Matthei Pottanom. de 19.º 9.º 1791. Josephine Baroula, Anna. Item pro fundatis per divorcium sacrum Cortij Apr. 27. a 20.º Junij Fundatis seu emissioiborum de 10. Junij, quam Ceterum sacrum hunc plexum epimac defuncti, cum coram proderi col gnati, hujusmodi videlicet Capitalis vero respicit reman. per sacrum 20.º Julij per 20.º 60. quia per actum Religios. sicut reliquis Capitalibus manipulationibus apud hujusmodi sacrum divorcium temporibus levoribus eorum sufficiat. se..								

Részlet az 1802. évi egyházlátogatási jegyzőkönyvből

évre a plébános 60 mérőt kap, amit évenként 4 krajcárral számolva kitesz, 45 forintot. Mindez összesen: 208 forint 18 krajcár.

IV. Az egyes helyeken fizetett stóla, egyenként megnevezve:

– Az anyaegyházban és Csík pusztán a 110 gyermekágyas asszony bevezetéséért, egyenként 7 krajcárral számolva 12 forint 50 krajcár.

– A 17 házasságért, egyenként 1 forint 30 krajcárral számolva 25 forint 30 krajcár.

– A 18 nagy temetésért, egyenként 1 forinttal számolva, 18 forint.

– A 40 gyermektemetésért, egyenként 30 krajcárral számolva, 21 forint.

Mindez összesen: 77 forint 20 krajcár.

V. A negyedből, hetedből, nyolcadból, kilencedből, a tizedből vagy a tizenhatodból származó jövedelem:

– Az anyaegyházban az esztergomi káptalanhoz tartozó tizedből tizenhatod címen a plébános évente – hat év átlagát figyelembe véve – 80 urna mustot kap, amit egyenként 1 forint 15 krajcárral számolva, kitesz 107 forint 30 krajcárt.

– A gabona tizenhatodból – hasonlóképpen hat év átlagát figyelembe véve – kap 2 és 1/8 pozsonyi mérő vegyes gabonát, egyenként 1 forinttal számolva, kitesz 2 forint 7 1/2 krajcárt.

– A zabból 3 és 1/2 pozsonyi mérőt kap egyenként 24 krajcárral számolva, kitesz 1 forint 24 krajcárt.

Mindez összesen: 111 forint 1 1/2 krajcár.

VI. Az alapítványokból származó bevételek részletezve az alapítók nevének, alapítás napjának megnevezésével, valamint annak leírásával, hogy kinél, milyen biztosíték mellett van a tőke elhelyezve:

– Az anyaegyházban az évfordulók alkalmával tartott Requiem Liberával 15 van, 2 forinttal számolva, Libera nélkül 1 van, egyenként 1 forint 30 krajcárral számolva, mégpedig:

Vittman Mátéért 1771. november 8.

Holli Mátéért 1779. április 30.

Utrsprunger Erzsébetért 1780. augusztus 1.

Valbocher Magdolnáért és Jánosért 1799. június 6. és 1780. június 19.

Asztner Mártonért 1780. március 15.

Bauer Borbáláért 1787. október 18.

Frank Szerafínáért 1787. március 12.

Rail Sebestyén plébánosért 1781. november 25.

Mertinger József plébánosért 1782. január 20.

Tittl Ferdinándért 1782. október 5.

Holl Éváért 1783. április 9.

Leber Józsefért 1791. március 6.
Valbocher Fülöpért 1792. június 19.
Hartbmann János plébánosért 1793. július 16.
Uhrsprunger Gáborért 1796. szeptember 29.
Oszfálk Mátyásért 1797. november 29.

Mindezért összesen a plébános kap évenként: 31 forint 30 krajcárt.

– Más különböző, 27 darab misealapítványért, egyenként 30 krajcárral számolva, kap 13 forint 30 krajcárt.

Megjegyzés: Mind a Requiem-es misékre, mind más misékre alapítványt tevők közül a legtöbben már meghaltak, sőt már azok rokonai is.

A tőkétet pedig, tudniillik az egyiket 50 forintról, a másikat pedig 60 forintról, amit eddig más tőkékkel együtt az egyházi gondnok kezelt, a megfelelő biztosítékokkal különböző időre elhelyezték a lakosoknál.

Az alapítvány leveleket pedig a közösség levéltárában, a jegyzőnél őrzik. Mindez összesen: 45 forint.

VII. Az egyháztól járó jövedelem az anyaegyházban és a leányegyházakban, egyenként feltüntetve:

– *Semmi.*

VIII. A földesúrtól és a kegyúrtól járó jövedelem, a leányegyházak szerint külön-külön leírva:

– *Az anyaegyházban a plébános a földesúrtól kap 15 öl tűzifát, amit ölenként 4 forinttal számolva, kitesz 60 forintot. Mindez összesen: 60 forint.*

IX. A kongruából, segélyekből és kárpótlásokból származó jövedelem:

– *Semmi. A plébános összjövedelme: 526 forint 39 ½ krajcár.*

X. A segédlelkésznek kiutalt kongrua:

– *Az uradalomtól készpénzben kap 150 forintot, amelyből a neki járó fizetésként megkap 60 forintot.*

– *A maradék 90 forintot élelemre és más dolgokra a plébánosnak adja.*

– *Mivel pedig egész fenntartása, úgymint az élelem, fűtés, világítás, mosás stb. főleg a téli időben több mint 200 forintba kerül, a plébánostól ezen a címen még kap 110 forintot. A segédlelkész teljes jövedelme: 260 forint.*

Buda-Eörs, 1802. május 18.

Kollár István, az esztergomi érsek titkára mint alesperes
Schvarcz József, helyi plébános
Urbanovich Pál, uradalmi kasznár
Berényi József, segédlelkész

AZ 1811. ÉVI EGYHÁZLÁTOGATÁS

A rövid életű Károly Ambrus érseksége után (1808–1809) egy évtizedig ismét nem volt vezetője az esztergomi érsekségnek. Ebben az időszakban 1811 és 1814 között került sor újra az egyházmegye felmérésére, amelyet Perényi Károly püspök, az érseki szék üresedése idején megbízott vikárius rendeletére végeztek el. A vizitáció a helyi főesperesek részvételével, ünnepélyes keretek közt zajlott le.

Forrás: Prímási Levéltár, Canonicae Visitaciones, Lib. 895.

Registratio Archi-Diaconalis
Ecclesiae Parochialis Buda-Osienensis
Anno 1811. Die 27. Mensis Junii peracta.

De statu ipsius Ecclesiae

Primo Ecclesia hic sibi nova
ex solido lapide, sumptibus
partim Domini, Excellsae
quique Camerae R. H. A. par.
Communitatis in loco an-
tiguae Ecclesiae Anno 1808.
Astructa, est duntaxat benedicta.

Habet Altaria tria pariter
benedicta:

1um majus S. Crucis, Taber-
naculo cum sex Candelabris
magnis lignis inauratis, duo-
bus parvis pro usu quotidiano,
et quatuor minoribus penes San-
ctissimum - Tribusliber Cano-
rum Tabulis, Crucifixo, et
Portasili integro insuperum.

2um minus a dextris S.
Joannis Nepomuceni, cui etiam
Ecclesia haec dedicata est, cum
Tabernaculo parvo pro usu tem-
poris Patris in Legei Orava-
quatuor Candelabris majoribus,
duobus parvis sines S. M. et

ÉRSEKI LÁTOGATÁS,
amely történt a buda-eörsi egyház templomában
1811. június hó 27-én

A TEMPLOM ÁLLAPOTA

Előszőr: A hely temploma új, szilárd kövekből épült, részben az uraság, a méltóságos Királyi Kamara, részben a helyi közösség segítségével 1808-ban, a régi egyház helyén. Csak megáldva van.

Három megáldott oltára van. Első, a nagyobb, a Szent Kereszté, van rajta egy tabernákulum hat nagy aranyozott fa gyertyatartóval; két kicsi mindennapi használatra és négy kisebb az Oltáriszentségnél. Van rajta ezenkívül három kánontábla, kereszt és hordozható oltár teljes felszereléssel. A második, a jobb oldalon lévő kisebb, Nepomuki Szent Jánosé, akinek a templomot is felajánlották. Van rajta egy kis tabernákulum, amelyet a Védőszent ünnepén használnak, négy nagyobb gyertyatartó, két kisebb az Oltáriszentségnek, és hordozható oltár, egy kicsit hibás pecséttel. A harmadik, a bal oldalon lévő, Szent József tiszteletére, egy hibátlan hordozható oltáron kívül semmi sincs rajta. Van ott szószék is, elég díszes, valamint kőkarzat, rajta tizenöt váltós orgona. A toronyban van négy felszentelt harang és egy lélekharang.

Másodszor: Az egyház alapítója a méltóságos Magyar Királyi Kamara. Jóságára nincs. Azonban vagyona 5794 forint összeg, ami a kegyes hívek évenkénti adományából gyűlt össze és éves kamatra elhelyezték.

Harmadszor: Az egyház jövedelme a következő:

1. Az 5794 forint – tőke, teher nélkül – évente hat százalékos kamata 347 forint és 38,4 krajcár.

2. A 4140 forint tőke – terhelt – hat százalékos kamata 248 forint 24 krajcár, amelyből a lelkész a szent énekekért és requimekért és más egyébért, úgymint a szent szövegek olvasásáért évente felvesz 119 forint 30 krajcárt, az iskolamester kap 24 forint 54 krajcárt, az egyháznak marad 104 forint. Ezek a tőkék biztonságosan vannak elhelyezve a község lakóinál.

3. Perselyből 177 forint 30 krajcár.

4. Harangozásért, fáklyákért, tömjénezésért 32 forint 54 krajcár.

5. Szüret alkalmával összegyűjtött mustért 205 forint 8 krajcár.

6. Egyéb alkalmakért 7 forint 32 krajcár.

Tehát hat év átlagát számítva az egyház évi jövedelme 874 forint 45 4/10 krajcár.

Más jövedelme nincs, de tartozása sincs.

Az egyház pénztárában 2 forint 2 krajcár van.

Az egyház jövedelméről és kiadásairól évente számadást készít a két gondnok, az alesperes, a helyi plébános, az uradalmi tisztartó, a közösség bírája és esküdtjei jelenlétében.

Negyedszer: Az egyház felszerelése és tárgyai:

Két szentségmutató (monstrancia), egyik aranyozott ezüst, a másik aranyozott rézből való, részben sérültek. Két lámpa, egyik ezüsből, a másik velencei rézből, egy aranyozott ezüst cibórium, hasonló fedővel, és egy tányérka. Egy másik kicsi, aranyozott cibórium rézből, fedő nélkül. Régi és használhatatlan. Két aranyozott ezüst kehely a tányérjaikkal, az egyik drágakővel díszített, a másik nem. Van még egy, aranyozott rézből, de belül kissé repedezett tányérral. Ezekből az 1810. évi egyházi, királyi rendeletre történt arany- és ezüstkészletek számbavételkor találtak: Szentségmutató (monstrancia), lámpa és egy kehely, 258 forintról írás, ami a kamara iránti kötelezettséget mutatja ki, de már törlesztve van. Ennek használatát csak az egyháznak engedték meg. A tulajdonos jogát egészen az egyház részéről történő eljövendő megváltásig a plébániai egyházközség fenntartja.

Emellett van két velencei réz tömjénező, tömjéntartóval. Egyik ezüstözött, jó, a másik sérült, hibás. Különböző kis szenteltvíztartók, három ezüstös, belül aranyozott, egy nagyobb fémlemezből készült dobozzal, amelyben az előzőket őrzik. Két kisebb ezüst tartó, belül aranyozott, átmeneti időre egyikben az Ol-táriszentséget, a másikban olajat tartanak a betegeknek. Végül két edény a sónak és a hamunak kereszteléskor, fehérón tálcskáival. Két pacifikálé rézből, az egyik aranyozott, a másik ezüstözött. Elég jók. Két ónkancsó ünnepekre, két üveg óntálczával. Hat vánkos a nagy oltárra, kettő vörös bíborral, aranyrojtokkal, négy rendes baldachin vörös bíborból, aranyrojtokkal. Két fedél selyemből,

egyik zöld aranyrojtokkal, a másik vörös, a harmadik régi és kopott. Nagy zászló selyemből kettő, kicsi kettő, elég jó. Két rézedény a szenteltvíznek.

Ötödször: A templom tiszta. A nagy oltár három terítővel van ellátva, a kisebbeket, ha ott misét celebrálnak, a szükséges dolgokkal ellátják. Van két misekönyv, egy új és egy régi. Requiem kettő, egy új és egy régi. Vannak különböző színű kazulák stólákkal és manipulussokkal, és kilenc palla. Közülük négy ünnepi, értékesebb, öt hétköznapi, emellett van még két hibás fekete új és régi stólával, manipulussal és pallával. Négy pluviálé, egy új aranyrojtos, három rendes. Dalmatika kettő, jó. Alba nyolc, övekkel, három ünnepi szép, öt rendes. Karing öt, egy szép, a többi rendes, részben hibás. Vállkendő tizenhárom, korporálé húsz. Kehelytörlő tizennégy, törlőruha hat nagy, tíz kisebb, négyszögletű papi süveg három, kettő jó, egy régi, kopott. Szertartáskönyvek egy jó, kettő kopott. Ministránsruhák és tógák, vörösek, újak hat, régi hat, kék új négy, régi kettő, fekete új, kettő régi. Tizenhat ministránsöltözék, közülük néhány már viseltes. Mindezeket tisztán, rendben őrzik.

Hatodszor: Az Oltáriszentséget a betegek áldozásához és a nyilvános imádhoz a templomban őrzik, szükség szerint a kellő időben felújítják. A miséhez szükséges ostyát száraz és alkalmas helyen őrzik.

Hetedszer: A keresztelőmedencét – márványból, fafedővel – most a katedra alatt helyezték el, majd alkalmasabb helyre teszik át. A szenteltvíztartót a sekrestyében illendő helyen és jól elzárva tartják, s időnként, ha fogytán van, megújítják.

A LELKÉSZ KÖTELESSÉGE ÉS JÖVEDELME

Először: A lelkész most Schwarz József Pozsony megyéből, Nagyszombatból származik. Beszéli a német, a szlovák, és közepesen a magyar nyelvet. Filozófiát tanult Nagyszombatban az ősi Szent István szemináriumban, a teológiát részben a bécsi Pázmáneumban, részben a királyi szemináriumban, Pozsonyban végezte. Tanulmányait és alkalmasságát egyrészt bizonyítják a szemináriumok, ahol tanult, másrészt a huszonnégy év lelki gondozás, amit ha nem is di-

cséretesen, de legalább panaszmentesen igyekezett elvégezni, ugyanis tizenegy évet káplánként a budai Nagyboldogasszony plébánián töltött. Most tizenhárom éve a buda-eörsi plébániára fogadták, mint lelkészt. Saját és plébániái, alkalmas és szükséges könyvei a hittan és az imádságos könyvek régi énekekkel, amelyeket Perényi Imre püspök magyarul kiadott és a plébániának bőkezűen odaajándékozott. Elég ismerete van azokból, amelyek a szentségek kiszolgálásához, misézéshez és a nép tanításához szükségesek.

Másodszor: Van könyve, amelybe beírja a kereszteltek, a házasságot kötöttek és az eltemetettek nevét.

Harmadszor: Misét mindennap tart, hétköznap, ünnep- és vasárnap, beszédét a néphez alkalmazkodva mondja. A prédikáció vasárnap kilenc órakor kezdődik, énekkel és áldozással tizenegy óráig tart. Délután hitoktatás, amely korábban a templomban volt, most az iskolában van.

Negyedszer: A misét a kellő gonddal, becsületesen végzi, díja olvasásért 1 forint, éneklésért 2 forint, amelyet minden vásár- és ünnepnapokon a közösség ad a lelkésznek.

Ötödször: A szentségeket a szent római egyház szertartása szerint szorgalmasan kiszolgálja. Sem felnőtt, sem kisdéd – hanyagsága vagy gonoszsága miatt – a keresztelestől, a bűnbánattól, az Eucharistiától és az utolsó kenettől nem maradt el.

Hatodszor: Az Oltáriszentséget illendően és világítással a betegeknek elviszi. Az örökmécses a templomban az Oltáriszentség előtt éjjel-nappal ég.

Hetedszer: Erkölcseire vonatkozóan a felsőbb vezetés, a kegyúr és a plébánia lakosainak tanúbizonysága ad tájékoztatást.

Nyolcdaszor: Nem celebrál két misét. Plébániájáról egy napnál tovább nem lehet távol, és akkor a segédlelkész mindig otthon tartózkodik.

Kilencedszer: Az ünnepeket és a böjtöt a népnek pontosan bejelenti, és megtartásáról gondoskodik. Házasságkötés előtt szokás szerint hirdet, anélkül nincs érvényes házasság. A jegyeseket, mielőtt megesküdnek, a keresztény hitből szorgalmasan kikérdezi.

Tizedszer: Semmi gondja eddig nem volt, ami neki akadályt jelentett volna. Miséket és az előírt egyházi szertartásokat jól elvégezte.

Tizenegyedszer: Elöljáróinak engedelmes. Öltözéke és viselkedése az egyházi rendelkezésnek megfelelő.

Tizenkettedszer: Javadalma a következő:

1. Párber címen kap évente 150 forintot, amit 1756. évre már meg is kapott, ezt az akkori látogatás igazolja. A lélekszám szerint több mint fele, a házak szerint közel kétharmada elmaradt. Nincs akadálya tehát, hogy a közösség a járandóságot az egyes házaktól pontosan behajtsa.

2. Az anyaegyház szabad házaitól és Csik pusztától házaspáronként 1 forint 24 krajcárt, özvegyektől 42 krajcárt kap, ami évenként 13 forint 18 krajcár.

3. Minden háztól negyed pesti mérő vegyes gabona jár neki, amit gyakran a hitványabból, néha tiszta gabonából fizetnek ki, de néha semmit sem kap. Ebből egy évre 55 pozsonyi mérőt kap.

4. A földek bérleti díjából kap 200 forintot. A kaszálóért is 200 forintot.

5. A tizenhatod borból, vagy inkább mustból szőlőfűrtben, az esztergomi káptalantól hat év átlaga alapján kap évente 80 urnát. Gabona tizenhatodként hat év átlaga alapján vegyes gabonából kap 3 mérőt, zabból 4 és fél mérőt. Van a lelkésznek szőlőskertje a ház mögött, amit saját eszközeivel gondoz, ami alig fedezi a ráfordított munka díját.

6. Tűzifából az uradalomtól kap 15 ölet.

7. Stólaból, mégpedig a 110 gyerekágyas bevezetéséért egyenként kap 7 krajcárt, összesen 12 forint 80 krajcárt, 20 házasságkötésért egyenként 1 forint 30 krajcárt, összesen 30 forintot, 18 nagy temetésért egyenként 1 forintot, összesen 18 forintot, a 42 kis temetésért egyenként 30 krajcárt, összesen

21 forintot kap. Szabad stólaként a házasulók még többet adnak, de az soha sem haladja meg a stóla dupláját.

Tizenharmadszor: A közönséges ünnepi misék mellett évenként hét külön misét szokott tartani, úgy mint Szent Sebestyén, Szent Flórián, Nepomuki Szent János, Páduai Szent Antal, Szent Margit, Szent Rókus, Xavéri Szent Ferenc ünnepén, ahol énekelni szokott, amiért 1 forintot kap. Van ezenkívül Requiem-es, Liberá-s mise 47 darab, 2 forinttal számolva. Egy, Libera nélkül 1 forint 30 krajcár és 42 fogadalmi mise 30 krajcár, amely összesen kitesz 119 forint 30 krajcárt. Mindezekre vonatkozóan, valamilyen módon az alapítványtevők akaratát töltik ki, ezért ezek árát pontosan megadják.

Tizennegyedszer: Ilyen bevételek mellett még 1782-ből, megállapodás alapján van a lelkésznek 24 hold szántóföldje. Emellett van még 8 hold kaszálója is.

Minthogy Buda-Eörsön egy egész telek szántója 24 holdból és fél úrbéri kaszálóból áll, az egész telket nem tudják megadni. A szántó egy része az úgynevezett Kamaraerdő felett van, a másik Csik pusztánál, az ottani lakosok és az urasági legelő szomszédságában. A rét pedig a Kamaraerdő mellett azon a részen, amely a faluhoz tartozik, szabad, másfelől az ottani lakosok (bérlők) a szomszédai. Minthogy a földeket és réteket az 1756. évi látogatás alaposan átvizsgálta és a legmagasabb szinten jóváhagyta, a mezei és más munkák folytatását javasolja a lelkész számára. Azonban Czillich Lajos helyi lelkész és a közösség közötti megegyezés értelmében a hívek 10 forintért bérbe vették, és amíg ő ezekért a munkákért a 10 forintot megkapja, nem használhatja azokat. A plébános, Czillich Lajos a plébánián a könyveibe is beírta, hogy ő – tekintetbe véve az egyházközség növekvő szegénységét –, mivel úgy véli, hogy a régi birtokából fenn tudja tartani magát, az ő kívánságára és az érintettek megváltására 10 forintban megegyezik velük, de azt világosan kinyilvánítja, hogy ezt a megegyezést csak addig tartja fenn, amíg a jelenlegi plébános van, ez az ő utódaira nem vonatkozik.

AZ ISKOLAMESTER KÖTELESSÉGE ÉS JÖVEDELME

Előszőr: Az iskolamester, Taicl Péter a Hont megyei Marosból származik, katolikus. E helyen huszonkilenc éve végzi szolgálatát. A katolikus szertartá-

sokat ismeri. Kötelességét illendően teljesíti, mind az éneklésben, mind a gyermekek oktatásában. A reggeli, déli és esti harangozást, és kiváltképpen a vihar ellenit szorgalmasan végzi.

Másodszor: Jó erkölcsű, nem részeges, nem kötekedő. A lelkész iránt illedelmes és engedelmes.

Harmadszor: Jövedelme a következő:

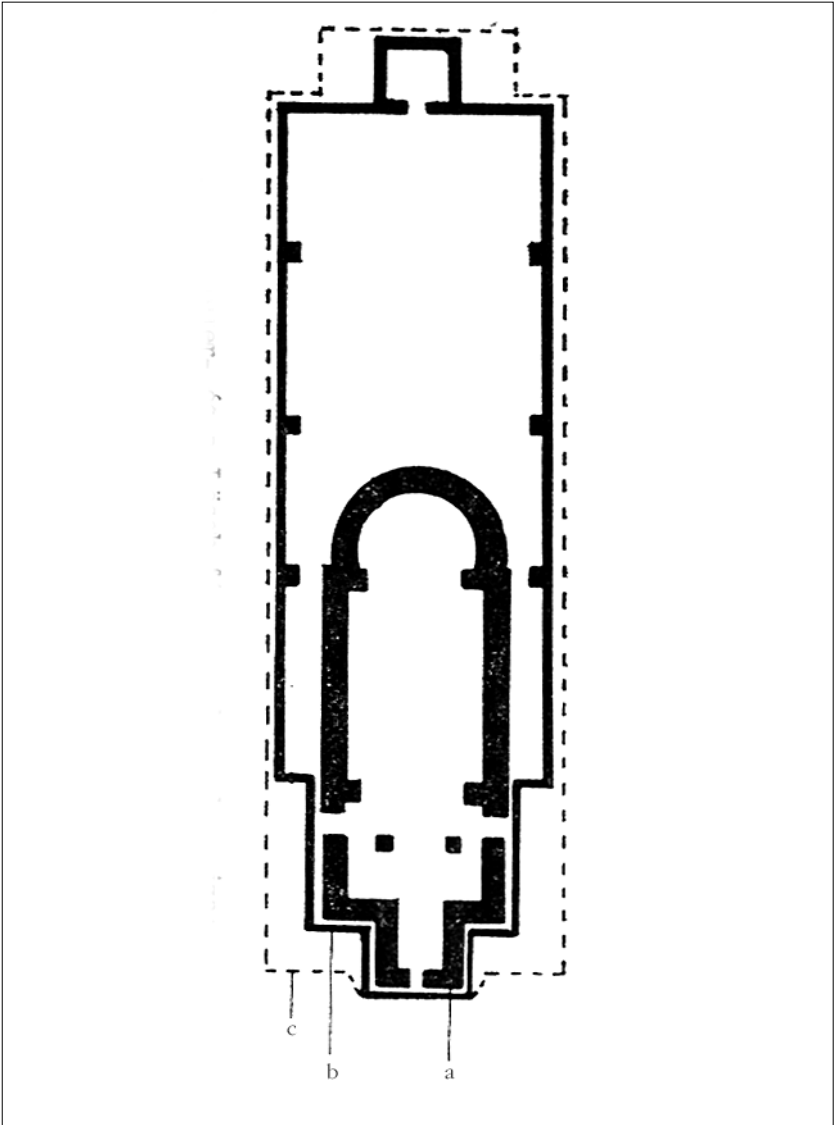
1. A közösségtől kap évente megszabott 113 forintot.
2. Minden háztól, mint a lelkész, kap negyed pesti mérőnyi vegyes gabonát, amely évente 55 pozsonyi mérővel egyenlő.
3. Van 1 és 1/3 pesti mérőnyi területű szántóföldje, amit most az úriszék határozatából harmadik éve birtokol és saját maga művel. Mivel a kiadásai erre nagyobbak, mint amit a termésért kap, azért ezt jövedelemnek nem lehet mondani.
4. Borból a szüret után szokott évente 30 urnát kapni.
5. Tűzifát az uraságtól évente 12 ölt kap. Van a háza mögött szőlő, amit maga művel.
6. Stólából kap 110 keresztelésért egyenként 7 krajcárt, összesen 12 forint 50 krajcárt, 110 bevezetésből egyenként 3 krajcárt, összesen 5 forint 30 krajcárt, 20 házasságkötésért egyenként 24 krajcárt, összesen 8 forintot, 18 nagytemetésért egyenként 15 krajcárt, összesen 4 forint 30 krajcárt, 40 kistemetésért összesen 4 forint 40 krajcárt. Végül ünnepek alkalmával, éneklésért egyenként 24 krajcárt, évente 2 forint 48 krajcárt kap.

A parókia most jó állapotban van, az iskola és a tanítói lakás azonban nyomorúságosan néz ki. A javítás részben az uraság, részben a közösség feladata, miként azt a legutóbbi látogatás is megállapította.

FÖLDESÚR ÉS KEGYÚR

Először: Földesúr és egyúttal a kegyúr a méltóságos Királyi Kamara, aki felügyeleti és támogatási kötelességét teljesíti.

Másodszor: A plébánia területén van egy kápolna, amelyet Kehly János jobbágy 1818-ban a szőlők közt a hívő nép számára építtetett Szűz Mária tisz-

*Mayerhoffer- és a Lösch-féle templom alaprajza:
a – a régi templom; b – az első bővítés után; c – a mai alapterület*

teletére, és előrelátóan még 100 forint adományt is hagyott rá, hogy a lelkész időnként ott misét szolgáltasson.

A GYÜLEKEZET TAGJAI ÉS KÖTELESSÉGÜK

Először: Az egész gyülekezet katolikus hívőkből áll, 1706 lelket számlál. Ezekből hitvallást tett 1198, kiskorú 508, ágostai hitvallású 2.

Másodszor: A nép eléggé hívő, vallásgyakorlatában szorgalmas. A lelkész-szel szemben kissé tartózkodó és kevésbé engedelmes, hitismeretben többnyire jól tájékozott. A lelkésznek járó díjat régen is, ma is kedvetlenül adja.

Harmadszor: A plébániához tartozók között nincsenek eretnekek, nyilvános bűnözők, méregkeverők, jövendőmondók, uzsorások, vadházások, paráznák, káromkodók, hamisan esküvők, kiközösítettek, nyilvános ünneprontók, de vendégségeken, lakomákon Szent Mihály napja és Szent György napja közötti időben néhány ifjú böjt idején húst eszik, és miközben szinte az egész éjszakát a kocsmában tölti, az istentiszteletre a következő vasárnap kábultan megy, vagy egyáltalán el sem megy. Ezek az italmérések a közösség erkölcsiségét nagyon rontják, mert vásár- és ünnepnapokon az istentisztelet alatt, mind délelőtt, mind délután vendégeskednek, pénzüikkel játszanak, vagy különféle vitákat rendeznek, amit veszekedés és rendetlenkedés követ.

Más erkölcstelenség is van. Gyalázatos, rút, veszélyes és botránys az is, hogy éjjeli órákban mindkét nembeli ifjúság össze szokott járni, aminek már több gyászos következménye volt. Mindezek ellen a lelkész mind a közönségnél, mind az illetékes felsőbbiségnél magánosan és nyilvánosan többször szót emelt, sőt mindkét nemű ifjúság rút és veszélyes dolgai ellen már az úriszék is határozatot hozott, amit a plébános is kézhez kapott, és amelyben elrendelik, hogy az ilyen dolgokban vétkeseket huszonnégy botütéssel kell nyilvánosan megbüntetni, ez azonban csak kicsit, vagy egyáltalán nem használt.

Negyedszer: A plébánia lakóit nagyrészt inkább szidással és vesszővel, mint szeretettel lehet kormányozni. A húsvéti gyónást mindenki elvégzi.

Ötödször: Hitehagyottak nincsenek, sem olyan eretnekek, akik az orthodox hitre elpártoltak.

Hatodszor: A parókia környékén nincs menhely, ispotály. Erre a célra van összegyűjtve összesen 250 forint, Mertinger József, egykori helyi lelkésztől 200 forint, Frank József helybéli lakostól 50 forint, és a méltóságos Királyi Kamaránál öt százalékos kamatra elhelyezve a haszna 12 forint 30 krajcár. A helyi betegeket és nyomorultakat az összeadott adományok kamataiból látják el, amíg az összegyűlt adományokból a vendégház építése nem kezdhető meg.

Hetedszer: A plébánia körzetében nincs szerzetesrend.

A NEM KATOLIKUSOK HELYE ÉS SZOLGÁLATA

E helyen két nem katolikus, ágostai hitvallású van, mégpedig egy mészáros és egy kőműves. Lelkészüik nincs, ezért elmondani sem lehet róla semmit.

BÁBÁK ÉS SÍRÁSÓK

Egy: Van bába, most Rosenau M. Anna, katolikus, a pesti egyetemen vizsgáztatták és eskették fel, már húsz éve szolgál, szükség esetén a keresztelést is elvégzi, mert alkalmas és felkészült rá.

Kettő: A sírásó, aki a templomtól messzebb lévő temetőben dolgozik, földbe teszi az elhunytak testeit, de a templom falát vagy alapját egyáltalán nem károsítja meg.

A jegyzőkönyv hitelesítése és aláírása: a látogatás jegyzőkönyve felvétellett a buda-eörsi lelkész úr, a tisztelendő alesperes és óbudai lelkész, az egyházmegyei jegyző megbízottja, a buda-eörsi tanács képviselője és az uradalom képviselője jelenlétében.

Hitelességét ezennel aláírással igazolom.

Pozsony 1811. november 28-án.

Perényi B. Károly
suffraganeus püspök,
székesegyházi főesperes, hivatalból vizitátor.

AZ 1821. ÉVI EGYHÁZLÁTOGATÁS

1819-ben, az esztergomi érseki szék hosszú idejű széküresedése után Rudnay Sándor erdélyi püspököt nevezték ki a főegyházmege élére. Rudnay nagy tervekkel és őszinte tenniakarással foglalta el új helyét. Kinevezése utáni első tette az volt, hogy az immár több évszázada Nagyszombatban székelő érsekséget visszaköltöztette Esztergomba, majd hozzálátott az esztergomi bazilika felépítéséhez. Mindemellett nem feledkezett el lelkipásztori feladatairól sem, és a hívek lelki életének felemelését, életkörülményeiknek javítását a legfontosabb feladatának tartotta. Ilyen indítatásból rendelte el 1821-ben a főegyházmegeje egész területére kiterjedő „*Canonica visitatio*”-t, amely során személyesen szerette volna meglátogatni az irányítása alá tartozó plébániákat és az ott élő lakosságot. 1831-ben bekövetkezett hirtelen halála megakadályozta abban, hogy ezt a tervét teljes egészében végrehajtsa, így csak a főszékesegyházi főesperességet, illetve a honti, a pozsonyi és a nógrádi főesperesség egy részét sikerült meglátogatnia.

Forrás: Prímási Levéltár, *Canonicae Visitaciones*, Lib. 358.; Magyar Országos Levéltár X 727., 23570. doboz.

Visitatio Canonica
Ecclesiae Parochialis Budai. Cor.
sensus.
Anno 1821.

I
De Ecclesiis, Capellis et Aediis.

Ecclesia Parochialis
in possessione Aeo. Coronati Bu-
da. Eius in loc. inchoata Ecclesia
A. 1745. per Excellentissimum
ac Illustrem D. Nicolaum e. Con-
tibus Tichy, qua Duxum Terepica
et Batrapum erecta, successively
admodum parva, et ad fidem po-
tulam, ne quidem et dimidia par-
te capendum sufficientis, immo
per se ruinosa, atque ideo A. 1770.
et inegre demolita, Ecclesia pro-
sens in medio saeco, genes vian
publicam silicata, et omni parte
libera, A. 1800. et solido Lapide
in omniibus, scias, sumptibus par-
tim Domini, Ecclesia quippe Cano-
ica. A. A. partim Communis,
constructa est.

Forma e. quadrata: longa
Argyrum f. Laza Arg. 20. uni-
us pedis: alia Arg. 2. et duorum
pedum. Diversitates huiusmodi
nullas subivit.

EGYHÁZLÁTOGATÁS

a buda-eörsi anyaegyházban az 1821. évben

I. TEMPLOMOK, KÁPOLNÁK, SZOBROK

A királyi birtokhoz tartozó buda-eörsi templomot – az előbbi templom helyén – 1745-ben a méltóságos és tekintetes gróf Zichy Miklós úr építette, aki a terület földesura és patrónusa volt. Csakhogy kicsi, még a hívek felének befogadására sem volt elegendő, ráadásul omladozott, ezért 1803-ban egészen lebontották. A jelenlegi templom a falu közepén, az országút mellett fekszik, minden oldalról szabadon, ezt 1808-ban szilárd anyagból, cseréptetővel építették, részben a méltóságos Magyar Királyi Kamara, részben a közösség költségén. Négyszög alakú, hossza 17 öl, szélessége 7 öl, magassága 7 öl 2 láb. Látható rongálódást nem mutat.

1808. június 6-án a méltóságos püspök úr, Görgey Márton vikárius engedélyével a közeli felszentelés reményében Schwartz József helyi lelkész áldotta meg. Nepomuki Szent Jánosnak ajánlották, és őt nevezik védőjének. E nap, Nepomuki Szent János napja az elkövetkező időben emlékünnep lett.

Három felszentelt oltára van. Az első, a nagyobb a Szent Kereszt oltár, amelyet Urbanovics Páltól kapott a templom, aki a helyi uradalmi kasznár volt. Előbb ugyan a védőszentnek, Nepomuki Szent Jánosnak akarták ajánlani, azonban a nevezett Urbanovics Pál, a jötevő ezt nem akarta, erre valóban nem volt meg a szükséges alap, ezért Nepomuki Szent János képmását, a méltóságos püspök és vikárius tudtával és ajánlatára, más templomok példájára, a közösség beleegyezésével az oltár jobb oldalára helyezték át. Ennek tetején van az Atya Isten fából kifaragott fehér színű képmása, amint kezében az aranyozott földgömböt tartja, jobb és bal oldalán két, szintén fehér színű angyallal. Középen, tudniillik az Üdvözítő keresztjének képe fölött látható ékesen kifestve a Szentlélek galamb formájában, fából kifaragva, aranyozottan. Végül jobbról és balról az Üdvözítő keresztjét ábrázoló ugyanazon kép oldalán, egy falmélyedésben a Boldogságos Szűz Mária és János apostol fából kimetszett fehér színű képe látható. Majd ismét középen, kissé a tabernákulum fölött a Fájdalmas Boldogságos Szűz Mária aranykeresztbe foglalt, szépen festett képe van elhelyezve. Van tabernákulum az Oltáriszentség elrejtésére, fából, fehér színű, elég tágas, aranyozott díszítéssel, mellette jobbról és balról két fehér színű, aranyozott öltözékben lévő angyal áll. Továbbá hat nagy aranyozott fa gyertyatartó, két kisebb aranyozott a mindennapi használatra, és négy mozdíthatatlan, az Oltáriszentség mellett szintén fából, aranyozottan. Van három kánontábla, fészület, képekkel és más szükséges dolgokkal elégségesen felszerelt hordozható oltár. Végül az oltároknál éjjel és nappal felváltva világít egy-egy ezüst- és rézlámpa, ünnep- és hétköznapi az egyház költségén.

A második oltár, a kisebb, a Nepomuki Szent János oltár, akinek a templomot is felajánlották, jobb oldalon van, ezt a hívek kegyes adományaiból készítették, ugyanezen szent képe van rajta. A kis tabernákulum fából van, elég díszes, különösen a Védőszent ünnepén és annak nyolcadán, három kánontábla, négy nagyobb aranyozott fa gyertyatartó, az Oltáriszentségnél pedig két kisebb van benne. Van hordozható oltár alig sértett pecséttel, a szükséges dolgokkal felszerelve. Ezenkívül jobbról Szent Péter, balról Szent Pál fából készített, fehér színű képmása látható, mindkettő elég szép, különböző színű, aranyozott díszítésű oszlopon.

A harmadik oltár bal felől Szent Józsefé, amelyet egykor egy itteni lakos végrendeletében alapított. Ugyanazon szentnek szép nagy képmása van rajta, a tabernákulum helyén pedig egy másik, kisebb kép, Keresztelő Szent János festett képmása van. Négy, nagy fából készült, aranyozott gyertyatartó és három kánontábla van még ott. Végül, mint Nepomuki Szent János oltára, jobb és bal oldalán Szent Joachim és Szent Anna képmása található. Van ép hordozható oltár és más szükséges felszerelés.

A karzat szilárd anyagból van, elég nagy, egy tizenöt váltós orgona van rajta jó és szép állapotban, sok arannyal díszítve. Vannak saját hangszerei: két dob és egy kürt, a többi az iskolamesteré. Van ott egy kényelmes és díszes szószék, aranyozottan, mint az orgona. Az aranyozott keresztelő márványmedencét a használati eszközök illendő elzárására való faszekrényvel együtt, amelynek tetején Keresztelő Szent János Krisztust keresztelő aranyozott képe látható, a katedra táján elhelyezték el. Végül a templom közepén, a mennyezetről függ három üvegcsillár a jötevők gondoskodásából, amelyekben nagyobb ünnepeken viaszgyertyák égnek, amiről szintén az adományozók gondoskodnak.

A sekrestye tágas, 5 öl és 1 láb hosszú, 2 öl és 5 láb széles, elegendő szekrényvel és rezeszekkel szerelték fel. Az eszközök elegendők az istentisztelet elvégzésére, amelyeknek egy értékes részét használaton kívül a plébánián őrzik. Van természetesen egy ezüst aranyozott szentségmutató (monstrancia), egy aranyozott ezüst kehely hasonló nagyságú fedővel, egy közepes nagyságú ezüst mécses, kettő aranyozott ezüst kehely a saját táljával, közülük egyik cseh kövekkel, három, belül aranyozott ezüst edény, egy kisebb a szenteltvíz számára, és kettő, kissé nagyobb a betegek látogatására. Egyik közülük a szentségtartó, a másikban olaj van a betegek megkenésére. Különböző színű csuklyák stólaikkal, perselyek, burzák, kehelyfedők, értékesebbek, az ünnepi alkalmakra négy darab. Új pluviálé aranyrojtokkal, egy darab. Vörös bársony baldachin aranyrojtokkal, egy darab.

Gyóntatószék egy van a sekrestyében, azért, mert sem itt, sem a templomban nincs több számára alkalmas hely. Húsvét kivételével elegendő, akkor azonban, vagy karácsonyi ünnepeken a nép nagy tömege gyűlik össze. Ilyen

nagy összejövétel azonban ritkán történik, úgyhogy a hívek folyamatosan, rendben járulnak a gyóntatószékhez, megszokottan, beosztottan, hogy Húsvét első napján az utolsó is meggyónhatnak. A tömegeből a hívők közül nem kevesen, sőt igen nagy számban a plébániára mennek, ugyanis a lelkész a szobájában, a segédje pedig a maga fülkéjében valahogyan, lehetőleg gondosan és éberséggel gyóntat, hogy minden rendetlenséget és tiszteletlenséget elkerüljenek.

Szenteknek egyáltalán nincsenek ereklyéi. Van azonban a Szent Keresztből egy részecske ezüst keretben, amelyet a megtalálás és a felmagasztalás ünnepén csokolásra kitesznek. A hátsó részén egy kisebb pecsét van, egyébként nincs hitelesítve. Ezenkívül van a templomban négy festett kép. Kettő a Boldogságos Szűz Máriáé, egy Szent Péteré és egy Szent Peregrinusé, amelyek bár a puszta falakat takarják, fölöslegeseek, mert a kegyesség táplálására nem alkalmasak.

Ez a templom, ha az egész, vagy majdnem az egész nép összejönne, nem elegendő annak befogadására, amint a vízkeresztű, vagy a húsvéti körmeneten eléggé látszik. Mégis elegendő, mert azok közül, akik a hajnali misén részt vesznek, egy rész a szentbeszédre és éneklésre elmarad. Kilencszáz – ezer lélek befogadására kényelmesen elegendő. Hozzácsatolt kápolna nincs, de van egy imaterem a nagy oltár mögött, a sekrestye fölé helyezve, amely néhány templomi kellék elhelyezésére szolgál.

A templom közepén harminchat darab puhafa szék van, részben hibás állapotban, van még a sekrestyében három jó, az oltár oldalain kettő, az uradalmi tisztartónak az oltárnál egy. A templomnak van tornya, amelyen óra is van, amit a közösség szerzett és gondoz. Van négy megáldott harangja, ötödik a lélekharang. Az első 12 mázsa 87 kg, a második 7 mázsa 45 kg, a harmadik 3 mázsa 84 kg, a negyedik pedig 2 mázsa 25 kg. A lélekharang 68 kg. A használatukért a másvallású emberek is, mint a közösség tagjai 30 krajcárt fizetnek, ami kis számuk miatt ritkán fordul elő. Végül a templom, a sekrestye és a torony a tolvajok és a tűzvész ellen eléggé biztosított, a tolvajok ellen erős kapukkal erősítették meg, tűzvész pedig, mivel minden felől nyitott, szabad, egy épülettel sem érintkezik, nem fenyegeti.

Ami az egyház jövedelmét illeti:

Ingatlana nincs, van azonban 8007 forint tőkése a kegyes hívek gyűjtéséből, évi kamatból, perselypénzből, harangozásból és a hasonlókból. Az egyház jövedelme a következő:

1. A tehermentes 8007 forint hat százalékos kamatra elhelyezett tőkéből kap évente 480 forint 25 1/8 krajcárt.
2. 7695 forint terhelt tőkéből évente kap 28 forint 42 krajcárt.
3. Perselypénzből 252 forint 35 krajcár.

4. Harangozásért és füstölésért 59 forint 39 1/6 krajcár.
5. Mustból, szüretkor az egyház részére össze szokott gyűlni 393 forint, tehát általában, részben mint megszabott, részben átlagosan számítva, évente az egyház bevétele 1467 forint 21 2/6 krajcár.

Más bevétele nincs az egyháznak, sem adóssága. Az egyház ezt a jövedelmet feljegyzi, és vezeti a két gondnok vagy egyházi kurátor a lelkész irányításával, mert az ő jelenlétében, az ő tudtával és beleegyezésével számolnak el, teszik el és veszik ki a pénzt. A pénzt egy eléggé biztonságos ládában helyezik el, amelyet két kulccsal zárnak, ezek közül az egyik a lelkésznél van, a másik pedig a gondnokoknál.

A kisebb és a napi kiadásoknál, amelyek nem lépik túl a lelkész és gondnokok hatáskörét, ők maguk egyetértésben intézkednek. A nagyobbaknál, vagy egészen különlegeseknél azonban, amelyek a hatáskörüket túllépik, ha ezek nem a kegyes jötevők adományaiból gyűlnek össze, hanem valami más módon kerülnek az egyházi számadásba, el kell küldeni a Méltóságos Magyar Királyi Kamara egyházi osztályára.

Az egyház bevételeiről és kiadásairól való elszámolást, a bizonylatokkal együtt, minden évben a két gondnok, az érseki helynök, a helyi lelkész, az uradalmi tisztartó, a községi bíró és az esküdtek előtt a másolatokkal és kivonatokkal együtt alaposan átvizsgálja, külön-külön lepecsételi és aláírja. Végül az egyház összes pénze az itteni lakosoknál van elhelyezve, semmi veszélynek nincs kitéve.

A kötelezettségeknek is, amint az belőlük kiviláglik, elég fedezete van, az az ingatlanok zálogára, amely értéküket jóval meghaladja, soha nincs szükség, egyrészt mert az adóssága egyeseknek többnyire kisebb, vagy állandóan kisebb összegű lesz, másrészt mert a gyakori befizetés és kölcsönfelvétel miatt a betáblázást gyakran el kell végezni. A lelkész az egyház gondnokaival és az urasági hivatalnokokkal együtt szorgalmasan őrökdi, hogyha netán valamilyen veszély készülne, a biztonságról előre, időben gondoskodjon. Ezekről a kötelezettségekről, bejegyzésekről, számadásokról, az egyházi számadás vizsgálata alkalmával ellenőrzést tart a kerületi alesperes, amennyiben szükséges.

Van ezenkívül a plébánia körzetében egy kápolna erős kövekből, cseréptetővel. Hossza 2 öl, szélessége 1 öl és 4 láb, hátsó része kerek alakú. 1810-ben Kehly János helyi lakos, a szőlők között a hívek kegyességének táplálására, Szűz Mária tiszteletére építette, és főtiszteletű Kollár István óbudai lelkész és kerületi érseki alesperes az év július 2-án felszentelte.

Van benne egy kis oltár Boldogságos Szűz Mária felszentelt képmásával, amely elég szép, valamint négy érc gyertyatartó, két ép hordozható oltár és a mise végzéséhez szükséges kellékek. Ugyanaz a Kehly János a kellékek gondozására és javítására, a szorgalmas gondozáson kívül, családja gondjává tette annak ékesítését, és ennek biztosítására 100 forint kegyes alapítványt tett,

amely a kegyes alapítványok jegyzékben az 1810. évnél a 28. oldalon, a 8. fejezetben található. Egy másik, hasonlóan 100 forint adomány látható ugyanott a 28. oldalon az 1815. évnél körmenetre, a július 2-i felszentelés évfordulóján, vagyis Sarlós Boldogasszony ünnepén énekes mise tartására, amikor a nép német nyelven énekel a szentmisét kegyes áhítattal. Ezt a 200 forintot az egyháznál helyezték el letétbe és hat százalékos kamatra kiadták.

Van a plébánia területén három kereszt is, az egyik fából, a vaslemezzre festett keresztre feszített Krisztus képmásával. Ezt 1810-ben Rottenfeld Albert katona készítette azzal a céllal, hogy Buda felé mutasson, ezért az országút mellé helyeztette. Gondozására, javítására 100 forintot adományozott bankpapírokban, de nyomban 20 forintot levont, amint az a kegyes alapítványok 1810. évi jegyzékében a 28. oldal 8. pontja mutatja. Az összeg az egyháznál van elhelyezve és hat százalékos kamatra kiadva. Azután van két kőből készült kereszt a szőlők között, az egyiket a helyi lakosok, a másikat a szomszédos budakesziek állították. Ezekhez nincs adomány, de az alapítók és az örököseik becsülettel jó állapotban tartják. Végül van a plébánia körzetében egy elég szép Kálváriahegy, nem messze a falutól, nyolc elkerített stációval, amelyek mindegyikében a Megváltó Szenvedő Krisztus képe látható. A tetején egy nagy kőkereszt van, amelynek jobb oldalán a Boldogságos Szűz Mária, bal oldalán Szent János, alatta pedig Mária Magdaléna képmása van. A javítására és a gondozására Kehly János helybeli lakos 50 forintot adományozott, amint a kegyes alapítványok jegyzékében az 1779. évnél a 28. oldalon a 8. pont mutatja.

A kötelezvények, amelyek az egyes alapítványokhoz tartoznak, rendben vannak. A kamatokat pedig mindenki a sajátjából, rendszeresen fizeti.

II. AZ ISTENTISZTELET ÉS EGYÉB VALLÁSOS GYAKORLATOK

Ebben az anyaegyházban az istentiszteletek rendje és módja az 1786-ban kiadott legfelsőbb rendelet szerint a következő: ünnepnapokon az első misét a lelkész nyáron hat órakor, télen hét órakor tartja. A második mise, amit legtöbbször a segítője végez, mintegy fél órával az első után van. Vasár- és ünnepnapokon az első mise olvasása alatt a nép énekel, úgy télen, mint nyáron hét órakor. Kilenc órakor van a szentbeszéd, azután a szent éneklés. Délután fél háromkor van a Mindenszentek litánia a szokásos könyörgésekkel, majd azután a hitoktatás. Más istentiszteletek nincsenek, minthogy a plébánia körzetében nincs más templom vagy kápolna.

Körmeneteket a plébánia körzetén kívül sehol sem tartanak. Itt azonban vagy a Kálváriahegyre, vagy az említett kápolnához vagy a szőlők közötti kereszthez zárandokolnak, amely a templom közelében van. Ezeket a fiatalság férfi tagjai vesznek részt zászlóval, mindig sokan, mert évente csak egyszer van. Utánuk megy a lelkész a ministránsokkal a megfelelő öltözékben, aki

II

De Cultu Divino, aliisque Riti- gionis Exercitiis

Ordo, Modusq; Divinorum in Ec-
clesia hac Barochia juxta Alipi-
mas Ordinationes Anni 1786: est si-
quens et quidem:

Diebus feriatis primum sacrum,
quod ordinariis Barochis celebrari,
tempore officii est Hora 8^a; tempo-
re Hyemis Hora 9^a; sacerdotum se-
cundum, quod plerumque Corpora
ipse habet, mediâ alicuius hora post
primum.

Diebus vero Dominicis et festis
sacerdotum primum lectum, sub quo
etiam populus canit, tam spate
quam Hyemis hora 9^a. Hora 9^a
est Concho, post hanc sacerdotum Cor-
poratum. Post meridiem hora In-
dia 9^a d'yanis 00. H. cum con-
suetis plebis. Post has sanctis-
simis Casachet. Aliis divina
non servantur, siquidem infra an-
bitum Barochie, nulla alia sancta
Ecclesia, sed nec in Capella.

Processiones extra ambitum
Barochie nullas, nisi decessores.
Hi vero vel ad montem Calve-
rio, vel ad predicam, Capellam,
vel denique ad Crucem mura. Viri
neat ecessionem, ex ab Ecclesia hand
procul distantem. In his pro-
cedi Juventus masculina cum
vexillo non nihil majore, quod
mon per unum ducem suum por-
tat. Huic procedi sacerdotum
Ministeria conveniunt munita,
ante quem rursus porciat die

előtt két kisebb zászlót visznek. Az egész felvonulás elejétől végéig kettős rendben történik, jobbról és balról, úgy az egyik a másikat követi, kivéve a lelkészt, aki a ministránsokkal, a tanítóval és az énekesekkel középen halad. Majd három zászló következik, egy nagyobb vörös selyemből, már kopottas, majd két kisebb, úgyancsak vörös selyemből, ezek még jók.

Az istentiszteleti rendben megszokott a prédikáció, amit a hitoktatás, majd az erkölcsi intelmek követnek, az ének előtt német nyelven felváltva tartja ezt a lelkész és a segítője. Más nincs. Ezeknek hatása az egyik embernél jó, a másikonál közepes, a harmadikonál hiányos, vagy éppen semmilyen, mivel hittan tanítás az ifjúság, sőt a felnőttek számára a katekézis mellett azelőtt minden vasárnap volt, most azonban a meleg és a lustaság miatt nem tartják meg minden kérés és rábeszélés ellenére sem, talán mert állandóan minden vasár- és ünnepnap szent beszédet hallgatnak, hitoktatást csak Ádventben és Nagyböjt idején tartanak. De azért a házasulandó ifjak, sőt az özvegyek (hajadonok) a keresztény hit tudásáról bizonyosságot tesznek. A házasság előtt komolyan, hosszú ideig tanulnak, és abból vizsgáznak. A katekézissel a lelkész többnyire majdnem olyan, vagy kissé nagyobb eredményt ért el, mint a szentbeszéddel, minthogy a katekizmust rendszeresen használják a szent éneklés alatt vasárnapokon, és mást nem énekel a nép. Ünnepek alkalmával pedig van zene az orgona és a hívők éneke mellett, amiket fúvós hangszerek, trombiták és dobok kísérnek. Felséges, földöntúli élményt nyújt a híveknek, ezért a szent ének alatt is van adománygyűjtés.

Az Oltáriszentséget a hívők közös imádságában a régi szokás szerint kirakják nemcsak vasár- és ünnepnapokon, a szent éneklés alatt és az esti litániákon, hanem más rendkívüli esetekben is, amikor szentmise van. Talán éppen ezért is jó néhányszor kisebb tisztelettel vannak iránta. Évente valóban negyven órányi szentségimádást végeznek január 29-én, és pedig a következő sorrendben: kilenc órákor szentmise, ami alatt az Oltáriszentséget kiteszik, és este hat óráig ott marad. Az órák a település házainak száma szerint vannak beosztva, a hívek a szószékről értesülnek az ő órájukról, hogy mikor imádkozzanak. Mindenki számára így van meghatározva: először szent ének, utána rózsafüzér a szent gyónás misztériumával. Azután különféle énekeket énekelnek az Oltáriszentségről, majd a hívek közössége énekelte a hit, remény és szeretetről és végül litániák az Oltáriszentségről öt Miatyánk és Üdvözlégy Mária elmondásával. Ezeket háromszor éneklük, majd ismét három sanctus, végül áldást osztanak az Oltáriszentséggel.

A vízkereszti felvonulásban a rituáléban előírt mellett, az itt szokásos processzióban és a fent említett rendben a falu lakói a négy oltárhoz külön járulnak, ahonnan a szépen feldíszített házakhoz mennek, a szertartás rendje szerint énekelve, azután beszéd következik, és a nép fenti éneke, szokás szerint három sanctus, elhangzik az áldás, és rövid énekecske az Oltáriszentségről. A felvonu-

láson a lelkész baldachin alatt halad, amit az esküdtek visznek, őt követi hat fáklyavivő esküdt, énekelnek az Oltáriszentségről és más megfelelő éneket. Időközben felhangzik a trombita, mindegyik oltár megáldása után az ottani fiatalság megszólaltatja a mozsarakat, a templomban megszólal minden harang. A templomba menet után befejeződik az áhítat a rituáléban leírt rend szerint.

A Feltámadás napján minden a meghatározott rendben, a szertartási előírás szerint történik: körmenet az Oltáriszentséggel a templom körül, baldachin alatt, hat fáklyavivő kíséretében, mint Vízkereszt ünnepén. A felvonulás alatt négy áldás van, négyfelé kürttel, dobbal és mozsarak csattogtatásával. A templomba menetel után Laurentumi Litánia van zenével, majd énekek, könyörgés az Oltáriszentségről öt Miatyánkkal és Üdvözlégy Máriával, és végül áldásosztás a szertartás előírása szerint. Hasonló körmenet van a templom körül az Oltáriszentséggel az egyház Védőszentjének emlékünnapján, és az év utolsó napján hálaadásként, ha az idő megengedi. Másvallásúak nem követhetik az Oltáriszentséget, így nem történik tiszteletlenség, csak akkor, ha véletlenül éppen akkor átutazók jönnek arra. Végül a betegetek együtt látogatják, a lelkész karingbe és stólába öltözve, fedett fővel megy, előtte a tanító vagy a helyettese, világító lámpással csengettyűszó mellett vonul.

A szentségtartó, a szentelt vizes edény, a só és a hamu a meghintésre tisztán elő van készítve. A szenteltvizet a keresztelőmedence fölötti szekrényben őrzik biztonságban. Ezeket újítyják minden évben a Szenthéten, mert addig elegendő. Akkor pedig az előbbi tiszta edényből küldenek az alespereshez. Míután az újat megkapták, a régít elégetik. Keresztelés mindig a templomban egy keresztszülő jelenlétében történik, reggel. Ha igen nagy halálveszély fenyeget, a jól képzett bába is keresztelhet, de akkor is a halálveszély elmúltával a csecsemőt elviszik a templomba, és amint kell, megkeresztelik. A szülőket a szoros lelki kapcsolatra és más kötelezettségre figyelmeztetik, amit annak idején nyilvánosan tanultak, és mint jegyesek a keresztény hittanból a házasság előtt vizsgáztak, sőt iskolás gyermekként a katekéziszből is tanulták.

Az anyakönyvvezetés formája a kereszteltek beírására a következő: év, hó, nap, a keresztelt neve, a szülők neve és vezetékneve, keresztszülők neve és vezetékneve és végül a keresztelő neve és vezetékneve. Hasonló a formája a keresztlevél kiállításának. A gyermekágyas bevezetését az esztergomi szertartási rend szerint végzik, új menyecske bevezetése nem szokás. A bérmlás szentségét e helyen utoljára 1814. június 15-én méltóságos püspök és báró Perényi Károly úr szolgáltatta. Ennek a rendnek az elfogadására akkor a hívek, amennyire lehetett, készek voltak. Ha azonban a bérmlás máshol történik, amelyről a lelkész vagy nem tud, vagy a szertartás idejét nem tudja meg elég időben, akkor megtörténik, hogy a hívők, főleg a gyermekek, a lelkész hívására a bérmlás szentségében kellő előkészület és alkalmasság nélkül részesülnek.

A közös húsvéti gyónáson és áldozáson kívül a bűnbánat szentségével többek Karácsonykor, Jézus és Szűz Mária neve ünnepén élnek, máskor év közben ritkán gyakorolják. A szent ostyák ládában vannak, és amennyire kell, a szentségmutatóban, de mindig száraz helyen, nagy gondossággal őrzik, és öt- vagy hathetenként, vagy ha az újítás és az előírás rendje kívánja, szorgalmasan felújítják.

A házasság szentségének beírásánál a Tridenti Zsinat és a királyi rendeletekben megadottak az irányadók, pontosan betartandók. Így a jegyeseket is a házasság előtt a kötelezettségekre figyelmeztetik, ami által a hitnek és az erkölcsnek eleget tehetnek. Visszaélés a menyegzővel a nép között nem történik. Vegyes házasságokról jegyzék nincs, azon kívül, ami az anyakönyvben van, a számuk csekélysége miatt, mert egy, legfeljebb kettő van a közösségben. Minden évben készül róluk az előírás szerint jelentés. Gyermekeik neveléséről, minthogy kevesen vannak, eddig nem intézkedtek.

A halottak temetése mind a halottasháznál, mind a temetőben az esztergomi szertartás előírása szerint történik, esetleg még a tanító, miután a háznál befejezték az éneket, megfelelő éneket énekel. A temetőben pedig a nemzeti hovatartozás szerint két Miatyánkot és Üdvözlégy Máriát imádkoznak a halottért és a többi ott pihenőért.

Gyászmisén a templom közepén gyászravatalt készítenek, négy gyertyával. A lelkész gyászmisét énekel, a tanítóval egymásnak felelgetve, orgonával és szóval. A mise után gyászbeszéd következik, amely alatt szenteltvízzel meghintí és tömjénnel megfüstöli a ravatalt. Kriptá itt nincs. A temető a falutól nem messze van, tágas, közepén egy fakereszt van és a nem katolikusokkal közös.

Végül az általános katolikus egyházi előírás mellett évenként még a következő felajánlások, fogadalmak szokásosak. *Először*: Szent Péter ünnepén a szőlők és szántók részére az isteni áldás elnyerésére szent éneklés és mise az Oltáriszentség kihelyezésével, ami alatt szokás szerint a nép énekel. *Másodszer*: szüret és a mezei munkák végeztével hasonló hálaadás, szentmisével. *Harmadszor*: a szent nyolcad idején Nepomuki Szent Jánosnak, a közösség védőszentjének oltáránál naponta, esténként litániát tartanak a szent tiszteletére. Kihelyezik az Oltáriszentséget, utána öt Miatyánkot és Üdvözlégy Máriát imádkoznak, és mint előtte, újra énekelnek, majd áldásosztás következik. *Negyedszer*: Sarlós Boldogasszony ünnepén, július 2-án, az évforduló napján körmenet megy szokás szerint a szőlők közötti kápolnához. A menetben rózsafüzért imádkoznak, Laurentumi litániát és Mária-énekeket énekelnek. A kápolnában szentmise van, amit a nép énekel. A templomhoz visszatérve kórusban „*Salve Regina*” antifónát énekelnek, majd beszéd következik, amihez öt Miatyánk és Üdvözlégy Mária kapcsolódik, és végül füstölés után kehelllyel való megáldás, mint minden körmenet után. *Ötödik*: a Szentkereszt feltalálása ünnepén, amikor ünnepi szentmisét tartanak zenével. Winkler

József helybéli lakos 200 forint alapítványt tett két mise tartására, ez bejegyzték a kegyes adományok 1810. évi jegyzékénél a 28. oldalon a 8. szám alá, és az egyháznál van elhelyezve. Azután más, két ünnepi szentmise a Hét fáj-dalmas Szűz ünnepén és a Szent Kereszt felmagasztalása ünnepén, amelyről eddig a jötevők gondoskodtak a Szent Kereszt és a Szűz Mária ikonja részére tett felajánlásaikkal. *Hatodik:* az év utolsó napján hálaadás az évben kapott áldásokért és a bajok elfordításáért. Ha az idő megengedi, körmenetet tartanak a templom körül az Oltáriszentséggel. Emellett vagy visszatérve a templomba, Laurentumi litániát énekelnek zenével, amit beszéd követ öt Miatyánk és Üdvözlég Mariával. Végül áldás az Oltáriszentséggel. Más körmenetek, felvonulások, fogadalmak, felajánlások a plébánia körzetében nincsenek.

III. A PLÉBÁNIA, AZ ISKOLA ÉS JÖVEDELMEI

Nem állapítható meg, hogy a plébániát ki és mikor alapította, mivel a parókián erről semmilyen feljegyzés, adat nem található. Valószínű mégis, hogy a tekintetes és kiváló gróf Zichy Miklós úr, az akkori földesúr alapította azon évben, amikor Hellmár János első lelkészt beiktatták. Előtte a Budakeszi melletti Mária-tölgy trinitáriusai, majd a budai ferencesek és kapucinusok gondozták.

A jelenlegi parókiát 1788-ban építette a Méltóságos Magyar Királyi Kamara, az akkori földesúr és védnök. A szállítást és kézi munkát a lakosok végezték. Szilárd anyagból készült, károsodás, változás eddig nem érte. A következőképpen biztosítja a megfelelő és szükséges kényelmet: három szoba áll a lelkész rendelkezésére, egy a lelkészé, egy a segédlelkészé, egy a cselédségé. Egy szűk kamra van az élelem részére, pince, két istálló, egyik a lovak, a másik a tehének részére. Az udvar közepén van a kút. A szekér és a tűzifa elhelyezésére van fészer. Kertként a ház mögött van a szőlő, amelyet sövénykerítés övez. A kerítés egy része jó, egy része hibás, van, ahol megfelelő, másutt szűk és elégtelen. A plébániát részben a tekintetes uraság, részben a közösség gondozza. 1756. május 29-én az egyházlátogatásban, amelyet a tekintetes és tisztelendő Batthyány József gróf úr megbízottként vezetett és írt alá, a 8. fejezetben ez áll: „Lelkészlakot, iskolát építeni, azt fenntartani, kerítéssel ellátni az uraság kötelessége, vagy ha az nincs, akkor a lakosoké.” Az utolsó királyi rendelet utasításai szerint a fő szempont az, hogy az anyagszállítást az uraság, a kézi munkát a közösség végezze el.

A kisebb és a mindennapi munka a közösségé. Alapítványa nincs. Van azonban vagyona ingatlanokban, az 1782-ben történt összeírás szerint a lelkész birtokában van 24 hold szántó, 8 28/64 hold legelő, amelyek együttvéve, minthogy a buda-eörsi helyi birtok 24 hold szántóból és 12 kaszás legelőből áll, egy helyi birtokot nem képeznek.

Az egyik szántó a Kamaraerdő felé terül el, szomszédja Hrisznovics Mátyás és az uradalmi legelő, népiesen Brunnacker, a másik nem messze, a Schaf-

brunacker föld Véber Antal és Schmidt Mátyás szomszédságában. A harmadik Haissbordacker föld, Törökbálint felé, szomszédai Fost József és Véber Antal. A negyedik Sechsklafteracker föld, Csik pusztá felé, Gonter János és az uraság szántója mellett. Végül Puschacker az ötödik szántó, Véber Antal és a közösség legelője mellett. A Kamaraerdő felé elterülő legelő az egyik oldalon, amely a falura néz nyitott, szabad, a másik oldalon a helyi lakosok földje határolja. Most Payer József lakosnál van. Ez a legelő a hegyekből és a szőlőkből jövő áradásoktól annyira veszélyeztetett, hogy évről évre hitványabb, haszontalanabb, és ha hamarosan hatékony orvosságot nem kap, és nem vezetnek át a közepén egy árkot, pár év múlva értéktelen, haszontalan lesz.

A szántókat és a kaszálókat az 1756. évi egyházlátogatás bizonyossága szerint, az 1753. május 17-i királyi rendelet értelmében a lakosok kötelesek megművelni. Azonban Czillich Lajos, az egykori lelkész és a közösség közötti szerződés értelmében a munka 10 forinttal megváltható, ezért máig az összes munkáért a lelkésznek csak 10 forintot adnak. Hogy az elkövetett hibákhoz újabbak ne kerüljenek, a kérdéssel bővebben akarunk ez évi tárgyalásunkon foglalkozni. Minthogy az említett Czillich Lajos lelkész a plébánián lévő levélben nyíltan ezt mondja: „Minthogy meggondolta, hogy a közösség növekvő szegénysége miatt, ő az ősi földjéből magát fenn tudja tartani, kívánságuknak megfelelő lenne és a tehertől való megváltásként érintené őket, ha 10 forintos egyezményt kötnének, de kijelentették, hogy az egyezmény tovább nem tartható, csak amíg ő lesz a lelkészük, utódai sem tarthatnak a legkisebb jogot sem rá.”

A lelkész jövedelme a következő:

1. Szántóból, amely most bérben van, 200 forint.
2. Legelőből, széna és sarjú eladásából átlagosan évenként kap körülbelül 160 forintot. De évről-évre kevesebbet kap, ez évben szénáért 30 forintot kapott.
3. A közösségtől párbér címén kap 150 forintot, amit az 1744. évi szerződés és az 1756. évi egyházlátogatás határozott meg, amikor a lélekszám csaknem a felével, a házak száma a harmadával kisebb volt, és nem volt akadálya annak, hogy a közösség ilyen párbért minden házaspártól megkívánjon, és abban a segítője is részesüljön, mert ő a közösségtől nem kapott semmit.
4. A szabadosok házaitól az anyaegyházban és Csik pusztán minden pártól 1 forint 24 krajcárt, az özvegyektől 44 krajcárt kap évente, ez 13 forint 12 krajcár.
5. Valamennyi háztól negyed pesti mérő vegyes búzát kap, a szerződés 6. pontja szerint, amely gyakran a legócskább, mindig tisztán ocsúból adják, ami másra már nem használható, ebből évente kap 60 pozsonyi mérővel. Mérőjét 4 forinttal számítva, ez 240 forint.

6. Must tizenhatodból, szőlőfürtökben az esztergomi káptalantól átlagosan számítva évente kap körülbelül 90 urnát, ami borra átszámítva tisztán 70 urnát tesz ki. Ez urnáját 6 forinttal számítva, 420 forintot ad. Továbbá termény tizenhatodból hasonlóan számítva, búzából kap évente 3 pesti mérőnyit, mérőjét 6 forinttal számítva, 18 forintot. Zabból 3 és fél mérővel kap, mérőjét 1 forint 30 krajcárral számítva, ez 5 forint 15 krajcár.

7. Szőlő a kert helyett a ház mögött van, amit a saját költségén művel, amiből alig térül meg a munka, minden kiadást leszámítva, évente kap 30 forintot.

8. A méltóságos úrtól tűzfát kap évente, 15 ölet, ölet 10 forinttal számítva, kap 150 forintot.

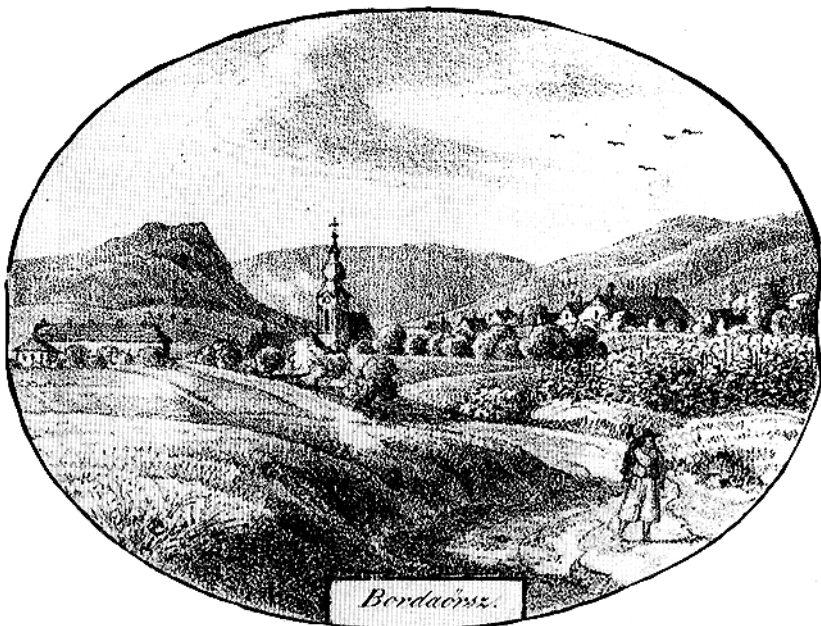
9. Stólából, mégpedig 111 gyermekágyas bevezetéséért (a keresztelési stólat nem számolva) egyenként 7 krajcárt, összesen 12 forint 57 krajcárt, 20 esküvőért egyenként 1 forint 30 krajcárt, évente 30 forintot, 14 nagy temetésért egyenként 1 forintot, évente 14 forintot, 63 kis temetésért 39 krajcárral számítva átlag 6 éves korig 31 forint 30 krajcárt.

10. A közösség ünnepein a fogadalmi felajánlási miséken való éneklésért hét alkalommal Szent Sebestyén, Szent Flórián, Nepomuki Szent János, Páduai Szent Antal, Szent Margit, Szent Rókus, Xavéri Szent Ferenc ünnepén minden alkalommal 1 forintot kap, összesen 7 forintot. Végül más gyászmisékért, amint az alapítvány jegyzék 7. szakaszának kivonata bizonyítja, továbbá amit más élők különböző időben alapítottak dokumentum nélkül, de az alapítási összeg az alapítók jegyzékében ott van a 8. fejezetben, az egyháznál van elhelyezve és kiadva egy kötelezvény ellenében, ötvenhárom misére 2 forinttal és így 1 forint 30 krajcárért, ez összesen 107 forint 30 krajcár. Továbbá egy énekes miséért a Szent Kereszt feltalálása ünnepén 2 forintot, és miseolvasásért ugyanazon alapítványtól egyenként 1 forintot, összesen 4 forintot kap. Más szentmiséért, a szőlők közötti kápolnában körmenet alkalmával, Sarlós Boldogasszony ünnepén 3 forintot kap. Végül huszonöt mise olvasásért, amint a határozat kivonatának 7. szakasza tanúsítja, egyenként 30 krajcár és négy 1 forint 30 krajcárral számolva, összesen 18 forint 30 krajcár. Tehát az egész jövedelem a levonások után 1614 forint 54 krajcár.

A stólából és a párbérből pedig 150 forint a jövedelem, de mivel a gyakorlat szerint értékpapirokban és valutában most nem bővelkedik, a lelkész állandó jövedelme eléggé szűkös. Kötelezettségeit mindazonáltal ettől függetlenül teljesíti. A lakosok vállalásuknak, mint a negyed mérő vegyes búza, néha kedvtelenül tesznek eleget. A plébániai adományokból a szántó megművelését és a legelők feltörését említhetjük meg, ebben eddig sem az elődök hanyagsága miatt, sem más hasonló esemény miatt nem történt kár. Ezt semmilyen okból nem fenyegeti veszély.

A plébánia határait rögzítették, leányegyháza nincs Csik pusztán kívül, amely fél órányira van tőle, és ide tartozik kezdettől fogva. Sohasem tartozott

*Budaörs első fennmaradt ábrázolása az 1828 előtti évekből.
Ismeretlen mester „Ofen und Pest mit ihren Umgebungen“
című litográfiájának részlete*

más földesúrhoz. Miként a lelkészlakot, úgy az iskolát is 1788-ban a méltóságos Magyar Királyi Udvari Kamara építtette a földesúr és a közösség segítségével szilárd anyagból, miként a parókiát is.

A tanítómester az iskola épületében lakik. Kényelmét szolgálja egy nagy szoba, egy kis szoba, és egy kamra az élelmiszerek raktározásához. Van egy istálló a teheneknek, és egy pince a kert mögötti szőlő számára. Ezek közül egyik jó állapotban van, a másik rongálódott. Fenntartása részben a tekintetes uraság, részben a közösség által történik. Kisebb dolgokban teljes egészében a közösség által.

Az iskolamester jövedelme a következő:

1. A közösségtől különböző címen, mint a gyermekek tanításáért, harangozásért, az istentiszteleteken és az ünnepeken való orgonálásért és más, a templomban végzett szolgálatokért kap 200 forintot.

2. Minden háztól negyed pesti mérő vegyes búza a szerződés 13. fejezete alapján, amit magukra vállaltak a hívek, ami a tanítónak évente 68 pozsonyi mérőt jelent. Mérőjét 4 forinttal számítva 272 forintot jelent.

3. A tekintetes úrtól van 1 1/3 mérőnyi szántó, amit saját költségén művel. A költségek levonása után innen évente kap 3 forintot.

4. A ház mögötti szőlőből, amit szintén maga művel, a kiadások levonása után évente 20 forintot kap.

5. Borból, amit szüret alkalmával szoktak összegyűjteni, ami évente átlagosan 30 urna, urnáját 6 forinttal számítva 180 forintot kap.

6. A tekintetes úrtól kap 12 öl tűzifát, ölet 10 forinttal számolva 120 forintot tesz ki.

7. Stólából, mégpedig 111 bevezetésért egyenként 3 krajcárt, összesen 5 forint 33 krajcárt kap, 20 esküvőért egyenként 30 krajcárt, összesen 10 forintot, 14 nagy temetésért egyenként 30 krajcárt összesen 7 forintot, 63 kis temetésért egyenként 15 krajcárt összesen 15 forint 45 krajcárt, hét felajánlási misén, a közösség ünnepein éneklésért egyenként 24 krajcárt, összesen 2 forint 48 krajcárt, ötvenhárom gyászmise éneklésért, beszéddel együtt, egyenként 38 krajcárt, összesen 26 forint 54 krajcárt. További egy ünnepi éneklésért orgonálással, a Szent Kereszt ünnepén 5 forintot. Szentmise énekléséért a kápolnában Sárlos Boldogasszony ünnepén 1 forintot. Az egyházi számadás leírásáért 10 forintot, lemásolásáért további 10 forintot kap az egyház pénztárából, ez összesen 20 forint.

Tehát a tanító jövedelme összesítve 889 forint. Kötelezettségének ezeknek megfelelően szorgalmasan, tökéletesen eleget tesz.

Van ezenkívül két egyházi vagy gondnok, kádár foglalkozású helyi lakosok, kipróbált, hűséges emberek, jó erkölcsűek, az istentiszteleteket szorgalmasan látogatják, saját házukban laknak. Fizetés címén az egyház pénztárából kapnak egyenként 20 forintot évente, semmi mást.

IV. AZ EGYHÁZ VÉDNÖKE ÉS SZOLGÁI

Az egyház védnöke a Magyar Királyi Kamara 1766-tól, amikor az óbudai és a visegrádi koronabirtokot, amelynek akkor a védnöke a királyi kincstár volt, a Magyar Királyi Udvari Kamarára ruházta. Ennek a jognak mint földtulajdonosnak örül, él is vele. Ehhez a joghoz tartozik a lelkész kiválasztása és bemutatása is, amely szerint, aki a javasolt három egyén közül – akik a királyi rendeletnek megfeleltek – az első helyre kerül, azt nevezik ki és választják meg. Védnöki joga szerint kötelessége ügyelni a templom és a parókia állapotának megőrzésére, javítására, azokat illendő adományokkal ellátni, és fenntartásukról gondoskodni.

Lelkészsé Schwartl Józsefet választották. Városi polgár, Nagyszombatból, Pozsony megyéből származik, ötvennyolc éves. Iskoláit, a nyelvtant és a hu-

mán tárgyakat helyben, Nagyszombatban végezte. Filozófiai tanulmányait is ugyanott, az igen régi Szent István szemináriumban, teológiát pedig részben Bécsben, a Pázmáneumban, részben a királyi általános szemináriumban, Pozsonyban végezte. Fokozata nincs. Tanulmányait a pozsonyi szemináriumban fejezte be. Majdnem egy évet töltött a nagyszombati presbitériumban. Segédlelkész volt Budán, a várban tizenegy évig, innen került Buda-eörsre lelkésznek, és ezt a plébániát már huszonnégy éve vezeti, ugyanis 1798. március 14-én iktatták be ide hivatalosan. Érdemleges különbséget tenni ottani és itteni szolgálata között nem tud. A német és a szláv nyelveket jól, a magyart közepesen beszéli, szolgálatát német nyelven végzi.

A teológiai erkölcsstanban Antoine-t követi, amit iskolai tanfolyamon hallgatott, és többek között Laubért, akit idők folyamán olvasott. A cseh egyházi kánoni jogban, amit egykor szintén az iskolában tanult, laikus. A plébániai könyveken kívül saját könyvei is vannak. A királyi rendeleteket és az egyházmegyei végzéseket szabályosan, pontosan megőrzi. A keresztelési, a házassági és a halotti anyakönyvek mellett a vegyes házasságból származó gyermekek feljegyzéseit, királyi rendeleteket, és érseki körleveleket akár az érsek, akár a vikáriusi hivatal adta ki, jegyzőkönyvezve vezeti. Az anyakönyveket szorgalmasan őrzi és elzárja nemcsak a saját lakatjával, hanem a szobájáéval is, amelyben lakik, az egyház pénzes ládája fölé helyezve gondosan őrzi. Ott ezeket senki nem veszélyezteti. A pásztori szolgálattól mentes szabad idejét vagy könyvek olvasásával tölti, vagy sétál, vagy legtöbbször a maga dolgaival vagy a hívők gondjaival törődik, vagy itt-ott elbeszélget a lakosokkal, ami olykor hasznos is. Azonban a sokféle irodalmi ismerete, zenei tudása, a kert gondozása, azonkívül, ami keveset a cselédségének ad, más jövedelmet számára nem biztosít, kivéve amit virágból kap. A védnöke iránt tiszteletet tanúsít, amint az illik.

A lakosok iránt a körülményekhez képest megfelelően szelíd vagy komor és jóakarató. Hasonlóan viselkedik alkalomadtán más vallású emberek iránt is, akikkel nincs semmi dolga. A patrónus jóindulatát megpróbálja megszerezni. Kívánatos azonban, hogy a lakosok tisztelettudóbbak, megbízhatóbbak, engedelmesebbek legyenek, mert a nép lelkületéből a jóakarát nemzedékről nemzedékre fogyni látszik. Cselédségét, a háztartást két személy alkotja: a szakácsnő és a leánya, akikkel együtt élése helyeselhető, elfogadható, ők az istentiszteleteken odaadó kegyességűek. A lakosokkal békességben együtt vannak, a békétlenektől távol tartják magukat.

A lelkész pásztori szolgálatáért díjat nem kap, sőt nyíltan akadályozzák. Megtörténik ugyanis, hogy vasár- és ünnepnapokon a régi királyi rendeletek ellenére istentiszteletek előtt és alatt, délelőtt és délután bizonyos lakosok, főleg fiatalok, különböző összejöveteleket tartanak. Így történik, hogy elhanyagolják az istentiszteleteket, különösen a szentbeszédeket, amelyeken nem-

csak későn, hanem rosszul felkészülve jelennek meg, és így kellő kegyesség nélkül, sőt gyakran nyílt tiszteletlenséggel vesznek részt. A kocsmában Szent György ünnepétől szombaton is összejönnek Szent Mihály napjáig. Ilyenkor még éjjel is részben játszanak vagy isznak, majd énekelnek és dorbézolnak, és így a következő vasárnapon vagy alkalmatlanok az istentiszteletre, vagy teljesen figyelmen kívül hagyják azt.

Továbbá vasárnap az ifjúság a vendéglőben zenés táncmulatságot rendez, gyakran bejelentés és engedély nélkül, sőt nyíltan úgy, mintha ahhoz a lelkésznek semmi köze se lenne. Más kihágás is történik. Többek között a hosszán tartó, a régi rendeletekkel ellenkező, éjfél utáni, egész éjjel tartó zenés mulatság a kocsmában. A lelkész kötelességei közé tartozik ennek megakadályozása, és ezért nagyon elítélik az engedékenységet. A mellőzött pásztori szolgálatnak gyászos következménye lehet, sőt volt is már.

Végül vannak szokásos vasárnapok és néhány ünnep, amikor nyilvános árveréseket rendeznek, mint a ház, a szőlő, a pince eladása teljes felszereléssel. A réten szénát, a hegy mögött használt házi eszközöket árulnak. Ily módon nemcsak az illő tiszteletét, szentségét és a régi szokásos rendjét sértik meg az ünnepnapoknak, hanem a délutáni istentiszteletről is elmaradnak. Erre talán jó példa a polgárok heti vására, vagy más vásár- és ünnepnapok, amikor súlyosan megterhelt szekerek óránként, gyakran istentisztelet alatt vonulnak és zörögnek. Ennek orvoslására, a prédikáción kívül, a felsőbb hatóság figyelmeztetése és a helyi bíró fellépése mellett a lelkész kérésekkel próbálkozik. Az eredmény eddig csekély vagy semmi, a lakosoknak a lelkész iránti engedetlensége vagy a felsőbbség nagyfokú lustasága miatt. Azért ennél a gyógymódnál talán hatásosabb, ha a nép a félelem hatása alatt van, és nem a szeretet és a jóság irányítja, ha kissé nagyobb szigort alkalmaznak, és a lelkész számára így végül az illő engedelmségről, nagyobb tekintélyről gondoskodnak.

1788-ban számos hívő közbenjárására a Méltóságos Magyar Királyi Udvari Kamara 150 forint fizetéssel kegyesen engedélyezte *segédlelkész* alkalmazását. Papp Ferenc komáromi városi polgár a hasonló nevű megyéből származik, huszonöt éves, grammatikát Komáromban, humán tárgyakat Pozsonyban, filozófiát Nagyszombatban, teológiát végül a pesti központi szemináriumban tanult. Felsőbb fokozata nincs. Teológiai tanulmányokat folytatott még kisebb fokozatokban tizenöt hónapig Kraisz Heculus prefektus irányítása alatt. Ez év január 24-e óta segédlelkész Buda-Eörsön. Magyar és német nyelven beszél. Szolgálatát német nyelven végzi. Az erkölcsi teológiában Schenkl, a kánoni jogban Brezanovszky követője.

A pásztori szolgálattól mentes idejét olvasmányoknak, könyveknek, rendeleteknek, beszédeknek szenteli. Olvas német, latin, francia klasszikusokat. Szorgalmasan, eredményesen tanulja a magyar nyelvet. Sétálásban és baran-

golásban fáradhatatlan. Kötelességei: időnként a szentségek kiszolgálása, prédikálás, beteglátogatás, iskolai hitoktatás, aminek szorgalmasan, készségesen tesz eleget.

Fizetés címén a Méltóságos Magyar Királyi Udvari Kamarától kap egyezményes pénzben 150 forintot, amit alapítvány alkalmával fizetnek ki. Ebből az élelemre, világitásra, mosásra, ruhára, fűtésre stb. a lelkésznek fizet 90 forintot, magának marad 60 forint. Ez így 150 forint. Ezenkívül jutalomként kap 150 forintot valutában. A segédlelkész általános összjövedelme a különböző rész összegekből 300 forintot tesz ki valutában.

A kántor, a harangozó, a sekrestyés és a tanítómester ugyanaz, jelenleg Trieb Péter. Nagymarosról, Hont megyéből származik, hatvanegy éves, nem nemes, közrendbeli. Miután a megfelelő tanulmányokat elvégezte, több évig mint tanító, majd iskolamester volt Börzsönyben és Ürömön, onnan jött ide 1783-ban, így tanítómester e helyen már harmincnégy éve. Németül jól, magyarul közepesen beszél. Iskolai munkája után szabadidejét a szőlőművelésnek szenteli, és ami megmarad, azt házi munkával tölti. Kövér ember, békeszerető, a lelkész iránt tisztelettudó, engedelmes. A lakosokkal jól kijön. Ismeri a katolikus szertartásokat, van hivatalosan elismert tudományos ismerete az éneklésben és a gyermekek oktatásában.

Kötelessége a gyerekeket az előírt időben és rendben az anyagra, amit a tankönyv az osztály számára kötelezőnek előír, megtanítani, az istentiszteleten vásár- és ünnepnap és más ünnepi alkalmakon a szokott órákban részt venni, olyankor és a vihar ellen harangozni, ünnepnapokon a mise elvégzésére kellő tiszteességgel előkészülni és azon pontosan megjelenni, a templomot tisztán tartani, a karzatot és a sekrestyét őrizni, mindegyiket a maga idejében kinyitni és elzárni. Temetésen az éneklésben részt kell vennie. Keresztelésen, bevezetésekor, házasságkötésen és más hasonló alkalmakon részt kell vennie, és ha szükséges, el kell végeznie. Vásár- és ünnepnapokon és minden más istentiszteleten orgonálnia kell. A mondottaknak mindenben serényen eleget tesz. A fenti jövedelmek a tanítónak mind ki lettek adva.

Egyházfik vagy gondnokok az egyházban ketten vannak. Hartmüller Ferenc hetvenhat éves és huszonhét éve szolgál ilyen minőségben, Szaniesztra Vencel ötven éves, aki tizenkét éve van ilyen minőségben. Mindketten helyi lakosok, birtokosok. Tapasztalt emberek, az istentiszteleteket szorgalmasan látogatják.

Kötelességük mindenféle egyházi jövedelem begyűjtése, bevételezése, a lelkész jelenlétében való megszámlálása, és a megszámlálás után az egyház ládájába való elhelyezése. Bármilyen egyházra tartozó dolog a lelkész tudtával és beleegyezésével intézhető el, és a kiadások is előtte történhetnek. Ezenkívül vásár- és ünnepnapokon kötelesek illendően elkészülni, világozottságot gyűjtani, a perselypénzt szorgalmasan összegyűjteni, és az istentisztelet végén

mindent a helyére visszatenni. Végül évente az alesperes, a helyi lelkész, az urasági tisztartó, a bíró és az esküdtek előtt az egyházi zárszámadás alkalmával a bevételekről, kiadásokról kötelesek elszámolni. Ezeknek a kötelességüknek pontosan eleget tesznek. A fent említett 20 forint díjazáson kívül az egyház pénztárából most nem kapnak.

Végül a sírásó, most Thoma György, helybeli zsellér, negyvenhárom éves. Egyben éjjeliőr. Kötelességei mint sírásónak: a halottnak kellő nagyságú és mélységű sírt ásni, majd azt betemetni. A temetőben vigyázni, hogy ott tisztetlenség, gyalázatosság ne történjen. Ennek teljesen eleget tesz.

Az éjjeliőr díjazása a közösség részéről: 120 forint. Mint sírásó nagy sírért 2 forint 15 krajcárt, a kicsiért 1 forint 15 krajcárt, évente 110 forint 45 krajcárt kap. Végül a temető üres részein lévő fű, amit tisztelettel átenged a lelkésznek, évi kaszálásért kap 40 forintot. Évi összjövedelme így 270 forint 45 krajcár.

V. KEGYES ALAPÍTVÁNYOK

A plébánia körzetében nincs semmilyen vallási építmény, vendéglő, kórház, szegényház, árvaház stb. Van azonban egy, Mertinger József egykori lelkész által 1782. június 14-én létesített alapítvány, 200 forint értékben, amit Mertinger József végrendeletének 12. pontja és a kegyes alapítványi jegyzék 8. pontja bizonyít. Egy másik 50 forintos alapítvány Frank Józseftől, aki helybeli lakos. Ennek igazolására nincs irat, de a szegényház évi elszámolásában, amit a közösség szokott elvégezni megemlítik, hogy Frank József 50 forintot adott a szegényház alapítására.

Ez a 250 forint tőke 1788. május 2-től és 1804. január 12-től a méltóságos Magyar Királyi Kamaránál öt százalékos kamatra van elhelyezve, amíg a következő adományokkal az összeg akkorára nem nő, hogy a szegényház alapítására, fenntartására elég lesz. A haszon előbb 12 forint 30 krajcár. Most 1811-től az új királyi rendelet szerint 2 forint 30 krajcár, és így 6 forint 15 krajcár lesz, amit az említett alapítók rendelkezése értelmében a lelkész a helyi szegények és betegek között szétoszt. Az elszámolást a helyi közösség jegyzője végzi, akit a méltóságos Kamara ellenőriz, és minden évben átadják az illetékes szolgabírónak. Az alapítók szándékának teljesen eleget tesz.

VI. ISKOLÁK

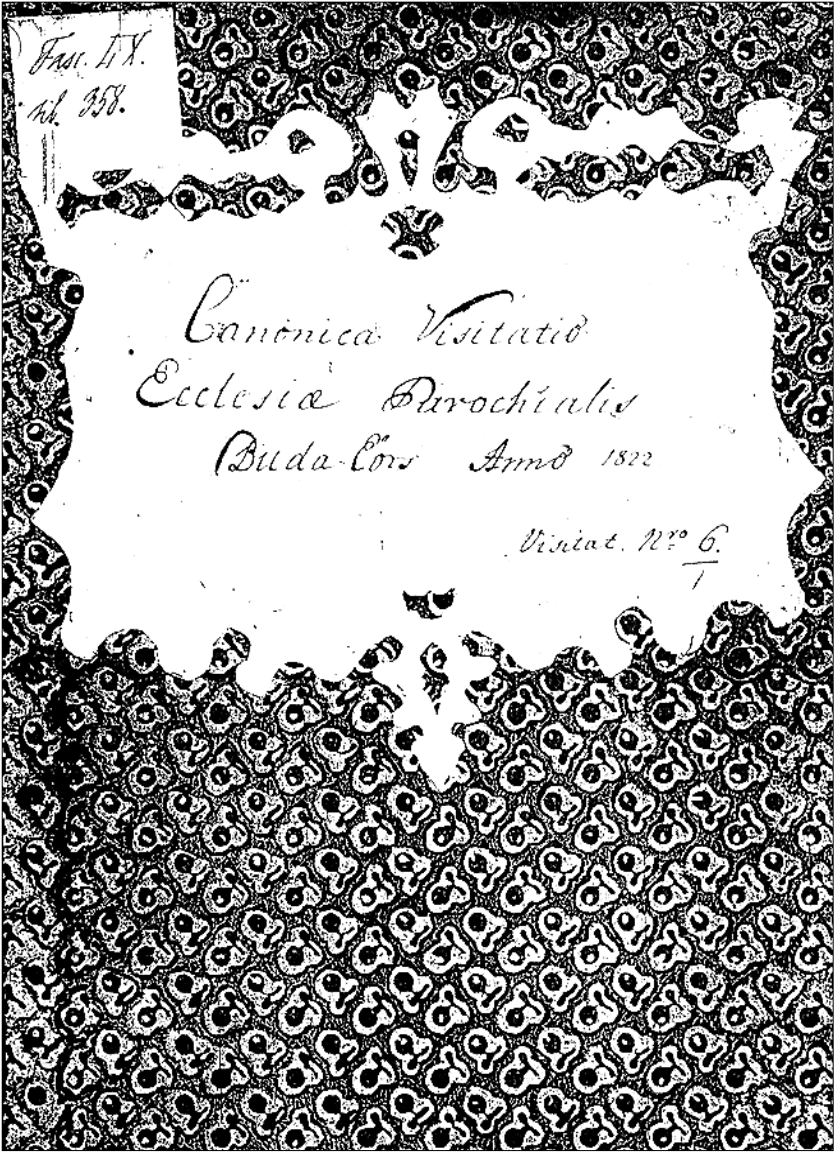
Vannak mindkét, katolikus és más vallású nem részére közös nemzeti iskolák. 1789-ben a tekintetes gróf úr és a közösség alapította, amint az a szerződés 13. pontjából nyilvánvaló. Két külön osztályból áll, az első és a második osztályból, és ugyanannyi teremből, padokkal, asztalokkal, táblákkal felszerelve. Az iskolaépület megőrzésére, mivel már nagyrészt romos és javításra szorul, a földbirtokos és kisebb részben a közösség köteles, amint fent em-

lítették, és ugyanabból a szerződésből nyilvánvaló. Ennek mind a tekintetes uraság, mind a közösség gyakran lustán, későn tesznek eleget. Két oktató van. A tanítómester Trib Péter, hatvanegy éves, példás erkölcsű az iskolában, valamint az egyházi és a társadalmi életben. A gyerekek tanításában odaadó és alkalmas, ahogy róla és jövedelméről már fentebb szó volt. Segítője az iskolának Ollbrich Flórián, morva, huszonhat éves, vizsgázott és kipróbált. E helyen ez év májusától alkalmazott, a tanításra alkalmas és szorgalmas, jó erkölcsű, miként a többi, eddigi magaviselete is dicséretre méltó. Fizetés címén a fenti szerződés mellékletének 13. pontja szerint van jutalmazva.

Előbb ugyan a tekintetes Magyar Királyi Kamarától 40 forint egyezményes pénzt kapott, most pedig az 1818. március 20-i felséges királyi rendelet jóvoltából, a 13. pont szerint áthárította a közösségre, úgyhogy ettől kezdve, miként az utolsó években a kamarától, úgy most a közösségtől kap évente 80 forintot valutában, emellett ételmet, mosást az iskolamestertől. Az anyagot átadja Venger Ignác nemzeti iskolai tanfelügyelő előírása szerint. A második osztályban az ő napjain és óráin a következő a tarend: német olvasás, írás ugyancsak németül, egy kis változatosságként magyar olvasás, bibliai történetek, számtan öt számjegyig, és valami a szabályokból. Hittani részek és evangéliumi részletek szombatonként, amelyeket a lelkész ír elő.

Az első osztályban: betűismertetés és szótagolás, német olvasás és valami magyar olvasás, német írás, iskolai törvények, számtanból két-három számjegyig és egy kis hitoktatás. Az iskolai ifjúságot a hitoktató, és pedig a második osztályban a lelkész, az első osztályban a segédje a katolikus vallás elemeire minden héten meghatározott időben (télen, mert nyáron igen kevés gyerek jár iskolába) legkevesebb kétszer tanítják, hogy jó embereké, jó hazafiakká, jó keresztényekké legyenek, ezért jó példát igyekeznek nekik mutatni.

A második osztályban kilencven tanulónál több van, az első osztályban pedig százhatvannál is többen vannak. Haladás mindkét osztályban tapasztalható, főleg német olvasásban és írásban, részben számtanban és hittanban általában jó az eredmény. Hasonlóan az erkölcsökben is, de időnként folyamán, amikor az iskolába járás alábbhagyott, az is meggyengült. A szülők nagyrészt gyermekeiket, főleg akik a második osztályba járnak, hanyagul küldik iskolába, és vagy keveset fejlődnek és nagyon elmaradnak, vagy a gyakorlásra ritkán jelennek meg. A lelkész irányításának, mivel a helyi iskola igazgatója, része az örökös, hogy az iskola megfelelően szolgáljon, gondoskodjon, hogy ennek vége legyen, ezért gyakran látogassa meg a szülőket, a vizsga idejét állapítsa meg, és azon vegyen részt, végül egyebek mellett a félévi értesítőt az előírt kimutatás szerint a nemzeti iskolai tanfelügyelőnek Pozsonyban rendelkezésére bocsássa.

Fasc. LX.
N.º 358.

Canonica Visitatio
Ecclesie Parochialis
Buda-Cors Anno 1822

Visitat. N.º 6.
1

Az 1821. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv fedele

VII. A PLÉBÁNIA NÉPE

A plébánián 2004 katolikus lélek él. Ezek közül 1502 hitvallást tett, kiskorú 502. Más vallású 5, ebből ágostai 3, helvét 2. Közülük kettő helybéli lakos, három szolga. Az összlétszám 2009. Német nemzetiségűek, kivéve néhány kézművest vagy szolgát, akik részben magyarok, részben szlávok.

A nép jellege általában jó, senki sem kevély, inkább szolgálatkész, mint durva. A lelkész iránt amennyire kissé tiszteletlen, annyira engedelmes is, de nem kevésbé kemény nyakú. Vonatkozik ez vallási kötelességeire is, először a kegyességre, a nyilvános istentiszteletekre, Isten ígéje hallgatására, az isteni és emberi törvényekre, mert többnyire kinyilvánítják, hogy elvetik azokat, például az egyházi törvények vagy Isten szombatjának megtartása esetében. Nem tartják meg a részint nyilvános, részint magános útbaigazításokat, sem a lelkész más figyelmeztetéseit, egyesek ritkábban, mások gyakran megsértik azt. Ebben a népben nagyon uralkodik a biztonságérzés, és ezzel a hatodik parancsolat ellen vétének. Nem civakodnak rendkívüli módon, kevés az önkényeskedés, házastársak elválása ismeretlen, torzsalkodás, hitelhagyás, uzsora sincs. A szülők és gyermekek közötti gyűlölködés ritka, az is az örökség miatt vagy bizonyos házi dolgokból keletkezik, és viszonylag könnyen és gyorsan lecsillapítható. Részegeskedés és káromkodás sokáig folyamatos volt, végre mégis megszűnt. Házasságtörés ritkán kerül nyilvánosságra, olyan nagy becstelenség, talán éppen azért, mert a félelem, valamint a szégyen és a felháborodás visszatartja. Az általános rossz szokások ellen, azok kijavítására, vagy lehetséges kiirtására már vannak alkalmazásban útbaigazítások, tanítások, kérések, intések és különféle komoly figyelmeztetések mind nyilvánosak, mind magánosak, amelyek bőszesen elegendők a bűnbánat szentségének elfogadásához. Az utolsó, vagyis a becstelenséggel és az illetlenséggel ellen, amelynek során botránys és nem kevésbé veszélyes éjjeli órákban különféle lebujsokban mindkét nem ifjúsága szokásos összejöveteleket tart, amelynek már annyi szomorú és keserű következménye volt, a fent említett eszközökön kívül a lelkész a budai székhez ismételten komoly kéréssel fordult, hogy meddig tűri még a mindkét nembeli ifjúságnak ilyen fajta veszélyes összejövetelét, miközben komolyan tudja, hogy rossz eredménnyel végződik. Az úriszék ugyan kettős rendelettel elhatározta, hogy véget vet ennek úgy, hogy a fent nevezett helyeknél gondos őrköt állít, a résztvevőket szigorú testi büntetéssel és urasági börtönnel sújtja.

Ennek azonban eddig semmi, vagy igen kicsi az eredménye. Talán azért, mert az úriszéknek mind a fenti helyi őrségekre, mind a büntetés végrehajtására vonatkozó határozatát hűvösen vagy komolytalanul vették. Így tehát a szülőknek kell komolyan kifejezni, hogy az ilyen összejöveteleket sem gyermekeiknek, sem a szolgálknak nem engedélyezik, és a lel-

késznek valamilyen módon segítségére kell lenniük kérése támogatásában, de nagyon kis megértést találnak náluk, nyersen és makacsul ellenállnak. Így az úriszék véleménye, határozata a fenti helyiségek őrzésére, és rendelésének megvalósítása nem lenne jogos és szükséges. Végül, ha maga a lelkész sem nyer nagyobb tekintélyt a mostani rosszal szemben, nemcsak hatástalan, eredmény nélküli lesz, de nyílt megvetéssel is találkozhat, akár beszél, akár cselekszik. És ha a világi hatalom fellépése félelem- és aggodáskeltéssel kérni és mintegy koldulni kényszerítheti, és ezt maga is gyakran eredménytelennek gondolja, így az utóbbi kétségtelenül rosszabb az előbbinél. Ez a gonoszság mind a testnek, mind a léleknek a legrosszabb, nem vezet ki a nyomorúságból, hanem napról napra nő és gyarapszik.

Buda-Eörs, 1821. szeptember 1.

Láttamozta:

Schwartz József
buda-eörsi lelkész

AZ 1846. ÉVI EGYHÁZLÁTOGATÁS

Kopácsy József esztergomi érsek (1838–1847) egy évvel halála előtt rendelte el egyházmegyéje plébániáinak teljes felmérését, amelynek végrehajtását az érintett főesperesekre bízta. A főespereseken keresztül Kopácsy levelet küldött az egyházközségek plébánosainak, amelyben utasította őket arra, hogy az ő nevében eljáró főesperesek minden kérését teljesítsék és segítsék munkájukat. Budaörsön a vizitációt Galanta-i Fekete Mihály, Esztergom-Szentgyörgymezei prépost és székesegyházi főesperes végezte el.

Forrás: Primási Levéltár, *Canonicae Visitationes*, Lib. 589., 482.; Magyar Országos Levéltár X 727., 23582-83. doboz.

Buda-Oros. Parochia ad Sanctum
Joannem Nepomucenum.

I
De Statu Ecclesiae.

1. Ecclesia parochialis Buda-Orosiensis est sancto
Joanni Nepomuceno dicata.

Haec in locum antiquae domus ipsius per Ecclesiarum Consilium, ac
Illusterrimum Dominum Consiliarium Nicolaum Lichy, qui Tursellum pro tunc
Dominum et Patronum Ecclesiae redificatae, sed tanto tempore, capiendo populi
parochiani insufficientis, incrupe et ruinosa, ad idem et integre demolita. -
Anno 1805 e solidis materialibus, utpote lapide, redificari coepit, et Anno
1808 ad eum, in quo nunc constituitur, parvum est statum: -

Sumptibus partim Ecclesiae Camerae R. S. Hungariae, qua Patro-
ni, partim Communis. Est tamen moris per Ecclesiam Patronatum. Anno 1844
parvior. Est etiam benedicta, et in optimo statu constituitur, nihil inter-
foris que consumatur.

Altaria sunt quinque, omnibus requisitis, solum uno decorata

et statoli lapide

BUDA-ÖRS

Nepomuki Szent János egyházközség

I. A TEMPLOM ÁLLAPOTA

1. A buda-eörsi egyházközség templomát Nepomuki Szent Jánosnak ajánlották, és régen, 1745-ben a tekintetes és nemes gróf Zichy Miklós úr építtette, aki akkor földesura és gondviselője volt az egyháznak. Idővel a templom az egyházközség teljes népességének befogadására elégtelenné lett, ezenfelül romossá vált és ezért elbontották. 1803-ban szilárd építőanyagból, kőből elkezdték újjáépíteni és 1808-ban a mai alakjára elkészült. A költségeket részben a Magyar Királyi Udvari Kamara mint patrónus, részben a közösség fedezte. Új tornyát a tekintetes patrónus készítette 1844-ben. Csak megáldották, a legjobb állapotban van, kívül-belül csinos. Van öt oltára a szükséges felszerelésekkel, de csupán az egyiken van hordozható, kőből készült oltár.

2. Ami az egyház vagyonát illeti, ingatlannal nem rendelkezik. Tőkéje azonban mégis van, 13 680 forint, teher nélkül, a kegyes hívek adományaiából, évi kamatokból, perselypénzből és harangozásból gyűlt össze. Az egyház 1844/45 évi jövedelme:

1. A 13 680 forint tőke hat százalékos kamatából 810 forint 47 krajcár.
  2. 10 424 forint alapítványokból 149 forint 17 krajcár.
  3. Perselypénzből 135 forint 14 krajcár.
  4. Harangozásért, fákyákért, Szent Mihály lováért 127 forint 50 krajcár.
- Összesen 1223 forint 8 krajcár.

Ezek a bevételek az egyház rendes szükségleteire elegendőek.

A tőke, bejegyzés mellett, elégséges biztosítással a helyi lakosoknál van évi hat százalékos kamatra elhelyezve. Az egyház jövedelmét a két gondnok kezeli a lelkész felügyelete mellett. A pénz, az ékszerek és az adományok biztonságos elhelyezésére van egy szekrény két kulccsal. Az egyik a lelkésznél, a másik az egyház gondnokainál van. Az egyház jövedelmeivel a gondnokok a körzeti alesperes, a lelkész, a helyi uradalmi megbízott, valamint a helyi esküdtek és a bíró jelenlétében számolnak el.

3. Van öt harangja: a) 1 mázsa 12,47 font; b) ugyanaz 7,4 font; c) ugyanaz 3,84 font; d) ugyanaz 2,25 font; e) léleklarang 68 font, mind meg van áldva. Temetéskor alkalmanként 30 krajcárt fizetnek a harangozásért, de a gondozásuk az egyház terhe.

4. Nincs komolyabb tartozása.

5. Az egyház értékeit a tekintetes látogatás ellenőrizte, amelyek a parókia archívumában eredeti állapotukban megvannak. A fehér ruhákat pedig mindig tisztán és rendesen tárolják.

6. A keresztelődmedence vörös márványból van és a szenteltvíztartókat is mind tisztán, zár alatt őrzik.

7. A templom és az egyházközség patrónusa a méltóságos Magyar Királyi Udvari Kamara kötelezettségének eleget tesz.

II. LEÁNYEGYHÁZAK

1. Az anyaegyházhoz csak egy leányegyház, Csik tartozik, amely egy órányi távolságra van. Nincs temploma, sem kápolnája. Jelenleg 16 katolikus lélek lakja.

III. A PLÉBÁNOS ÉS MUNKATÁRSA

1. A lelkész, Kolkovich Ignác ötvenöt éves, hét hónapig tanult Nagyszombatban filozófiát, teológiát pedig Bécsben és Nagyszombatban. 1834-től szolgál e helyen mint megválasztott lelkész.

2. Segítőtársa Lutz Pál, 1844-ben tanulmányaiból hívták el megfelelő erkölcsi magatartásáért, és mivel tökéletes német és magyar nyelvismeretével minden követelménynek megfelel, talár viselésére jogosult.

IV. IMAHÁZAK, KÁPOLNÁK, ÁLLAPOTUK, KÉPEIK, KEGYES ALAPÍTÓIK

1. Az egyházközség körzetében van két kápolna. Egyik a szőlők között, Starentanz-nak nevezik, a másik a Kálváriahegy lábánál.

Közülük az elsőben Sárlos Boldogasszony napján misét tartanak egyházmegyei engedéllyel, a másodikban nem miséznek. A Starentanz-ban levőnek a fenntartására alapítója, Kehli János adott 140 forint tőkét egyezményes pénzben, továbbá a július 2-i körmenet levezetésére, az éneklésért és a miséért ismét 100 forintot adott. Ezt a tőkét az egyházi tanács hat százalékos kamatra elhelyezi, hogy hasznot hozzon, és hogy az alapító gondolatának eleget tegyen, a gondját viseli.

A Kálváriahegy lábánál lévő másik kápolna fenntartására, amelyet Kreisz Jakab épített, 1 hold szántó földet adott a budai területen, amit fia, szintén Kreisz Jakab olyan megállapodással bír, hogy maga és utódai minden időben a nevezett kápolnát annak a szántónak terméséből a legjobb állapotban kötelesek megőrizni. Ennek a kötelezettségnek eddig teljesen eleget tettek.

2. Az egyházközség belterületén van a Kálváriahegy, nem messze a falutól, falazott stációkkal, amelyekben a szenvedő Krisztus képmása látható. Ennek gondozására adott Kehli János és Rattinfeld Albert 60 forint adományt. Erről az alapítványról az egyház gondnokai évente az egyházi számadás ellenőrzésekor számolnak el.

A szőlők között van két kő- és egy tölgyfakereszt, hogy kitől, nem tudjuk, de ezeket még mindig kegyes emberek gondozzák, és áhítatot keltenek.

3. A plébánia körzetében semmilyen hasonló intézmény nincs. Van azonban különböző forrásokból összefolyt tőke, amelynek kamatát a szegények és a betegek között a helyi lelkész és gondnok szétosztja.

4. Alapítványokból az, amit a lelkész a szentmiséért kap, neki jövedelemként kijár. Ezek az alapítványi tőkék feljegyzés és elegendő biztosítás mellett hat százalékos kamatra a helyi lakosoknál vannak elhelyezve. Az egyház gondnokai kezelik és évente elszámolnak róla.

V. AZ ISTENTISZTELET ÉS PLÉBÁNIAI SZOLGÁLAT

1. A buda-eörsi anyaegyház templomában az istentiszteleti szolgálat rendje a következő: nyáron a lelkész minden nap, ha valamilyen törvényes ügy nem akadályozza, hat óraker szentírást olvas vagy énekes Requiemet végez, fél órával később a segítője kétszer harang által jelt ad. Télen azonban egy órával később történik mindez, kivéve advent idejét, amikor mindig hatkor van a hajnali mise, az Oltáriszentség jelenlétében.

Vasár- és ünnepnapokon pedig hét óraker szentírásolvasás, kilenckor szentbeszéd a népnek, azután énekes szentmise az Oltáriszentség felmutatásával. Délután kettőkor hitoktatás kezdődik, majd Mindenszentek litánia következik az Oltáriszentség jelenlétében.

Ezt a rendet mindig sértetlenül megőrzik. A szentmise, az áldozás, a litánia, az áhítatok és a körmenetek, a szertartás az előírás szerint zajlanak, amint illik, és a nép épülését szolgálják.

Vallási társulat ugyan nincs, viszont búcsújárásokat rendeznek a hívők évenként az Esztergom közelében lévő Szent Kereszthez, a Boldogságos Szűz Máriához Hidegkút mellé, Besenyő közelébe, és Ausztriába Mariazell-be, ahová majdnem minden harmadik évben elmennek.

2. Gyónástételre a templom tágas sekrestyéjében két gyóntatószék van elhelyezve. A gyónóknak minden időben és órában minden nehézség nélkül rendelkezésére áll.

3. A szentbeszédet vasár- és ünnepnapokon a lelkész és segítője felváltva tartják. Ilyen alkalommal a közelgő ünnepeket, a böjtöt és a házasságkötést kihirdetik.

4. Hitoktatás az iskolában szerdán és szombaton, majd a templomban meghatározott napokon, délelőtt van.

5. A jegyeseknek a házasságkötés előtt tanításon kell részt venni, de a házasságkötés szertartása csak akkor lehetséges, ha a jegyesek a szükséges ismeretekkel rendelkeznek. A jegyeseket megkérdik, hogy egészen egyetértene-e.

6. A házasságkötést, az anyakönyvvezetést, a temetést és minden más szolgálatot, szertartást törvényesen csak a lelkész végezheti.

VI. ANYAKÖNYVEK, PLÉBÁNIAI KÖNYVEK

1. Keresztelési anyakönyvek, halotti anyakönyvek és házasságkötési anyakönyvek vannak. A könyveket előírás szerint vezetik, írják. Rendkívül tiszták és olvashatóan vannak írva, és állandóan a lelkészlak levéltárában, zár alatt őrzik.

2. Vannak a felsőbb egyházmegyei rendeletek beírására való könyvek. Mind a kibocsátott rendelet szerint valók, tiszták, helyesen, pontosan írták meg őket, rendeltetésüknek megfelelnek.

3. A plébániához tartozó könyveket kellő gondossággal őrzik. Elveszés veszélye nem fenyegeti.

4. Vannak a plébánia állapotáról szóló jegyzetek, igazolások, amelyek mutatják, hogy milyen gondosan őrzik.

VII. LELKÉSZI JAVADALOM

1. A lelkészlak szilárd anyagból készült, mégpedig kőből. A megfelelő és a szükséges kényelem, amit nyújt a következő: három szoba sorban, egy a plébánosnak, egy a segédlelkésznek és egy a cselédség számára, valamint egy kamra az élelem megőrzésére. Van pince, két istálló, egy az ökröknek, a másik a lovaknak. A szérű közepén van a kút, amit a kocsiszín és a tűzifaraktár követ. Végül egy kert nagyságú szőlő van a ház mögött, nyomorúságos sövénnyel elkerítve. Mindezek jó állapotban vannak, az épület tetején kívül, amely javításra szorul. Gondozója részben a méltóságos uraság, aki a védnöke, részben a közösség.

1. Az 1756. május 29-én tartott ünnepélyes egyházlátogatáson a kiváló és tisztelendő gróf Batthyány úr által, aki akkor mint pozsonyi prépost a látogató küldöttséget vezette, aláírt 7. oldalon ez áll: „Lelkészlakást és iskolát építeni és azok romlott tetőzetét és a kerítést megőrizni az uraság kötelessége, vagy annak hiányában a közösség lakóira vár.” Azonban az utolsó királyi rendelet hatására, melyben nagy dolgok vannak, az uraság az anyag szállítását, és a kézimunkát a lakosságtól átvállalta. A kisebb mindennapi munkákat elvégzik a lakosok.

2. Van ingatlan vagyona, mégpedig szántóföldben 37 hold és 195 négyszögöl, azonkívül 8 28/64 hold legelő. A szántó egy része a Kamaraerdőnél terül el 8 1/3 holdon és 93 négyszögölon, Krizsanovics Máté és az urasági legelő szomszédságában. A másik nem messze, Schafbrunacker néven 6 1/2 hold, Veber Antal és Schmidt Márton szomszédságában.

3. A Haissbordacker nevű 7 2/10 hold, Soos József és Véber Antal mellett.

4. A Sechsklafteracker nevű, Csik major felé, 6 10/12 hold, Gunter János és az urasági földek mellett.

5. Végül a Puschacker nevű 7 1/12 hold, Veber Antal mellett és a közösség legelőjénél. A legelő szintén a Kamaraerdőnél van, egyik része, amely a falura néz, szabad, másfelől a közösség legelőjével határos.

Az 1756. évi egyházlátogatás határozata értelmében az 1753. május 17-i királyi rendelet utasítása szerint, mind a szántóföldeket, mind a legelőket a lakosok kötelesek megművelni, valamint a nyári és a mezei munkákat elvégezni, azonban Czillich Lajos helyi lelkész és a közösség között 1755-ben létrejött megállapodás szerint ez a munka 10 forintért megváltható, és 1834-ig meg is váltották. Ezt a kedvezőtlen szerződést a méltóságos Magyar Királyi Helytartótanács a helyi lelkész alázatos kérelmére érvénytelennek nyilvánította, és kegyes határozatával 1835. október 27-én 43/32674. szám alatt kinyilvánította, hogy a lakosok a munkát a lelkész számára természetben kötelesek elvégezni. Mivel azonban a lakosok igyekeztek meggyőzni a lelkészt kéréseikkel, hogy a természetbeni munka kötelezettségét szüntesse meg, végül kérésüknek engedett és a megegyezést aláírták.

2. A lelkész jövedelme az 1802. évi rendes összeírás szerint a következő:

1. Földből 77 forint.
2. Föld megműveléséből 52 forint.
3. Párbérből 150 forint.
4. Alapítványokból 126 forint.
5. 57 $\frac{3}{6}$ pesti mérő párber gabonából 43 forint.
6. 110 bevezetésért gyermekeként 1 forint 30 krajcár, összesen 31 forint 30 krajcár.
7. 20 esketésért, egyenként 1 forint 30 krajcár, összesen 30 forint.
8. 21 nagy temetésért pluvialéval, egyenként 1 forint 30 krajcár, összesen 31 forint 30 krajcár.
9. 50 gyermek (kis) temetésért, egyenként 30 krajcár, összesen 25 forint.
10. Tizenhatod gabona átlagosan 2 $\frac{1}{8}$ mérővel, mérője 1 forint, összesen 2 forint $\frac{1}{2}$ krajcár.
11. Zab 3,5 mérő, egyenként 24 krajcár, összesen 1 forint 24 krajcár.
12. Tizenhatod bor címén 65 urna, egyenként 1 forint összesen 65 forint.
13. Az egyház gondviselőjétől kap 15 öl tűzifát, egyenként 4 forint, összesen 60 forint.

Összesen 675 forint 59 krajcár.

3. A plébániai jog szerint csak az a törvényesen járó párber, amit helyben az egyházlátogatás 1756. május 29-én a lelkésznek jóváhagyott, azaz negyed budai mérő vegyes búza, amiből csupán negyed pozsonyi mérőnyt adnak, pedig a látogatás azt kimondja a látogatási jegyzőkönyv negyedik oldalán. A közösségtől a lelkésznek jár 150 forint (rajnai forint) és minden háztól negyed budai mérő vegyes termény tisztán, pedig a lelkésznek a köteles rész a mondott 28 és negyed pesti mérő. Ellenkezés, perlekedés nem volt semmikor.

De Beneficio Parochiali.

1. Domus parochialis esse solet ex e. solidis materialibus, utpote lapide.

Conservatus ad decemtionem in necessitate habet sequentes: Fidei Celsi in vidui pro se, una pro Populoso, et unum pro Familia domestica, Curam, una pro Conservacione Materialium.

Celsium, Tabulam duo unum pro Mosis, alterum pro equis, Tor. vent. in Medio Area, Conservatorum pro Curia, et denique Mosaicum in Area horti postdomalis, septimo dat missis cunctis, hanc omnia in statu bene confidantur, praeter tota edificiorum quae reparacione solidis egent.

Conservatur, pro Celsum Dominium quae Laborum, parum pro Beneficiario.

Itaque quoniam Revisione Concilio de Anno 1756 die 29. May pro Beneficio, ac Beneficium Dominium Comitem a Rottjan pro hunc Beneficium Beneficium, qui delictum Beneficium, praeter et ab eo submissis alibi Injuria, sic habetur: Dominium parochiale et solidum edificare, eorumque curam, sed et deponere conservare obligatur Dominium, vel in defectu huius Beneficium. Mense vero postquam Beneficium Regium, in id quae maioris momenti sunt, pro Beneficium, Mater et

et manualis.

4. Káplánt 1788-ban állított a méltóságos Magyar Királyi Udvari Kamara 150 forint jövedelemmel. Ebből az étkezésre, melegítésre, mosásra, világításra jut 90 forint a lelkésznek, tehát csak 60 forint marad a kisegítőnek. Már pedig mi ez a 60 forint, különösen a mai modern időkben, amikor a közösség népére az adakozás helyett a szegénység nehezedik, teljes az adófizetési hiány, ahol emellett megkívánják, hogy a kápláni állásához megfelelően öltözzön, a szükséges könyveket magának megszerezze, és minden tekintetben tökéletességre törekedjen. Hogy ez a 60 forint mindezekre a káplánnak elég lenne, mindenki tagadja.

5. A plébániai javak tehermentesek.

6. Semmilyen alapítványa nincs.

VIII. AZ ISKOLA

1. Az iskola kellően fel van szerelve. Iskolamestere Haselberger János, segítője Matasokitz István. Az iskolamester orgonista is.

Mint tanítónak a következő jövedelme van:

1. A közösségtől kap 80 forintot.

2. Ugyanattól, a segítő eltartására 32 forintot.

3. Pesti mérő vegyes búza 57 $\frac{3}{6}$, mérője 45 krajcár, összesen 43 forint 7 $\frac{1}{2}$ krajcár.

4. Az uraságtól van 1 $\frac{1}{3}$ pesti mérőnyi szántója, amit saját költségén művel, ebből a kiadások után kap 3 forintot.

5. A tekintetes uraságtól kap 12 öl tűzifát, mivel azonban ebből a két hatalmas iskolatermet is fűteni kell, így csak 6 ölet lehet számítani négy forintjával, és ez 24 forint.

6. Borból esetenként szüretkor összegyűjtenek általában 20 urnával, urnáját 1 forinttal számolva kap 20 forintot.

Összesen 202 forint 72 krajcár.

Mint orgonista-kántor a következő javadalomban részesül:

1. Stólából, azaz a 110 bevezetésből, egyenként 30 krajcár, összesen 5 forint 30 krajcár.

2. 20 házasságkötés, egyenként 30 krajcár, összesen 10 forint.

3. Nagytemetés, egyenként 21 krajcár, összesen 10 forint 30 krajcár.

4. 50 kistemetés, egyenként 15 krajcár, összesen 12 forint 30 krajcár.

5. Hét mise felajánlással, egyenként 24 krajcár, összesen 2 forint 48 krajcár.

6. Gyázmise szertartással, egyenként 30 krajcár, összesen 8 forint 30 krajcár.

7. Egyért 36 krajcár.

8. 65 gyázmise, egyenként 12 krajcár, összesen 13 forint.

9. Egyért, egyenként 9 $\frac{1}{2}$, összesen 9 $\frac{1}{2}$ krajcár.

10. Egy ünnepi éneklés 2 forint.

11. Ugyanaz szent éneklés a Starentanzi kápolnában 1 forint.

Tehát tanítómesterként és organistaként összjovedelemként 268 forint 41 krajcárt kap.

Az iskolás fiúk az iskolás lányoktól külön vannak választva. Fiúk 217-en, lányok 169-en, összesen 386-an vannak. A második félévet kétharmaddal kevesebben folytatták.

2. Van alapítvány. Tekintetes Schwarcz József, egykori helyi plébános úr az egyháznak adott 800 forintot, aminek a kamatából az iskolásoknak könyveket, papírt, ruhát vásárolnak és a szegény, de szorgalmas tanulók között szétosztják.

3. A lelkész mindig azon van teljes igyekezetével, hogy a katolikus ifjúságot, szokásos oktatása mellett, ugyanúgy kegyességre, istenfélelemre és erkölcsösségre is neveljék, és ne történjen semmi olyan a helyi szokásokban, ami az érseki felsőbbség rendelkezése ellen van, amint az pontosan előírja azt, aminek a megőrzése fontos.

IX. A PLÉBÁNIA LAKÓI

1. A plébánia népe német ajkú és kivétel nélkül katolikus.

2. A nép erkölcsisége általában jó, szorgalmasan látogatják az istentiszteleteket és hallgatják Isten ígését, ajánlásra méltóan. Az istentiszteletek és az egyház iránt tisztelettel viseltetnek, súlyosabb ellenségeskedések, iszákosság, házasságtörések, elválások nem fordulnak elő. Elfogadják, ami a hitvallásnak és a húsvéti közösségnek éppen megfelel. Káromkodók, főként az ünnepek és a böjt alatt, a tanító és a plébános szokta őket figyelmeztetni a templomban nyilvánosan, de külön-külön is, főleg az egyházi bíróság előtt.

X. A TEMETŐK

Az anyaegyház temetője közepén van egy ősrégi tölgyfa kereszt a Megváltóval. Árok és élő sövénykerítés veszi körül, ezért a nyájaktól egészen védve van. A temetés sorban, rendben történik.

Az egyházlátogatás fenti pontjaira a királyi uradalom tisztartója, Komlóssy Ferenc és kasznára, Funk Eduárd jelenlétében a helyi bíró és esküdtek a kövtezőket ajánlották:

A) A plébánia tetejét a nagyobb károk elkerülése végett minél hamarabb ki kell javítani.

B) A szegények számára tett alapítványi tőke kamataiból, amelyet évente a szegények közt szoktak szétosztani, szigorú számadást kell az egyháznak vezetni, hogy azt az alesperes úrnak be tudják mutatni.

C) A plébános sérelmének kivizsgálására, miszerint neki 28 és negyed mérő vegyes gabona járna (noha már évek óta kevesebbet fizet neki a közösség) a helynöki hivatalhoz (aminek ezt bizonyítani kellene) a helybéli gondnokot küldik el tájékozódás céljából.

D) A káplán fizetésének emelésére az egyházmegyei hivatalhoz fordulnak segítségért.

Mellékletek

A. JEGYZÉK A KIRÁLYI KORONA TULAJDONÁBAN LÉVŐ BUDAÖRSI ANYAEGYHÁZ KEGYES ALAPÍTVÁNYAIRÓL

Az alapítás éve	Az alapító neve	Tőke Forint/krajcár
1771	Vittmann Mátyás – évenkénti gyászmise	60
1779	Valpacher János – ua.	60
1781	Asner Márton – ua.	60
Ua.	Frank Serafina – ua.	60
Ua.	Hehli János – kálvária hegy gondozására	50
1782	Mertinger József – évenkénti gyászmise	60
Ua.	Reil Sebestyén – ua.	50
1783	Dittl Bernát – ua.	60
Ua.	Ua. – kétévenként szentírás olvasás	20
Ua.	Holl Mátyás – évenként három gyászmise	240
1785	Frank József – évente gyászmise	60
1791	Leber József – ua.	60
1792	Valpacher Fülöp – ua.	60
1793	Hartmann János – ua.	60
1796	Ursprunger Éva – ua.	60
Ua.	Ostfalk Matild – ua.	60
1800	Vagner József – ua.	60
1802	Ursprunger Mátyás – két szentírás olvasásra	46
Ua.	Herczog József – ua.	36
Ua.	Herczog Mária – évente gyászmise	60
Ua.	Valpacher örökösök – évenként két gyászmise	120
1805	Partogay György – ua.	120
Ua.	Ua. – két szentírás olvasásra	42
Ua.	Kölbel József – évenként három gyászmise	180
1806	Hettinger Erzsébet – évente gyászmise	60
Ua.	Niedermayer Matild – ua.	60
1807	Hehli János adományozott évi gyászmisére	60
Ua.	Voratsek Terézia – ua.	60

Ua.	Vigan Terézia – ua.	60
Ua.	Menner Mihály – ua.	60
Ua.	Fischer örökösök – ua.	60
Ua.	Pohl Anna – ua.	60
Ua.	Allgair Anna – ua.	60
Ua.	Galli Jakab – két szentírás olvasásra	50
1808	Herczog Jakab – évente gyászmisére	60
Ua.	Michlberger Lőrinc – ua.	60
Ua.	Pratzer Margaréta – ua.	60
Ua.	Mayer Barbara – évenként két gyászmisére	20
Ua.	Hauser Rókus – évenként gyásmise	0
1810	Vinkler József – ének és két szentírás olvasás	200
Ua.	Rallenfeld Albert – kálvária gondozása	10
Ua.	Hehly János – a Starntancz-i kápolna gondozása	350
Ua.	Veber József – évente gyásmise	60
1811	Grósz József – évenként két gyásmise	120
1813	Valpacher Terézia – évenként gyásmise	60
Ua.	Zeisz Cognati – évenként két gyásmise	120
1814	Gaszler Rozália – évente gyásmise	60
Ua.	Strausz József – ua.	60
Ua.	Hehly János hagyományozott – körmenetre és szent éneklésre	250
Ua.	Hepp Katalin – évenként két gyásmise	120
1815	Schmidt Bertalan – évenként két gyásmise	120
Ua.	Huber Mihály – évente gyásmise	60
1813	Zemmel Mihály – évenként két gyásmise	120
1817	N. Ágoston – négy szentírás olvasás	200
1820	Hausor Marianna – három gyásmise	180
Ua.	Tainger Vinibald – évenként két gyásmise	120
1821	Tainger Márton – évenként két gyásmise	120
Ua.	Hauser Károly – ua.	120
1822	Hauser János – ua.	120
Ua.	Rothmayer Sebestyén – évente gyásmise	60
1823	Ritter József – ua.	150
1825	Tainger Mária – ua.	150
1826	Michlberger Sebestyén – ua.	150
1827	Vagner Margaréta – két szentírás olvasás	50
1828	Hauser Rókus – évenként két gyásmise	300
Ua.	Veber József – évente gyásmise	150
1831	Schwarz József egykori helyi plébános – évente 14 felolvasásra és egy misére	400

Ua.	Ua. – adta a nyomorúságban és betegségben szenvedőkért és a szegény iskolásoknak	1600
1832	Grósz Katalin – kilenc szentírás olvasás	150
Ua.	Heesz János – évente gyászmise	150
1834	Hierholz András – évente két gyászmise	300
1835	Franke Mátyás – ua. évente	150
Ua.	Tausser Anna – 5 lecke olvasása	100
Ua.	Hauser Anna – a templom állandó világítására	100
Ua.	Vinkler József – két szentírás olvasása	50
1836	Trayor József – ua. és gyászmise	300
Ua.	Hettinger Erzsébet – 12 lecke olvasása	200
Ua.	Michlberger Magdaléna – gyászmise évente	150
1837	Heesz Terézia – gyászmise évente	150
1838	Trieb Péter – 2 lecke olvasása	50
1840	Grayer György – évi két gyászmise	300
	Összeg:	10 424

B. A BUDAÖRSI PARÓCHIA KÖNYVEINEK NYILVÁNTARTÁSI JEGYZÉKE

<u>A Szentírásra vonatkozó könyvek</u>		<u>Kötet sz.</u>
	Szent Biblia, ószövetségi magyarázatokkal	6
	Ua. mutatóval	1
	Szent Biblia, újszövetségi jegyzetekkel	2
	Ua.	2
	Ua.	2
	Rutholipe Bibul? (német)	1
	Ua. 2.rész	1
	Cornelius a Lapide: Kommentár a 4. Evangéliumhoz	1
	Natalis Alexander: Magyarázat Szt. Péter leveleihez	1
	U.azok kommentárja a 4. Evangéliumhoz	1
	Az Ószövetség története (német)	9
	Biblia apparátus	1
	Bibliai konkordancia	1
	Zsoltár énekekkel	1
	<i>Dogmatikai művek:</i>	
	Gotti Vincentius: Egyházi dogmatika	3
	Postepski: Az eretnekek gúnyolódásának lényege	1
	A testet öltött Ige tantétele	3
	Töredék a vallásról és a katolikus egyház egyedüli szentségéről Fr.Krammertől	6

Tantétel a kegyelemről	1
Ein ... katolische neu Schmidt (német)	2
Római katholicizmus (német)	1
A Római katholicizmus kivonata Golltól(német)	1
Egyedül üdvözítő	1
A szeretet szózatja mind azokhoz, kik a katolica Anya Szentegy- házat vagy nem, vagy rosszul ismerik: Rác András (magyar!)	1
Keresztény tanítások eszméi (francia)	2
Litinensis Vince: Intelmek az eretnekség ellen	1
Natalis Alex.: Theológiai dogmatika	1
Istenről magáról és másokról Gazaniga	4
Az egyház tanítása a bűnbocsánat és az áldozás tárgyáról (francia)	1
A bűnösök bűnének büntetése és elengedése, szerzője Pervasio	1
Az eretnekek elítélése., amit a kath. egyház állapít meg. Fordansky Alex.	1
Katolikus zsinatok Szt. Pétertől egészen IV. Piusig	1
Magyarázatok a kathekezizmus tételeihez. Lang (német)	1
<i>Morális teológiáról:</i>	
Martines: A tökéletesség lényege	3
János: A megbánó szeretet	1
Marian: Theológiai erkölcsi vizsga	1
Keresztény szív sóhaja	2
Az isteni szeretet folyamata	2
Lelki vezető. A hídról	2
Jézus lelke (német)	1
Jézus halála (német)	1
Anton Godean: Erkölcsi Theológia	4
Tanulmányok az erkölcsről (francia)	5
Az erkölcsről szóló tanulmányok folytatása (francia)	1
Fr. Genetto: Erkölcsi teológia	7
Értekezés az erkölcsi teológiáról	1
Vezérfonal az oktatás gyakorlatához (német)	1
Értekezés a megbánó lelkekről (francia)	2
Jó segítség a halott gondviselőjének	1
Antorne: Egyetemes erkölcsi teológia	1
Besombes: Szent erkölcs az Írásban	1
Edm. Voit: Erkölcsi teológia	1
Arnaut: A gyakori áldozásról (francia)	1
Római breviarium (?) (francia)	3
Jézus Krisztus dicsérete (német)	1
Egyházi oktatás gyakorlat elmékedés	4

A saját létezés joga és védelme	1
XIV. Benedek: A mi Urunk Jézus Krisztus ünnepei és a Boldog Szűz Mária	1
Tárgyalások különböző erkölcsi kérdésekről (német)	1
Papi élet emlékei	1
<i>Kánonjog:</i>	
Ítélezési rend	1
A kánonjog összessége Richlertől	1
A házasság komoly akadályai	1
Van Espen	10
Pets de Maren: A hatalom és a papság egyetértése	1
XIV. Benedek bullái	4
XIV. Benedek tantétele a keresztségtől és a kanonizációról	
Ugyanaz a tartományi zsinatról	2
Ua.	2
Ua. egyházi tanítások	1
Egyházi szabályok	2
<i>Lelki gondozásról:</i>	
Pásztori tanítások	
I. Szent Gergely pásztori szabályok	1
Pásztori teológia Laubertől	2
Pásztori teológia Horváthtól	3
A paróchia helyes igazgatásának módszere	6
Pásztori tanítási gyakorlat Fuchs Ferenctől	1
A lélek mannája Segnertől	1
<i>Egyháztörténet:</i>	
Értekezés az egyháztörténeutről (francia)	1
Egyháztörténet Albertől	1
Egyháztörténeti breviarium szerzője Berti	1
XIV. Benedek egyházi tanítások	1
Szt. Bernát művei	3
Szentek élete	1
A tridenti zsinat története	1
<i>Beszédek:</i>	
Nitribitt, Hála és kérő prédikációk (német)	2
Lohr: Ünnepi beszédek (német)	3
Kodinger: Vasárnapi prédikációk (német)	1
Justinus: Elmondható szónoklatok	1
Bittliger, Emericus: Beszédek (német)	1
Vicira Antal: Válogatott beszédek	4
XIV. Benedek Beszédek	1

Zitters: Hálaadások (német)	1
Toli: Vasárnapi prédikációk (német)	1
Braun: Prédikációk (német)	1
Burkhard ?: Beszédek (német)	2
Beszédek különböző szerzőktől (német)	
Steiners: Hálaadások (német)	1
Toli: Prédikációk (német)	1
Segnori: Beszédek	1
Kiselius: Temetési beszédek	1
Carlius: Szentbeszédek	1
Vurz: Rövid lelki tanítások (német)	2
Billot: Prédikációk (német)	4
Szent Gergely: Pápai beszédek	1
Foraidt: Prédikációk (német)	2
Ua.: Vasár-és ünnepi prédikációk (német)	2
Kryzostom Szt.János: Prédikációk (német)	0
Hillers: Prédikációk (német)	2
Neumayers: prédikációk (német)	3
Ua.: Erkölcsi tanítások (német)	1
Majers: Vasár- és ünnepnap i prédikációk (német)	5
Roche: Hálaadások (német)	2
Grills: Vasár- és ünnepnap i prédikációk (német)	4
Liquoe: Ünnepi prédikációk (német)	2
Porrin: Ua. (német)	2
Gleich: Prédikációk... (német)	2
Markardis: Hálaadások	2
Bulonde: Ünnepi prédikációk	3
? (német)	1
? (német)	1
De la Ruc: Prédikációk (német)	4
Bordoni: U.a. (német)	6
Gyűjtemény ? (német)	2
Requis: Vasárnapi prédikációk (német)	4
Kaprinay: Szent ékesszólás	2
Dornn: Mindennapi elmélkedések	4
Houdri:Elmélkedések könyvtára	1
Vasárnapi és ünnepnap i prédikációk gyűjteménye (német)	1
? : Prédikációk (német)	1
? : (német)	1
Tschupiks ? (német)	10
Mayers (német)	2

? : Prédikációk (német)	1
Schnelle: Ünnepi prédikációk (német)	1
Prasers: ? (német)	1
Markards: Prédikációk (német)	1
Pacard: Prédikációk (német)	2
Skerbincz: 20 Hálaadás (német)	1
Fraydts: ? (német)	1
Sailers: ? (német)	1
Prédikációk (német)	4
Thibants. Prédikációk (német)	1
Eppi Kypolitani. Ünnepi prédikációk (német)	1
Nenkommms: Ünnepi prédikációk (német)	1
Szent Péter beszédei	1
Névtelen szerzőtől: Prédikációk (német)	1
Keresztény tanítás: U.a.	1
Szent biztatások	1
Messangi: ? (német)	1
Tételek a keresztény tanításról (francia)	2
De la Rue: ? (német)	4
Gerstoker: Szent biztatások	1
Szt.János Chrisostom: A papság	1
Veydesser: Vasárnapi prédikációk (német)	1
Gizard: Prédikációk (német)	1
Meerz: Ua.	1
Meerz: ? (német)	1
Prédikációk az ifjaknak minden vasárnapra (német)	1
<i>Különfélék:</i>	
Blosi Lajos munkája	1
Didaci Saavedne: Politikai jelkép	1
Török uralkodók	1
Vélemények Szt. Ferenc testének megtalálásáról	1
Prugger: ? (német)	1
? : (német)	1
Weisenbach: ? (német)	1
Caraccioli: ? (német)	1
Alázatos teológia	1
Levél Febronius Justinushoz	1
Teológiai gyűjtemény (német)	1
Mendlsohn filozofiai gyűjteménye (német)	1
Szt. Ágoston: Vallomások	1
Egy filozófus orvos (német)	1

A hosszú élet művészete	1
A názáreti Jézus (német)	2
Szt. Ágoston levelei Jeromoshoz	1
Szt Jeromos életútja	1
Riste: Szt. Ágoston élete	1
Szt.Mihálynak élete, hatása és csodái	1
Rövid életrajza Rosa Simonnak	1
Gvevare levelei és értekezései	1
Bellarminius : A galamb sóhaja	1
Traitter: A népfenségről (francia)	1
Alázatosság gyakorlása Jézustól	1
Flores Marianus avagy a Lellei Szűz Mária	1
Szentek tisztsége	1
Cabasutius: Feljegyzések a zsinatokról	1
R.G.J.:Egyházi vizsgálatok	1
Schanza: Teológiai álláspont	1
Becker: Értekezések	1
Kapisztrán tartomány számbavétele	1
Nyitrai püspökség	1
A Boldogságos Szűz kultuszának tárgyalása	1
Kmeth: Népi csillagászat	1
Szinoptikus emlékkatalógus	1
Norai Szt. Fülöp élete	1

C. JEGYZÉK

A paróchia állapotáról való adatok, bizonylatok összesítése:

1. Megegyezés 1744-ben a lelkész, Hellmár János és a budaörsi közösség között
2. Egyházlátogatás 1756-ban
3. A paróchia rendes jövedelmének összeírása 1802-ben
4. Az érseki helynök látogatása 1811-ben
5. Szerződés 1836-ban a lelkész és a közösség között

Buda-Eörs, 1846. augusztus 26.

AZ 1933. ÉVI EGYHÁZLÁTOGATÁS

A főegyházmegye plébániáinak utolsó egyházlátogatására Serédi Jusztinián érseksége idején (1927–1945) került sor. A vizitáció előkészítése során nyomtatott kérdőíveket küldtek ki az egyes plébániákra, ahol azt a helybeli plébánosok saját tudásuk alapján kitöltötték. Az 1933. év folyamán ide érkező egyházi főhatóságok feladata így már csak a válaszok ellenőrzése és a kitöltött kérdőív hitelesítése volt. Budaörsön mindezt Breyer István egyházlátogató és Molnár László alesperes végezte el.

Forrás: Prímási Levéltár, Canonicae Visitationes, Lib. 1083., 22.

Visitatio canonica

in parochia

Budaörs ad s. Joannem Nep. peracta

die 21 mensis Septembris anni 1933

I. De Ecclesia.*)

1. Ecclesia quando et a quo aedificata, ampliata? Quemnam stylum praese ferat?

An reparatione indigeat? Quali?

Anno 1808, sumptibus partim Dominici = Cameracae R., partim Communitatis. — St. Berokk
Nun indiget reparatione

2. Quis patronus Ecclesiae?

Dominium curiae Reg. in Gyökö (Min. Agriculturae)
S. Joanni Nepomuceno

3. Ecclesia cui dicata?

4. An Ecclesia sit consecrata, quando et a quo?

Utrum consecrationis anniversarium debite quotannis ritu liturgico celebretur? Quo die aut Dominica.

Est solum benedicta, post reparationem a. 1932 ab Episc. Steph. Breger Municipium dedicatiois quotannis ritu liturgico celebratur, Dominica prima post 16. Maji.

5. Quis est longitudo ac latitudo Ecclesiae?

Quae eius capacitas seu quot fidelibus recipiendis apta?

Longitudo 38 m, latitudo 13
Apta circa 3000 fidelibus recipiendis.

6. An Ecclesia habeat turrim, horologium in turri?

Habet turrim a. 1844 rectam et horologium in turri per communitem munitum. — Campana minima pro agonisantibus a 1862, 34 kg aliae tres 94, 216 et 420 kg pondus, a. 1922 fere sumptibus 410 783 comm.

8. An Ecclesia sit assecurata contra incendium?

Campanae contra rupturam?

Quanta est summa, ad quam assecuratio facta est?

Unde quota assecurationis desumitur?

Est assecurata contra incendium
Campanae non sunt.
115 200 Pengö.

In casa Ecclesiae

*) Ubi adsunt ecclesiae filiales, responsa etiam has respiciant.

EGYHÁZLÁTOGATÁS
a budaörsi Nepomuki Szent János plébánián
1933. szeptember 21-én

I. A TEMPLOM

1. A templomot mikor és ki építette, volt-e nagyobbítva? *1808-ban, részben az uraság, a Királyi Kamara, részben a közösség költségén. Barokk stílusú.*

Javításra szorul? *Javításra nem szorul.*

2. Ki a templom védnöke? *A Földművelési Minisztérium, a Királyi Kamara uradalma Gödöllőn.*

3. Kinek van szentelve? *Nepomuki Szent Jánosnak.*

4. Ki és mikor szentelte fel a templomot? *Csak megáldva van. Javítás után 1932-ben Breyer István püspök áldotta meg.*

A felszentelés évfordulóját évenként szabályos liturgiával megünneplik-e? Melyik nap, vagy vasárnap? *Emlékezést évenként liturgia szerint tartják május 16. utáni vasárnapon.*

5. Milyen hosszú és széles a templom? *Hossza 38 m, szélessége 13 m.*

Milyen a befogadó képessége, vagy hány személy befogadására alkalmas? *Alkalmas kb. 3000 hívő befogadására.*

6. Van tornya és toronyórája? *Van tornya, 1844-ben készült, és óráját a közösség készítette.*

7. Hány harangja van és milyen súlyúak? *A legkisebb a lélekbarang 1852-ből 34 kg. A másik három 94, 216 és 420 kg-os, 1922-ben 410 783 koronáért öntötték.*

8. A templom biztosított tűz ellen? *Biztosítva van tűzkár ellen.*

A harangok biztosítva vannak? *A harangok nincsenek.*

Mennyi az összeg, amire biztosítva van? *115 200 pengő.*

Honnan kerül ki a biztosítási összeg? *Az egyház pénztárából.*

9. Hány oltár van a templomban, kinek vannak szentelve? *Öt. Egy nagyobb, a Szent Kereszt nevű. A második Nepomuki Szent János, a harmadik Szent József, a negyedik Mária Magdolna, az ötödik Szent Sebestyén nevét viseli.*

Az oltárokon van-e feszület három terítővel? *Van.*

A hordozható oltárok épek vagy sérültek? *Épek.*

Vajon az oltárok alatt lévő sírok az alsó részen vannak-e, ahogy azt az érseki rendelet előírta? *Az alsó részen vannak.*

10. A tabernákulum mozdíthatatlan vagy fordítható? *Szilárd, száraz, jól zárt? A tabernákulum mozdíthatatlan, szilárd, jól zárt, száraz.*

Hol őrzik a tabernákulum kulcsát? *A sekrestyében.*

A tabernákulumban a szelencén vagy a szentségmutatón (monstrancián) kívül más edényt is őriznek a károsodás ellen? *Semmit.*

Vajon éjjel és nappal világít előtte lámpás? *Igen.*

- A lámpás olaja növényből van? *Igen.*
11. A leányegyházban is őriznek Oltáriszentséget? *A kápolnában, az apácáknál.*
12. Az oltáron kívül vannak szobrok, milyenek? *Vannak szobrok: Boldogságos Szűz Mária, Nepomuki Szent János, Jézus Szíve, Szent Antal.*
13. A templomban vannak-e képek, szobrok, edények, oltárok, faragványok, amelyek műértékük, ritkaságuk vagy régiségük miatt értékesek? Ha vannak ilyen értékek, tárgyak, egyenként megemlítendőek és beírandók. *Örökmécsesek, szentségmutatók (monstranciák) újak, műértékük nagy, mert értékesek. A mécses egy művész alkotása, aki Budán a 18. században készítette.*
- Az értékes dolgokat gondosan őrzik-e, nehogy valaki eltulajdonítsa? *Igen.*
Vajon e dolgok közül idegenítettek-e már el és milyen mértékben? *Nem.*
14. Van a templomnak szent ereklyéje? *Van.*
Van eredetigazoló írás? *Nincs.*
A templom vagy az oltárok élveznek valamilyen pénzbeli kedvezményt? *Nem.*
Írásbeli igazolás van erről? *Nincs.*
15. Van a templomban szent szószék? *Van.*
Milyen állapotban? *Jó állapotban.*
16. Van a templomban orgona, milyen állapotban? Szükséges a liturgikus könyv (jelenleg Kyrial Gradual) használata? *Van, új, ez évben a Riger cég építette a régi díszével, ami régisége miatt különösen értékes.*
17. Vannak gyóntatószékek a templomban, hány? El vannak látva rostélylyal? *Három és a sekrestyében van, rostélylyal elkülönítve.*
18. Vannak ládák az alamizsna gyűjtésére? Mennyit és milyen célra gyűjtenek élelmet? *Kettő, egyik a Szent Antal kenyere részére, a másik az új sírra.*
Hol őrzik a ládák kulcsát? *A lelkésznél.*
- A Feltámadás vasárnapján és a Mindenszentek ünnepén a gyűjtés Péter pénz lesz? *Igen.*
19. Van a templomban keresztelő medence? *Van.*
Miből van, kőből vagy ónból? *Kőből van.*
Ha korlát övezi, illendő függönnyel elfedték-e és a portól védve van? *Illendően fedve van és a portól is védett.*
Vajon a keresztvíz tiszta? *A keresztvíz tiszta.*
A keresztvizet szombaton kívül Pünkösöd vigíliáján, amint az előírás rendel, megszenteltetik? *Nagyszombaton van vízszentelés.*
20. A sekrestye fel van szerelve szekrényekkel és ládákkal a szent edények és az eszközök őrzésére? *Igen.*
Van a sekrestyében mosdó és tiszta törülköző szolgálati használatra? *Van.*
21. Van imazsámoly? *Van.*
22. Van a sekrestyében gyóntatószék a süketek részére is? *Van.*

23. A sekrestyében van-e a misealapítványoknak táblája, a miséknek és az alapítóknak naptára? *Nincsen.*

Van-e tábla, amely feltünteti az utolsó mise felújítás napját? *Nincs, mert folyamatosan történik.*

24. Áll-e a sekrestyében feszület vagy más kegyes képmás? *Vannak képmások, feszületek és Szűz Mária kép.*

25. Van-e és milyen a templom belső felszerelése, vagy milyen szent eszközöket kíván? *Nem kíván semmit.*

26. Van az anya- és fiókegyházaknak leltára? Mikor készítették az utolsó leltárt? *Van, az utolsót 1925-ben készítették.*

27. Az egyház pénzét az ún. Wertheim-szekrényben őrzik? A szekrénynek két kulcsa van? Kinél vannak a kulcsok? *Igen, a szekrénynek két kulcsa van, az egyik a lelkésznel, a másik a közösség jegyzőjénél van.*

28. Honnan van az egyháznak jövedelme és bevételei? *1. Tőkéből százalékos, 2. perselypénz, 3. ház bérleti díjából, alapítványokból, barangozásokból.*

Mennyi kiadása van? *Kiadás: 4289,26 pengő.*

Mennyi az egyház egész tőkéje? *Tőke: 8379,21 pengő.*

Mennyi ebből az üzemi tőke? *Üzemi tőke: 7818,85 pengő.*

29. Ki az egyház gondnoka? *Ritter Lőrinc, 1931-től.*

30. Az egyház számadásai az utolsó évről elkészültek? Az érseki helynök ellenőrizte és az érseki hivatalnak bemutatták? *Mindenütt megerősítették, jóváhagyták.*

31. Az egyház tőkéje takarékbba helyezve, biztonságban van? *Biztonságban.*

Minden tőke kölcsön gyanánt van bejegyezve? Az egyház szerződéseit az alapítványokról az érseki helyettesi hivatal megvizsgálta? *A szerződések ellenőrizve vannak.*

32. Van napló a bevételekről és kiadásokról? *Van.*

II. ISTENTISZTELET

1. Hány órákor van énekes mise vasár- és ünnepnapokon? *Ünnepeken? Tíz órákor. Télen bétkor, tavasszal és ősszel fél bétkor, nyáron hatkor.*

Az előírásokat szabályosan, pontosan betartják? *Az előírásokat pontosan betartják.*

Mikor van mise a leányegyházakban? A templom a híveknek az Oltáriszentség tiszteletére naponta legalább hány órára nyitott? *Nincs nyitva.*

2. Mely ünnepeken és napokon van mise az anya- és leányegyházakban az Oltáriszentség kihelyezésével? *Minden hónap első vasárnapján és ünnepek első napján.*

Újholdkor vagy máskor? *Szokás szerint.*

3. Az Oltáriszentség a nagy oltáron az 1268. számú kánon szerint van elhelyezve? *Annak értelmében.*

II. De cultu divino:*)

1. Quota hora celebratur missa cantata parochialis Dominicis et diebus festis? Quando diebus feriatis?

Observanturne stricte et adamussim hora praescripta?

Quando celebratur missa in ecclesiis filialibus?

An ecclesia pro fidelibus, qui SS. Eucharistiam adorare cupiunt, quotidie per aliquot saltem horas pateat?

2. Quibusnam festis ac diebus celebratur missa tam in matre quam in filialibus cum expositione Sanctissimi? (an in Dominicis novilunii, vel aliis.)

An arbitraria fiant vel de licentia Ordinariatus?

3. An SS. Eucharistia custodiatur in altari maiore iuxta can. 1268?

4. An sermo sacer habeatur omnibus Dominicis et diebus festis?

Qua lingua?

An ante vel post missam?

Omittunturne forte sermones sacri mensibus Julii et Augusti?

An sermones durent amplius quam semihoram?

5. Quomodo et an hora praefixa asservetur cultus divinus pomeridianus Dominicis diebus et festis?

An habeantur vesperae aut litaniae?

An litaniae asserventur ante dies Dominicis et festos?

An litaniae ab Ecclesia prohibita recitentur publice?

6. Singulis feriis Quadragesimae perlegiturne pericopa Evangelii?

Item feriis VI-is servaturne devotio in honorem passionis praescripta?

7. An habeantur Dominicis et diebus festis in Ecclesia catecheses?

Intra quodnam tempus explicatur totus Catechismus?

*) Ubi adsint ecclesiae filiales, responsa etiam has respiciant.

Hora decima

Tempore hiemali 7-a, vernali et autumnali 1/2 7, aestivo 6. Hora praescripta stricte observatur.

Non

Prima Dominica Augusti mensis et diebus festis I. d.

Iuxta consuetudinem

Ad mentem can.

2

4. An sermo sacer habeatur omnibus Dominicis et diebus festis?

Habetur in l. germanica, ante missam cantatam

Non

Non

Hora 3-a.

In festis I. d. vespere, alioquin litaniae; haec etiam ante Annuntiationem et festos.

Non

Legitur.

Sabbatho, propter majorem cursum in metropoli laborantium.

Habeantur, exceptis mensibus Julio et Augusto

Intra 3 annos

4. Szentbeszéd van minden vasárnap- és ünnepnapon? *Van.*
Milyen nyelven, mise előtt vagy után? *Német nyelven, mise előtt.*
A beszédet mellőzik-e július és augusztus hónapokban? *Nem.*

A beszélőek tovább tartanak fél óránál? *Nem.*
5. Hogyan és meghatározott órában van-e vásár- és ünnepnap délután istentisztelet? *Három órákor.*

Este van litánia? Van litánia vásár- és ünnep előtti napon? *Ünnepnapokon első ünnep este, máskor litánia, vasárnap és ünnep előtt is.*

6. A Nagyböjt egyes ünnepein az evangéliumot perikopa szerint olvassák? *Igen.*

Hasonlóan Nagypénteken van-e felajánlás, fogadás a Szenvedés tiszteletére? *Szombaton, a fővárosban dolgozók nagyobb csoportja miatt.*

7. Van vásár- és ünnepnapokon a templomban hitoktatás? *Van.*

Mennyi ideig tart a katekizmus teljes megmagyarázása? *Július és augusztus hónapok kivételével három évig.*

8. Milyen rendkívüli felajánlási fogadalmak vannak? *Litánia előtt Rózsafüzér-mondás, minden harmadik vasárnap férfiak bálaadása a Szent Szív előtt.*

Volt-e májusi vagy júniusi ájtatosság a Szent Szív tiszteletére? Van-e egész október hónapban Szent Rózsafüzér felajánlás XIII. Pius pápa ajánlatára és hol tanítják? *Az említett felajánlásokat megtartják.*

9. Az egyház által előírt körmeneteket, búcsúkat megtartják? *Megtartják.*
Az esztergomi szertartás szerint? *Az esztergomi szertartás szerint.*

Vannak más búcsújárások ezenkívül? Mely napokon? Milyen engedély alapján? *Ezenkívül vannak: Nagypénteken a Kálvárián, május 1. vasárnap, július 2. vasárnap, augusztus 5. vasárnap és október valamelyik szombatján, búcsújárás a szőlőben levő kápolnához (Starentanz) a Kereszt Feltalálása utáni vasárnapon, Szentháromság ünnepén és Szűz Mária születésnapja utáni vasárnapon a kőhegyi kápolnához, majd a remetevölgyi Máriához külön.*

10. A hálaadás állandó szertartással folyik? Melyik nap? Mekkora részvétellel? *Igen, évente június 29-én, a nép nagy részvételével.*

11. A szent szertartások a Nagyhéten nagyrészt az esztergomi szertartás és irányítás mellett folynak? *Minden az esztergomi szertartás szerint történik.*

12. Az istentiszteleti rend ki van-e függesztve a templom kapujára az érseki hivatal rendeletei mellett (vö. körlevél 1908. 66 pont.) természetesen akkor, ha plébánia van a városban, vagy azon a helyen, amely kegyes zárando-koknak vagy idegen személyek nagy összejövetelét rendez. *Kibírdetve valamennyi, minden vasárnap a misén, éneklés előtt.*

III. A SZENTSÉGEK KISZOLGÁLÁSA

1. Hol keresztelnek? A keresztelő helyen? *A keresztelő helyen.*

Keresztelnek magánlakásban is? *Sürgős esetben a bábasszony végzi.*

- Gond-e, hogy a csecsemőt mielőbb megkereszteljék? *Nem okoz gondot.*
2. Megtörténik, hogy a csecsemő keresztelés nélkül hal meg? *Nem.*
3. A bábák a keresztség formáját ismerik és a szükségkeresztségre gondosan ki vannak oktatva? *Eléggé képzettek.*
4. Keresztszülők csak katolikusok, vagy talán nem katolikusok is? *Csak katolikusok.*
5. A keresztelésért kérnek vagy önként adnak bizonyos összeget vagy stólát? *Nem kérnek, hanem önként adnak.*
6. Hol tesznek bűnvallást a hívek? *A sekrestyében, mivel a nép nagy forgalma miatt nincs hely a templomban.*
7. Lelkiismeretesen ott van-e a lelkész és a káplán a gyóntatószékben a bűnvallók meghallgatására? Tartanak-e gyóntást vasárnaponként, ünnepnapokon, és az ünnepek vigíliáján? *Igen, ott vannak az év bármely napján.*
8. Hol szerzik be az ostyát és a bort az áldozáshoz? Az ostya friss, a bor jó minőségű? *Az ostyát a „Rózsafüzér készítő házi iparnál” Kalocsán, a jó minőségű borról a plébános gondoskodik.*
9. Milyen korban járulnak az első áldozáshoz a gyermekek? Hét év körül? *Rendesen nyolc év körül.*
- Külön hitoktatáson készülnek elő? *Külön hitoktatáson.*
10. A hívőket buzdítják folyamatosan a szent áldozásra akár minden nap is? *Buzdítják.*
11. Milyen időközökben újítják a szent jegyeket? *Hetenként, néha többször.*
12. Elviszik az Oltáriszentséget a betegekhez az előírt nyílt fővel, karingben, fehér stólában, gyertyával? A szentséget a beteg házában mindig vallásosan fogadják? A betegről visszatérve a lelkész mindig üres szelencét visz haza? *Igen.*
13. Milyen díjat adnak miséért? Vajon a misedíjakat, amelyeket a plébánián rendezni nem lehet, elküldik az érseki hivatalba? *Nem megszabott olvasásért 2 pengő. A megszabottért 3 pengő. Requiem énekkel Libera nélkül 5 pengő. Liberával 8 pengő.*
14. Hány misealapítvány van? *Tizennégy.*
- Mindegyikről van alapítólevél? *Van.*
- Az érseki hivatal megvizsgálta? *Megvizsgálta.*
- Olvasnak legalább egy misét, a rendelő parancsa mellett a miséken, amelyre a teljes tőkét felhasználják? *Olvasnak.*
- Mikor, milyen összeget tesz ki az összes misealapítás? *November hónapban 2018 pengőt.*
- A mise alapítványokról évenként végeznek elszámolást? *Végeznek.*
15. Vajon útravalót szolgáltatnak-e a gyermekeknek, akik már felnőtt korúak? *Tizenöt, tizenhat és tizenhét éves korban.*
16. Az utolsó kenet kiszolgáltatásánál az előírásban adott szertartással járnak el? Ott marad a lelkész segítőtje a betegnél a szent kenés után is? ...

A budaörsi római katolikus templom az 1880-as és az 1910-es években

17. Az utolsó kenetet kiszolgálják az értelmes gyermekeknél is? ...
18. Hány katolikus van, aki az utolsó kenet szentségét elmulasztja vagy elutasítja? *Senki.*
19. Visszaél-e valaki a temetés szentségével? *Nem.*
20. Beszédés vagy énekes temetést tartanak? *Tartanak.*
21. Milyen stólát kérnek a hívektől a különböző temetésekért? *A budapesti vikáriusi hivatal 1927-ben kiadott előírása szerint.*
22. Elutasítják-e az egyházi temetést a nyilvánosan kiátkozottaknak, öngyilkosoknak, párbajban meghaltaknak, nyilvános bűnözőknek, csak polgári házasságot kötötteknek? *Megtagadják.*
23. Van külön katolikus temető? Jól őrzik? Van közös temető a más vallásúakkal? *Van, kettő. A nem katolikusok és az öngyilkosok számára hely van elkülönítve.*
24. A plébánián hamvasztanak? *Nem.*
25. Szent szertartás nélkül temetnek? *Nem, ha a 22. pontban említetteket leszámítjuk.*
26. A jegyeseket a házasság előtti vizsgára gondosan előkészítik? *A jegyesek rövid vizsgát tesznek.*
- A jegyesek kihirdetése szokásos vásár- és ünnepnapokon? *Szokásos.*
27. Bejegyzik-e a megkereszteltek könyvébe is a házastársat, a saját plébániáján átvezetik-e az 1103.tv.2.§.szerint? *Átvezetik.*
- Közlük a házasság megáldását a keresztelő lelkésszel, ha a házastársat máshol keresztelték? *Közlük.*
28. Milyen stólát kívánnak az esketésért? *Hajadonoknál 8 pengő, özvegyeknél 5 pengő.*

IV. A HÍVEK

1. Mennyi a hívek lélekszáma az anyaegyházban? *Valamivel több, mint 9000.*
- Hányan vannak távol és miért? *Kb. 150 szolgálólány Belgiumban.*
- A szükség űzte el őket. Sokan szoktak elköltözni, hányan vannak ilyenek? Ideiglenesen távoznak, vagy végleg? *Ideiglenesen és véglegesen is.*
- Fordítanak e különleges gondot arra, hogy az elmenni szándékozókat, főleg az ifjakat a kivándorlás veszélyes voltára figyelmeztessék és valamilyen társaságnál számukra nagyobb biztonságot ajánljanak? *Igen. Az elmenni készülőket a „Kongregációs külföldi iroda” társaságnál jelentkeznék és az Belgiumban gondoskodik róluk.*
2. Sok szegény van az egyházközségben? Van-e állandó gondoskodás a szegényekről? Az utóbbi években milyen társadalmi intézkedések voltak a szegények javára és milyen eredménnyel? *Sok szegény van, de mindnyájan a kegyes intézmények, de különösen a Szent Vince Társaság segítségét élvezik.*

A Wendler-kápolna és a Kálvária-domb az 1930-as években

3. Gondoskodnak-e a szolgák a vásár- és ünnepnap munkaszünetéről? *Általában gondoskodnak, de barackéréskor és szüretkor sokan elmaradnak a szállítás miatt, főleg akinek nincs saját szekere. Máskor viszont szorgalmasan látogatják, és a szent beszédeket még az egyházon kívül is hallgatják.*

4. Hogyan folyik az istentisztelet vásár- és ünnepnapokon? Sokan elmaradnak a szentbeszédről és miért? *Barackéréskor és szüretkor sokan elmaradnak a szállítás miatt, főleg akinek nincs saját szekere. Máskor viszont szorgalmasan látogatják, és a szent beszédeket még az egyházon kívül is hallgatják.*

5. A húsvéti rendelkezéseket mindenki megtartja? Hányan áldoznak húsvétkor? Hányan hanyagolják el a húsvéti rendeleteket? Mit tesznek ez ellen? *A húsvéti rendeleteket majdnem mindenki megtartja. Egész évben a mezőn és a szőlőben a munkák szünetelnek ünnepnapokon is, szorgalmasan részt vesznek a misén (áldoznak, gyónnak). Több mint huszonnyolcezerszer áldoznak évente.*

6. A szentmisét ünnepnapokon is szorgalmasan látogatják a hívők? *Egész évben, és ha befejeződnek a munkák a földeken és a szőlőben, hétköznap is járnak templomba.*

7. Folyton, vagy naponként van áldozás? Hetenként hányan áldoznak, gyónnak? *Hetenként százötven-kétszázán áldoznak, gyónnak, minden nap van áldozás.*

8. Az önmegtartóztatás és a böjt parancsát megtartják? *Eddig még nem tagadták meg az önmegtartóztatás parancsát, csak a böjtét, a nehéz munkák miatt.*

9. Vannak vadházások? *Vannak.*

Hány? *Nyolc.*

Miért? *Különböző akadályok miatt nem esküdtek meg.*

10. Vannak a hívek között, akik csak polgári házasságot kötöttek? Hányan? *Hogyan tűrik ezt a botrányt? Csak azok kötnek polgári házasságot, akik különböző okok miatt (válás) nem esküdhetnek templomban.*

11. Hány vegyes házasság van? Biztosítékról gondoskodnak? *Kettő, biztosítékról gondoskodnak.*

Hány nem hivatalos és katolikus szolgálattelvő előtt kötött házasság van? *Mi történik a vegyes házasság ellen és a különféle kultusz megszüntetésére? Vegyes, nem katolikus plébános előtt kötött nincs.*

12. Milyen a hívek erkölcsi élete? Hány törvénytelen gyermek születik évente? *Sokan vannak, akik már házasság előtt is együtt élnek, de ők később házasságot kötnek. Törvénytelen gyerek körülbelül tizenöt-husz van évente.*

13. Vannak-e nem katolikus társaságok (adventisták, metodisták, üdvhad-sereg és hasonló)? Hányan tartoznak az ilyen társaságokhoz? *Nem katolikus társaságok nem tevékenykednek.*

14. Milyen gyakori hibáik vannak a híveknek? Részezség? Tisztességtelen gyönyör keresése? Állandó táncolás? Házassággal való visszaélés? Közös für-

dóhely használata? *Az ivás módjában igen gyakran mértéktelenek. Táncolásban folyton találnak alkalmat a vétkes gyönyörre. A házassággal gyakran visszaélnék a pénz és a munka hiánya miatt.*

15. Milyen a lelkeség a családokban? Tartanak házi ájtatosságokat? Történeknél önkéntes elválások? *A legtöbb családban katolikus, főleg a mezőgazdaságban dolgozóknál, a gyári munkások káros fertőzést hoznak. Házi ábítókat is tartanak, virrasztanak a halott fölött. Kevés önkéntes elválás történik.*

16. Fenyegeti veszély a tisztas erkölcsöt és a hitet könyvekből, gonosz írásokból? Milyen gondot fordítanak a katolikus írások terjesztésére? Vannak-e a családokban, lakásokban az egyházzal nyíltan ellenkező levelek, vagy veszedelmes lapok is? Milyen különleges katolikus lapokat olvasnak a hívek? A gonosz írásoktól igyekeznek a híveket elijeszteni? Minden módon? *A könyvek részéről nem fenyegeti veszély az erkölcsöt, mert nem ismerik a nyelvet és pénz sincs könyvre. Olykor olvasnak nem katolikus folyóiratokat. Buzdítják a katolikus írások olvasására. Különösen kedvelik a „Sonntagblatt”, „Die Stadt Gottes”, „Franzenzeitung” stb. újságokat.*

17. A lelkes vagy segédje látogatja a betegeket? *Látogatja.*

18. Vannak, akik az utolsó kenet nélkül halnak meg? Hány ilyen eset van? *Akik hirtelen balnak meg.*

V. ISKOLA

1. Milyen jellegű egyházi iskola van az egyházközség területén és a leányegyházakban? Hány és milyen fokozatú katolikus iskolák vannak (elemi, polgári, különleges, közép, felső) a plébánia területén és a leányegyházakban? Milyen alapból és milyen segítséggel tartják fenn az iskolákat? A katolikus iskolák mellett még milyen jellegű iskolák vannak? *A plébánia területén római katolikus iskola van (elemi). Még gyermekkert (óvoda) is létezik. Mindkettőt jogilag a politikai közösség, valójában az egyház tartja fenn. Források: állami segítség, politikai közösség, földjövedelem bevétele, „Közös Népiskolai Alap” és a párbér háromnegyed része. A Kamaraerdőben a protestáns árvaházzal együtt van egy elemi iskola, tíz-tizenöt katolikus tanulóval.*

2. Ha az iskola katolikus, hogyan lehet, hogy más állandó iskolák is vannak beírva az alapítványi könyvbe? *Az épületek állapotát röviden ismertetni kell. Más beírt iskola a Budaörsi római katolikus iskola. Az egyházközség tulajdonaként működik. Az 1927/28-ban épült épületek kivételével a többi javításra szorultak.*

3. Hány osztályos az iskola? Hány tanuló van egy-egy osztályban? ...

4. Hány tanítómestere, mesternője van a katolikus iskolának? Nevük? Mióta vannak alkalmazásban? Milyen az erkölcsi magatartásuk? Esetenként panaszkodnak? *20 osztály. A diákok száma és a tanítók neve:*

I.a.	57	Wojacsek Laura	1917.X.7.óta
I.b.	54	Faludi János	1933.IX.11.óta
II.a.	65	Szakály Mátyás	1913.XI.15.óta
II.b.	67	Meier Lipót	1922.IX.1.óta
III.a.	47	Bogner József	1930.I.1.óta
III.b.	64	Schmidt Antal	1929.XI.15.óta
IV.	86	Gubits Ferenc	1928.XII.15.óta
V.a.	40	Csermely Géza	1924.IX.1.óta
V.b.	51	Bató Géza	1928.II.25.óta
VI.	89	Lantos Zoltán	1921.IX.1.óta

I.a.	56	Urbányi Melánia nővér	1907óta
I.b.	56	Lakovits Alojzia	1892 óta
II.a.	61	Szekuli Felícia	1932 óta
II.b.	60	Ipsics Andrea	1933.III.1.óta
III.a.	61	Wieger Elégia	1929 óta
III.b.	59	Takács Blandina	1931 óta
IV.	74	Frank Ilona	1933 óta
V.a.	52	Müllner Theofrida	1933 óta
V.b.	57	Varga Rafael	1929 óta
VI.	74	Ráth Klára	1919 óta

Óvodában:

I.	93	Liber Ottilia nővér	1925 óta
II.	100	Laky Róza nővér	1918 óta
III.	116	Elsässer Teréz nővér	1932 óta

Vannak a férfiak között, akik kölcsönökből élnek, vagy részegen és nyereszkedéssel botrányt okoznak.

5. Az előírt megbeszéléseket a tanítókkal megtartják? *Megtartják.*

6. Vannak az iskolai ügyek számára előírt hivatalos könyvek? Van az igazgató és a diákok számára kölcsönkönyvtár? *Van.*

Hány kötetből áll? Az igazgató számára 194 kötet, a tanulók számára 656 kötet.

7. A tanítók közül végez valaki szolgálatot a templomban vagy a leányegyházban? *Szabó Mátyás az igazgató, Clementis László pedig a kántor.*

A kántorok jó jövedelmet hozó ingatlant kapnak? Hány holdat? *A kántori díj 5 hold és 1187 négyyszögöl szántóföld.*

Hogyan vannak ezek az ingatlanok az alapítványi könyvbe beírva? *Ezek az ingatlanok a Budaörsi római katolikus iskola címén vannak beírva.*

8. A plébánia iskolájában szükségesek a javítások? Igen. Van leltára az iskolának? *Van.*

Valami hiányzik? *Nem.*

9. Az egyháztanács, valamint az iskolaszék az iskola ügyeiről kellően gondoskodik? *Kellően gondoskodik.*

Hány tagból áll? *19 tagból áll.*

Az ülések jegyzőkönyveit megfelelően vezetik? *Megfelelően vezetik.*

10. Az iskolák bevételeinek és kiadásainak becslését és számadását hány évenként végzik, az ellenőrzésen az alesperes, illetve az iskola felügyelő jelen van? *Csak becsléssel történik az alesperes jelenlétében, hivatalos elszámolás nincs. A bevétel 1932-ben 44 394 pengő 75 fillér volt.*

VI. EGYHÁZKÖZSÉGI ÖSSZEJÖVETELEK, KEGYES EGYESÜLETEK ÉS TÁRSADALMI-SZOCIÁLIS MUNKÁK

1. Egyházközségi gyűlés szokásban van? Ki az elnöke? A lelkész munkáját értelmesen segíti? Milyen tevékenységben érzi a lelkész az egyházközségi gyűlés támogatását? *Egyházmegyei hivatal engedélyével elhalasztották addig, amíg az iskola fenntartásának kérdését megoldják.*

2. Milyen kegyes egyesületek, társaságok vannak a plébánia területén? Mennyi a taglétszám? *Ilyen a 1. Rózsafüzér Társaság, még 1850-ben szervezték, virágzik, 315 tagja van. Pénzt gyűjt. 2. Jézus Ifjai – ugyanakkor alakult, most 230 tagja van. Utolsó adománya 57,60 pengő volt. 3. Szent Sír őrzői társaság 1902-ben alakult, 235 tag. 4. Mária Társaság, 1903-ban alakult, 175 tag. 5. Keresztény Cselekvők Társasága, 1905, 350 tag. 6. Szent Vince Társaság, 1920, 150 tag. 7. Eucharistia Társaság, 1923, 166 tag. 8. Oltári Társaság 1926, 460 tag. 9. Szent Szív barcosai 1930, 185 tag. 10. Hitterjesztők társasága 1931, 315 tag. 11. Keresztény Fogyasztási szövetkezet (Hanya). Ezek a társaságok a keresztény szellemiséget ápolják. Az ifjúságot óvják a veszedelemtől és bátorítják, kegyességet gyakorolnak a közösségben, mindenben mindenkinek segítenek, a haldoklókat előkészítik, a hitterjesztésben szolgálnak.*

3. Mikor vannak kiterjedt és érsekségi összejövetelek? Ezeknek kipróbált formája van? Keresztény lelkiületű a nép? E gyűléseken pénzt gyűtenek? Milyen az elszámolása a pénznek és milyen kegyes célra fordítják? *Ld. 2. pont.*

4. A hit terjesztésének munkája a hívek között folyamatosan van? Hányan vannak erre feljegyezve? Mindkét nembeli ifjúságból vannak beírva a Szent Ifjúsági Munkások Társaságába. Hányan? Milyen összegű adományt gyűjtöttek össze a kegyes munka végzésével az utolsó évben? *Ld. 2. pont.*

5. A plébánián vannak katolikus társaságok, mint pl. katolikus népkör, katolikus munkásegylet, népszövetség, Mária kongregációk, patronázs, katolikus ifjúsági egylet, kereskedelmi fogyasztási vagy hitelszövetkezet? Mennyi

a taglétszám? Az érseki hivatal megvizsgálta a helyzetet és az állapotokat? Végül az igyekezet a gyakorlatban megvalósult? *Ld. 2. pont.*

6. Az Actio Catholica alkalmait helyesen rendezik és szokásosan folytatják? *Helyesen végzik.*

7. Idegen vallástól befolyásolt társaságok vannak az egyházközség területén? Hány? Kárt okoznak a népnek? *Nincsenek.*

8. Az egyházközség belterületén van valamilyen vallási közösség, szervezet, ház, vagy kolostor férfiak vagy nők részére? Mennyi tagból áll? Mivel foglalkozik? Szabályaiknak megfelelően a nép épülését szolgálják? Van imaházuk, vagy kápolnájuk? Miséznek bennük? Hol? Hányszor hetenként? A kápolna misézésre alkalmasan van felszerelve? *Van ház Szent Vince leányai szervezet részére, 20 tagja van, 13 az iskolában és az óvodában, 7 a gazdaságban dolgozik. Van imaházuk, ahol Frank István alesperes naponta tart misét. Azután ez évben ez az új társulat alakult: „Jézus Szíve Kegyes Misszió Társasága”, amely még nincs jóváhagyva. Öt tagja van, akik a polgári iskolai vizsgára való előkészülettel vannak elfoglalva.*

VII. KÁPOLNÁK, KERESZTEK, SZOBROK

1. Van az egyházközségben kápolna? *Van.*

Hogyan nevezik? Ki és mikor készítette? Jó állapotban van, vagy javításra szorul? Az alapító leveleket az érseki hivatal jóváhagyta? Mennyi az alapítványok tőkéje? Mikor tartanak misét ezekben a kápolnáknak? *1. Szőlőben. (Starentanz nevű) 1810-ben épült, Kebly János építtette. 2. Kápolna a begyen (Steinberg) Szeplőtelen fogantatás nevű, Wandler Ferenc építtette 1855-ben 3. A temetőben 1863-ban Csulits János építtette. A második kápolna tornya és tetete javításra szorul. Az alapító leveleket az érsekség jóváhagyta. Az alapítványi tőkéket szigorúan ellenőrzik. A második kápolnára további 100 pengőt adtak, amikor ott miséztek.*

2. Vannak fészületek a plébánia területén? Hány? Ki és mikor készítette? Jó állapotban vannak vagy javításra szorulnak? Az alapító leveleket az érsekség jóváhagyta? Van-e alapítványuk? Mekkora? *Négy kereszt van: 1. Éberhard Leopoldtól, 1861-ben 2. Kelly Ágostontól 1866-ban, 3. 1885-ben ugyanattól, 4. Herzog Antaltól, 1908-ból. Alapító levelek vannak. Alapítványa nincs.*

3. Vannak Szűz Mária és szentek szobrai? Ki és mikor készítette? Jó állapotban vannak vagy javításra szorulnak? Vannak alapító levelek? Van alapítási tőke? Mennyit tesz ki? *Szobrok: Nepomuki Szent Jánosé 1852-ben Feldhoffer Mártontól, Szent Orbáné 1889-ben Kreisz Orbántól, jó állapotban vannak. Alapítólevelek is vannak, alapítványa nincs.*

4. Az elszámlolást a kápolnák, a keresztek és a szobrok alapítványairól szokásosan elvégzik? *A pénz leértékelése miatt a számadást nem végezték el.*

VIII. AZ EGYHÁZKÖZSÉG KÖNYVEI

1. Mikortól kezdtek a keresztelési, a házassági és a halotti anyakönyveket vezetni? *1738. évtől.*

2. Az anyakönyvek jó állapotban és bekötve vannak? Van kimutatás a bér-máltáról és az áttértekről? Az anyakönyvek másolatát a múlt évről már bemutatják az érseki hivatalnak? *Igen.*

3. Az egyház és az alapítványok számadását szokásosan megőrzik? *Megőrzik.*

4. Az egyházlátogatás és az érsekség látogatásainak iratait kellően megőrzik? *Megőrzik.*

5. Az 1896. és 1926. év egyházközségi adományok jövedelmének kimutatását megőrizték? *Megőrizték.*

6. Van az egyházközségnek könyvtára? *Van.*

Van jegyzéke a könyvtári könyveknek? *Van, vezetik.*

Hány könyv van a könyvtárban? Kb. 400.

Hol őrzik a könyvtárat? *Az egyházközség irodájában.*

A könyvek szekrényben vannak? *Két szekrényben.*

Az egyházközségi könyvtár könyvei biztosítva vannak az egyházközség pecsétje mellett az érseki hivatal pecsétjével? (Körlevél 1907.VII.§.78.pont) *Az egyházközség pecsétjével biztosítva vannak.*

Van a könyvtárban ősnymtatvány, könyvritkaság, vagy régi értékes könyv? *Ősnymtatvány nincs.*

IX. AZ EGYHÁZKÖZSÉG JAVAI

1. Az egyházközség épületei jó állapotban vannak? Kit illet az épületek gondozása? Meddig terjed a hívek gondoskodása az egyházi épületekről? Hány szoba alkotja az egyházi épületeket? *Az egyházi épületek 1907-ben épültek, és jó állapotban vannak. Gondoskodás a patrónus feladata, a fuvar és a kézi munka a politikai közösségre tartozik, a jegyzőkönyv 10. pontja szerint.*

2. Melyek a gazdasági épületek? Milyen állapotban vannak? Kire tartozik gondozásuk? *Az istállót, a szekér- és a takarmánytárolót a politikai közösség rendezi. E tároló nem jó állapotban van.*

3. Kert van? Milyen és hány fa van benne ültetve? Kút van? *Van kert, benne szőlő és gyümölcsfák vannak, kb. 500 új ültetés. Új kút van, patrónus által 1929-től. A kézi, szállítási munkát és az ásást a hívek végezték.*

4. Az egyházi és gazdasági épületek biztosítottak tűzkár ellen? Milyen intézetnél? A biztosítást miből fizetik? *Biztosítás tűzkár ellen a „Katolikus Nép-szövetség”-nél van. Tíz éve az egyházi pénztárból fizetik.*

5. Van javadalma ingó dolgokban is? Van leltára az egyházközségi javaknak? *Az egyházközségi hivatalban van egy nagy asztal, négy szekrény, egy*

Wertheim-szekrény, egy egyházmegyei térkép, egy feszület, egy Szent sír szobor, négy kép, több szék.

6. Az egyházi javadalomhoz tartozik szántó, legelő és szőlő? Hány hold? Ki műveli? Mennyi belőle a jövedelem? *Egyházközségi javadalom 37 kataszteri hold és 1388 négyszögöl szántó, legelő, szőlő. 1932-ben a kiadások levonása után a jövedelem 203 pengő 40 fillér volt.*

7. A szántóföldek ki vannak adva haszonbérbe? A szerződést jóváhagyta az érsekség? Vajon az előző évi bért május elseje előtt el szokták-e a takarékpénztárba helyezni? Van takarékbetétkönyv? *Nincsen.*

8. A kézi munkát, amivel a hívek tartoznak, a politikai közösség megtéríti? Az ilyen megegyezést mikor kötötték? Jóváhagyta az érsekség? Milyen jövedelme volna a lelkésznek párbér címen? *Lásd a 9. pontot. 5157,50 pengő, amely a munkamegváltást is tartalmazza.*

9. A párbért pontosan fizetik a hívek? *Becsületesen. Párbér címen a kézimunkát is, ami a hívek kötelessége, teljesítik. Özvegyektől 5 pengő, párban 10 pengő betven éves korig. Ennek az összegnek negyedrésze a lelkész illeti, háromnegyed része az iskola fenntartására van a lelkész és az iskolaszék 1929. október 22-i megegyezése szerint, amelyet sem a polgári hivatalok, sem az érsekség nem hagyott jóvá.*

10. Milyen jövedelme van a lelkésznek ingyen fa vagy makkoltatás címen? Milyen stólaris jövedelme van a lelkésznek? Mit kap szabad stóla címen? Kap valami pótlást pénzben, borban, élelemben, szénában? Milyen jövedelme van miseszolgálatokból? *Ingyenfa címen a lelkész a patrónustól 64 köbméter fát kap, amit a hívek a lelkész (és a kántor) házához szállítanak. Stólából jövedelme 700-800 pengő között változik. Szabad stóla címen a rendes stóla dupláját kapja. Egyik kápolna fenntartására a patrónus 323 pengőt ad, a másikra a hívek közösségétől 960 pengőt kap. Misézésből 381 pengő jövedelme van. Adomány nincs.*

11. Van házi gazdasága? *Házi gazdálkodás van.*

12. A közadót az egyházi alapítványok és a magánjavadalmak után szokás szerint fizeti az adókönyvecske tanúsága szerint? *A közadót szokás szerint fizeti.*

Kelt Budaörsön, 1933. szeptember 21.

Dr. Aubermann Miklós lelkész

Látta: Breyer István, püspök, vizitátor,
Molnár László alesperes

A templom az 1960-as és az 1990-es években

A Csulits-kápolna az Ótemetőben

A templom védőszentje

KISLEXIKON

ALBA – Fehér vászonból készült bő, bokáig érő hosszú ing, amelynek eredete a tunika. A papi öltözet része.

ANTIPENDIUM – Az oltárnak a néppel szemben lévő oldalát csaknem az aljáig borító terítő, amelyet rendszerint gazdagon hímeztek, díszítettek.

AVATÁS (régí neve: egyházkelő, bevezetés) – Édesanya megáldása a szülés után. Egyhat héttel a gyermek születése után az anya a bába, esetleg jó barátnője kíséretében a templomba ment, sok helyen az újszülöttet is magukkal vitték, akit avatókendővel takartak le. Az asszony egyházi áldásban részesült, amely egyúttal feloldást jelentett a gyermekágy idején érvényes tilalmak és az asszony „tisztátalansága” alól. Tetszés szerint kiszolgáltatható szentelmény volt a gyerek megkeresztelése után, de végezheték attól függetlenül is.

BALDACHIN – Négy vagy két rúdra erősített hordozható díszmennyezet, fehér selyem vagy más díszes anyagból. Körmenetekkor az Oltáriszentség fölött hordozzák.

BÁNYAY LÁSZLÓ – 1711-ben Galántán született. Nagyszombati tanulmányai után 1732-ben szentelték fel. 1736-ban nyitra-újlaki, 1739-ben sopornyai plébános. 1749-től esztergomi kanonok, Barkóczy Ferenc primás halálát követően káptalani helynök. 1772. április 28-án Nagyszombatban halt meg.

BERCSÉNYI ZSUSZANNA – Gróf Bercsényi Miklós lánya, aki 1708-ban ment feleségül gróf Zichy Péterhez. Férjével együtt az óbudai birtokon kastélyt és kápolnát építtetett, ahol Kiscell néven Máriazellhez hasonló búcsújáró helyet akartak alapítani. Zichy Péter halála után Bercsényi Zsuzsanna a kápolna mellé zárdát építtetett, és azt 1738-ban a trinitárius szerzetes rendnek adományozta. 1745-ben halt meg. 1720-ban Budaörsöt ő telepítette újra.

BERÉNYI JÓZSEF – Tanulmányait 1798-ban a pozsonyi szemináriumban fejezte be, majd segédlelkész lett Budaörsön és Tarjánban. 1803. augusztus 10-től kisoroszi káplán, 1816. január 2-től zsigárdi plébános. Ott halt meg 1827. október 21-én.

BERÉNYI ZSIGMOND, KARANCSBERÉNYI – Nyitra megyében, Bokodon született 1674. szeptember 24-én. A bécsi Pázmáneumban és Rómában tanult. 1718-ban szentelték fel. 1719-től nyitrai apát és esztergomi kanonok. 1723 és 1725 között Regensburgban volt Keresztély Ágost primás kíséretében. 1739-től pécsi püspök. 1748. szeptember 25-én halt meg Péccsett.

BIRÉTUM – Papi fejfedő. A Tridenti Zsinatig inkább puha, kerek sapka volt, a 17. század után kikeményítve használták, és a három vagy négy szárral a katolikus papság jellegzetes fejvisellete lett.

BURZA – Nyakba akasztható, rendszerint se-lyemből készült tasak, amelyben a betegel-átáshoz viszik az Oltárizsentséget.

CIBÓRIUM – Kehely, amelyben az átváltozott Szentostyát a mise után őrzik, hogy misén kívül is lehessen áldoztatni, elsősorban be-tegeket.

CZETTNER JAKAB – 1770. január 20-án született Pozsonyban. Tanulmányai befejezése után 1793. január 23-án szentelték pappá. Elő-ször a budai Szent Anna plébánián, majd Budaörsön volt segédlelkész. 1798-ban a pesti Nagyboldogasszony plébániára ke-rült, szintén segédlelkészként. 1809. május 12-én a pesti Szent József plébánia veze-tője lett, de erről a hivatalról 1822. június 5-én lemondott. 1853. március 6-án halt meg.

CZILLICH LAJOS – Budán született, és ott fejez-te be tanulmányait 1755-ben. 1755. február 24-én lett óbudai segédlelkész, majd 1756. november 8-tól budaörsi plébános. 1761. augusztus 1-jén dunaföldvári plébánossá neveztek ki, majd 1776-ban a budai Szécsényi szeminárium prefektusa lett. 1777. december 19-től a Szent Zsigmond apátság prépostja, a Szent jobb őrzője és a budai egyetem rektora lett, de miután az egyetem Pestre költözött, lemondott állásá-ról és Zircre vonult vissza. Ott halt meg 1792. március 12-én.

CSIK – Budaörs jelenlegi közigazgatási hatá-rán belül a középkorban létezett önálló te-lepülés.

DALMATIKA – Az ókorban Dalmáciából elterjedt, fehér szövetből készült, csuklóig és bokáig

érő ruha, amelynek jellegzetessége volt a párhuzamosan hosszában végigfutó két pi-ros vagy bíborcsík. A szokásos miseruha készlethez hozzátartozik a kazulával azo-nos anyagból és díszítéssel készült két dal-matika.

GALGÓCZY JÁNOS – Pozsony megyében Dió-szezen született, majd a bécsi Pázmá-neumban és Nagyszombatban tanult. 1737-től izsai plébános, 1742-ben pozso-nyi kanonok, 1744-től pedig esztergomi kanonok. 1754-ben az esztergomi kápta-lan nagyprépostja lesz. Trau-i püspök, az érsekség 1772-ben bekövetkezett ürese-dése után érseki helynök. 1776-ban az uralkodó az újonnan alapított rozsnói püspökség élére nevezte ki, de néhány hónap múlva, 1776. április 6-án Nagy-szombatban meghalt.

GÖRGEY MÁRTON, GÖRGÖI ÉS TOPORCZI – Szepes megyei ősi nemesi családjából származott. Nagyszombati tanulmányai után 1765-től püski plébános. 1775-ben pozsonyi, 1777-ben esztergomi kanonok. 1778-ban Batthyány József hercegprí-más oldalkanonokja. 1805-től felszentelt püspök, majd több évig érseki helynök. 1807. augusztus 1-jén pécsi püspöknek neveztek ki, de augusztus 24-én meghalt Budán.

HARTMANN JÁNOS – 1758. november 13-tól Buda-Újjakon segédlelkész, majd 1763. július 24-én a Baranya megyei Kéménd plébánosa lett. 1767-től újra Buda-Újjakon szolgált, majd 1773-ban békásmegyeri lel-késszé neveztek ki. 1782. július 2-án Bu-daörsre került, itt halt meg 1793. július 14-én, hatvanöt évesen.

HELMÁR JÁNOS – A Moson megyében lévő Illmitz-i nemes családból származik. 1743. február 17-én óbudai segédlelkész lett, majd 1744. február 20-án Budaörs első plébánosává nevezték ki. 1751. szeptember 1-től süttői lelkész. Ott halt meg 1752. május 13-án.

HORHI – Budaörs jelenlegi közigazgatási határára belül a középkorban létezett önálló település.

KÁNONTÁBLA – A II. Vatikáni Zsinat előtt az ol-tárra helyezett három tábla: Középen a felajánlás és átváltoztatás szavai; jobb oldalon a bor és a víz vegyítésének és a kézmosásnak; bal oldalon az utolsó evangéliumnak a szövege volt. Ma már nem használják.

KARING – Öv nélküli, térdig érő fehér vászoning, amelyet a papság és a segédkezők egyaránt használnak.

KAZULA (miseruha) – Az ókorban szövetből készült felső ruha, amelyet utazóköpenyek használtak. A félkör alakú szövetet elől összevarták és a fej számára nyílást hagytak. A középkorban egyre nehezebb anyagokból készült, sokszor gazdagon díszítették. A kazula színének fontos szerepe az ünnepek és a szent idők liturgikus jelzése.

KEHELYKENDŐ – Összehajtott kendőcske a kehely áldozás, majd öblítés utáni szárítására és az ajkak megtörlésére. Fehér vászomból készült. A miséhez kikészített kehelyre helyezik.

KLOBUSICZKY FERENC, ZETHÉNYI – Báró, Sáros megyében született 1707-ben. A bé-

csi Pázmáneumban és Rómában tanult. XIII. Benedek pápa lateráni kanonoknak és apostoli protonotáriusnak nevezte ki. Hazatérve nagyfödemesi plébános, majd 1731-ben szepesi, 1732-ben pedig esztergomi kanonok lett. 1734-ben érseki helynök és nagyprépost. 1741-től erdélyi püspök, 1748-tól zágrábi püspök, majd 1751-től kalocsai érsek. 1760. április 5-én Pesten halt meg, de Kalocsán temették el.

KOLKOVICS IGNÁC – 1791-ben született, tanulmányait Nagyszombatban és Bécsben, a Pázmáneumban végezte. Segédlelkész volt Nagymaroson másfél évig, majd Óbudán tizenkét és fél évig. 1829. február 25-én békásmegyeri plébános lett, majd 1834. július 16-án a budaörsi plébánia élére nevezték ki. Itt halt meg 1848. január 2-án.

KONDÉ MIKLÓS, PÓKATELEKI – 1730-ban a Pózsony megyei Újfalun született. Nagyszombati tanulmányai után 1757-től csütörtöki, majd 1758-tól felbári plébános. 1765-ben szepesi kanonok és schavniki apát. 1772-ben Bécsben a Pázmáneum igazgatójává nevezték ki. 1773-ban esztergomi kanonok, 1792-ben belgrádi püspök. Batthyány József esztergomi érsek halála után káptalani helynök. 1800-ban nagyváradai püspökké nevezték ki, ott halt meg 1802. december 17-én.

KORPORALÉ – Négyszögletes oltárterítő, amely eredetileg az egész oltárt befedte az adományok előkészítésekor. A misében és a misén kívül mindig a korporaléra helyezik azokat a szent edényeket, amelyekben az Oltáriszentség van.

KRIZMA – Balzsammal kevert olaj, amelyet a püspök Nagycsütörtökön szentel meg. Használatos a keresztségnél, a bérmlásban, a pap- és püspökszenteléskor, templom- és oltárszenteléskor.

LEÁNYEGYHÁZ (FILIÁLÉ) – Kisebb falvak és közösségek, amelyek lelkipásztori szempontból valamelyik szomszédos önálló plébániához tartoznak. Nincs önálló anyakönyvezésük, de általában van templomuk, kápolnájuk vagy más miséző helyük.

LUTZ PÁL – 1820. január 19-én született Budán. Nagyszombati tanulmányai után 1844. július 15-én szentelték fel. Segédlelkész volt a pesti Szent Teréz plébánián, majd Budaörsön, ahol 1849-ben ideiglenesen a plébániát is vezette. 1861. április 24-én süttöi plébánosnak nevezték ki. Ott halt meg 1891. december 21-én.

LUZSINSZKY LÁSZLÓ, RIGLICZEI – báró, a Trencsén megyei Osgyánból származott. Nagyszombat után Rómában folytatta tanulmányait 1753 és 1756 között. Hazatérése után 1757-től szklabonyai plébános, majd 1764-ben pozsonyi, 1768-ban pedig esztergomi kanonok. 1769-ben a bécsi Pázmáneum igazgatója lett. 1780-tól hippói püspök és érseki helynök. 1790. november 4-én halt meg Nagyszombatban.

MANIPULUS – Eredetileg kézben tartott, az izzadság letörlésére szolgáló kendő volt, amely a 6–11. századtól kezdve általánosan a miseruha bal karra erősített díszes ruhadarabjává vált.

MERTINGER JÓZSEF – Bajmóci származású volt, 1758-ban a budai szemináriumban fe-

jezte be tanulmányait. 1761. január 25-én szentelték fel. 1761. augusztus 22-től óbudai segédlelkész, majd 1764. március 14-től budaörsi plébános. Itt halt meg 1782. június 20-án, negyvennyolc évesen.

MONSTRANCIA (SZENTSÉG MUTATÓ) – A 13. századtól az Oltárszentség imádásra való kitételére és a körmenetekben való vitelére szolgáló tartó.

NYOLCAD – Egy ünnep továbbélése a rákövetkező héten, vagy csak a nyolcadik napon. A legrégebb nyolcad a Húsvétnál jelent meg a 3. században.

NAGY ISTVÁN, TEMESI – Komáromban született, neves szülők gyermekeként. 1750-ben Nagyszombatban szentelték pappá. 1750-ben gyerki, 1757-ben vérméni, 1764-ben nagysallói plébános, a lévai kerület alesperese. 1767-től esztergomi kanonok. 1776-ban csanádi prépost, érseki helynök, felszentelt püspök és érseki protonotárius. 1804. május 5-én hal meg Nagyszombatban.

NEPOMUKI SZENT JÁNOS – 1350 és 1393 között élt. Csehországban született, családi neve Wolffin vagy Wöflin volt, előnevét szülőfalujáról Pomukról (ma Napomuk) kapta. Vencel király (1378-1419) alatt a királyné, Wittelsbach Zsófia gyóntatópapja volt. Amikor Vencel a feleségét házasságtöréssel vádolta, többszörös parancsa ellenére sem árulta el neki a gyónási titkot. Jánost ezért letartóztatták és halálra ítélték, bár a letartóztatás valódi indoka nem ez volt, hanem az, hogy János ellenszegült Vencel egyházellenes reformjainak. Halála előtt Jánost égő fákkal kínozták, majd száját kipeckelve és sarkait a fejéhez kötözve a Vltava (Moldva)

folyóba dobták, ahol meghalt. Ünnepe május 16-án van. Csehország, a gyóntatóatyák és a hidak védőszentje. A budaörsi új katolikus templomot az ő tiszteletére építették.

PACIFIKÁLÉ – A misében a békecsók átadásához használt tábla vagy kereszt, amelyet a középkori liturgiában a résztvevők megcsókoltak és továbbadtak. Ma kereszt, amelyet a püspökfogadáskor a püspököknek csókra nyújtanak a békecsók helyett.

PALÁST – Félkör alakú bő, eredetileg csuklyával ellátott esőköpeny. A tetet körbevevő palástot gyakran gazdagon díszített csat fogta össze.

PALLA – Fehér, vastagabb, négyszögletű kendőcske, amellyel a szentmisében a kelyhet a felajánlástól egészen az áldozásig befedik. Kender- vagy lenvászonból készül.

PAPP FERENC – 1797. december 26-án született. A teológiát 1819-ben Pesten fejezte be. 1821. január 14-én szentelték fel Esztergomban, ezután segédlelkész volt Budaörsön. 1822-től Bécsben tanult, majd 1825-ben segédlelkész lett a pesti Nagyboldogasszony plébánián. 1831-ben Esztergom megye esküdt ülnöke, 1832-ben varbói plébános és kékkői alesperes. 1853. október 18-án párkányi plébánosnak nevezték ki, de néhány hét után, december 10-én meghalt. Jelentős magyar szónoknak tartották.

PATÉNA – Az ostya befogadására szolgáló kör alakú, lapos kis tányérka, amelyen felajánlják a kenyeret, és az átváltoztatás után is azon tartják Krisztus testét. A kehelyhez hasonlóan vagy értékes anyagból kell lennie, vagy aranyozzák.

PERÉNYI IMRE – báró, az Ugocsa megyében lévő Szöllösön született 1746-ban. Nagyszombati és bécsi tanulmányai után 1766 és 1769 között Rómában tanult, majd hazatérése után, 1770-ben galántai plébános lett. 1774-től szepesi, 1776-tól esztergomi kanonok. 1778-ban a bécsi Pázmáneum igazgatója. 1779-ben nagyszombati plébános, 1787-ben címzetes bécsi püspök. 1806-ban nagyprépost, 1809 és 1819 között káptalani helynökként kormányozta az esztergomi egyházmegyét. 1823. január 26-án halt meg Nagyszombatban.

PRESBITER – A püspök környezetében élő pap.

RÉVAY PÁL, RÉVAI – 1694-ben született, tanulmányait Nagyszombatban 1723-ban fejezte be. 1723-ban csiffári plébános, 1731-ben esztergomi kanonok. 1753-ban püspökké szentelik. 1770. február 1-jén halt meg Nagyszombatban.

SCHWARTZ JÓZSEF – 1763. szeptember 14-én Nagyszombatban született. Tanulmányait Bécsben a Pázmáneumban, és 1786-ban Pozsonyban fejezte be. 1787-ben segédlelkész a budai Szent Anna plébánián, majd 1788-tól a budai Nagyboldogasszony plébánián. 1798. március 1-től budaörsi lelkész volt. Itt halt meg 1831. szeptember 29-én.

STÓLA – • Bizonyos egyházi szolgáltatások alkalmával fizetendő díj. – • Az egyházi ruha kiegészítő része, egy tenyérnyi széles, hosszú, díszes szalag a miseruha felett, amely annak színével azonos.

SUFFRAGANEUS – A püspök és egyházmegyéje suffraganeusa annak az érseknek és ér-

sekségnek, akihez tartozik. Például a győri püspökség suffraganeusa volt az esztergomi érsekségnek.

SZENT ANNA ÉS SZENT JOACHIM – Szűz Mária szülei. Jeruzsálemben éltek, és mivel nem volt gyermekük, sokat gúnyolták őket. Joachim ezért a pusztába vonult vissza, ahol negyven napig böjtölt és imádkozott a gyermekáldásért. Nemsokára ezután megszületett Mária. Ünnepük július 26-án van.

SENTILLONAY JÓZSEF – Pápán született, nemes szülők gyermekeként. Esztergomi tanulmányai után 1722-ben szentelték papá. 1723-tól felsőludányi plébános. 1741-ben pozsonyi, 1743-ban esztergomi kanonok, majd 1746-tól nagyszombati plébános. Arbe-i felszentelt püspök és érseki helynök. 1769. április 30-án halt meg Nagyszombatban.

TABERNÁKULUM – Szekrényke alakú szentségház, amelyben a főtáron az Eucharisziát (az Oltáriszentséget) őrizték. Gyakran imádkozó angyalok és szentek szobrai veszik körül, közelében örökmécses ég.

TIZENHATOD – A faluban beszedett tizednek az a része, amit a helybeli plébánosok kaptak. A tized háromnegyed részét ugyanis a püspök, vagy az érsek kapta, egynegyed részét pedig a káptalan. Ennek az egynegyednek az egynegyed részét kapták meg a plébánosok, amely tehát az egész tized egytizenhatod része volt.

TONZÚRA – A katolikus egyházban az egyházi rendhez tartozóknál a hajnak a fej hátsó részén való kerek lenyírása vagy kiborotválása. A világi hiúságról való lemondásnak a jelzése.

VÁLLKENDŐ – Téglalap alakú vászonkendő, két szalaggal. Eredetileg a bő alba fölé vették fel, hogy annak redőit összefogják vele, később az alba alá került a nyak elfedésére és az értékes miseruhának a veritéktől való megóvására.

VELLEK VAGY WELDL JÁNOS – A prágai egyházmegyéből származott. 1752. augusztus 5-én budaörsi plébánosnak nevezték ki. 1758-ban a budaörsiek panaszt emeltek rá, további sorsa nem ismert.

VILT JÓZSEF IGNÁC – Esztergom-Vízivárosban született 1738. július 2-án. Esztergomban és Bécsben, a Pázmáneumban tanult. 1761-ben szentelték fel, ezután Pestre került káplánként. 1768-tól vadkerti plébános. 1778-tól pozsonyi kanonok és a nagyszombati konviktus igazgatója. 1779-ben esztergomi kanonok, 1786-tól érseki helynök. 1801-ben belgrádi, 1806-ban győri püspök. 1813. október 5-én halt meg a Sopron mellett található Fertőrákoson.

WILHELM IGNÁC – A Zólyom megyei Úrvölgyből származott, nemes családból. 1776-ban fejezte be tanulmányait, ezután a budai Sár-lós Boldogasszony plébánián kapott segédlelkési állást, 1782. július 2-án békásmegyeri plébános lett, majd 1792. augusztus 16-án Budaörsre került. Itt halt meg 1797. február 18-án, negyvenöt évesen.

ZBISKÓ JÓZSEF KÁROLY, KIS-KOLACSI – 1711. november 15-én született Bakabányán. Esztergomi tanulmányai után 1734-ben szentelték fel, majd a nagyszombati egyház káplánja lett. 1735-től diószegi, 1738-tól udvardi, 1739-től érsekújvári plébános, 1741-től esztergomi kanonok. 1746-ban Veglia-i püspök,

a helytartótanács tagja. 1747-től pozsonyi prépost, majd 1755-től szepesi prépost. 1756-ban Knin-i püspök. 1774. május 10-én halt meg Szepesváralján.

ZICHY-CSALÁD, ZICHI ÉS VÁSONKEÖI GRÓF – Zala vagy Somogy megyéből származó ősi nemesi család, amelynek első említése az oklevelekben a 14. században jelenik meg. E család tagja gróf Zichy Péter (1674–1726), az Óbudai uradalom bir-

tokosa. Az ő második felesége volt Bercsényi Zsuzsanna, a Rákóczi-szabadságharcban jelentős hírnévre szert tett hadvezér, Bercsényi Miklós lánya. Házasságukból született Miklós 1710-ben, akinek felesége gróf Berényi Erzsébet volt, azonban az ő házasságukból nem született gyermek. Zichy Miklós halála után az óbudai uradalom özvegyére, Berényi Erzsébetre szállt, aki azt 1766. április 12-én eladta a Magyar Királyi Kamarának.

Budaörs látképe a Kőhegyről az 1930-as években

NÉVMUTATÓ

Allgair Anna	174	Crunner János budai harangöntő	60
Asner (Asner, Asztner)		Czettner Jakab budörsi káplán	115, 202
Márton zsellér, kőműves	59, 83, 125, 173	Czettner Jakab, id., pesti kádár	115
Aubermann Miklós, dr.		Czillich Lajos budaörsi plébános	17, 134,
budaörsi plébános	17, 198		151, 169, 202
Árvai Barbara	110	Csáky Miklós esztergomi érsek	27
Bablovics Fülöp	83	Csermely Géza tanító	194
Bablovics György	80, 81	Csiki Mihály kocsis	115
Bader Domonkos sírásó	64, 91	Csizmadia Ferenc budaörsi plébános	17
Barkóczy Ferenc (Szalai)		Csulits János	196
egri püspök, esztergomi érsek	37, 66	De Vile „budai kapitányné”	50
Bató Géza tanító	194	Dittl Bernát	173
Batthyány (Battyány) József,		Dobronyi Mihály budaörsi plébános	17
gróf. esztergomi érsek	14, 15, 17, 45,	Ebner János	32
	121, 150 168	Elsässer Teréz nővér, óvónő	194
Bauer Borbála (Bauerin Barbara)	84, 125,	Erdenlingin Magdolna	66
Baumgartner Jakab	83	Éberhard Leopold	196
Bányay László		Faludi János tanító	194
esztergomi általános helynök	110, 201	Fauser József ötvös	41
Bencsovics Márton		Feldhoffer András	108
budaörsi kasznár	53, 105	Feldhoffer Márton	196
Berengári, Jacobus		Firnberger Jakab	83
pápai tizedszedő	19	Fischer örökösök	174
Bercsényi Miklós, gróf	201, 207	Fogel Ferenc	80
Berényi József		Forgách Ferenc esztergomi érsek	110
budaörsi segédlelkész	126, 201	Fost József	151
Berényi (Karancsberényi)		Frank Ilona tanító	194
Zsigmond püspök	51, 201	Frank István budaörsi alesperes	188
Bijet Jakab és fia, Sándor	75	Frank József	43, 120, 138,
Bogner József tanító	194		158, 173
Bonofato de Raymundus		Frank (Franklin) Szeráfina	59, 60,
pápai tizedszedő	19, 23		83, 125, 173
Breyer István püspök	181, 183, 198	Franke Mátyás	175
Brunner János budaörsi plébános	17	Funk Eduárd budaörsi kasznár	172
Brunner János pesti harangöntő	60	Galanta-i Fekete Mihály prépost	163
Bukates Franciska bába	91	Galgóczy János püspök	110, 202
Clementis László kántor, tanító	194	Galli Agim fia, Júdás	76

Gally (Galli) Jakab pesti polgár	57, 174	Herczog Jakab	174
Gally Jakabné pesti polgárasszony	54	Herczog József	173
Ganter György	81, 114	Herczog Mária	173
Ganter János	151, 168	Herzog Antal	196
Gantner József	83	Herzog Ferenc	32
Gaszler Rozália	83	Heesz János	175
Geld Antal	76	Heesz Terézia	175
Gimel József	76	Hettinger Erzsébet	173, 175
Görgey Márton (Görgői és Toporczi) püspök	141, 202	Hierholz András	175
Grayer György	175	Holcz András	76
Grineus Mihály pesti szenátor	105	Holl (Holling, Höllin, Holm, Kollin) Éva	56, 59, 60, 61, 64, 107, 109, 125
Grósz József	174	Holl (Holm, Hollin) Mátyás	59, 61, 173
Grósz Katalin	175	Holli Máté	125
Gubits Ferenc tanító	194	Honorius (III.) pápa	19
Haller János pesti polgár	97	Hop (Hopp) Tamás	
Hardich Ágnes	72	pesti polgár	56, 107
Hartman Ignác	66	Hönlevi János	97
Hartman Péter	66	Huber Mihály	174
Hartmann Antal	66	Ipsics Andrea tanítónő	194
Hartmann (Harthmann) János budaörsi plébános	17, 66, 113, 173, 202	István (Szent), magyar király	9
Hartmann János, id.	66	Jarin Ágnes	75
Hartmüller Ferenc egyházi	157	Jénzll János	80
Haselberger János		József (I.) király	26
iskolamester, orgonista	171	József (II.) király	13
Hauser Anna	175	Juvesz Mihály	
Hauser János	174	általános egyházi helynök	78
Hauser Károly	174	Kachmüller Ferenc kádár, egyházi	115
Hauser Rókus	174	Kajler János kőműves, egyházi	86
Hausor Marianna	174	Kanizsai János esztergomi érsek	9, 23
Hehly (Hehli, Hely, Kehly, Kehli) János	120, 135, 144, 166, 173, 174, 196	Károly Ambrus esztergomi érsek	127
Heissenberger Richárd budaörsi plébános	17	Károly Róbert magyar király	19
Hellmár (Helmár) János budaörsi plébános	17, 48, 50, 59, 104, 150, 202	Kasin Ursula	76
Hepp Katalin	174	Kasly János	81
		Kauffman Bernát ispán	51
		Kelemen (V.) pápa	19
		Keller Márton	97
		Kelly Ágoston	196
		Keresztély Ágost prímás	27
		Kirschnerin Anna bába	116

Klein András	83	Luxemburgi Zsigmond	
Kling János tanító, harangozó	116	magyar király	23, 24
Klobusiczky Ferenc (Zethényi)		Madhammer (Medelhauser)	
kalocsai érsek	29, 60, 109, 203	György építész	50, 59, 104
Kolkovich (Kolkovics) Ignác		Mária Terézia királynő	9, 45
budaörsi plébános	17, 166, 203	Márossy Péter	
Kollár István alesperes,		budaörsi iskolamester	115
óbudai plébános,		Matasokitiz István kistanító	171
az esztergomi érsek titkára	121, 126, 144	Mattyasovszky József kasznár	104
Komlóssy Ferenc		Mayer Barbara	174
uradalmi tisztartó	172	Mayerhoffer (Majerhoffer)	
Kondé Miklós (Pókateleki),		Ádám építész	59
püspök	115, 203	Meier Lipót tanító	194
Kopácsy József esztergomi érsek	130, 163	Menner Mihály	174
Kölbel József	173	Mertinger József	
Kraisz Heculus prefektus	156	budaörsi plébános	17, 60, 83, 113, 119,
Krausz Antal takács, egyházi	115		125, 138, 158, 173, 204
Kreiszb Jakab	166	Mészáros István	84
Kreiszb Orbán	196	Michlberger Lőrinc	174
Krines Mihály pesti szenátor	53	Michlberger Magdaléna	175
Krisanovics (Hrissnovics, Kriszovics)		Michlberger Sebestyén	174
Mátyás	32, 114, 150	Mihály, örsi plébános	17, 23
Krizsanovics Máté	168	Miklós, csiki plébános	23
Krug József	114	Miller Reimund	97
Kuth József budaörsi mészáros	56	Molnár László budaörsi alesperes	181, 198
Lakovits Alojzia tanítónő	194	Morvay László budaörsi plébános	17
Laky Róza nővér, óvónő	194	Mura Pál	76
Lamer József	72	Müllerin Teréz pesti polgár,	
Lantos Zoltán tanító	194	plébániai házvezetőnő	86
László (IV.) magyar király	19	Müllner Theofrida tanítónő	194
László (Nápolyi), ellenkirály	23	Münchenpacher Mátyás	174
Leber József	126, 173	N. Ágoston	174
Liber Otília nővér, óvónő	194	Nagy István (Temesi)	
Liderlich Jakab	72	temesvári püspök	60, 109, 115, 204
Lockner Lőrinc	32	Némethy Ignác	83
Luncz András	81, 114	Niedermayer Matild	173
Luncz Ágoston	97	Novaczki Anna	29, 53, 54, 105, 106
Lutz Pál budaörsi káplán	166, 204	Nuspiekhe Jakab Mihály	
Luzsinszky (Luzensky, Luzénszky		pesti harangöntő	60
Luzsénszky) László, (Rigliczei),		Oláh Miklós esztergomi érsek	24, 110
püspök	61, 109, 204	Olbrich Flórián segédtanító	159

Oszfalk Makar	97	Ritter Lőrinc egyházigazgató	185
Oszfalk Mátyás	126	Rosenau M. Anna ápolónő, bába	138
Ostfalk Matild	173	Rudnay Sándor esztergomi érsek	13, 139
Pamvolf Gáspár (ifj.) kosárfonó, egyházi	86	Rukmik András	114
Paponin Anna Mária plébániai szolgáló	86	Schilling János	83
Papp Ferenc budaörsi segédlelkész	156, 205	Scitovszky János esztergomi érsek	13
Partogay György	173	Schmid György	81
Paulin Roza	72	Schmidel József tanító, kántor, sekrestyés, harangozó	87
Payer József	151	Schmidt Antal tanító	194
Pál apostol	9	Schmidt Bertalan	174
Pál, horhi plébános	23	Schmidt József	83
Pál, örsi plébános	17	Schmidt Márton	174
Pázmány Péter esztergomi érsek	11, 25	Schmidt Mátyás	151
Perényi Imre, báró, püspök	132, 205	Schödl Pál iskolamester, kántor, orgonista	43
Perényi József budaörsi káplán	121	Schulky Péter békásmegyeri plébános	110
Perényi Károly püspök	127, 138, 148	Schváb Felícia bába	91
Pinflin Anna szakácsnő	115	Schveigiro Teréz	115
Pius (VI.) pápa	63	Schwartz (Schwarcz, Schwarz) József budaörsi plébános	17, 121, 126, 131, 141, 154, 162, 172, 174, 205
Pockin M. Anna	115	Serédi Jusztinián esztergomi érsek	14, 181
Pohl Anna	174	Soos József	168
Porteleki Teodor budaörsi plébános	17	Stainstok József pesti harangöntő	60
Pratzer Margaréta	174	Strausz József	174
Rail (Raill, Reil) Sebestyén budaörsi plébános	17, 40, 59, 64, 66, 83, 125, 173	Streicher János	83
Rapkovics János	97	Szabó Mátyás iskolaigazgató	194
Ras Pál és fia, Márk	72	Szakály Mátyás tanító	194
Rothmayer Sebestyén	174	Szalaky Mihály pozsonyi kanonok	110
Rattinfeld (Rallenfeld, Rottenfeld) Albert	145, 166, 174	Szanieztra Vencel egyházi	157
Ráth Klára	194	Szekuli Felícia tanítónő	194
Reischman József sírásó	117	Szelepcsényi György esztergomi érsek	11
Révay (Révai) Pál, báró, diboni püspök	51, 110, 205	Szelepcsényi László budaörsi plébános	17
Richter Ádám egyházigazgató	43		
Ritter József	174		

Szentillonay (Szt. Ilonay)		Velek (Weldl, Vellek) József	
József püspök	66, 206	budaörsi plébános	17, 31, 206
Szilasy József ötvös	51	Velkman Katalin	29
Szokisz Éva	76	Venzel Wilhelm	32
Taicl Péter iskolaigazgató	134	Vendler (Vendlerim) Teréz bába	83, 91
Tainger Mária	174	Venger Ignác	
Tainger Márton	174	nemzeti iskolai tanfelügyelő	159
Tainger Vinibald	174	Vér Péter	76
Takács Blandina tanítónő	194	Vigan Terézia	174
Tauser Anna	175	Vilhelm (Wilhelm) Ignác	
Thoma György		budaörsi plébános	17, 110, 198, 206
zsellér, sírásó, éjjeliőr	158	Vilt József általános helynök	115, 206
Tittl Ferdinánd	125	Vinkler József	174, 175
Tótt István szentendrei plébános	37, 43	Vittman Ignác	83
Trayor József	175	Vittman Mátyás	173
Trib (Trieb) Péter tanítómester,		Voglsperger Mihály	
harangozó, sekrestyés	157, 159, 175	óbudai plébános	43
Urbanovics (Urbanovich) Pál		Voratsek Terézia	173
urasági kasznár	121, 126, 141	Wagner Benedek	
Urbányi Melánia		budaörsi plébános	17
nővér, tanítónő	194	Wendler Ferenc	196
Uhrsprunger Gábor	126	Wieger Elégia tanítónő	194
Ulmer György budaörsi plébános	17	Wilhelm Tobias	110
Ursprunger Éva	173	Winkler József	149
Ursprunger Mátyás	173	Wittman Máté	125
Utrsprunger Erzsébet	125	Wittman Tamás	59
Vagner József	173	Wojacsek Laura tanítónő	194
Vagner Margaréta	174	Zbisko József Károly püspök	66, 206
Vaisz János		Zeisz Cognati	174
budaörsi iskolamester	32	Zemmel Mihály	174
Valbacher (Valbocher) Fülöp	126, 173	Zenet Mihály	83
Valpacher (Valbocher)		Zichy-család	92, 104, 199
János	59, 83, 125, 173	Zichy Miklós gróf	36, 40, 50,
Valpacher Jánosné, Magdolna	83, 125	(Vasonkeő-i)	54, 78, 79, 106,
Valpacher József	56		141, 150, 165, 199
Valpacher örökösök	173	Zichy Miklósné	
Valpacher Terézia	174	gróf Berényi Erzsébet	31, 40, 51, 92,
Varga Rafael tanító	194		97, 105, 120, 199
Véber Antal	151, 168	Zichy Péterné gróf Bercsényi	
Weber József	174	Zsuzsanna	29, 51, 199, 201

TARTALOM

Ajánlás	5
Kedves Olvasó!	7
Egyházlátogatások az esztergomi főegyházmegyében	9
Egyházlátogatások és összeírások Budaörs újratelepítése előtt	19
Az 1756. évi egyházlátogatás	27
Az 1761. évi egyházlátogatás	37
Az 1783. évi egyházlátogatás	45
Az 1796. évi egyházlátogatás	101
Az 1802. évi egyházlátogatás	121
Az 1811. évi egyházlátogatás	127
Az 1821. évi egyházlátogatás	139
Az 1846. évi egyházlátogatás	163
Az 1933. évi egyházlátogatás	181
Kíslexikon	201
Névmutató	209